

ธมมปทฎฐกถา ทุติโย ภาค

๒. อปฺปมาทวคฺคความณฺณา

๑. สามาวตීวตฺถ. ๖
๒. กุมภโฆสกวตฺถ. ๕๖
๓. จุฬปนถตฺถ. ๖๓
๔. พาลนภขตฺถ. ๗๔
๕. มหาภสฺสพตฺถ. ๗๖
๖. เทวสหายภิกฺขวตฺถ. ๗๗
๗. สกฺกวตฺถ. ๗๙
๘. อณฺญตรภิกฺขวตฺถ. ๙๒
๙. นิคมวาลิติสฺสพตฺถ. ๙๓

๓. จิตฺตวคฺคความณฺณา

๑. เมฆียตฺถ. ๙๖
๒. อณฺญตรภิกฺขวตฺถ. ๙๘
๓. อุภกณฺฐิตภิกฺขวตฺถ. ๑๐๕
๔. ภาคินเอยยสงฺฆรภิกฺขิตตฺถ. ๑๐๘
๕. จิตฺตทตฺถ. ๑๑๑
๖. อารทฺธิวปสฺสภิกฺขวตฺถ. ๑๑๖
๗. ปุติคตฺถ. ๑๒๐
๘. นนทโคपालวตฺถ. ๑๒๓
๙. โสเรยตฺถ. ๑๒๕

คลิกที่หัวข้อเพื่อไปยังหน้าที่ต้องการ – กด Home เพื่อกลับมายังหน้าแรก

PaliDict ๒๙ มี.ค.๖๑ จัดหน้าด้วยโปรแกรม LibreOffice 6

แผนผังประกอบ: แผนที่ยัมพูทวีป • สถานที่จำพรรษา • ลำดับเหตุการณ์พระพุทธศาสนา • ราชวงศ์และตระกูลต่างๆ •

๒. อปฺปมาทวคฺคความณฺณา

๑. สามาวตීวตฺถ..... ๖
- [กษัตริย์ ๒ สหาย]..... ๖
- [เรียนมนต์และพิณ]..... ๖
- [พระเจ้าอุเทนกับนกหัสติลิงค์]..... ๘
- [อัลลกับปดาบเสียดี]..... ๙
- [กุมารอุเทนยกทัพช้าง]..... ๑๐
- [สองผ้าเมียเดินทางไปหาอาชีพ]..... ๑๒
- [นายโกตฺถลิกตายไปเกิดเป็นสุนัข]..... ๑๓
- [สุนัขตายเพราะอาลัยในพระเจ้าอุเทน]..... ๑๓
- [สุนัขไปเกิดเป็นโสมกเทพบุตร]..... ๑๕
- [เหตุทำให้เทพบุตรเคลื่อน ๔ อย่าง]..... ๑๕
- [โสมกเทพบุตรไปเกิดในกรุงโกสัมพี]..... ๑๕
- [นางกาลินำโสมกทารกไปให้โคเหยียบ]..... ๑๖
- [นางกาลินำโสมกไปให้เกวียนทับ]..... ๑๗
- [นางกาลินำโสมกไปทิ้งที่ป่าช้าผีดิบ]..... ๑๗
- [นางกาลีเอาโสมกไปโยนแหว]..... ๑๘
- [ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว]..... ๑๘
- [ทำร้ายผู้ไม่ทำร้ายตอบ ย่อมถึงฐานะ ๑๐]..... ๒๐

- [อุบายใหม่ของเศรษฐี]..... ๒๐
- [ความรักเกิดขึ้นด้วยเหตุ ๒ ประการ]..... ๒๑
- [ลูกสาวเศรษฐีแปลงสาส์น]..... ๒๑
- [นายโสมกได้ภรรยา]..... ๒๒
- [เศรษฐีเสียใจจนเกิดโรค]..... ๒๒
- [เศรษฐีทำกาละ]..... ๒๔
- [พระเจ้าอุเทนประธานตำแหน่งเศรษฐีแก่นายโสมก]..... ๒๔
- [นายโสมกรับตำแหน่งเศรษฐี]..... ๒๕
- [ทำลายฝาเรือนหนี ย่อมพ้นอหิวาตก]..... ๒๖
- [เพราะทำร้าย จึงชื่อสามาวดี]..... ๒๘
- [พระเจ้าอุเทนได้อัครมเหสี]..... ๒๙
- [พระเจ้าอุเทนถูกจับ]..... ๓๐
- [พระเจ้าจันทปชโชตให้ลูกสาวเรียนมนต์]..... ๓๑
- [พระอัครมเหสีองค์ที่ ๒ ของพระเจ้าอุเทน]..... ๓๒
- [พาหนะ ๕ ของพระเจ้าจันทปชโชต]..... ๓๓
- [ประวัติที่จะได้พาหนะเหล่านั้น]..... ๓๔
- [พระเจ้าอุเทนหนี]..... ๓๕
- [ประวัตินางมาคันทิยา]..... ๓๖
- [สามเศรษฐีกับดาบส]..... ๓๘

[ประวัติเทวดา].....	๓๙	[ธิดาเศรษฐีได้ทาสเป็นสามี].....	๖๓
[ดาบสล้อมใส่อกบวช].....	๔๐	[มีบุตรด้วยกัน ๒ คน].....	๖๓
[๓ เศรษฐีสร้างวิหาร].....	๔๑	[ตั้งชื่อเด็กทั้ง ๒].....	๖๔
[นายสุมนมาลาการเลี้ยงภิกษุสงฆ์].....	๔๑	[มหาปณิกะแปลกใจในเรื่องญาติของตน].....	๖๔
[นางขุชุตดาเลิศในทางแสดงธรรม].....	๔๓	[พายุพัดทั้ง ๒ ไปหาตา].....	๖๔
[ประวัติหน้าต่าง].....	๔๓	[มหาปณิกะออกบวช].....	๖๕
[พระศาสดาผจญกับการแก้แค้น].....	๔๓	[มหาปณิกะบรรลุอรหัต].....	๖๕
[พระนางมาคันถียาหาความด้วยเรื่องไก่].....	๔๔	[มหาปณิกะปรารถนีน้องชาย].....	๖๕
[พระนางมาคันถียาหาความด้วยเรื่องงู].....	๔๕	[จุฬปณิกะบวชแล้วกลายเป็นคนโง่].....	๖๕
[พระเจ้าอุเทนลงโทษพระนางสามาวดี].....	๔๖	[บุรพกรรมของพระจุฬปณิกะ].....	๖๖
[พระเจ้าอุเทนประทานพรแก่พระนางสามาวดี].....	๔๗	[จุฬปณิกะถูกพระพี่ชายประณาม].....	๖๖
[พระราชาทรงถวายจีวรแก่พระอานนท].....	๔๘	[พระจุฬปณิกะหนีไปสีกแต่สีกไม่ได้].....	๖๖
[พระนางสามาดีถูกไฟคลอก].....	๔๙	[พระศาสดาทรงรับรองให้อยู่ต่อไป].....	๖๗
[พระเจ้าอุเทนลงโทษพระนางมาคันถียากับพวก].....	๕๐	[พระจุฬปณิกะเจริญภาวนาบรรลุพระอรหัต].....	๖๗
[ความตายของพระนางสามาวดี ควรแก้กรรมในปางก่อน].....	๕๑	[บุรพกรรมของพระจุฬปณิกะ].....	๖๘
[บุรพกรรมของพระนางสามาวดีกับบริวาร].....	๕๑	[พระจุฬปณิกะนิรมิตตนเป็นภิกษุพันรูป].....	๖๘
[บุรพกรรมของนางขุชุตตรา].....	๕๒	[พระศาสดารับสั่งให้จุฬปณิกะอนุโมทนา].....	๖๙
[พระศาสดาเสด็จมาแสดงธรรมที่ธรรมสภา].....	๕๓	[พวกภิกษุปรารถนาพระคุณของพระศาสดา].....	๖๙
[แก้อรรถ].....	๕๓	[พระศาสดาเสด็จไปที่ประชุมภิกษุสงฆ์].....	๖๙
๒. กุมภโฆสกวตฺถุ.....	๕๖	[ทรงรำพึงถึงอาการของภิกษุบริษัท].....	๖๙
[กุมภโฆสกะกลัวตายหนีไปอยู่ภูเขา].....	๕๖	[เรื่องมถนพเรียนศิลปะในกรุงตักกสิลา].....	๗๐
[เขากลับมาบ้านเดิม ไม่มีใครจำได้].....	๕๖	[พระเจ้าแผ่นดินตรวจความเป็นไปของราชกุมาร].....	๗๐
[กุมภโฆสกะรับจ้างทำงาน].....	๕๖	[ทรงเห็นโจรหนีเพราะมนต์ของมถนพ].....	๗๑
[พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบฐานะของกุมภโฆสกะ].....	๕๗	[กุสโลบายของพระราชา].....	๗๑
[นางสนมรับอาสาพระเจ้าพิมพิสาร].....	๕๗	[พวกภิกษุชมพระจุฬปณิกะ].....	๗๒
[นางสนมกับธิดาพักอยู่ในเรือนกุมภโฆสกะ].....	๕๗	[พระศาสดาสอนให้ทำที่พึ่งด้วยธรรม ๔ ประการ].....	๗๒
[กุมภโฆสกะเสียรู้นางสาววัง].....	๕๘	[แก้อรรถ].....	๗๒
[กุมภโฆสกะได้ลูกสาวของนางสนมเป็นภรรยา].....	๕๘	๔. พาลนภตตวตฺถุ.....	๗๔
[กุมภโฆสกะต้องจ่ายทรัพย์เพราะอุบายของนางสนม].....	๕๙	[คนพาลชาวเมืองสวาทถิเลนนักชัศตร].....	๗๔
[นางสนมส่งทรัพย์ของกุมภโฆสกะ ไปถวายพระราชา].....	๕๙	[คนพาลกับคนฉลาดมีอาการต่างกัน].....	๗๔
[กุมภโฆสกะถูกอุตุตัวไปเฝ้าพระราชา].....	๕๙	[แก้อรรถ].....	๗๔
[พระราชาทรงซักถามกุมภโฆสกะ].....	๖๐	๕. มหากสสปตฺเถรวตฺถุ.....	๗๖
[กุมภโฆสกะเผยจำนวนทรัพย์].....	๖๐	[พระเถระตรวจดูสัตว์โลกด้วยทิพพจักขุ].....	๗๖
[กุมภโฆสกะได้รับตำแหน่งเศรษฐี].....	๖๑	[แก้อรรถ].....	๗๖
[คุณธรรมเป็นเหตุเจริญแห่งยศ].....	๖๑	๖. เทวสหายภิกษุวตฺถุ.....	๗๗
[แก้อรรถ].....	๖๑	[ภิกษุ ๒ รูปมีปฏิปทาต่างกัน].....	๗๗
๓. จุฬปณิกตฺเถรวตฺถุ.....	๖๓	[พระศาสดาตรัสถามภิกษุทั้ง ๒].....	๗๗

[ผู้มีปัญญาดีย่อมละทิ้งผู้มีปัญญาทราม].....๗๘
 [แก้อรธ].....๗๘

๗. สกกวตฺถุ.....๗๙
 [เหตุที่ท้าวสักกะได้พระนามต่างๆ].....๗๙
 [ท้าวสักกะบำเพ็ญกุศลเมื่อเป็นมฆมาณพ].....๘๐
 [เรื่องมฆมาณพ].....๘๐
 [มฆมาณพได้สหาย ๓๓ คน].....๘๑
 [สหาย ๓๓ คน ถูกหาว่าเป็นโจร].....๘๑
 [ช่างไม่เหยียบ เพราะอากาศแห่งเมตตา].....๘๒
 [ชน ๓๓ คนได้รับพระราชทาน].....๘๒
 [มฆมาณพกับพวกสร้างศาลา].....๘๒
 [มฆมาณพมีภริยา ๔ คน].....๘๓
 [นางสุธรรมาได้ร่วมกุศลสร้างศาลาด้วย].....๘๓
 [เรื่องช้างเอราวัณ].....๘๓
 [มฆมาณพบำเพ็ญวัตตบ ๗ ประการ].....๘๔
 [เทวดาก็บอสรุทำสงครามกัน].....๘๕
 [เทพบุตร ๓๓ องค์นั่งบนกระพองช้างเอราวัณ].....๘๖
 [ภริยาของมฆมาณพ ๓ คนก็เกิดในภพดาวดึงส์].....๘๗
 [ท้าวสักกะโอวาทนางสุชาดาผู้เป็นนางนงกยาง].....๘๗
 [นางสุชาดาท่องเที่ยวอยู่ในภพต่างๆ].....๘๘
 [นางสุชาดา ธิดาของอสูร].....๘๙
 [ท้าวสักกะปลอมเป็นอสูร ชิงนางสุชาดา].....๘๙
 [พวกอสูรกลัวท้าวสักกะ].....๙๐
 [อานิสงส์ความไม่ประมาท].....๙๑
 [แก้อรธ].....๙๑

๘. อณฺญตรภิกฺขวตฺถุ.....๙๒
 [ภิกษุนั่งพิจารณาไฟไหม้ป่าเป็นอารมณ์].....๙๒
 [ปฏิบัติตัดสังโยชน์].....๙๒
 [แก้อรธ].....๙๒

๙. นิคมวาลิติสฺสตเถรวตฺถุ.....๙๓
 [พระเถระที่ยอมรับปมทาบตแต่ในบ้านญาติ].....๙๓
 [พระเถระได้รับสาธุการจากพระศาสดา].....๙๓
 [เรื่องนกแขกเต้า].....๙๓
 [ท้าวสักกะทรงทดลองพญานกแขกเต้า].....๙๓
 [ภิกษุควรปรารถนาน้อยและมีสันโดษ].....๙๔
 [แก้อรธ].....๙๔

๓. จิตตวคฺคความณฺณา

๑. เมฆียตเถรวตฺถุ.....๙๖
 [พระเมฆิยะถูกวิตกครอบงำ].....๙๖
 [แก้อรธ].....๙๖

๒. อณฺญตรภิกฺขวตฺถุ.....๙๘
 [อุบาสิกাজัดที่อยู่ถวายภิกษุ ๖๐ รูป].....๙๘
 [ภิกษุ ๖๐ รูปทำกติกากัน].....๙๘
 [ภิกษุมาประชุมกันด้วยเสียงระฆัง].....๙๘
 [อุบาสิกาเจริญสมณธรรมตามที่ภิกษุบอก].....๙๙
 [อุบาสิกาบรรลุมรรค ๓ ผล ๓ ก่อนภิกษุ].....๙๙
 [ภิกษุ ๖๐ รูปบรรลุพระอรหัต].....๑๐๐
 [พระศาสดาตรัสถามสุขทุกข์กะภิกษุเหล่านั้น].....๑๐๐
 [อุบาสิกาจักของถวายตามที่ภิกษุต้องการ].....๑๐๐
 [ภิกษุลาอุบาสิกา กลับไปเฝ้าพระศาสดา].....๑๐๑
 [พระศาสดาแนะให้รักษาจิตอย่างเดียว].....๑๐๒
 [แก้อรธ].....๑๐๒
 [ภิกษุนั้นกลับไปสู่มาตีกคามอีก].....๑๐๓
 [พระเถระบรรลุพระอรหัตและระลึกชาติได้].....๑๐๓
 [อุบาสิกาใคร่ครวญดูบรรพชิตกิจของพระเถระ].....๑๐๓
 [พระเถระนิพพาน].....๑๐๔

๓. อุกฺกณฺฐิตภิกฺขวตฺถุ.....๑๐๕
 [พระเถระแนะอุบายพันทุกข์แก่เศรษฐีบุตร].....๑๐๕
 [อยากสึกจนชูปนม].....๑๐๕
 [รักษาจิตอย่างเดียว อาจพ้นทุกข์ได้].....๑๐๖
 [แก้อรธ].....๑๐๖

๔. ภาคินยยสงฺฆรฺกฺขิตตเถรวตฺถุ.....๑๐๘
 [พระเถระไม่รับผ้าสาฎกที่พระหลานชายถวาย].....๑๐๘
 [พระหลานชายนึกถึงฆราวาสวิสัย].....๑๐๘
 [พระเถระถูกพระหลานชายตี].....๑๐๙
 [พระศาสดาตรัสถามเหตุที่เกิดขึ้น].....๑๐๙
 [สำรวมจิตเป็นเหตุให้พ้นเครื่องผูกของมาร].....๑๑๐
 [แก้อรธ].....๑๑๐

๕. จิตตหตฺถเถรวตฺถุ.....๑๑๑
 [เขาเที่ยวตามโค จนอ่อนเพลีย].....๑๑๑
 [เขาบวชเป็นภิกษุ].....๑๑๑
 [เขาบวชๆ สึก ถึง ๖ ครั้ง].....๑๑๑
 [ครั้งที่ ๗ เขาเกิดธรรมสังเวช จึงบวชไม่สึก].....๑๑๒
 [บรรลุพระอรหัตแล้วถูกหาว่าพูดไม่จริง].....๑๑๒

[แก้อรรถ].....	๑๑๓
[กิลีสทำผู้มีอุปนิสัยแห่งพระอรหันต์ ให้เศร้าหมองได้].....	๑๑๔
[เรื่องบัณฑิตจอบเหียน].....	๑๑๔
๖. อารทวิปัสสกภิกขุวตถุ.....	๑๑๖
[ภิกษุ ๕๐๐ รุปอยู่ในโพรสมณฺ์].....	๑๑๖
[เทวดาทำอุบายหลอนภิกษุ].....	๑๑๖
[พระศาสดาประทานอาวุธ].....	๑๑๗
[เทวดากลับได้เมตตาคจิต].....	๑๑๗
[พระสัมมาสัมพุทธตรัสคาถากำขับ].....	๑๑๘
[แก้อรรถ].....	๑๑๘
๗. ปุติคตตติสสเถรวตถุ.....	๑๒๐
[พระเถระกายเน่า].....	๑๒๐
[พระพุทธเจ้าทรงพยาบาลและทรงแสดงธรรม].....	๑๒๐
[แก้อรรถ].....	๑๒๑
[พระปุติคตตติสสเถระนิพพาน].....	๑๒๑
[บุพพกรรมของพระติสส].....	๑๒๒
[ประมวผลกรรม].....	๑๒๒

๘. นนทโคपालวตถุ.....	๑๒๓
[นายนั้นทะเลบหลีกราชภัก].....	๑๒๓
[พระศาสดาไปโปรดนายนั้นทะเล].....	๑๒๓
[พวกภิกษุโทษพระศาสดาว่า ทำให้นายนั้นทะเลถูกฆ่า].....	๑๒๓
[จิตที่ตั้งไว้ผิด ทำความฉิบหายให้ยิ่งกว่าเหตุใดๆ].....	๑๒๓
[แก้อรรถ].....	๑๒๔
๙. โสเรยตเถรวตถุ.....	๑๒๕
[เศรษฐีบุตรกลับเพศเป็นหญิงแล้วหลบหนี].....	๑๒๕
[พวกเพื่อนและพ่อแม่ออกติดตามแต่ไม่พบ].....	๑๒๕
[นางเดินตามพวกเกวียนไปเมืองตักกสิลา].....	๑๒๕
[ได้เป็นภริยาของลูกชายเศรษฐีในเมืองนั้น].....	๑๒๖
[ชายอาจกลับเป็นหญิง และหญิงอาจกลับเป็นชายได้].....	๑๒๖
[นางคลอดบุตร].....	๑๒๖
[นางได้พบกับเพื่อนเก่า แล้วเล่าเรื่องให้ฟัง].....	๑๒๖
[นางขอขมาพระมหากัจจายนเถระ].....	๑๒๗
[เขากลับเพศเป็นชาย แล้วบวชได้บรรลอรหัตผล].....	๑๒๘
[จิตที่ตั้งไว้ชอบดียิ่งกว่าเหตุใดๆ].....	๑๒๙
[แก้อรรถ].....	๑๒๙

๒. อุปมาทศคุณ

๑. สามาวตีวตถุ.

“อุปมาโท อมตํ ปทนต์ อิมํ ฆมมเทสนํ สตถา โกสมพี” อุปนิสสาย ไชสิตารามะ วิหรนโต
สามาวตีปมุขานํ ปณจนนํ อิตถีสถานํ มาคนทियปมุขานนจ ตสสา ปณจนนํ ญาตีสถานํ มรณพยสนํ อารพก กเถสิ.

ตตฺรารยํ อนุปุพพิกา

[กษัตริย์ ๒ สหาย]

อติเต “อลลภปฺรฎฐเ อลลภปฺรชา นาม เวฏฐทีปกรฎฐเ เวฏฐทีปกรชา นามาติ อิมะ เท
ทหฺรกาลโต ปฏฐาย สหายกา หุตฺวา เอกาจฺริยกุลे สิปปี อุกคณหิตฺวา อตตโน อตตโน ปิตุนํ อจฺเจน ฉตฺตํ อุตฺสาเปตฺวา
ทสทสโยชนิกะ ฎฐเ ราชานอ อหฺลํ.

เต กาลน กาลํ สมากนตฺวา เอกโต ติฏฐนฺตา นิสิตนฺตา นิพชนฺตา มหาชนํ ชายมานนจ มียมานนจ ทิสฺวา
“ปรโลกํ คจฺจนตํ อนุคจฺจนโต นาม นตฺถิ, อนุตมโส อตตโน สรียปี, สพพิ ปหาย คนตพพิ, กิโนน ฆราวาเสน, ปพพิชิสสามาติ
มนเตตฺวา รชชานิ ปุตตทารสฺส นียยาเทตฺวา อีสิปพพชชํ ปพพิชิตฺวา หิมวตฺตปฺเทเส วสนตฺวา มนตฺยีส
“มยํ รชชํ ปพพิชิตา น ชีวิตํ อสกโกนตฺวา, เต มยํ เอกฎฐาเน วสนตฺวา อปพพิชิตสทิสฺยาเยว โหม, ตสฺมา วิสุํ วสิสฺสาม,
ตฺวํ เอตสฺมี ปพพิเต วส, อหํ อิมสฺมี ปพพิเต วสิสฺสามิ, อนุวชตฺมาสํ ปน อโปสททิวเส เอกโต ภาวสิสฺสามาติ.

อถ เนสํ เอตทโทสิ “เอวปี โน คนสงฺกณิกาว ภาวสิสฺสตี, ตฺวํ ตว ปพพิเต อคฺคิ ชาเลยฺยาสี, อหํ มม ปพพิเต อคฺคิ ชาเลสฺสามิ,
ตาย สญฺญาย อตฺถิกาวํ ชานิสฺสามาติ.

เต ตถา กรียส.

[เรียนมนต์และพิณ]

อถาปรภาเค เวฏฐทีปกตาปโส กาลํ กตฺวา มหฺสกุโข เทวราชา หุตฺวา นิพพตฺติ.

ตโต อชตฺมาเส สมปตฺเต^๒, อคฺคิ อทิสฺวา อิตโร “สหายโก เม กาลกโตติ อญฺญาสี.

อิตโรปิ นิพพตฺตกขณฺเวยว อตตโน เทวสิริ โอลเกตฺวา กम्मํ อุปฺชาเรนโต เนกขมมโต^๓ ปฏฐาย อตตนา^๔ กตฺกิริยํ ทิสฺวา
“อิทานาหํ คนตฺวา มม สหายกํ ปสฺสิสฺสามิติ จินเตตฺวา ตสฺมี ขณฺ เต อตตภาวํ วิชิตฺวา
มคฺคิมุพฺหปฺริโส^๕ วิย ตสฺส สนตฺกํ คนตฺวา วนทิตฺวา เอกมนตํ อญฺญาสี.

อถ นํ โส อาห “กุโต อากโตสตี.

๑ ม. ย. โกสมพีย.

๒ ส. ย. ปพพิเต

๓ ส. ม. นิขมมนโต.

๔ ส. ม. ย. อตตโน ตปจฺริย.

๕ ส. ม. ย. มคฺคิกปฺริโส.

“มคคมุมหปุริโส อหิ ภาเนเต, ทูโรโต ว อากโตมहि, กิ ปน ภาเนเต อโย อิมสมิ ฐาเน เอกโก ว วสติ, อญญปิ โกจิ อตถิติ อาห.

“อตถิ เม เอโก สหายโกติ.

“กุหิ โสติ.

“เอตสมิ ปพพเต วสติ, อุโปสถทิวเส ปน อคคิ น ชาเลสิ, นุน มโต ภาวิสสตีติ.

“เอว ภาเนเตติ.

“เอวมาวุโสติ.

“อหิ โส ภาเนเตติ.

“กุหิ นิพพตโตสตีติ.

“เทวโลเก มหเสกโข เทวราชา หุตวา นิพพตโตสมิ, ภาเนเต ‘อโย อิมสมิ ฐาเน อากโตมहि,
อปิ นุ โข อโยยาน อิมสมิ ฐาเน วสนนทาน โกจิ อุปททโว อตถิติ.

“อาม อาวุโส, หตถิ^๑ นิสสาย กิลมามีติ.

“กิ ปน โว ภาเนเต หตถิ กโรนตีติ.

“สมมชชนฐาเน ลนท ปาเนนตี, ปาเทหิ ปหริตวา ปิสฺสู อุตฺถรณตี, สวาท ลนท ฉพเพนโต ปิสฺสู สม กโรนโต กิลมามีติ.

“กิ ปน เตสฺ อนาคมน อิจฺฉถาติ.

“อามาวุโสติ.

“เตนหิ เตสฺ อนาคมน กริสสามิตี ตาปสฺส หตถิกนตวิณญเจว หตถิกนตมนตญจ อทาสี.

ทพฺพโต จ ปน วิณาย ติสฺโส ตนตีโย ทสเสตวา ตโย มนเต อุกคณหาเปตวา

“อิม ตนตี ปหริตวา อิมสมิ มนเต วุตเต, นีวตตีตวา โอลเกตุปี อสกโกนตา หตถิ ปลายนตี;

อิม ตนตี ปหริตวา อิมสมิ มนเต วุตเต, นีวตตีตวา ปจจโต โอลเกนตา ปลายนตี;

อิม ตนตี ปหริตวา อิมสมิ มนเต วุตเต, หตถิ ยถปติ ปิฏฐี อุนาเมนโต^๒ อากจตตี อากิจิตวา

“ย โว รุจจตี, ตํ กรเยยถาติ วตวา ตาปสฺ วนทิตวา ปุกกามิ.

ตาปสฺ ปลายนมนตํ วตวา ปลายนตตี ปหริตวา หตถิ ปลายเปตวา วสิ.

๑ ส. ย. หตถิ.

๒ ส. ม. ย. อุนาเมนโต.

[พระเจ้าอุเทนกับนภัสติลิ่งค์]

ตสมมี สมเย โภสมพิยํ ปฺรณตโป นาม ราชา อโหสิ.^๑

โส เอกทิวสํ คพฺภินิยา เทเวีย สทฺธิ พาลาตปํ ตปฺปมาโน อากาสตเล นิสีทิ.

เทวี รณฺโณ ปารุปนํ สตสทฺสคฺชนิกํ รัตตมพลํ ปารุปีตวา นิสินฺนา รณฺญา สทฺธิ สมฺมุลลปมานา
รณฺโณ องคฺคฺลิตโต สตสทฺสคฺชนิกํ ราชมุทฺทิกํ นิหริตวา อตฺตโน องคฺคฺลियํ ปฺลนฺธิ.

ตสมมี สมเย หตฺถิลิงคฺสกุโณ อากาเสนาคจฺจนฺโต เทวี ทิสฺวา “มํสเปสีติ สณฺญาเย ปกฺเข วิสฺสชฺเชตฺวา โอตฺริ.

ราชา ตสฺส โอตฺรณสทฺเทเน ภาโต อุกฺกุฏาย อนฺโตนิเวสนํ ปาวิสิ.

เทวี ครุคฺคพฺกตฺตาย เจว ภีรูกฺชาติกตฺตาย จ เวเคน คนฺตุํ นาสกฺขิ.

อถ นํ โส สกฺกุโณ อชฺฌมฺปตฺโต^๒ นชฺปฺลชฺเร นิสีทาเปตฺวา อากาสํ ปกฺขนฺทิ.

เต กิร สกฺกุณา ปญฺจนนํ หตฺถินํ พลํ ชาเรนฺติ, ตสมฺมา อากาเสน เนตฺวา ยถารุจิตฺกฺกุฏานฺเน นิสีทิตฺวา มํสํ ชาทฺนฺติ.

สาปิ เตน นียมานา มรณภยภีตา จินฺตฺสิ “สจฺหา วิรวิสฺสามิ, มนุสฺสสทฺโท นาม ติรจฺฉานคตฺตานํ อุพฺเพชนิโย,
ตํ สุตฺวา มํ ฉชฺเชสฺสตี, เอวํ สนฺเต, สทฺ คพฺเภณ ชีวิทกฺขยํ ปาปฺปณฺนิสฺสามิ, ยสมมี ปน ฐฺวานฺ นิสีทิตฺวา มํ ชาทิตฺตุํ อารภิสฺสตี,
ตตฺร นํ สทฺทํ กตฺวา ปลาเปสฺสามีติ.

สา อตฺตโน ปฺนฺชิตตฺตาย อธิวาสฺสิ.

ตทา จ ทิมวณตปฺปเทเส โลกํ วทฺมิตฺวา มณฺชปกาเรน ฐฺวโต เอโก มหฺทานิโครฺโส โหติ.

โส สกฺกุโณ มิคฺรุปาทีนิ ตตฺถ เนตฺวา ชาทฺติ, ตสมฺมา ตปี ตตฺถเวเนตฺวา วิภฺนฺตเร ฐฺวเปตฺวา อาคตฺมคฺคํ โอลฺเกสิ.

อาคตฺมคฺคโกลกนํ กิร เตสํ ฐมฺมตา.

ตสมมี ขณฺ เทวี “อิทานิ อิมํ ปลาเปตฺตุํ วฏฺฏตฺตี จินฺเตตฺวา

อุโฆ หตฺถเ อุกฺขิปิตฺวา ปาณิสทฺทญฺเจว มุขสทฺทญฺจ กตฺวา ตํ ปลาเปสิ.

อถสฺสา สุริยตฺถงฺคฺมนกาเล คพฺเภ กมฺมชฺวาตา จลีสฺสุ.

สพฺพทิสฺสาสุ คชฺชนฺโต มหฺาเมโฆ อุกฺกุฏฺหิ.

สุเช ฐฺวิตฺตาย ราชมฺหฺลียา “มา ภาเย อเยยฺเต วิจฺจนมตฺตปี อลภฺมานาย ทฺกฺชฺปเรตฺตาย สพฺพฺรตฺตี นิทฺทา นาม นาโหสิ.

วิภฺายมานาย ปน รัตฺติยา, วลาหฺกวิคฺโม จ อรุณฺคฺคฺมนญฺจ ตสฺสา คพฺภวฏฺฏานญฺจ เอกกฺขณฺเยว อโหสิ.

๑ สี. ม. ย. โหติ.

๒ สี. ย. อชฺฌมฺปตฺโต.

สา เมฆอุตุยจ^๓ อรุณคคมนตรีอุตุยจ คเหตวา ซาตตตวา ปุตตสส “อุเทโนติ นามมกาสิ.

[อัลลกะปตวาบสเสยพิริ]

อลลกะปตวาบสสสปี โข ตโต อวิหุเร วสนนุฐานัน โหติ.

โส ปกตียา วสสทิวเส สีสถเยน ผลาผลตถาย วณัน น ปริสตี,
ตัม รุกขมุลล์ คนตวา สกุณน ซาติตมंसานัน อญญี^๒ อหริตวา โภญญุตวา รสํ ปจิตวา ปิวตี,
ตสมา ตัมทิวสปี “อญญี อหริสสามิติ ตตถ คนตวา รุกขมุเล อญญี ปริเยสนนโต
อุปริ ทารกสททำ สุตวา โอลเณนโต เทวี ทิสวา “กาสิ ตวนตี วตวา
“มานุสิมหิติ (วุตเต), “กถํ อากตาสีติ (ปุจจิตวา)
“หตถิลิงคสกุณน อานัตมหิติ วุตเต, “โอตตราติ อาห.

“ซาติสมเกทโต ภายามิ อยยาตี.

“กาสิ ตวนตี.

“ซตติยาตี.

“อหปี ซตติโยวาตี.

“เตนหิ ซตติยมายํ กเถหิติ.

โส กเถสิ.

“เตนหิ อารุยห, ปุตตกํ เม โอตาเรหิติ.

โส เอเกน ปสเสน อภิรุหมมคคํ กตวา อภิรุหิตวา ทารกํ คณหิตวา,
“มา มํ หตถเณน ฉูปิตี วุตเต, ตัม อจจุปิตวาว ทารกํ โอตาเรสิ.

เทวีปิ โอตริ.

อถ นํ อสสมปทํ เนตวา สีสเกทํ อกตวา ว อนุกมพาย ปฏิกคคิ,
นิมมกขิกมจฺ อหริตวา สยซาตสาลี อหริตวา ยาคุํ ปจิตวา อทาสี.

เอวํ ตสมี ปฏิกคคนเต, สา อปรภาเค จินเตสิ

“อหํ เนว อากตมคคํ น คมนมคคํ ซานามิ, อิมินาปี เม สทธี วิสสาสมตตปี นตถิ,
สเจ ปนายํ อมเท ปหาย กตถจि คมิสสตี, อุโภปี อีเชว มรณํ ปาปุณิสสาม,
ยงกิลยจि กตวา อิมสส สีสํ ภินทิตวา, ยถา มํ น มุญจตุ^๓, ตถา กาทุํ วญฺญูตีตี.

๓ สี. ม. ย. ปพพตอุตุยจ.

๒ สี. ย. อญญี.

๓ สี. ย. มุญจติ.

อถ นั ทุนนิวตถุพปารุตทสเสนน ปโลเกตวา สีสวินาสี ปาเปสิ.

ตโต ปฏฐาย เทวปี สมคคส์วาสี วสิสุ.

[กุมารอุเทนยกทัฬข้าง]

อถกทิวสิ ตาปโส นกขตตโยคั โอลเณโต พรนตปสส นกขตตปีฬน ทิสวา “ภทเท โกสมพียั พรนตปราชา มโตติ อาห.

“กสมา อยย เอวั วเทสิ? กิเนเต เตเน สทธี อามาโต อตถิติ.

“นตถิ ภทเท, นกขตตปีฬนมสส ทิสวา เอวั วทามิติ.

สา ปโรท.

อถ นั “กสมา โรทสิตี ปุจจิตวา, ตาย ตสส อตตโน สามิกภาเว อกขาเต, อาห

“มา ภทเท โรท, ชาตสส นาม นียโต มจจुติ.

“ชานามิ อยยาตี.

“อถ กสมา โรทสิตี.

“ปุตโต เม กุลสนตทกสส รชชสส อญจฉวิโก, สเจ ตตรายั ภวิสสตี, เสตจจตตั อุสสาปยิสสตี; อิทานิ มหาชานิกโก วต ชาโตติ โส
เกน โรทามิ อยยาตี.

“โหตุ ภทเท, มา จินตยิ, สจสส รชชั ปตเถสิ, อหมสส รชชลภนาการั กริสสามิติ.

อถสส หตถิกนตวิณญเจว หตถิกนตมนเต จ อทาสี.

ตทา อนေနานิ หตถิสตทสสสานิ อาคนตวา วฏฐุรุกขมุเล นิสีหนตี.

อถ นั อาห “หตถีสสุ อนาคเตสุเยว, รุกขั อภิจุทิตวา, เตสุ อากเตสุ, อิมั มนตัม วตวา อิมั ตนตี ปห,

สพเพ นีวตติตวา โอลเณตุปี อสกโกนตา ปลายิสสนตี. อโถตริตวา อากจเจยยาสิตี.

โส ตถา กตวา อาคนตวา ตัม ปวตตี อโรเจสิ.

อถ นั ทุตยทิวเส อาห “อชช อิมั มนตัม วตวา อิมั ตนตี ปหเรยยาสิ, หตถิ นีวตติตวา ปจจโต โอลเณตา ปลายิสสนตีตี.

ตทาปี ตถา กตวา อาคนตวา ตัม ปวตตี อโรเจสิ.

อถสส มาตริ อามนเตตวา “ภทเท ปุตตสส เต สาสนั เทหิ, เอโต ว คนตวา ราชา ภวิสสตีตี อาห.

สา ปุตุต อามนเตตวา “ดาต ตว โกสมพิยั ปฺรนตปฺรณโณ ปุตุโต, มั สคพภั หตถิลิงคสกุโณ อาเนสีตี วตวา
เสนาปติอาทินั นามานิ อาจิกขิตวา “อสททหนตฺตานิ อิมั ปิตุ ปารุปนกมฺพลญฺเจว ปิลนฺธนฺมฺพุทิกญฺจ ทสเสยยาสีตี วตวา”
อุยโยเชสิ.

กุมารโ ตาปสั “อิทานิ กิ โกรมีตี อาห.

“รูกฺขสส เหมฐิมฺสาขาย นิสีทิตวา อิมั มนตั วตวา อิมั ตนตี ปฺหฺร, เขมฺมฺภูหตถิ เต ปิฏฐิ อูปนาเมตวา อูปสงฺกมิมิสฺสติ,
ตว ตสส ปิฏฐิยั นิสินโนว คนตวา รชชั คนหาหิตี.

โส มาตาปิตโร วนทิตวา ตถา กตวา อาคตสส หตถิโน ปิฏฐิยั นิสีทิตวา ตั กณฺเณ มนตยิ
“อหั โกสมพิยั ปฺรนตปฺรณโณ ปุตุโต, เปตติกั เม รชชั คนทิตวา เทหิ สามีตี.

โส ตั สุตวา “อเนกานิ หตถิสหฺสฺสานิ สนนิปตฺนตฺตติ หตถิรวั รวิ. อเนกานิ หตถิสหฺสฺสานิ สนนิปตีสุ.

ปุณ “ชินฺณหตถิ ปฏิกกมฺนตฺตติ รวิ รวิ. ชินฺณหตถิ ปฏิกกมิมิสฺสุ.

ปุณ “อติตรฺรมา หตถิ นีวตฺตตฺตติ รวิ รวิ. เตปิ นีวตตีสุ.

โส อเนเกหิ โยธหตถิสหฺสฺเสหฺว ปรีวฺโต ปจฺจนตคามั ปตวา
“อหั รณโณ ปุตุโต, สมปตตี ปตถยมานา มยา สทธี อาคจฺจนตฺตติ

ตโต ปฏฺฐาย มนุสฺสสงฺคหั กโรนฺโต คนตวา นครั ปรีวาเรตวา “ยุทฺธั วา เม เทนตฺ รชชั วาติ สาสนั เปเสสิ.

นาคฺรา อาหัสสุ “มยั เทวปิ น ทสฺสาม, อมฺหากั หิ เทวี ครุคฺพภา หตถิลิงคสกุเณน นีตา^๑,
ตสฺสา อตถิภาวั วา นตถิภาวั วา น ชานาม, ยาว ตสฺสา ปวตตี น^๒ สุโณม, ตาว เนว ยุทฺธั ทสฺสาม น รชชฺนติ.

ตทา กิร ตั ปเวณิรชชั อโหสิ.

ตโต กุมารโ “อหั ตสฺสา ปุตุโตตี วตวา เสนาปติอาทินั นามานิ กเถตวา
ตถापि อสททหนตฺตานิ รตตกมฺพลญฺจ มฺพุทิกญฺจ ทสเสสิ.

เต ตั รตตกมฺพลญฺจ มฺพุทิกญฺจ สลฺชานิตวา นิกฺกงฺขา หุตวา ทวารั วิวริตวา ตั รชเช อภิสิณฺจิสฺสุ.

อัย ตาว อุเทนสฺส อูปตติ.

๑ สี. ยู. ทตวา.

๒ สี. ยู. หตถิลิงคสกุเณนาหตา.

๓ สี. ยู. นาติ นตถิ.

[สองฝั่งแม่น้ำเดินทางไปหาอาชีพ]

อลลกปรภฏฐู^๑ ปน ทุพภิกเข อุปปนเน, ซิวตี อสกโกนโต เอโก โกตุลลโก นาม มนุสโส กาลี นาม
ตรณปุตตี ภริย อาทาย^๒ “โกสมพีย คนตวา ซิวีสสามาตี” ปาเถย คเหตุวา นิกขมิ.

“อหิวตกรโคเน มหาชเน มรณเต, นิกขมิตีปี วทนติเยว.

เต คจฉนตา, ปาเถยเย ปริกชีเณ, ชุทาภิกุตา ทารกั วหิตุ นาสกชีสุ.

อถ สามโก ปชาปตี อาท “ภทเท มย ซิวันตา ปุน ปุตตี ลภิสสาม, ฉชเหตุวา น คจฉามาตี.

มาตุ หทย นาม มุทกั โหตี, ตสมา सा อาท “นาห ซิวันตเมว ปุตตี ฉชเหตุ สกขิสสามีตี.

“อถ ก็ กรโมาตี.

“วาเรณ น วหามาตี.

มาตา อตตโน วาเร ปุพพหามั วีย น อุกขิปิตวา อูเร นิปชชาเปตวา องเกณ วหิตวา ปิตู เทตี.

ตสส ต คเหตุวา ฐปิตฐปิตฐฐาเน ฉาตโกโตปี พลวตรา เวทนา อุปปชช.

โส ต ปุนปุน อาท “ภทเท มย ซิวันตา ปุตตี ลภิสสาม, ฉชเทม นนตี.

สาปี ปุนปุน ปฏิกขิปิตวา ปฎิวจัน นาทาส.

ทารโก วาเรณ ปรวตติยมาโน กิลนโต ปิตู หตเถ นิททาย.

โส ตสส นิตทายนภาว ญตวา มาตร ปูโรโต กตวา เอกสส คจฉสส เหมฐา ปณณสนนเร ต นิปชชาเปตวา ปายาส.

มาตา นินตติตวา โอลเณตี ปุตตี อทิสวา “สามิ กุหี เม ปุตโตตี ปุจฉ.

“เอกสส เม คจฉสส เหมฐา นิปชชาปีโตตี.

“สามิ มา ม นาสย, ปุตตี วินา ซิวตี น สกขิสสามิ, อาเนหิ เม ปุตตนตี อูร์ ปหริตวา ปรีเทวี.

อถ น นินตติตวา อาเนสิ.

ปุตโตปี อนตรามคเค มโต โหตี.

อิตี โส เอตตเก ฐาเน ปุตตี ฉชเหตุวา ตสส นิสสนนเทน ฆวนตเร สตต วาเร ฉชชโต.

ปาปกมม นามต “อุปกนตี นาวมญญิตพพิ.

๑ ส. ย. อชิตรภฏฐู.

๒ ส. ม. ย. กาลี นาม ตรณปุตตี กาลี นาม ภริย อาทาย.

๓ ส. ม. ย. โกสมพี ... ซิวีสสามีตี.

เต คจฉนตา เอก โคपालกุล ปาปุนิสฺ.

[นายโกตุหลิกตายไปเกิดเป็นสุนัข]

ตํทิวสญจ โคपालกสฺส เชนฺมจฺจลํ โหติ.

โคपालกสฺส เคเห นิพฺพุธํ เอโก ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส ภูณฺชติ.

โส ตํ โภเชตฺวา มจฺจคฺคมาสิ.

พฺพุ ปายาสฺส ปฏฺยตฺโต โหติ.

โคपालโก เต อาคเต ทิสฺวา “กุโธ อาคตตฺถาติ ปุจฺฉิตฺวา สพฺพํ ปวตฺตี สุตฺวา มุทฺธาติโก กุสฺสฺสฺส
เตสฺส อญฺกมฺปิ กตฺวา ปหฺนฺเตน สປປါนา ปายาสํ ทาเปสิ.

ภริยา “สามี ตยิ ชีวนเต, อหํ ชีวามิ นาม, ทิฆรตฺตํ อุโนทโรสิ, ยาวทตฺถํ ภูณฺชาติ วตฺวา สປປါนา สพฺพํ ตทภิมฺมุขญฺเณว” กตฺวา
อตตนา มนฺทสປປိ โภกเมว ภูณฺชิ.

อิตโร พฺพุ ภูณฺชิตฺวา สตตฺถุทิวเส ฉาตตฺตาย ออาหารตฺถนํ ฉินฺทิตฺุํ นาสกฺขิ.

โคपालโก เตสํ ปายาสํ ทาเปตฺวา สยํ ภูณฺชิตฺุํ อารภิ.

โกตุหลิกโก ตํ โอลเณนโต นิสฺสิทิตฺวา เหมฐฺฐาປိฐฺฐํ นิປປนาย สุนฺชียา โคपालเณน วญฺเญตฺวา ทียมานํ ปายาสປປิณฺฑํ ทิสฺวา
“ปุณฺญวตฺตายํ สุนฺชิ นิพฺพุธํ เอวรूपํ โภชนํ ลภฺตีติ จินฺเตสิ.

โส รตฺติภาเค ตํ ปายาสํ ชีราเปตฺุํ อสฺกโกณฺโต กาลํ กตฺวา ตสฺสา สุนฺชียา กุจฺฉิสฺมิ นิพฺพุตฺติ.

อถสฺส ภริยา สรริภิจจํ กตฺวา ตสฺมิเยว เคเห ภาตี กตฺวา ตณฺฑุสนานํ ลภฺติทฺวา ปจฺจิตฺวา ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส ปตฺเต ปตฺติฐฺฐาเปตฺวา
“ภนฺเต ทาสสฺส วอ ปาปฺปณาตฺติ วตฺวา จินฺเตสิ “มยา อิเธว วสิตฺุํ วญฺเญตฺติ, นิพฺพุธํ อโย อธาคจฺฉติ,
เทยฺยธมฺโม โหตุ วา มา วา, เทวสิกํ วนฺทนต์ิ เวยฺยาวจจํ กโรนฺตี จิตฺตํ ปสาเทนฺตี พฺพุ ปุณฺญํ ปสฺวิสฺสามีติ

สา ตตฺถเวว ภาตี กโรนฺตี วสิ.

[สุนัขตายเพราะอาลัยในพระปัจเจกพุทธเจ้า]

สาປိ โข สุนฺชิ ฉญฺฐฺฐว สตตฺเม วา มาเส เอกเมว กุกฺกुरुํ วิชಾಯิ.

โคपालโก ตสฺส เอกเณนฺยา ชีริ ทาเปสิ.

โส นจิริสฺเสว วพฺพติ.

อถสฺส ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส ภูณฺชนฺโต นิพฺพุธํ เอกํ ภาตฺตປປิณฺฑํ เทติ.

โส ภคตปิณฺฑํ นิสฺสาย ปจฺเจกพุทฺเธ สีนฺทมกาสิ.

โคปาลโก นินฺพทฺธํ เทว วาเร ปจฺเจกพุทฺธสฺส อุปฺภูฏานํ ยาติ.

โส คจฺฉนฺโตปิ อนุตรามคฺเค วาลมิกฺกุฏานเน ทณฺเทน คจฺฉน จ ภูมิจฺจ ปทริตฺวา

“สุสุตฺติ ติกฺขตฺตํ สทฺทํ กตฺวา วาลมิกเ ปลาเปสิ.

สุนฺโขปิ เตน สทฺธี คจฺฉติ.

โส เอกทิวสํ ปจฺเจกพุทฺธํ อาห “ภนฺเต ยทา เม โอกาโส น ภวิสฺสติ, ตทา อิมํ สุนฺขํ เปเสสฺสามิ,

อิมสฺส ปทิตฺสณฺญาณน อากจฺฉเยยฺยาถาติ.

ตโต ปฺภูฏาย อนฺโณกาสทิวเส “คจฺฉน ตาต, อຍຍံ อานေหิติ สุนฺขํ เปเสสิ.

โส เอกวจนเนนฺว ปกฺขนทิตฺวา สามิกสฺส คจฺฉนฺภูมိโปถนฺภูฏานเน^๑ ติกฺขตฺตํ ภูสฺสิตฺวา เตน สทฺเทน วาลมิกานํ ปลายนภาวํ ญตฺวา

ปาโต ว สรฺริปปฺปฏิชคฺคณํ กตฺวา ปถนฺสาลํ ปวิสิตฺวา นิสินฺนสฺส ปจฺเจกพุทฺธสฺส วสนฺภูฏานํ คนฺตฺวา

ปถนฺสาลาทฺวาเร ติกฺขตฺตํ ภูสฺสิตฺวา อตฺตโน อากตภาวํ ชานาเปตฺวา เอกมฺนฺเต นินฺพชฺติ.

ปจฺเจกพุทฺเธ เวลํ สลลฺกฺเขตฺวา นิกฺขนฺเต, โส ภูสฺสนฺโต ปุโรโต ปุโรโต ว คจฺฉติ.

อนุตรนฺตรา ปจฺเจกพุทฺโธ ตํ วิมฺสนฺโต อถฺญํ มคฺคํ ปฺฏิปชฺชติ.

อถสฺส ปุโรโต ติริยํ ฐตฺวา ภูสฺสิตฺวา อิตฺรมคฺคเมว นํ อโรเปสิ.

อถกทิวสํ อถฺญํ มคฺคํ ปฺฏิปชฺชิตฺวา เตน ปุโรโต ติริยํ ฐตฺวา วาริยมาโนปิ อนิวตฺติตฺวา สุนฺขํ ปาเทน อปฺนุทิตฺวา ปายาสิ.

สุนฺโข ตสฺส อนิวตฺตนภาวํ ญตฺวา นิวตฺติตฺวา นินฺวาสนกณฺเณ ฬิสิตฺวา อากทฺฒนฺโต อิตฺรมคฺคเมว นํ อโรเปสิ.

เอวํ โส ตสฺมี พลวสิเนหํ อุปฺปาเทสิ.

ตโต อปรภาเค ปจฺเจกพุทฺธสฺส จิวฺรํ ชิริ.

อถสฺส โคปาลโก จิวฺรวตฺถานิ อทาสิ.

ตเมณํ ปจฺเจกพุทฺโธ อาห “อาวุโส จิวฺรณฺนาม เอกเกน ทฺกฺกํ กาทฺตุ, ฆาสฺสูกฺกุฏานํ คนฺตฺวา กาทฺเรสฺสามิติ.

“อิเธว ภนฺเต กโรถาติ.

“น สกฺกา อาวุโสติ.

“เตนหิ ภนฺเต มา จิริ พหิ วสิตฺถาติ.

สุนฺโข เตสํ กถํ สุนฺนฺโต ว อภฺฐาสิ.

๑ ส. ม. ย. คจฺฉนฺภูมိโปถนฺภูฏานเน.

ปัจเจกพุทธโธ “ติฏฐู อุปาสกาทิ โคपालกั นินวตทาเปตวา เวหาสั อพภูคคณตวา คณธมาทนาภิมุโข ปกคามิ.

สุนขสส ตั อากาเสน คจฉนตั ทิสฺวา ภุกกริตฺวา” ฐิตสส, ตสมี จกขุปลั วิชหนเต, ททยั ผลิตั.

[สุนัขไปเกิดเป็นโสมกเทพบุตร]

ติจรจนา^๑ นามเต อชฺชาตिका โหนติ อภูริลา, มนุสสา ปน อญญั ททเยน จินเตนติ อญญั มุขน กเณติ
เตเนวาท^๒ “คหนั เหนต ภานเต ยทิทั มนุสสา, อุตตานั เหนต ภานเต ยทิทั ปสเวติ.

อติ โส ตาย อชฺชติฏฐิตาย อภูริลาตาย กาลั กตฺวา ตาวตีสภวเน นิพพตโต อจฺจราสทสสปริวโต มหาสมปตตี อนุภสิ.

ตสส กสฺสจิ กณณมุเล มนตยนตสส สทโท โสฬสโยชนฐฐานั ปรติ.

ปกตติกาสทโท ปน สกัล ทสโยชนสทสสั เทวนครั ฉาเทติ.

เตเนวสส “โสมกเทวปุตโตติ นามั อโหสิ.

“กสส ปเนส นิสสนุโหติ

“ปัจเจกพุทธเช เปเมน ภุกกรณสส.”

โส ตตถ น จิรั ฐตฺวา จวิ.

[เหตุทำให้เทพบุตรเคลื่อน ๔ อย่าง]

เทวโลกโต ทิ เทวปุตฺตา “อายุภฺขเยน ปุณฺณภฺขเยน อาหารภฺขเยน โภเปนาติ จตฺตุหิ การเณหิ จวนฺติ.

ตตถ เยน พหุ ปุณฺณภฺกมมึ กตั โหติ, โส เทวโลก อูปฺชชิตฺวา ยาวตายุภุ ฐตฺวา อฺปรุปริ นิพพตตติ, เอวั อายุภฺขเยน จวติ นาม.

เยน ปริตตั ปุณฺณภุ กตั โหติ, ตสส ราชโกฏฐาคาเร ปกชิตตั, จตฺตฺพจนาหิมตตั วิย ธณฺญั อนุตฺราว ตั ปุณฺณภุ ชียติ,
อนุตฺราว กาลั กโรติ, เอวั ปุณฺณภฺขเยน จวติ นาม.

อปโร กามคฺเณ ปริภฺขมาโน สติสมโมเสน อาหารั อปริภฺขชิตฺวา กิลนตกาโย กาลั กโรติ, เอวั อาหารภฺขเยน จวติ นาม.

อปโร ปรสส สมปตตี อสหนโต กุชฺฉิตฺวา กาลั กโรติ, เอวั โภเปน จวติ นาม.

[โสมกเทพบุตรไปเกิดในกรุงโกสัมพี]

อัย ปน กามคฺเณ ปริภฺขชนโต มุฏฐสฺสตี หุตฺวา อาหารภฺขเยน จวติ.^๔

จวิตฺวา จ ปน โภสมพิยั นครโสภินิยา กุจฺฉิสฺมี ปฏิสฺนธี คณฺหิ.

๑ สี. ย. ภุกกริตฺวา.

๒ สี. ม. ย. เอตถนตฺเร “กิราติ อตถิ.

๓ ม. ม. ๑๓/๔.

๔ สี. ม. ย. จวิ.

สา วิชาติทิวเส “กั เอตนติ ทาสี ปุจฉิตวา, “ปุตโต อยเยติ วุตเต,
“หนท เซ, อิมั ทารกั กตฺตรสฺสเป อาโรเปตวา สงการกุญฺเ ฉฑฑเทหิตี ฉฑฑทาเปสิ.

นครโสภินิโย หิ อิตฺรํ ปฏฺชคฺคณฺติ, น ปุตฺตํ; อิตฺรา หิ ตาสั ปเวณิ ฆฎฺฑิตี.

ทารกั กากาปี สุนขาปี ปริวารेतวา นิสิตฺสู.

ปจเจกพฺพุเต สีนหปปภาสส ภูกฺกรณฺสส นิสฺสนฺเทน เอโกปี อุปคฺคณฺตุํ น วิสฺหิ.

ตสมิ ฆเณ เอโก มนุสฺโส พหิ นิกฺขนโตะ ตํ กากฺสนฺขสนฺนิปาตํ ทิสฺวา “กิณฺนุ โฆ เอตนฺติ
ตตฺถ คจฺฉนฺโต” ทารกั ทิสฺวา ปุตฺตสีนฺหํ ปฏฺฐลภิตวา “ปุตฺโต เม ลทฺโธติ เคหํ เนสิ.

[นางกาลินาโฆสกทารกไปให้โคเหยียบ]

ตทา โภสมพิภเสฏฺฐี ราชกุลํ คจฺฉนฺโต ราชนิเวสนฺโต อาคจฺฉนฺตํ ปุโรหิตํ ทิสฺวา

“กั อจฺฉริย อชฺช เต ตติกรณฺนกฺขตฺตโยโค โอลฺลเกโตะติ ปุจฉิ.

“อาม มหาเสฏฺฐี, อมฺหากํ กิณฺณญํ กิจฺจณฺติ.

“ชนปทสฺส กั ภวิสฺสตี อจฺฉริยาตี.

“อณฺญํ นตฺถิ, อิมสฺมิ ปน นคเร อชฺช ชาตทารโก เซฏฺฐกฺเสฏฺฐี ภวิสฺสตีตี.

ตทา เสฏฺฐีโน ภริยา ครุคฺคพฺภา โหตี, ตสฺมา โส สีมฺ เคหํ ปุริสํ เปเสสิ “คจฺฉ ฆานาหิ นั ‘วิชาตา วา โน วาตี

“น วิชาตาตี สุตฺวา ฆานานํ ทิสฺวา เวเคน เคหํ คณฺตวา กาลิํ นาม ทาสี ปกฺโกสิตฺวา สหสฺสํ ทตฺวา

“คจฺฉ อิมสฺมิ นคเร อุปฺธาเรตฺวา สหสฺสํ ทตฺวา อชฺช ชาตทารกํ คณฺหิตฺวา เอหิตี.

สา อุปฺธาเรตฺตี ตํ เคหํ คณฺตวา ทารกั ทิสฺวา “อัย ทารโก กทา ฆาโตตี คหปตานี ปุจฉิตฺวา

“อชฺช ฆาโตตี วุตเต” “อิมํ มยฺหํ เทหิตี เอกํ กหาปณํ อาที กตฺวา มุลํ วฆฺฒเนตฺตี สหสฺสํ ทตฺวา

ตํ อาเนตฺวา เสฏฺฐีโน ทสฺเสสิ.

เสฏฺฐี “สเจ เม อิตฺตา ฆายิสฺสตี, ตาย นั สทฺธิ นินเวเสตฺวา เสฏฺฐีญฺญานสฺส สามิกํ กริสฺสามิ.

สเจ เม ปุตฺโต ฆายิสฺสตี, มาเรสฺสามิ นนฺติ จินฺเตตฺวา นั เคเห กಾರೆสิ.

อถสฺส ภริยา กติปาหจฺเจเนน ปุตฺตํ วิชายี.

เสฏฺฐี “อิมสฺมิ อสตี, มม ปุตฺโต เสฏฺฐีญฺญานํ ลภิสฺสตี, อิทาเนว ตํ มาเรตฺวํ วญฺญตีตี จินฺเตตฺวา กาลิํ อามนฺเตตฺวา

“คจฺฉ เซ, วชฺโต คณฺนํ นิกฺขมนเวลาย วชฺทวารมฆเณ อิมํ ติริยํ นิปชฺชาเปหิ, คาวีโย นั มทฺหิตฺวา มาเรสฺสนฺติ,

มทฺทนามทฺทณภาวํ ปนสฺส ญตฺวา เอหิตี อาห.

๑ สี. ม. ย. คณฺตวา.

๒ สี. วุตตา.

สา คนตวา โคपालเกน วขทวาระ วิวฏุมตเตเยว ตั ตถา นิปชชาเปสิ.

โคคณเชฏฐโก อุกโธ อญญสมิ กाले สพพปจฉา นิกขมนโตปิ* ตั ทิวสั สพพปฐุม นิกขमितวา
ทารกั จตุนัน ปาทานัน อนตเร กตวา อฏฐาสิ.

อนกสตา คาวियो อุกสส เทว ปสสานิ ฆัสนติโย นิกขมิสสุ.

โคपालโกปิ “อัย อุกโธ ปุพเพ สพพปจฉา นิกขมตี, อชช ปน สพพปฐุม นิกขमितวา วขทวาระ นิจจโลว ฐิตโต, กิณนุ โข เอตันตี
จินเตตวา คนตวา ตสส เหมฐา นิปนัน ทารกั ทิสวา ปุตตสิเนห ปฏิลกิตวา “ปุตโต เม ลทโรติ เคหิ เนสิ.

กาลิ คนตวา เสฏฐินา ปุจฉิตา ตมตถั อโรเจตวา “คจฉ, นั ปุน สหสสั ทตวา อาเนหิติ วุตตา
สหสสั ทตวา ปุน อาเนตวา อทาสิ.

[นางกาลีนำโสมกไปให้เหยียบ]

อถ นั อาท “อมม กาลิ อิมสมิ นครเ ปญจ สกฏสตานิ ปจจูกกาลे อฏฐาย วณิขชาย คจฉนตี,
ตวั อิม เนตวา จกกมคเค นิปชชาเปหิ, โคณา วา นั มททิสสนตี จกกาณิ วา ฉินทิสสนตี,
ปวตติยจสส ญตวาว อากจเฉยยาสิตี.

สา ตั เนตวา จกกมคเค นิปชชาเปสิ.

ตทา สกฏเชฏฐโก ปุโรโต อโหสิ.

อถสส โคณา ตั ฐานัน ปตวา ฐุริ ฉทเทสุ.

ปุนปุนัน อโรเปตวา ปาชียมานาปิ ปุโรโต น คจฉิสสุ.

เอวั ตสส เตหิ สทธี วายมนตสเสว, อรุณัน อฏฐหิ.

โส “กินนามेत โคณา กรีสูตี มคคั ओलोเกนโต ทารกั ทิสวา “ภารियं वत मे गममन्ति जिनतेत्वा
“ปุตโต เม लट्टโรติ तुग्गุมานโส ตั เคหิ เนสิ.

กาลิ คนตวา เสฏฐินา ปุจฉิตา ตั ปวตตี อจิจชิตวา “คจฉ, นั ปุน สหสสั ทตวา อาเนหิติ วุตตา ตถา อทาสि.

[นางกาลีนำโสมกไปทิ้งที่ป่าช้าฝัดิบ]

อถ นั อาท “อิทานิ นั อามกสฺसानัน เนตวา คจฉนตเร นิปชชาเปหิ, ตตถ สุนขาทีหิ วา ขาทิโต อมนุสฺเสน วา ปทโต มริสฺสติ,
มตามตภาวญจสส ชานิตวาว อากจเฉยยาสิตี.

สา ตั เนตวา ตตถ นิปชชาเปตวา เอกมเนเต อฏฐาสิ.

ตั สุนโข วา กาโก วา อมนุสฺโส วา อุกสงกมิตุ นาสกขิ.

“นनु จสส เนว มาตา น ปิตา, น ภาคิกาทีสุ โภจิจ รุกขิตา นาม อตถิ, โภ น รุกขตีติ.

สุนขกาลे पञ्जकपुत्रे सिनेहेन पवत्तित्त्तं णुकरणमतमेव न रุกखति.

อเถโก อชปาโล อเนกสทสทสสา อชา โคจร์ เนนโต สุสานปสเสน คจฉติ.

เอกา อชา ปณณาทินี ขาทมานา คจฉนตริ ปวิสิตวา ทารกั ทิสวา ชนุนุเกหิ ฐตวา ทารกสส ถนั อทาสี.

อชปาลเกน “เหเหติ สหเท เกเตปี น นิกขมิ.

โส “ยภูฐิยา นั ปหริตวา นีหริสสามิตี คจฉนตริ ปวิภูฐิ อซี ชนุนุเกหิ ฐตวา ทารกั ซีริ ปาเยนตี ทิสวา
ทารเก ปุตตสิเนหิ ปฏิลภิตวา “ปุตโต เม ลทโธติ ตั อาทาย ปกคามิ.

กาลี ตั ทิสวา คนตวา เสภูฐินา ปุจฉิตา ตั ปวตตี อจิจิตวา “คจฉ นั ปุน สหสสั ทตวา อานะหิตี วุตตา ตถา อกาลี.

[นางกาลีนำโฆสกไปโยนเหว]

อถ นั อาท “อมม กาลี อิมั อาทาย โจรปปาตปพพตัง อภิรหิตวา ปปาเต ชิปี,
ปพพตกัจฉิยั ปฏิลภิตวาโน ขณทาทขณชิกิโก หุตวา ภูมियั ปติสสตี, มตามตภาวณจสส ญตวา ว อาคจเฉยยาสิตี.

สา ตั ตตถ เนตวา ปพพตมตตเก ฐตวา ชิปี.

ตัง โข ปน ปพพตกัจฉิ นิสสาย มหาเวณुकุมโพ ปพพตานุสาเรเนว วฑฒิ.

ตสส มตถกั ขนชาโต ชิณชुकุมโพ อวตถริ.

ทารโก ปตนโต โภชเว วिय ตสมี ปติ.

ตังทิวสั นพการเชภูฐิกสส เวณุนา อตโถ โหติ.

โส ปุตเตน สหธิ คนตวา ตั เวณुकุมพั ฉินทิตุ อารภิ.

ตสมี จลนเต, ทารโก สหทหมกาลี.

โส “ทารกสทโท วियाติ เอเกน ปสเสน อภิรหิตวา ตั ทิสวา “ปุตโต เม ลทโธติ ตูภูฐิจิตโต อาทาย คโต.

กาลี เสภูฐิสส สนตีกั คนตวา เตน ปุจฉิตา ตมปวตตี อจิจิตวา “คจฉ, นั ปุน สหสสั ทตวา อานะหิตี วุตตา ตถา อกาลี.

[ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว]

เสภูฐิโน อิทถจิทถจ กโรนตสเสว ทารโก วฑฒิตโต.

“โฆสโกเตวรสส นามั อโหสิ.

โส เสภูฐิโน อกขิมหิ กณุกโก วिय ขายิ.

อุชุก โอลเกตุปี น วิสทิ.

อดสส มรณูปาย จินเตนโต อตตโน สหายกกุมการสส สนตีกิ คนตวา “กทา อาวาปี อาลิมเปสสสีติ ปุจฉิตวา,
“เสวติ วุตเต, “เตนทิ อิท สหสส์ คเหตุวา มเมกั กम्मั กโรหิติ อาห.

“กั สามีติ.

“เอโก เม อวชาตปุตโต อตถิ, ตั ตว สนตีกิ เปเสสสามิ, อถ นั^๑ คพภั ปเวเสตวา ติจินาย วาสิยา ขณทาขณทิกั ฉินทิตวา
จัญญิ ปกขิปิตวา อาวาเป ปเจยยาสิ, อิทนเต สหสส์ ลญจการสทิส^๒, อุตตริ ปุน เต กตตพพยุตตักั ปจฉา กริสสามีติ.

กุมการาโร “สาธติ สมปฏิจฉิ.

เสฏฐิ ปุนทิวเส โขสกั ปกโกสาเปตวา^๓ “ตาท ทิโย มยา กุมการาโร เอกั กम्मั อาณตโต^๔,
เอทิ, ตวั ตสส สนตีกิ คนตวา เอวั วเทหิ ‘ทิโย กิร เม ปิตรา อาณตตั กम्मั นิปวาเทหิติ ปหิณิ.

โส “สาธติ อคมาสิ.

ตั ตตถ คจฉนตั อิตโร เสฏฐินุ ปุตโต ทารเกหิ สหธิ^๑ कुलั กิพนโต ทิสวา ตั ปกโกสิตวา “กัหิ คจฉสิ ภาตีกาติ ปุจฉิตวา,
“ปิตุ สาสนั คเหตุวา กุมการสส สนตีกนติ วุตเต, “อหิ ตตถ คมิสสามิ, อิเม ทารกา มั พหุลกขั ชินีสสุ,
ตั เม ปฏิชินิตวา เทหิติ อาห.

“อหิ ปิตุ ภายามีติ.

“มา ภายิ ภาตีก, อหนตั สาสนั หริสสามิ, พหุหิ ชิตโต, ยาวาหิ อาคจฉามิ ตาว เม ลกขั ปฏิชินาหิติ.

โฆสโก กิร कुपकिपाय जेगो, तेन त्तु आवु निपपणुठि.

โสปี นั “เตนทิ คนตวา กุมการารุ วเทหิ ‘ปิตรา กิร เม ทิโย เอกั กम्मั อาณตตั, ตั นิปวาเทหิติ วตวา อูยโยเชสิ.

โส ตสส สนตีกิ คนตวา ตถา อวจ.

อถ นั กุมการาโร เสฏฐินา วุตตนิยาเมเนว มาเรตวา อาวาเป ขิปิ.

โฆสโกปี ทิวสภาคั กิพิตวา สายณหสมเย เคหิ คนตวา, เสฏฐินา ทิสวา “กั ตาท น คโตสีติ วุตเต,
อตตโน อคตการณญจ กนิฏฐสส คตการณญจ อาโรเจสิ.

เสฏฐิ ตั สุตวา “มา อวธีติ มหาวีรวุ วิรวิตวา สกลสรีเร ปกกุญฐิตโลหิตโต วิย หุตวา

“อมโก กุมการ มา มั นาสยิ, มา มั นาสยิติ พาหา ปคคยห กนทนต์ ตสส สนตีกิ อคมาสิ.

๑ ส. ม. เอตถนตเร คเหตุวาติ อตถิ.

๒ ส. ย. สจจการสทิส.

๓ ส. ม. ย. ปกโกสิตวา.

๔ ม. ย. กุมการสส เอกั กम्मั อาณตต.

กุมภกาโร ตั ตถา อากจณตํ ทิสวา “สามิ มา สทฺทํ กิริ, กมฺมนเต นิปนฺนติ อาท.

โส ปพฺพเตน วิย มหนฺเตน โสเกน อวตฺถริโต^๑ หุตฺวา อนปฺปกํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺเวเทสิ, ยถา ตํ อปฺปทฺฐุสฺส ปทฺฐุสมฺโน.

[ทำร้ายผู้ไม่ทำร้ายตอบ ย่อมถึงฐานะ ๑๐]

เตนาท ภควา

“โย ทณฺเตน อทณฺเตสุ	อปฺปทฺฐุสฺสํ ทุสฺสตี
ทสนฺนมณฺญตฺรํ ฐานํ	ชิปปเมว นิคจฺจตี
เวทนํ ฆรฺุสํ ชานี	สรีรฺุสส ว เภทนํ ^๒
ครุํ วาปิ อาพารํ	จิตฺตกฺเขปํ ว ปาปุณฺเณ
ราชโต วา อฺุสคฺคํ	อพฺภกฺขานํ ว ^๓ ทารุณํ
ปริกฺขยํ ญาตีนํ	โภคานํ ว ปภงฺคณํ
อถ วาสส อคารานี	อคฺคิ ททตี ปาวโก
กายสฺส เภทา ทฺุปฺปญฺญู	นิริยํ โส อฺุปฺปชฺชตีตี. ^๔

[อุบายใหม่ของเศรษฐี]

เอวํ สนฺเตปิ ปุณฺ นํ เสฏฺฐี อฺุชฺกํ โอลฺเกตุํ น สกโกตี.

“กินฺตี นํ มาเรยฺยนฺตี จินฺเตนโต “มม คามสฺเต อายุตฺตกฺสส สนฺตีกํ เปเสตฺวา มาราเปสฺสามีตี อฺุบายํ ทิสฺวา
“อโย เม อวชาตปฺุตโต, อิมํ มาเรตฺวา วจฺจกุเป ชิปปตุ, เอวํ กเต, อหํ มาตุลฺลสฺส กตฺตพฺพยฺุตตํ ปจฺฉา ชานิสฺสามีตี
ตสฺส ปณฺณํ ลิขิตฺวา “ตาต โฆสฺก อมฺหากํ คามสฺเต อายุตฺตโก อตฺถิ, อิมํ ปณฺณํ หริตฺวา ตสฺส เทหิตี วตฺวา
ปณฺณํ ตสฺส ทุสฺสนเต พนฺธิ.

โส ปน อกฺขรสมฺยํ น ชานาตี.

ทหฺรกาลโต ปฏฺฐายี ทิ นํ มาราเปนโต ว เสฏฺฐี มาราเปตุํ นาสกฺชิ, กิ อฺุชฺรสมฺยํ สิภาเปสฺสตี.

อิตฺติ โส อตฺตโน มาราปนปณฺณเมว ทุสฺสนเต พนฺธิตฺวา นิกฺขมนโต อาท “ปาเถยฺยํ เม ตาต นตฺถิตี.

“ปาเถยฺเยน เต กิจจํ นตฺถิ, อนฺตรามคฺเค อสุกคามม มม สหายโก เสฏฺฐี อตฺถิ, ตสฺส ฆเร ปาตฺราสํ กตฺวา ปุโรโต คจฺฉาหิตี.

โส “สาธฺตุตี ปิตฺรํ วนฺทิตฺวา นิกฺขนโต ตํ คามํ ปตฺวา เสฏฺฐีฆรํ ปุจฺฉิตฺวา คนฺตฺวา เสฏฺฐีชายํ ปสฺสิตฺวา,

“กุโรโต อากโตสตีตี วุตเต, “อนฺโตนฺครโตตี อาท.

“กสฺส ปฺุตโตสตีตี.

๑ ส. ม. ย. อวตฺถโต.

๒ ปาลี ๒๕/๓๓ สรีรฺุสส ปภทนํ.

๓ ปาลี ๒๕/๓๓ อพฺภกฺขานญจ ทารุณํ.

๔ ตพฺพณฺณายํ ปน ทณฺทวคฺเค ทิสฺสตี.

“ตุมหากัม สหายกเสฏฐิโน อมมาติ.

“ตวมสิ โฆสโก นามาติ.

“อาม อมมาติ.

ตสสา สห ทสสเนเนว ตสมิ ปุตตสิเนโห อุปปชชิต.

[ความรักเกิดขึ้นด้วยเหตุ ๒ ประการ]

เสฏฐิโน ปเนกา ชิตา อตถิ ปณณรสโสฬสวสสุทเทสิกา อภิรุปา ปาสาทิกา.

ตัม รุกขิตุํ เอกเมว เปสนนการิกัม ทาสี ทตวา สตตมฺมิกสส ปาสาทสส อุปริตเล สิริกพเพ วสาเปสิ.^๑

เสฏฐิชีตา ตสมิ ขณเ ตัม ทาสี อนตราปนํ เปเสสิ.

อถ นํ เสฏฐิชายา ทิสฺวา “กุหิ คจจสิตี ปุจจิตฺวา, “อเยเย ชิตาย เปสนนนาติ วุตเต,
“อิโต ตาว เอหิ, ติมฺมุตฺตํ เปสนนํ, ปุตตสส เม ปิรฺรูกํ อตถริตฺวา ปาเท โหวิตฺวา เตลํ มกฺขิตฺวา สยนํ อตถริตฺวา เทหิ,
ปจฺฉา เปสนนํ กริสฺสสิตี อาห.

สา ตถา อกาสิ.

อถ นํ จิเรนาคตํ เสฏฐิชีตา สนตฺตชเชสิ.

อถ นํ สา อาห “อเยเย มา เม กุชฺฌิ, เสฏฐิปุตฺโต โฆสโก อากโต, ตสฺส อิถยจิทยจ กตฺวา ตตถ คนฺตฺวา อากตามฺหิตี.

เสฏฐิชีตาย “เสฏฐิปุตฺโต โฆสโกตี นามํ สุตฺวา ว เปมํ ฉวิทานิ ฉินฺทิตฺวา อมฺมิมิถฺว อาหจจ จิตฺตํ.

[ลูกสาวเศรษฐีแปลงสาส์น]

โกตฺตุลิกกาลสมิ ทิ สา ตสฺส ปชาปตี หุตฺวา นาฬิโกทหนํ ปจเจกพฺพุทฺทสส อทาสี.

ตสฺसानุภาเวนาคนฺตฺวา อิมสมิ เสฏฐิกุเล นิพพตฺตา.

อิติ นํ โส ปุพฺพสิเนโห อวตถริตฺวา คณฺหิ.

เตนาท ภควา

“ปุพฺเพว สนนฺวาเสน
เอวณตํ ชายเต เปมํ

ปจฺจุปนฺนทิตฺเตน วา
อุปฺปลวํ ยโถทเกติ.

อถ นํ ปุจฺฉิ “กุหิ โส อมมาติ.

“อเยเย สยเน นิปนฺโน นิททายตีตี.

“อติ ปนสส ทตเถ กิจจิติ.

“ทุสสนเต ปณณ อติ อมมาติ.

สา “กั ปณณ นุ โข เอตนติ, ตสมี นิททายนเต, มาตาปิตูน อญญาวิทิตตาย”^๑ อปสสนตานัน, โอตริตวา สนตีกั คนตวา^๒
ตัม ปณณ โมเจตวา อาทาย อตตโน คพภั ปวิสิตวา ทวารั ปิชาย วาตปานัน วิวริตวา อกขรสมเย กุสลตาย ปณณ วาเจตวา “โอโ
พาลอ อตตโน มรณปณณัน ทุสสนเต พนธิตวา วิจรติ, สเจ มยา น ทิฏฐัน อสส, นตถิ ตสส ชีวิตนติ
ตัม ปณณัน ผาเลตวา เสฏฐิสส วจเนน อปรัน ปณณัน ลิจิ
“อัย มม ปุตโต โฆสโก นาม, คามสโต ปณณาการัน อหฺราเปตวา อิมสส ชนปทเสฏฐินัน อิตฺรา สหุธี มงคัลล กตวา
อตตโน วสนคามสส มชฺเฒ ทวิฏฐิมิกั เคหัง การตวา ปาการปริกฺเขเปน เจว ปุริสคฺคตฺติยา จ สฺสัวิทิตารกฺขัน กโรตฺ,
มยฺหฺลจ ‘อิทฺยจิทฺลจ มยา กตฺนติ สาสนัน เปเสตฺ, เอว กเต, อหัง มาตุลสส กตฺตพฺพยฺตตํ ปจฺฉา ชานิสฺสามีติ
ลิจิตวา จ ปน สหฺริตวา โอตริตวา ทุสสนเตเยวสส พนธิ.

[นายโฆสกะได้ภรรยา]

โส ทิวสภาคัน นิททายิตวา อญฺญาญ ภูชิตวา ปกฺกามิ.

ปุนทิวเส ปาโตว ตัม คามัน คนตวา आयุตฺตํ คามกิจจัน กโรนตฺถเยว ปสฺสิ.

โส ตัม ทิสวา “กั ตาตาติ ปุจฺฉิ.

โส “ปิตฺรา เม ตุมฺหากัน ปณณัน เปสิตนติ อาห.

“กิสฺส ปณณัน ตาต อาทราติ ปณณัน คเหตุวา วาเจตวา ตฺถุฏฺฐมานโส

“ปสฺสเถ โภ มม สามินัน มยิ สินเหน, ‘เสฏฐปุตฺตสส เม มงคัลล กโรตฺติ มม สนตีกัน ปหิณิ, สีนัน ทารุอาทินิ อาทราติ
คหฺปติเก วตวา คามมชฺเฒ วุตฺตปปการัน เคหัง การตวา คามสโต ปณณาการัน อหฺราเปตวา ชนปทเสฏฐินัน อิตฺร อาเนตวา
มงคัลล กตวา เสฏฐิสส สาสนัน ปหิณิ “อิทฺยจิทฺลจ มยา กตฺนติ.

[เศรษฐีเสียใจจนเกิดโรค]

ตัม สุตฺวา เสฏฐินัน “ยัม การเมมิ, ตัน โหติ; ยัน การเมมิ, ตเวท โหติติ มหนตัม โทมนสฺสํ อุปฺปชฺชิ.

ปุตฺตโสเกน สหุธี โส โสโก เอกโตว หุตฺวา กุจฺฉิทาหัง อุปฺปาเทตวา อตฺสาร์ ชเนสิ.

เสฏฐิธิตาปี “สเจ โกจิจิ เสฏฐินัน สนตีกา อาคจฺจติ, ตุมฺहे มม ออกเหตุวา เสฏฐิปุตฺตสส ปฐมตฺร มา กถยิตฺถาติ ชเน อาณาเปสิ.

เสฏฐิปี โข “นทานิ ตัม ทฺถุฏฺฐปุตฺตัม มม สาปเตยฺยสส สามิกัน กริสฺสามีติ จินเตตฺวา เอกัน आयุตฺตํ อาห

“มาตุล ปุตฺตัม เม ทฺถุฏฺฐกาโมมฺหิ, เอกัน ปาหฺมุลิกัน เปเสตฺวา มม ปุตฺตัม ปกฺโกสาเปหิติ.

โส “สาธฺติ ปณณัน ทตฺวา เอกัน ปุริสํ เปเสสิ.

๑ ส. ม. ย. อญญาวิทิตตาย.

๒ ย. สนตีกัน คนตวาติ นตถิ.

เสฏฐิธีตาปี ตสสาคนตวา ทวาเร ฐิตถาวํ สุตวา ตํ ปกโกสาเปตวา “กั ตาตาติ ปุจฉิ.

“เสฏฐิ คิลานो ปุตตํ ปสฺสิตุํ ปกโกสาเปติ” ออยเยติ.

“ตาต เสฏฐิ พลวา ทพฺพลโลติ.

“พลวา ตาว, อาหารํ ภูชติเยว ออยเยติ.

สา เสฏฐิปุตตํ อชานาเปตวา ว ตสส นีवासญจ ปริพพยญจ ทาเปตวา “มยา เปสิตกาเล คมิสฺสสิ, อจฉ ตาวาติ อาห.

มหาเสฏฐิ ปุน आयุตตํกํ โอวจ “กั มาตุล น เต มม ปุตตสฺส สนฺติกํ ปหิตนฺติ.

“ปหิตํ สามิ, คตปุริโส น ตาว เอตีติ.

“เตนหิ ปุน อปรํ เปเสหิตี.

โส เปเสสิ.

เสฏฐิธีตา ตสมีปี ตเถว ปฏิปชชิ.

อถ เสฏฐิโน โรโค พลวา ชาโต.

เอกํ ภาชนํ ปวิสติ เอกํ นิกขมตี.

ปุน เสฏฐิ आयุตตํกํ ปุจฉิ “กั มาตุล น เต มม ปุตตสฺส สนฺติกํ ปหิตนฺติ.

“ปหิตํ สามิ, คตปุริโส ปน น เอตีติ.

“เตนหิ ปุน อปรํ เปเสหิตี.

โส เปเสสิ.

เสฏฐิธีตา ตติยวาเร อาคตปี ตํ ปวตตี ปุจฉิ.

โส “พาทฺหคิลานอ ออยเย เสฏฐิ อาหารํ ปจฉินฺทิตวา มจฺจุปรายโน ชาโต, เอกํ ภาชนํ นิกขมตี เอกํ ปวิสตีติ อาห.

เสฏฐิธีตา จินเตสิ “อิทานิ คนฺตุํ กาโลติ, เสฏฐิปุตตสฺส “ปีตา กิร เต คิลานตี อโรเจตวา,

“กั วทสิ ภาทเทติ วุตเต, “อผาสุกมสฺส สามิตี อาห.

“อิทานิ กั กาทพพนตี.

“สามิ คามสโต^๑ อฏฺฐานกํ ปณฺณการํ อาทาย คนตวา ปสฺสิสฺสาม นนฺตี อาห.

๑. ย. ปกโกสาเปสิ.

๒. สี. ย. คามสเด.

โส “สาธติ ปณณการํ อาหาราเปตฺวา สกฺเขหิ อาทาย” ปุกฺกามิ.

ธนํ นํ สา “ปีตา เต ทุพฺพลอ, เอตตํ ปณณการํ คเหตฺวา คจฺจนตฺวานํ ปปฺพลอ ภาวิสฺสติ, เอตํ นินฺวตฺเตหิตี วตฺวา
ตํ สพฺพํ อตฺตโน กุลเคหํ เปเสตฺวา ปุณฺ อหา “สามิ ตฺวํ อตฺตโน ปิตุ ปาพปสฺเส ติฏฺฐเยยฺยาสิ, อหํ อุสฺสึสฺกปสฺเส รุสฺสามิติ
เคหํ ปวิสมานาเยว “เคหสฺส ปุโรโต จ ปจฺฉโต จ อารกฺขํ คณฺหถาติ อตฺตโน ปุริเส อาณาเปสิ.

ปวิฏฺฐกาเล ปน เสฏฺฐิปฺุตโต ปิตุ ปาพปสฺเส อฏฺฐาสิ, อิตฺรา อุสฺสึสฺกปสฺเส.

[เศรษฐีทำกาละ]

ตสฺมิ ขณฺเณ เสฏฺฐิ อุตฺตทานโก นินฺพนโน โทติ.

อายุตฺตโก ปนสฺส ปาเท ปริมชฺชนโต “ปฺุตโต เต สามิ อากฺโตติ อาห.

“กํ ใสติ.

“เอส ปาพมฺมุเล ฐิโตติ อาห.

ธนํ นํ ทิสฺวา อายุตฺตํ ปกโกสาเปตฺวา “มม เคเห กิตตํ ฌนฺนติ ปุจฺฉิตฺวา,
“สามิ ฌนฺสเสว จตฺตาฬีส โกฏฺฐิโย, อุปโกคปริโกคณฺนทานํ ปน คามกฺเขตฺตทวิปทจฺตูปทฺथานวาทนฺนญจ
อยญจ อยญจ ปริจฺเฉโทติ วุตฺเต, “อหํ เอตตํ มม ปฺุตตสฺส ฆอสฺกสฺส น เหมิติ วตฺตุกาโม “เหมิติ อาห.

ตํ สุตฺวา เสฏฺฐิธิตา “อโย ปุณฺ กณฺนโต อลฺลํ กิลฺลิจิ กเลยฺยติ จินฺเตตฺวา โสกาตุรา วิย เกเส วิกิริตฺวา โรทฺมานา
“กินฺนาเมตํ ตาต วเทถ, อิทํปี นาม โว วจฺนํ สุณฺนม, อลฺกชฺชิกา วตฺมทาติ วตฺวา มตฺถเกน ตํ อุมฺชฺเชม ปหฺรณฺตี ปติตฺวา
ยถา ปุณฺ วตฺตํ สกโกติ ตถาสฺส อุมฺชฺเชม มตฺถเกน ฆंसฺนตี อโรทฺนํ ทสฺเสสิ.

เสฏฺฐิปี ตํขณฺณญฺเวยว กาลมกาสิ.

[พระเจ้าอุเทนประธานตำแหน่งเศรษฐีแก่นายโฆสกะ]

“เสฏฺฐิ มโตติ” คนฺตฺวา อุเทนสฺส รณฺโณ อโรจฺสุ.

ราชา ตสฺส สริริกิจจํ การาเปตฺวา “อตฺถิ ปนสฺส ปฺุตโต วา ธิตา วาติ ปุจฺฉิ.

“อตฺถิ เทว, โฆสโก นาม ตสฺส ปฺุตโต, สพฺพํ สาปเตยฺยํ ตสฺส นียฺยาเทตฺวา มโต เทวาติ.

ราชา อปรภาเค เสฏฺฐิปฺุตตํ ปกโกสาเปสิ.

ตสฺมิญจ ทิวเส เทโว วสฺสิ,

ราชงฺคเณ ตตฺถ ตตฺถ อุกํ สณฺฐาติ.

เสฏฐิปุตุโต “ราชานํ ปสฺสิสฺสามีติ ปายาสี.

ราชา วาตปานํ วิวริตฺวา ตํ อากจฺจนฺตํ โอลฺเกนฺโต ราชงฺคเณ อุทกํ ลงฺเขตฺวา อากจฺจนฺตํ ทิสฺวา

อากนฺตฺวา วนฺทิตฺวา ฐิตํ “ตฺวํ โฆสโก นาม ตาตาทิ ปุจฺจิตฺวา, “อาม เทวาทิ วุตฺเต.

“ปิตา เม มโถติ มา โสจฺจิ, ตว เปตฺติกํ เสฏฐิภูมฺมานํ ตฺยหเมว ทสฺสามีติ ตํ สมสฺสาเสตฺวา “คจฺจ ตาตาทิ อฺยโยเชสิ.

ราชา คจฺจนฺตณฺจ นํ โอลฺเกนฺโตว อภูมฺมาสิ.

โส อากมนฺกาเล ลงฺขิตํ อลงฺขิตฺวา โอตฺริตฺวา สณฺิกํ อคฺมาสิ.

อถ นํ ราชานํ ตโต ว ปกฺโกสาเปตฺวา

“กินฺนุ ตาต ตฺวํ มม สนฺติกํ อากจฺจนฺโต อุทกํ ลงฺขิตฺวา อากมม คจฺจนฺโต อิทานิ โอตฺริตฺวา สณฺิกํ คจฺจสีติ ปุจฺฉิ.

“อาม เทว, อหํ ตสฺมี ขเณ กุมารโก, กิพนฺกาโล นามโส, อิทานิ ปน เม เทเวณ ฐานนฺตรํ ปฏฺิสฺสุตฺม,

ตสฺมา ยถาปุริ อจฺริตฺวา อิทานิ สณฺิกเณ หุตฺวา จริตฺวํ ภูมฺมาสิ.

ตํ สุตฺวา ราชานํ “จิติมา อโย ปุริโส, อิทาเนวสฺส ฐานนฺตรํ ทสฺสามีติ ปิตฺรา ภูตฺตโกคํ ทตฺวา สพฺพสฺเตน เสฏฐิภูมฺมานํ อทาสี.

[นายโฆสกะรับตำแหน่งเศรษฐี]

โส รเถ ฐุตฺวา นครํ ปทกฺขิณํ อทาสี.

โอลฺเกนฺโตโลกิตฺภูมฺมานํ กมฺปติ.

เสฏฐิธิตาปี กาลิทาสียา สทฺธี มนฺตยมาณา นิสินฺนา “อมม กาลิ ปุตฺตสฺส เต เอตฺตกา สมฺปตฺติ มํ นิสฺสาย นิปฺพณฺนาติ อาห.

“กึการณา อมฺมาติ.

“อโย ทิ อตฺตโน มรณฺปนฺณํ ทฺสสนฺเต พนฺชิตฺวา อมฺหากํ ฆริ อากโต,

อถสฺส มยา ตํ ปณฺณํ ฆาเลตฺวา มยา สทฺธี มงฺคลกฺรณฺตถาย อญฺญํ ปณฺณํ ลิขิตฺวา เอตฺตกํ กาลํ ตถฺถ อารกฺโข กโตติ.

“อมม ตฺวํ เอตฺตกํ ปสฺสสิ, อิมํ ปน เสฏฐิ ทฺหฺรกาลโต ปฏฺฐาย มาเรตฺกาโม มาเรตฺ นาสกฺขิ, เกวลํ อิมํ นิสฺสาย พหุํ ฐนํ ฐิยฺยติ.

“อมม อติการิโย วต เสฏฐินา กตฺนติ.

สา นครํ ปทกฺขิณํ กตฺวา เคหํ ปวิสฺนฺตํ นํ ทิสฺวา “อโย เอตฺตกา สมฺปตฺติ มํ นิสฺสาย นิปฺพณฺนาติ หสิตํ อทาสี.

อถ นํ เสฏฐิปุตุโต ทิสฺวา “กึการณา หสีติ ปุจฺฉิ.

“เอกํ การณํ นิสฺสาयाติ.

“กเถทิ นนฺติ.

สา น กเถสิ.

โส “สเจ น กเถสิ, ทวีธา ตं ฉินทิสสามิติ ตชเชตวา อสี นิกกชติ.

สา “อโย เอตตกา สมปตติ ตยา มํ นิสสาย ลทธาติ จินเตตวา หสินติ อาห.

เสฏฐี “ยทิ มม ปิตรา อตตโน สนตํ มยหํ นิยยาทิตํ, ตวํ เอตถ ก็ อโหสีติ.

โส กิร เอตตํ กาลํ กิลจि น ชานาติ, เตนสสา วจันํ น สททหิ.

อถสส สา “ตุมหากํ ปิตา มรณปณณํ ทตวา เปเสสิ, ตุมहे มया อิทธิจิทถจ กตวา รกชิตาติ สพพํ กเถสิ.

“อภูตํ กเถสีติ อสททหนโต “มาตริ์ กาลี ปุจฉิสสามิติ จินเตตวา “เอวํ กิร อมมาติ อาห.

“อาม ตาต ททรรกาลโต ปฏฐาย ตं มาเรตฺกามา มาเรตฺ นาสกชิ, ตं นิสสาย พหุํ ฌนํ ชียิ, สตตสฺ ฐาเนสฺ ตวํ มรณโต มุตโต,
อิทานิ โภคคามาโต อากम्म สพพสเสน สทธี เสฏฐิฐฐานํ ปตโตติ.

โส ตํ สุตวา “ภาริยํ วต เม กมมํ, เอวรูปา โข ปน มรณา มุตตสส มม ปมาทชิวิตํ ชิวิตุํ อยุตตํ, อปฺปมตฺโต ภวิสสามิติ
จินเตตวา เทวสิกํ สหสฺสํ วิสสชเชตวา อทริกกปณาทินํ ทานํ ปฏฐเปสิ.

मितโต นามสส กภูมพิโก ทานพยาวโณ อโหสิ.

อิทํ โฆสกะเสฏฐิโน อุปฺปตติ.

[ทำลายฝ่าเรือนหี ย่อมพ้นอหิวาตกร์]

ตสมิ ปน กาลे ภททวตีนครเ ภททวตีเสฏฐี นาม โฆสกะเสฏฐิโน อทิฏฐูปุพพสหายโก อโหสิ.

ภททวตีนครโต อากตานิ วาณิชาณํ สนติเก โฆสกะเสฏฐี ภททวตีเสฏฐิโน สมปตติถจ วยปฺปเทสถจ สุตวา
เตน สทธี สหายกภาวํ อิจฉนโต ปณณาการํ เปเสสิ.

ภททวตีเสฏฐีปี โกสมพิโต อากตานิ วาณิชาณํ สนติเก โฆสกะเสฏฐิโน สมปตติถจ วยปฺปเทสถจ สุตวา
เตน สทธี สหายกภาวํ อิจฉนโต ปณณาการํ เปเสสิ.

เอวํ เต อถญมถญํ อทิฏฐูปุพพสหายกา หุตวา วสีสุ.

อปรภาเค ภททวตีเสฏฐิโน เคเห อหิวาตกรโรโค ปตโตติ.^๑

ตสมิ ปติเต ปฐมํ มกชิกา มรณติ.

ตโต อนุกกเมเนว กีฏา มุสิกา กุกกุฏา สุกรา สุนชา มชชารา คาโว ทาสี ทาสา,

สพพปจฉา ชรมานุสกา มรณติ.

เตสุ ये ภิตตี ภินทิตวา ปลายนติ, เต ชิวิตํ ลภานติ.

ตทหปปี เสฏฺฐี จ ภริยา จ ธิดา จ ตถา ปลายิตฺวา โฆสกเสฏฺฐี ปลสฺสิตุํ ปตฺถเนตฺตา โภสมณี ปฏฺฐิขชฺชิสฺสุ.

เต อนฺตรามคฺเคเยว ชฺฉินฺปาเถยยา วาตาทเปน เจว ชุပ္ปิปาสาหิ จ กิลนฺตสรีรา กิจฺเจน โภสมณี ปตฺวา^๑
อุทกผาสุกฺกุณฺฐาเน นหตฺวา นครทฺวารเ เอกํ สาลํ ปวิสฺสึ.

ตตฺร^๒ เสฏฺฐี ภริยํ อาท “ภทฺเท อิมินา นีหาเรณ อากจฺจนฺตา วิชาตมาตฺยาปิ อมนาปา โหนฺติ,
สหาโย กิร เม อทฺธิกปกฺภมาทึนํ เทวสิกํ สหสฺสํ วิสฺสชฺเขตฺวา ทานํ ทาเปสิ”,
ตตฺถ ธิตฺรํ เปเสตฺวา อาหารํ อาหาราเปตฺวา เอกาหํ ทฺวิหํ อีเรว สรีรํ สนฺตปฺเปตฺวา สหายกํ ปลสฺสิสฺสามาติ.

“สาธฺมึ สามีติ.

เต สาลายเมว วสฺสึ.

ปุณฺทิวเส กालเ อาโรจิตเ, กปณฺทริกาทิสฺสุ อาหารตฺถาย คจฺจนฺเตสฺสุ,
มาตาทิตฺโร “อมม คนฺตฺวา อมฺหากํ อาหารํ อาหาราติ ธิตฺรํ เปสฺยิสฺสุ.

มหาโภคกฺกุลสฺส ธิดา วิปตฺติยา อจฺฉินฺนลชฺชตฺตาย อลชฺชมานา ว ปาตี คเหตุวา กปณฺชเนน สทฺธิ อาหารตฺถาย คตา
मितฺตกฺกุณฺมพิเณน “กติ ปฏฺฐิวีสเ คณฺทิสฺสสฺสิ อมฺมาติ ปุณฺฐา “ตโยติ อาท.

อถสฺสา ตโย ปฏฺฐิวีสเ อทาสี.

ตตาย ภตฺเต อาทฺเถ, ตโยปิ เอกโต ภูณฺชิตุํ นิสฺสิตฺสึ.

อถ มาตาทิตฺโร เสฏฺฐี อาทฺสึ “สามี วิปตฺติ นาม มหากฺุลาณมฺปิ อุปฺปชฺชติ, อมฺเห อนฺโนโลเกตฺวา ภูณฺช, มา จินฺตยฺตีติ.
อิติ นํ นานปฺปการเหติ ยาจิตฺวา โภเชสฺสุ.

โส ภูณฺชิตฺวา อาหารํ ชีราเปตฺุ อสฺกโกณฺโต, อรุณเ อุคฺคจฺจนฺเต, กาลมกาสิ.

มาตาทิตฺโร นานปฺปการเหติ ปรีเทวิตฺวา โรทิสฺสุ.

กุมาริกา ปุณฺทิวเส โรทฺมานา อาหารตฺถาย คนฺตฺวา เตน ตํ ทิสฺวา “กติ ปฏฺฐิวีสเ คณฺทิสฺสสฺสิ อมฺมาติ วุตฺตา “เทว - อิติ อาท.

โส เทว ปฏฺฐิวีสเ อทาสี.

สา อาทริตฺวา มาตฺรํ ยาจิตฺวา โภเชสิ.

สา ตตาย ยาจियมานา ภูณฺชิตฺวา อาหารํ ชีราเปตฺุ อสฺกโกณฺตี ตํทิวสํ กาลมกาสิ.

กุมาริกา เอกิกา ว โรทิตฺวา ปรีเทวิตฺวา ตตาย ทุกฺชุปฺปตฺติยา อติวิย สญฺชาตจฺฉาทกทุกฺษา

๑ สี. ยู. โภสมณียํ คนฺตฺวา.

๒ สี. ยู. ตโต.

๓ สี. ยู. เทติ.

ปุณทิวเส ยาจเกหิ สหฐี โรหนตี อาหารตถาย คนตวา, “กติ ปฏิวีเส คนทิสสสิ อมมาติ วุตเต^๔, “เอกนติ อาห.

मितตกฏุมพิกโก ตํ ตโย ทิวเส ภตตี คนหนตี สยชานี”, เตน น “นสส วสสิ, อชช ตว กุจฉิปปมาณํ อญญาสิตี อาห.

หิโรตตปสมปนนา กุลฉีตา ปจโจรสมี สตติปหารํ วिय วณเ ขารปริเสกํ วिय จ ปตวา “กั สามีตี อาห.

“ตยา ปุเร ตโย โภฏฐาสา คหิตา, หีโย เทว, อชเชกํ คนหสิ, อชช เต อตตโน กุจฉิปปมาณํ ญาตนติ อาห.

“มา มํ สามิ ‘อตตโนว อตถาย คนหีตี มญญิตถาติ.

“อถ กสมา ตโย คนหิ อมมาติ.

“ปุเร ตโย ชนา อหุมหา” สามิ, หีโย เทว, อชช เอกิกา ว ชาตมหีตี.

โส “เกน การณนาติ ปุจฉิตวา อาทิตโต ปฏฐาย ตาย กถิตํ สพพมปวตตี สุตวา อสสุนิ สนธาเรตุํ อสกโกนโต
สยชชาตพลวโทมนสโส หุตวา “อมม เอวํ สนเต, มา จินตยิ, ตวํ ภาทวตยเสฏฐีโน ฉีตา, อชชกาลโต ปฏฐาย มม ฉีตาเยว นามา
ตี วตวา สีเส จุมพิตวา ฆรํ เนตวา อตตโน เซฏฐีตุฏฐาเน ฐเปสิ.

[เพราะทำร้าย จึงชื่อสามาวตี]

สา ทานคเค อจจาสหํ มหาสหํ สุตวา “ตาท กสมา เอตุํ ชนํ นิสสหํ กตวา ทานํ น เทถาติ อาห.

“น สกกา กาทูํ อมมาติ.

“สกกา ตาตาติ.

“กถํ อมมาติ.

“ตาท ทานคคํ ปริกขิปิตวา เอเกกสเสว ปเวสนปปมาณเณ เทว ทวารานิ โยเซตวา
‘เอเกน ทวาเรน ปวิสิตวา เอเกน นิกขมถาติ วเทถ, เอวํ นิสสหทา หุตวา คนทิสสนตีตี.

โส ตํ สุตวา “ภททโกว อมม อุปาโยติ ตถา กारेสิ.

สาปิ ปุพเพ สามา นาม, วติยา ปน การิตตตา สามาวตี นาม ชาตา.

ตโต ปฏฐาย ทานคเค โกลาหลํ ปจฉินนํ.

โฆสกเสฏฐี ปุพเพ ตํ สททํ สุนนโต “มยหํ ทานคเค สทเทติ ตสตี,

หวิหตีหํ ปน สททํ อสุนนโต มิตตกฏุมพิกํ อตตโน อุปฏฐานํ อาคตํ ปุจฉิ “ทียติ กปนทริกาทีนํ ทานนติ.

“อาม สามีตี.

๔ สี. วุตตา.

๒ สี. ย. สยชานิตวา.

๓ สี. ย. อหุมห.

“อถ ก็ ทวีหตีห สทโท น สยยตีติ.

“ยถา นิสสททา หุตฺวา คณฺหนฺติ, ตถา เม อุปาโย กโตติ.

“อถ ปุพฺเพ ว กสฺมา นากาสีติ.

“อชานนตฺยา สามีติ.

“อิทานิ เต กถํ ญาโตติ.

“ธีตรา เม อุกฺขาโต สามีติ.

“มยหํ อวิทิตา ตว ธีตา นาม อตถีติ.

โส อหิวาตกโรคุปฺตตีโต ปญฺญา ย สพฺพ ภาทฺวตฺยเสฏฺฐิโน ปวตฺตี อัจจฺชิตฺวา
ตสฺสา อตฺตโน เชฏฺฐธีตฺถุญฺจาเน รุปีตภาวํ อโรเจสิ.

อถ นํ เสฏฺฐิ “เอวํ สนฺเต, มม กสฺมา น กเถสิ, มม สหายกสฺส ธีตา มม ธีตา นามาติ
ตํ ปกโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิ “อมม เสฏฺฐิโน ธีตาสีติ.

“อาม ตาตฺตาติ.

“เตนฺหิ มา จินฺตฺยิ, ตวํ มม ธีตาสีติ ตํ สีเส จุมฺพิตฺวา ปรีวารตฺถาย ตสฺสา ปญฺจ อิตฺถีสตฺตานิ ทตฺวา
ตํ อตฺตโน เชฏฺฐธีตฺถุญฺจาเน รุเปสิ.

[พระเจ้าอุเทนได้อัครมเหสี]

อถกทิวสํ ตสฺมี นคเร นกฺขตตํ สงฺฆุญฺจํ โหติ.

ตสฺมี ปน นกฺขตเต พหิ อนิกฺขมนกา กุลธีตโรปิ อตฺตโน ปรีวารเนน สทฺธี ปทฺสาว นที คนฺตฺวา นหายนฺติ.

ตสฺมา ตํทิวสํ สามาวตีปิ ปญฺจหิ อิตฺถีสเตหิ ปรีวาริตา ราชจฺกณฺเนน นหายิตฺถํ อคฺมาสิ.

อุเทน ราชานิ สึหปญฺชเร ฐีโต ตํ ทิสฺวา “กสฺสิมา นานุกิตฺถิโยติ ปุจฺฉิ.

“น กสฺสจฺจ นานุกิตฺถิโย เทวาติ.

“อถ กสฺส ธีตโรติ.

“โฆสกเสฏฺฐิโน ธีตา เทว, สามาวตี นามเสสาติ.

โส ทิสฺวา ว อุปฺปนฺนสิเนโห เสฏฺฐิโน สาสนํ ปาเหสิ “ธีตรํ กิร เม เปเสตฺตุติ.

“น เปเสมิ เทวาติ.

“มา กิร เอวํ กโรตฺถ, เปเสตฺถเยวาติ.

“มยฺ คหปติกา นาม กุมาริกานํ โปเถตฺวา วิเหฐตฺวา กชฺฒนภเยน น เทม เทวาทิ.

ราชา กุชฺฌิตฺวา เคหํ ลลฺญาเปตฺวา เสฏฺฐิณฺจ ภริยญฺจสฺส หตฺเถ คเหตฺวา พหิ การาเปสฺสิ.

สามาวตี นหาตฺวา อาคตา เคหํ ปวิสิตฺุ โองาสํ อลภนตี “กึ เอตํ ตาตาติ ปุจฺฉิ.

“อมฺม ราชา ตว การณา ปหิณฺนิ, อถ ‘มยฺ น ทสฺสามาติ วุตฺเต, ฆรํ ลลฺญาเปตฺวา อมฺเห พหิ การาเปสฺสิติ.

“ตาต ภาริยํ โว กมฺมํ กตํ, รมฺญา นาม ปหิเต, ‘น เทมาติ อวตฺวา ‘สเจ เม ชีตฺรํ สปริวารํ คณฺหถ, เทมาติ วตฺตพฺพํ ภเวยฺย ตาต -อิตฺิ.

“สาธฺ อมฺม, ตว รุจฺยา สติ, เอวํ ภริยฺสามิตฺิ วตฺวา รมฺโญ ตถา สาสนํ ปาเหสิ.

ราชา “สาธฺติ สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา ตํ สปริวารํ อานตฺวา อภิสฺสิณฺจิตฺวา อคฺคมเหสิฏฺฐานํ ฐเปสฺสิ.

เสสา ตสฺสาเยว ปริวาริตฺุโย อเหสุํ.

อิทํ สามาวตฺิยา วตฺถุ.

[พระเจ้าอุเทนถูกจับ]

อุเทนสฺส ปน อปราปี วาสฺสทตฺตา นาม เทวํ อโหสิ จณฺชปชฺโชตสฺส ธีตา.

อุชเชนียํ หิ จณฺชปชฺโชโต นาม ราชา อโหสิ.

โส เอกทิวสํ อุยฺยานโต อากจฺฉนฺโต อตฺตโน สมฺปตฺตี โอลเกตฺวา “อตฺถิ นุ โข อญฺญสฺสปี กสฺสจฺจิ เอวรูปา สมฺปตฺตีติ วตฺวา, “กึ สมฺปตฺตี นามเสา, โกสมฺพิยํ อุเทนสฺส รมฺโญ อติมหตี สมฺปตฺตีติ วุตฺเต, อาห “เตนหิ คณฺหิสฺสามิ นนฺติ.

“น สกฺกา โส คเหตุนฺติ.

“กิลฺยจฺจิ กตฺวา คณฺหิสฺสามเวาติ.

“น สกฺกา เทวาทิ.

“กึการณาติ.

“โส หตฺถิกนฺตํ นาม สิปป์ ชานาติ, มนฺตํ ปริวตฺเตตฺวา หตฺถิกนฺตวีนํ วาเทนโต นาเค ปลาเปติปี, คณฺหาติปี, หตฺถิวาหนสมฺปนฺโน เตน สหิโส นาม นตฺถิติ.

“น สกฺกา มยา ตํ คเหตุนฺติ.

“สเจ เต เทว เอกนฺเตน อยํ นิจฺฉโย, เตนหิ ทารุหตฺถึ กาทเรตฺวา ตสฺส วสนฺนฏฺฐานํ เปเสหิ, โส หตฺถิวาหนํ วา อสฺสวาหนํ วา สุตฺวา พุรมฺปิ คจฺฉติ, ตตฺถ นํ อาคตํ คเหตุํ สกฺกา ภวิสฺสตีติ.

ราชา “อตฺถโส อุปาโยติ ทารุณฺยํ ยนฺตหตฺถึ กาทเรตฺวา พหิ ปีโลติกาหิ เวฐฺตฺวา กตฺถิตฺตกมฺมํ กตฺวา ตสฺส วิชิตฺ อาสนฺนฏฺฐานํ เอกสมฺมึ สรตีเร วิสฺสชฺษาเปสฺสิ.

หตถิโน อนโตกัจฉิย สฎฐิ ปุริสา อปราปร จงกมนติ,

หตถิลณฺหิ อหริตฺวา ตตถ ตตถ ฉทฺทสฺสุ.

เอโก วนจรโก หตถิ ทิสฺวา “อมหากํ รมฺโณ อนฺจฉวิโกติ จินฺเตตฺวา คนฺตฺวา อุเทนสฺส รมฺโณ อาโรเจสิ
“เทว มยา สพฺพเสโต เกลาสกุญฺญปฏิภาโค ตุมหากถเยว อนฺจฉวิโก วรฺวารเณ ทิฏฺฐโรติ.

อุเทโน ราชา ตเมว มคฺคทฺทเทสํ กตฺวา หตถิ อภิรฺยห สปริวาริ นิกฺขมิ.

ตสฺสาคมนํ ญตฺวา จรฺปุริสา คนฺตฺวา จณฺทปฺชิตฺสส อาโรเจสิ.

โส อาคนฺตฺวา มชฺเฌ ตฺจฉํ กตฺวา อุโภสุ ปสฺเสสุ พลนิกายํ ปโยเชสิ.

อุเทโน ราชา ตสฺสาคมนํ อชานนฺโต หตถิ อนฺุพนฺธิ.

อนโตฐิตฺมฺนุสฺสา เวเคน ปลาเปสิ.

กฏฺฐหตถิ, รมฺโณ มนฺตํ ปริวตเตตฺวา วิณฺ วาเทนตสฺส, ตนฺติสทฺทํ อสุณฺนโต วิย ปลายติเยว.

ราชา หตถินาคํ^๑ ปาปฺุณฺตี อสฺกโกนฺโต อสฺสํ อารฺยห อนฺุพนฺธิ.

ตสฺมี เวเคน อนฺุพนฺธนฺเต, พลนิกายิ โอหิยิ.

ราชา เอกโก ว โอหสิ.

อถ นํ อุโภสุ ปสฺเสสุ ปยุตฺตา จณฺทปฺชิตฺสส ปุริสา คนฺทิตฺวา อตฺตโน รมฺโณ อทฺสุ.

อถสฺส พลนิกายิ อมิตฺตวสํ คตฺถาวํ ญตฺวา พหิ ขนฺธาวารํ นิเวเสตฺวา อจฺฉิ.

[พระเจ้าจันทปชิตให้ลูกสาวเรียนมนต์]

จณฺทปฺชิตฺปิ อุเทณํ ชิวคาหเมว คาหาเปตฺวา เอกสฺมี โจรเคเห ปกฺขิปิตฺวา ทฺวารํ ปิททาเปตฺวา ตโย ทิวเส ชยปานํ ปิวิ.

อุเทโน ตตฺยทิวเส อารกฺขเก ปุจฺฉิ “กหํ โว ราชา ตาตาทิ.

“ปจฺจามิตฺโต เม คหิตฺติ ชยปานํ ปิวตฺติ.

“กา นามเสสา มาตฺคามสฺส วิย ตุมหากํ รมฺโณ กิริยา, นนฺุ ปฏิราชานํ คเหตฺวา วิสฺสชฺเชตฺุ วา มาเรตฺุ วา วฏฺฐติ,
อมเห ทฺกฺขํ นิสิตทาเปตฺวา ชยปานํ กิร ปิวตฺติ.

เต คนฺตฺวา ตมตฺถํ รมฺโณ กเถสิ.

โส คนฺตฺวา “สจฺจํ กิร ตฺวํ เอวํ วเทสิตี ปุจฺฉิ.

“อาม มหาราชชาติ.

“สาธุ ตั วิสสชเชสสามิ, เอรูโป กิร เต มนโต อตถิ, ตั มยหิ ทสสสีติ.

“สาธุ ทสสามิ, คณสมเย มั วนทิตวา ตั คณหาหิ, กิ ปน ตวั มั วนทิสสสีติ.

“กยาหิ ตั วนทิสสามีติ.

“กิ น วนทิสสสีติ.

“น วนทิสสามีติ.

“อหิปี น ทสสามีติ.

“เอวั สนเต, ราชาณิ เต กริสสามีติ.

“กิโรหิ, สรริสส เม อิสสโร, น ปน จิตตสชาติ.

ราชา ตสส สुरुคชิตุ สุตวา “กถนุ โข อิมสส มนตัม คณทิสสามีติ จินเตตวา

“อิมิ มนตัม อณญุ ชานาเปตุ น สกกา, มม อิตริ เอตสส สนติเก อุกคณหาเปตวา อหิ ตสสา สนติเก คณทิสสามีติ จินเตสิ.

อถ นั อาท “อณญุสส วนทิตวา คณหนตสส ทสสสีติ.

“อาม มหาราชชาติ.

“เตนหิ อมหากัม ขเร เอกา ขุชชา อตถิ, ตสสา อนโตสานิยัม นิสินนาย ตวั พหิสานิยัม ฐิตัว ว มนตัม วาเจหีติ.

“สาธุ มหาราช ขุชชา วา โหตุ ปิฐุสปี วา, วนทิตวา, ทสสามีติ.

ตโต ราชา คนตวา อิตริ วาสุตตตัม อาท “อมม เอโก สงขกุกุณิ อนคัม มนตัม ชานาติ, ตั อณญุ ชานาเปตุ น สกกา, ตวั อนโตสานิยัม นิสิติตวา ตั วนทิตวา มนตัม คณท, โส พหิสานิยัม ฐิตวา ตยหิ วาเจสสติ, ตว สนติกา อหิ คณทิสสามีติ.

เอวั โส เนสิ อณญุณญุ สนถวกรณณเยน อิตริ ขุชช อิตริ สงขกุกุณิ กตวา กเถสิ.

โส ตสสา อนโตสานิยัม วนทิตวา นิสินนาย พหิ ฐิตัว มนตัม วาเจสิ.

[พระอักรรมเทศีองค์ที่ ๒ ของพระเจ้าอุเทน]

อถ นั เอกทิวสั ปุนปุนั วุจจมานมปี มนตปทั วตตุ อสกโกนตี

“อเร ขุชเช อติพทโลฏฐกโปลั เต มุขิ, เอวั นาม วเทหีติ อาท.

สา กุชฉิตวา “อเร พุฏฐกุกุณิ, กิ วเทสิ”, มาทิสสา ขุชชา นาม โหตีติ สานิกณณิ อุกขิปิตวา,

“กาสิ ตวนติ วุตเต, “รณญู อิตา วาสุตตตวา นามาหนติ อาท.

๑ ม. มุขั โปถยิสสามิ.

๒ ส. ย. กิ เอวั วเทสิ.

“บิดา เต ตัมยหํ กเถนโต ‘ขุชชาติ กเถสตี.

“มยหํ กเถนโตปิ ตัม สงขกฺกุฐี กตวา กเถสตี.

เต อุโภปิ “อมหากํ สนวกรณภเยน กถิตํ ภวิสสตีติ อนโตสาณียญญเวว สนวํ กรีสสุ.

ตโต ปญฺญาย มนตคฺคหณํ วา สิปฺปคฺคหณํ วา นตฺถิ.

ราชาปิ ธีตรํ นิจฺจํ ปุจฺจติ “สิปปํ คณฺหสิ อมมาติ.

“คณฺหามิ ตาตาติ.

อถ นํ เอกทิวสํ อุเทโน อาห “ภทฺเท สามิเกน กตตพฺพนาม เนว มาตาปิตโร น ภาติกภคินีโย กาทุํ สกโกณฺติ,
สเจ มยหํ ชีวิตํ ทสฺสสิ, ปญฺจ เต อิตถีสตานิ ปริวารํ ทตฺวา อคฺคมเหสีญฺญานํ ทสฺสามีติ.

“สเจ อิมสมิ วฺจเน ปติญฺญาทุํ สกฺขิสฺสถ, ทสฺสามิ โว ชีวิตทานนฺติ.

“สกฺขิสฺสามิ ภทฺเทติ.

สา “สาธุ สามีติ ปิตุ สนฺติกํ คนฺตวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ อญฺญาสิ.

อถ นํ โส ปุจฺจติ “อมม นิญฺฐิตํ สิปฺปนฺติ.

“น^๑ ตาว นิญฺฐิตํ ตาต สิปฺปนฺติ.

อถ นํ “กึ อมมาติ.

“อมหากํ เอกํ ทวารญฺจ วาหนญฺจ ลทฺฐํ วมฺภูติ ตาตาติ.

“อิหํ กึ อมมาติ.

“ตาต รตฺตี กิร ตารกสญฺญาย มนตสฺส อุปจารตฺถาย เอกํ โอสธํ คเหตุพฺพํ อตฺถิ,
ตสฺมา อมหากํ เวลาย วา อเวลาย วา นิกฺขมนกาเล เอกํ ทวารญฺจ วาหนญฺจ ลทฺฐํ วมฺภูตีติ.

ราชา “สาธฺติ สมฺปฺปิจฺฉิ.

เต อตฺตโน อภิรฺจितํ เอกํ ทวารํ ทตฺถคตํ กรีสสุ.

[พาหนะ ๕ ของพระเจ้าจันตปัชโชต]

รณฺโญ ปน ปญฺจ วาหนานิ อหฺสึ

“ภทฺทวตี นาม กรณฺฎกา เอกทิวสํ ปญฺญาสโยชนานิ คจฺฉติ,

กาโก นาม ทาโส สญฺญูโยชนานิ คจฺฉติ,

‘เวลกสิ จ มุขเกสิ จาติ เทว อสสา โยชนสत् คจณนติ,
นาพาคริ หตถิ วิสตีโยชนสตนติ.

[ประวัติที่จะได้พาหนะเหล่านั้น]

โส กิร ราชา อนุปปนเน พุทฺเธ, เอกสส อัสสรสส อุกฺกุฏาโก อโหสิ.

อถกทิวสํ ตสฺมี อัสสเร พหิณคร^๑ คนฺตวา นหาคฺวา อากจณนเต, เอโก ปจเจกพุทฺโธ นครํ ปิณฺฑาย ปวิสิตฺวา
สกลนคฺรวาสินี มาเรณ อวภูตฺตตฺตา เอกํ ภิกฺขมปิ อลภิตฺวา ยถาโรเตน ปตฺเตน นิกฺขมิ.

อถ นํ นครทวารํ สมปตฺตกาเล มาโร อณฺญาตกเวเสน อุกฺกุฏมิตฺวา “อปิ โว ฆนฺเต กิณฺจิ ลทฺธนฺติ ปุจฺฉิ.

“กึ ปน เม ตวํ อลภนาการํ กิริตี.

“เตนหิ นินฺตติตฺวา ปุน ปวิสถ, อิทานิ น กิริสสามีตี.

“นาหํ ปุน นินฺตติสสามีตี.

สเจ หิ นินฺตเตยฺย, ปุน โส สกลนคฺรวาสินี สรีเร อธิมุจฺจิตฺวา ปาณิ ปหริตฺวา หสนเกฬิ กเรยฺย.

ปจเจกพุทฺเธ อนินฺตเต, มาโร ตตฺถเวว อนฺตรธาเย.^๒

อถ โส อัสสโร ยถาโรเตน ปตฺเตนาคจณนตํ ปจเจกพุทฺธํ ทิสฺวาว วนฺทิตฺวา “อปิ ฆนฺเต กิณฺจิ ลทฺธนฺติ ปุจฺฉิ.

“จริตฺวา นิกฺขนฺตมหาวิโสตี.

โส จินฺตสิ “อโยโย มยา ปุจฺฉิตํ อกเถตฺวา อณฺญํ วทตี, น กิณฺจิ ลทฺธํ ภวิสสตีตี.

อถสส ปตฺตํ โอลเณนโต ตฺวจฺฉํ ปตฺตํ ทิสฺวา

เคเห ภตฺตสส อตฺตโน นิฏฺฐิตานิฏฺฐิตกาโว อชานนตฺยา สุโร หุตฺวา ปตฺตํ คเหตุํ อวิสหนโต “ฆนฺเต โลกํ อธิวาเสถาตี วตฺวา

เวเคน ฆรํ คนฺตวา “อมฺหากํ ภตฺตํ นิฏฺฐิตนฺติ ปุจฺฉิตฺวา, “นิฏฺฐิตนฺติ วุตเต, ตํ อุกฺกุฏากํ อาห

“ตาท อณฺโณ ตยา สมปนฺนเวคตโร นตฺถิ,

สีเขน ฆเวณ ตํ ภทฺนตํ ปตฺวา ‘ปตฺตํ^๓ ฆนฺเต เทถาตี วตฺวา ปตฺตํ คเหตุวา เวเคน เอหีตี.

โส เอกวเจเนเนว ปกฺขนฺทิตฺวา ปตฺตํ คเหตุวา อาหริ.

อัสสโรปิ อตฺตโน โภชนสส ปตฺตํ ปุเรตฺวา “อิมํ สีฆํ คนฺตวา อโยยสส สมปาเทหิ, อหนฺเต อีโต ปตฺตี เทมีตี อาห.

โส ตํ คเหตุวา ฆเวณ คนฺตวา ปจเจกพุทฺธสส ปตฺตํ ทตฺวา ปณฺจปติฏฺฐิตฺเตน วนฺทิตฺวา

“ฆนฺเต เวลา อุกฺกุฏา, อหํ อติสีเขน ฆเวณ คโต จ อาคโต จ,

๑ ส. ม. ย. พหิณคร.

๒ ส. ย. ปจเจกพุทฺเธ ๗เปฯ อนฺตรธาเยตี นตฺถิ.

๓ ส. ย. เอตฺถนฺตเร เมตี อตฺถิ.

เอตตสฺส เม ชวสฺส ผเลน โยชนานํ ปณณาสสภูริสฺสตีตคฺคมนสมตถานิ ปญจ วาหนานิ นิพพตฺตณฺตุ,
อากคฺคณฺตสฺส จ เม คจฺจณฺตสฺส จ สรีรํ สุริยเตเชน ตตฺตํ, ตสฺส เม ผเลน นิพพตฺตนิพพตฺตภูริสฺส อากคฺคา สุริยเตชสฺสทิสสา โหตุ,
อิมสฺมี เม ปิณฺทปาเต สามินา ปตฺติ ทินฺนา, ตสฺสา นิสฺสนฺเทน ตุมฺเหหิ ทิฏฐธมฺมสฺส ภาคิ โหมีติ อาห.

ปจฺเจกพฺพุโธ “เอวํ โหตุติ วตฺวา

“อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ตฺยหํ	ชิปปเมว ^๑ สมิชฺฌตฺตุ
สพฺเพ ปุเรนฺตุ สจฺกปฺปา	จฺนฺโท ปณฺณรโส ^๒ ยถา.
อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ตฺยหํ	ชิปปเมว สมิชฺฌตฺตุ
สพฺเพ ปุเรนฺตุ สจฺกปฺปา	มณิ โชติรโส ยถาติ

อนฺุโมหนํ อากสิ.

ปจฺเจกพฺพุธานํ กิร อิมาว เทว คากา อนฺุโมหนคากา นาม โหนฺติ.

ตตฺถ “มณิ โชติรโสติ สพฺพกามทํ มณิรตฺนํ วุจฺจติ.

อิทฺทตสฺส ปุพฺพจริตํ.

โส เอตฺรหิ จณฺทปฺชฺโชโต อโหสิ.

ตสฺส จ กมฺมสฺส นิสฺสนฺเทน อิมานิ ปญจ วาหนานิ นิพพตฺตีสุ.

[พระเจ้าอุเทนหนี่]

อถกทิวสํ ราชา อฺยฺยานกัฬาย นิกฺขมิ.

อุเทโน “อชฺช ปลายิตพฺพนฺติ มหนฺตมหนฺเต จมฺมปสิพฺพเก ทิรณฺญสุวณฺณสฺส ปุเรตฺวา กเรณฺุกปฺปิฏฺฐู ฐฺุเปตฺวา
วาสุทตฺตํ อาทาย ปลาโย.

อนฺเตปุรปาลกา ปลายนฺตํ ทิสฺวา คนฺตฺวา รณฺโญ อารโจะสุ.

ราชา “สีหํ คจฺจณฺทติ พลํ ปหิณฺนิ.

อุเทโน พลสฺส ปกฺขนฺตภาวํ ญตฺวา กหาปณฺปสิพฺพกํ โมเจตฺวา ปาเตสิ.

มนฺุสฺสา กหาปณฺ อจฺจจฺนิตฺวา ปฺน ปกฺขนฺทีสุ.

อิตฺโร สุวณฺณปสิพฺพกํ โมเจตฺวา ปาเตตฺวา เตสํ สุวณฺณโลเกน ปปฺยจฺนฺตฺวานญญฺเวว พหิ นินฺุตฺถํ อตฺตโน ฆนฺธาวารํ ปาปฺุณฺนิ.

อถ นํ อากคฺคณฺตํ ทิสฺวา ว อตฺตโน พลกาโย ปรีวาเรตฺวา นครํ ปเวเสสิ.

๑ สี. สพฺพเมว.

๒ ย. ปณฺณรสี.

โส คนตวา ว วาสุตตต อภิสิญจิตวา อคคมहेสิญฐาน ฐเปสิ.

อิหิ วาสุตตตตาย วตถ.

[ประวัตินางมาคันทิยา]

อปรา ปน มาคันทิยา นาม รณโณ สนติกา อคคมहेสิญฐาน ฐมิ.

สา กिर คุรุรฐฐ มาคันทิยสส พราหมณสส ธีตา.

มาตาปิสสา มาคันทิยาเตว นาม.

จูปิตาปิสสา มาคันทิโย ว.

สา อภิรุปา อโหสิ เทวจรรปฏิภาคา.

ปิตา ปนสสา อนุจฉวิก สามี อลภนโต มหนเตหิ มหนเตหิ กุเลหิ ยาจิโตปิ

“ตุมहे น มยหิ ธีตุ อนุจฉวิกาติ ตชเชตวา อโยเชสิ.

อเถกทิวส์ สตถา ปจจุสสมเย โลกั โอลเกนโต มาคันทิยพราหมณสส สปะชาปะติกสส อนาคตานิผลุปะนิสสยั ทิสวา

อตตโน ปตตจิวรมาทาย ตสส พหินิกเม อคคิปริจรรณฐฐาน อคมาสิ.

โส ตถาคตสส รูปโสภคคั” อตตถาว โอลเกตวา “อิมสมิ โลก อิมินา ปุริเสน สทิสโย อโยโย ปุริโส นาม นตถิ,

อโย มยหิ ธีตุ อนุจฉวิก, อิมสส ปุริสสส ปัสวานตถาย มม ธีตรั ทสสามิติ จินเตตวา

“สมณ เอกา เม ธีตา อตถิ, อหิ เอตตคั กาลั ตสสา อนุจฉวิก ปุริสั น ปสสามิ, ตุมहे ตสสา सा ज तुमहागण्येव อนุจฉวิกา,

ตุมหากั ปาทปริจาริกั ตสสา ज गतदारु लघु वृद्धि, तं वा अहं तसामि, ยาว มม कमना अिरेव दिग्वृद्धि आह.

สตถา กิลจอิ อวตวา ตุมหิ อโหสิ.

พราหมโณ เวเคน ชริ คนตวา “โภติ โภติ ธีตุ เม อนุจฉวิก ทิญฐู, สิม สิม ตั อลงกรโหตี

ตั อลงการาเปตวา สหริ พราหมณิยา อาทาย สตถุ สนติกั ปายาสิ.

สกลนคั สงขมิ “อโย เอตตคั กาลั มยหิ ธีตุ อนุจฉวิก นตถิติ กสสจอิ อทตวา ‘อชช เม ธีตุ อนุจฉวิก ทิญฐูติ กิร วทติ,

กิติโส นุ โข โส, ปสสิสสาม นั -อติ.

มหาชโน เตเนว สหริ นิภขมิ.

ตสมิ ธีตรั คเหตุวา อากจณเต, สตถา เตน วุตตฐฐาน อฐตวา ตตถ ปทเจตยิ ทสเสตวา คนตวา อโยโยสมิ ฐาเน อญฐาสิ.

พุทธานั หิ ปทเจตยิ อธิญฐิตวา อุกกนตฐาเนเยว ปญญายติ, น อโยโยตถ.

เยสญจ อตถาย อธิญฐิตั โหติ, เตว นั ปสสนติ,

เตสึ ปน อทสสนกรณตถึ หตถิอาทโย วา อุกกมนตุ, มหาเมโฆ วา วสสตุ, เวรมพวาทา วา ปหรรนตุ, น นั โกจิ มกเขตุ สกโกติ.

อล พราหมณึ พราหมณึ อาห “กุที โส ปุริโสติ.

“อิมสมึ ฐาเน ติฏฐาหิติ นั อวจึ, กุที นุ โข โส คโตติ โอลเณโต ปทเจตियั ทิสวา “ออยมสส ปทลยโซติ อาห.

พราหมณึ สลกขณมนตานิ ตินณึ เวทานึ ปคณตาย ลกขณมนเต ปริวตเตตวา ปทลกขณึ อุปธาเรตวา

“นยิทึ พราหมณ ปญจกามคุณเสวิน ปทนต์ิ วตวา อิมึ คาทมาห

“รตตสส ทิ อุกกุฎิกึ ปทึ ภาเว

ทฎฐสส โหติ สหसानุปีฬิตึ

มุฬหสส โหติ อวกทฒิตึ ปทึ

วิฏฐจทสส อิทมิทิสึ ปทนต์ิ.

อล นั พราหมโณ อาห “โภติ ตวั อุกกจากุฎियั” กุมภิเล วิย เคหมขณเว วสนโจเร วิย มนเต ปสสนสีลา ตุนทึ โหหิติ.

“พราหมณ ยั อิจจสิ, ตั วเทหิ; นยิทึ ปญจกามคุณเสวิน ปทนต์ิ.

อิตโต จิตโต จ โอลเณโต สตถารึ ทิสวา “อัย โส ปุริโสติ วตวา พราหมโณ คนตวา

“สมณ ธิตรึ เต โปสวานตถาย ทมมิติ อาห.

สตถา “ธิตรา เต มยหึ อตโถ อตถิ วา นตถิ วาติ อวตวา ว “พราหมณ เอกนเต การณึ กเลมิติ วตวา,

“กเลหิ สมณาทิ วุตเต, มหาภินิกขมนโต ปฎฐาย ยาว อชपालนิโครธมุลา มาเรณ อนุพนุชภาวั

อชपालนิโครธมุเล จ “อติโตทานิ เม เอส วิสยนติ ตสส โสกาตुरสส โสกวุปสมนตถึ อาคตาหิ มารธิตาหิ กุมาริกวณณาทิวเสน
ปโยชิตปโณณั อัจจิตวา” อิมึ คาทมาห.

“ทิสวาน ตณห์ อรตถิยจ ราคึ

นาโหสิ ฉนโท อปี เมถุนสมึ

กิเมวิทึ มุตตกริสปูณณึ

ปาทาปีมึ สมมุสิตึ น อิจเจติ”.

คากาปรีโยसानะ พราหมโณ จ พราหมณึ จ อนาคามิผละ ปติฏฐหึสุ.

มาคณทียาปี โข ธิตา “สจสส สมณสส มยา อตโถ นตถิ, อนตถิกภาโว วตตพโพ, อัย ปน มึ มุตตกริสปูณณึ กโรติ,

โหตุ อตตโน ชาตีกุลปปะเทสโภคยสวสมปตตี อากम्म ตถารูปึ ภตถารึ ลภิตวา สมณสส โคตมสส กตตพพยุตตักึ ชานิสสามิติ
สตถริ อาฆาตึ พนธิ.

“กึ ปน สตถา ตสสา อตตนิ อาฆาตูปตตี ชานาติ น ชานาตีติ.

๑ ส. ม. ย. อุทกปาตียั.

๒ ส. ม. ย. อัจจิตวา ตทาปี มยหึ.

๓ อัย ปรสสพทสส เอ - วตตมานาวิภตติ อตตโนปทสส อุตตมปริเส วตตติ น สตตมียั เอยยั.

ออยจ กจจาณนมุสส อาชยาตกปนเย โอลเณตพพา.

“ชานาติเยว.

“ชานนโต กสฺมา คากมาหาติ.

“อิตรสฺ ทวินัน วเสน.

พุทฺธา นาม อาฆาตํ อคณตฺวา มคคผลาธิคมารหานํ วเสน ฐมฺมํ เทเสนติเยว.

มาตาปิโตรํ ตํ เนตฺวา จุฬมาคณทียํ กนิฏฺฐํ ปฏิจฺฉาเปตฺวา สตถุ สนตํกํ คนฺตฺวา อุโภปิ ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ ปาปุนฺนํ.

จุฬมาคณทียปิ จินฺตสิ “มม ชีตา โอมกสตตสฺส นานุจฉวีกา, เอกสฺส รมฺโถว อนุจฉวีกาติ ตํ อาทาย โกสมพี คนฺตฺวา สพฺพาลงฺกาเรหิ อลงฺกริตฺวา “อิมํ อิตถิรตนํ เทวสฺส อนุจฉวีกนฺติ อุเทนสฺส รมฺโถว อทาสิ.

โส ตํ ทิสฺวาว อุปฺปนฺนพลวสินฺโห อภิเสกํ ทตฺวา ปญฺจสตมาตฺคามาสมฺสสา ปริวารํ กตฺวา อคฺคมहेสิฏฺฐาเน ฐเปสิ.

อิทํ มาคณทียาย วตฺถ.

เอวามสฺส ทียชฺชตสฺสสนาฏิกิตฺถิ ปริวารา ทิสฺโส อคฺคมहेสิโย อเหตุ.

[สามเศรษฐีกับาดาบส]

ตสฺมี โข ปน สมเย “โฆสกเสฏฺฐิ กุกุกฺกุเสฏฺฐิ ปาวาริกเสฏฺฐิโก โกสมพิยํ ตโย เสฏฺฐิโน โทหนฺติ.

เต, อุปฺกฏฺฐาย วสฺสุปฺนายิกาย, ปญฺจสเต ตาปเส หิมวฺนโต อาคนฺตฺวา นครํ ภิกฺขาย จรฺนเต ทิสฺวา ปสฺสีทิตฺวา นิสฺสีทาเปตฺวา โภเชตฺวา ปฏฺิณฺณํ คเหตฺวา จตฺตารो มาเส อตฺตโน สนฺติเก วาสาเปตฺวา ปฺน วสฺสารถเต อาคมนฺตถาย ปฏิชานาเปตฺวา อุกฺโขเชสุ.

ตาปสาปิ ตโต ปฏฺฐาย อฏฺฐ มาเส หิมวฺนเต วสฺสิตฺวา จตฺตารอ มาเส เตสํ สนฺติเก วสนฺติ.

เต อปรภาเค หิมวฺนโต อาคจฺฉนฺตา อรณฺญายตเน เอกํ มหานิโครธํ ทิสฺวา ตสฺส มฺลเ นิสฺสีทิสฺสุ.

เตสุ เชฏฺฐกตาปโส จินฺตสิ “อิมสฺมี รุกฺเข อธิวตฺถา เทวตา น โอรมตฺิกา ภวิสฺสติ, มहेสฺกเขเนเวตฺถ เทวราเชน ภวิตพฺพํ, สารุ วตสฺส สจายํ อสิคณฺสส ปานียํ ทเหยยาดิ.

โส ปานียํ อทาสิ.

ตาปโส นหาโนทํ จินฺตสิ.

ตมฺปิ อทาสิ.

ตโต โภชนํ จินฺตสิ. ตมฺปิ อทาสิ.

อถสฺส เอตทโหสิ “อโย เทวราชา อมฺเหหิ จินฺตติจินฺตติ สพฺพํ เทติ, อโห วต นํ ปสฺเสยยามาติ.

โส รุกฺขกฺขนฺธํ ปทาเลตฺวา อตฺตานํ ทสฺเสสิ.

อด นั “เทวราช มหตี เต สมปตติ, กิณนุ โข กตวา อัย ลทฐาติ ปุจฉีส.

“มา ปุจฉถ อยยาติ.

“อาจิกข เทวราชาติ.

โส อตตนา กตกम्मสส ปรีตตกตตทา ลชชมาโน กเถตุ น วิสหตี,
เตหิ ปุนปุน นิปปิพียมาโน ปน “เตนหิ สุณาถาติ วตวา กเถสิ.

[ประวัติเทวดา]

โส กิร เอโก ทุคคตมณุสโส หุตวา ภาตี ปรีเยสนโต อนาถปิณฐิกัสส สนตีเก ภาติกम्म ลภิตวา ตัง นิสสาย ชีวตี กปเปสิ.

อเถกสมิ อุโปสถทิวเส สมปตเต, อนาถปิณฐิกโก วิหารโต อาคนตวา ปุจฉิ

“ตสส ภาติกัสส อชช อุโปสถทิวสกาโว เกนจิ กเถโตติ.

“น กเถโต สามีติ.

“เตนหิสส สายมาส์ ปจถาติ.

อดสส ปตโถหนัง ปจีส.

โส ตัทิวส์ อรณญเ กम्म กตวา สาย อาคนตวา, ภาตเต วชฺเฒตวา ทินเน, “ฉาโตสมิตี สหสา อภุชชิตวา ว

“อณญเอส ทิวเสสุ อิมสมิ เคเห ‘ภาตต์ เทถ, สุป เทถ, พยณชน เทถาติ มหาโกลาหล โหตี, อชช สพเพ นิสสหทา นิปชชีสุ,
มยเหมเวกสส อาหาร วชฺมยีส, กิณนุ โข เอตนตี จินเตตวา ปุจฉิ “อวเสสา ภุชชีสูติ.

“น ภุชชีสุ ตาตาติ.

“กั การณาติ.

“อิมสมิ เคเห อุโปสถทิวเสสุ สายมาส์ น ปจันตี, สพเพ อุโปสถิกา โหนตี,

อนตมโส ธนปายโนปี ทารเก มุข วิชชาเลตวา จตุมธูร์ มุเข ปกชชีปาเปตวา มหาเสฐฐี อุโปสถิเก กาทเรสิ.

คนธเตลปทีเป ชาลนเต, ชุททกมหลลกทารกา สยนคตา ทวตตีสาการ สชฌายนตี,

ตุยหัง ปน อุโปสถทิวสกาโว กเถตุ สตี น กริมหา, ตสมา ตเวว ภาตต์ ปกั, ภุชชสสุ นนตี.

“สเจ อิทานิ อุโปสถิเกน ภาวิตุ วฐฐติ, อหปี ภาเวยณตี อาห.

“อิทัง เสฐฐี ชานาตีติ.

“เตนหิ นัง ปุจฉถาติ.

เต คนตวา เสฐฐี ปุจฉีส.

โส เอวมาห “อิทานิ อภุชชิตวา มุข วิชชาเลตวา อุโปสถกานี อธิฐฐหนโต อุปชฌูปุโปสถกम्म ลภิสสตีติ.

อิติโร ตํ สุตฺวา ตถา อภาสิ.

ตสฺส สกถทิวสํ กมมํ กตฺวา ฉาตสฺส สรีเร วาตา กุปปีสุ.

โส โยตเตน^๑ อุทฺร พนฺธิตฺวา โยตตโกฏฺยิํ คเหตฺวา ปรีวตตติ.

เสฏฺฐิํ ตํ ปวตฺตี สุตฺวา อุกกาหิ ธาริยมานาหิ จตุมจฺจํ คาทาเปตฺวา ตสฺส สนฺติกํ อาคนฺตฺวา “กึ ตาตาติ ปุจฺฉิ.

“สามิ วาตา เม กุปปีตาติ.

“เตนหิ อุฏฺฐาย อิหํ เกสชฺชํ ขาทาหิตี.

“ตุมเหปี ขาทิตถ สามิตี.

“อมฺหากํ อฆาสุกํ นตฺถิ, ตวํ ขาทาหิตี.

“สามิ อุโปสถกมมํ กโรนฺโต สกถํ กาทุํ นาสกขี, อุปทฺตฺวโปสถกมมปี เม วิถลํ มา อโหสีตี น อิจฺฉิ.

“มา เอวํ กริ ตาตาติ วุจฺจมาโนปี อนิจฺฉิตฺวา, อรุणे อุฏฺฐนฺเต, มิลาตมาลา วิย กาลํ กตฺวา
ตสฺมี นิโครธฺรูกฺเข เทวตา หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

ตสฺมา อิมมตถํ กเถตฺวา “โส เสฏฺฐิํ พุทฺธมามโก ฆมมมามโก สงฆมามโก,
ตํ นิสฺสาย กตสฺส อุปทฺตฺวโปสถกมมสฺส นิสฺสนฺเทเนว सा सम्पตฺติ มया लघ्नाति आह.

[ดาบสเลื่อมใสออกบวช]

“พุทฺโธติ วจันํ สุตฺวาว ปณฺจสตา ตาปสา อุฏฺฐาย เทวตาย อณฺชลี ปคฺคยห ‘พุทฺโธติ วเทสีตี”

“พุทฺโธติ วทามิตี ติกขตฺตํ ปฏฺิขานาเปตฺวา “โฆโสปี โข เอโส ทฺลลโก โลกสมฺนตี อุทานํ อุทาเนตฺวา

“เทวเต อนนฺเกสุ กปฺปสฺตสฺสเสสุ อสฺสุตฺตปฺพหํ สทฺทํ ตยา สุณฺนาปีตฺมหาตี อาหํสุ.

อถนฺเตวาสิกา อาจารย์ยํ เอตทโวจํ “เตนหิ สตฺถุ สนฺติกํ คจฺจมาตี.

“ตาตา ตโย เสฏฺฐิโน อมฺหากํ พหุปการรา, เสว เตสํ นิเวสเน ภิกฺขุ คณฺหิตฺวา เตสมปี อาจิกฺขิตฺวา คมิสฺสาม, อธิวาเสถ ตาตาติ.

เต อธิวาสยึสุ.

ปุนทิวเส เสฏฺฐิโน ยาคฺคตฺตํ สมปาเทตฺวา อาสนานิ ปณฺญาเปตฺวา “อชฺช โน อยฺยานํ อาคมนทิวโสตี ญตฺวา
ปจฺจคฺคมนํ กตฺวา เต อาทาย นิเวสนํ คนฺตฺวา นิสีทาเปตฺวา ภิกฺขุ อหํสุ.

เต กตฺถตฺตกิจฺจา “มหาเสฏฺฐิโน มยํ คมิสฺสามาตี วทึสุ.

“นनु ภาเนเต ตุมเหหิ จตฺตาโร วสฺสีเก มาเส อมฺหากํ คหิตา, ปฏฺิณฺญา, อิทานิ กุหิ คจฺจถาติ.

๑ ส. ย. โยตต์.

๒ ส. ย. วเทหิ -อิตติ.

“โลเก กิร พุทฺโธ อุปฺปนฺโน, ฌมฺโม อุปฺปนฺโน, สงฺโฆ อุปฺปนฺโน, ตสฺมา สตฺถุ สนฺติกัํ คมฺิสฺสามาติ.

“กัํ ปน ตสฺส สตฺถุ สนฺติกัํ ตุมหาภณฺเณว คนฺตุํ วมฺภูตฺตีติ.

“อณฺเณสมฺปิ อวาริตํ อาวุโสติ.

“เตนฺหิ ภนฺเต อาคเมถ, มยฺปิ ปริวจฺฉํ กตฺวา คจฺฉามาติ.

“ตุมฺเหสุ ปริวจฺฉํ กโรนฺเตสุ, อมฺหากํ ปปฺโยจ โหติ, มยฺ ปุโรโต คจฺฉาม, ตุมฺเห ปจฺฉโต อาคจฺฉเณยยาถาติ วตฺวา เต ปุเรตฺรํ คนฺตฺวา สมฺมาสมฺพุทฺธํ ทิสฺวา อภิตถฺวิตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีสุ.

อถ เณสํ สตฺถา อณฺุพุพุพิกถํ กเถตฺวา ฌมฺมํ เทเสสิ.

เทสนาปฺริโยसानเ สพุเพ สห ปฺฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺวา ปพุพุชฺชํ ยาจิตฺวา “เอถ ภิกฺขโวติ” วจนสมฺนนฺตรเมว อิทธิมยปตฺต จีวรธฺรา วสฺสสตฺติกถฺเถรา วิย อเหสุ.

[๓ เศรษฐีสร้างวิหาร]

เตปิ โข ตโย เสฏฺฐิโน ปญฺจหิ ปญฺจหิ สกฺกฺสฺเตหิ วตฺถจฺฉาทนสฺสปิมฺรฺฐมาณิตาหิ นานุปกฺรณานิ อาทาย สาวตฺถิ ปตฺวา

เชตวนํ ปวิสิตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา ฌมฺมถํ สุตฺวา กถาปฺริโยसानเ โสตาปตฺติมฺลเ ปตฺติฐฺฐาย

อชฺชตฺตมาสมตฺตํ ทานํ ททมาณา สตฺถุ สนฺติเก วสิตฺวา โภสมพิคฺมนตฺถาย สตฺถารํ ยาจิตฺวา,

สตฺถารา ปฏฺิณฺญํ ทนฺเตน “สุญฺญาคารเ โข คหปตโย ตถาคตา อภิมฺนตฺตี วุตฺเต,

“อณฺเณตํ ภนฺเต, อมฺเหหิ ปหิตสฺสาสนเณนาคนฺตุํ วมฺภูตฺตีติ วตฺวา โภสมพิ คนฺตฺวา

“โฆสกเสฏฺฐิ โฆสิตารามํ, กุกฺกุณฺเสฏฺฐิ กุกฺกุณฺรามํ, ปาวาริกเสฏฺฐิ ปาวาริการามนฺติ ตโย มหาวิหารเ กาทฺเรตฺวา

สตฺถุ อาคมนตฺถาย สาสนํ ปหิณฺสีสุ.

สตฺถา เตสํ สาสนํ สุตฺวา ตตถ อคฺมาสิ.

เต ปจฺจุกคนฺตฺวา สตฺถารํ วิหารเ ปเวเสตฺวา “อิมํ วิหารํ จาตุทฺทิสฺสส พุทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส เหมตฺติ

ติกฺขตฺตุํ นียยาเทตฺวา วาเรน วาเรน ปฏฺิชคฺคนฺติ.

สตฺถา เทวสิกํ เอเกกสมฺมิ วิหารเ วสติ, ยสฺส วิหารเ วุตฺถโถ โหติ, ตสฺเสว ชฺรทฺวาเร ปิณฺฑาย จรติ.

[นายสุมนมาลาการเลี้ยงภิกษุสงฆ์]

เตสํ ปน ตินฺณณํ เสฏฺฐิโน อฺุปฺนฺฐาโก สมฺโน นาม มาลาการโ อโหสิ.

โส เต เสฏฺฐิโน เอวมาท “อหํ ตุมฺหากํ ทิฆรตฺตํ อฺุปการโก, สตฺถารํ โภเชตฺถกาโมมฺหิ, มยฺหํ เอกทิวสํ สตฺถารํ เทถาติ.

“เตนฺหิ ภณฺเ เสว โภเชหิตี.

“สาธฺ สุวามิตฺติ โส สตฺถารํ นิมนฺเตตฺวา สกฺการํ ปฏฺิยาเทสิ.

ตทา ราชสา สามาวตัตถา เทวสิกั ปุพฺพมฺเเล อญฺญ กหาปณเ เทติ.

ตสสา ขุชฺชุตตรา นาม ทาสี สุนนมาลาการสส สนตีกั คนฺตวา นิพฺพชั ปุพฺพานิ คณฺหาติ.

อถ นั ตสมี ทิวเส อาคตฺ มาลาการโ อาห “มยา สตถา นิมนฺตีโต, อชฺช อคฺคปุพฺเพหิ สตถารั ปุเชสสามิ,
ติฏฺฐ ตาว, ตวํ ปรีเวสนาย สหายิกา หุตฺวา รมฺมํ สุตฺวา อวเสสานิ ปุพฺพานิ คเหตฺวา คมิสฺสสีติ.

สา “สาธฺตุ อธิวาเสสิ.

สุมโน พุทฺธปมฺขั ภิกษุสงฆ์ ปรีวิสิตฺวา อนฺุโมทนกรณฺตถาย ปตฺตํ อคฺคเหสิ.

สตถา อนฺุโมทนรณฺมเทสนํ อารภิ.

ขุชฺชุตตราปิ สตถุ รมฺมกถํ สุนนตีเยว โสตาปตฺติมฺเล ปติฏฺฐหิ.

สา อญฺญेषุ ทิวเสสุ จตฺตารโ กหาปณเ อตฺตโน คเหตฺวา จตุหิ ปุพฺพานิ คเหตฺวา คจฺจติ.

ตํทิวสิ อญฺญหิปิ ปุพฺพานิ คเหตฺวา คตา.

อถ นั สามาวตี อาห “กินฺนุ โข อมฺม อมฺหากํ รณฺญา ทฺวิคฺฉณํ ปุพฺพมฺลํ ทินฺนนฺติ.

โน อยฺเยติ.

“อถ กสมฺมา พหฺนุ ปุพฺพานีติ.

“อญฺญेषุ ทิวเสสุ อหํ จตฺตารโ กหาปณเ อตฺตโน คเหตฺวา จตุหิ ปุพฺพานิ อหฺรามีติ.

“อชฺช กสมฺมา น คณฺหสีติ.

“สมฺมาสมฺพุทฺธสส รมฺมกถํ สุตฺวา รมฺมสส อธิคตฺตตฺตาติ.

อถ นั “อเร พุทฺฐทาสี เอตฺตกั กาลั ตยา คหิตกหาปณเ เม เทหีติ อตฺชเชตฺวา

“อมฺม ตยา ปิตํ อมตํ อมฺเหปิ ปาเยหีติ วตฺวา,

“เตนหิ มํ นหาเปหีติ วุตฺเต, โสฬสฺหิ คนฺโรทกมฺญฺเหหิ นหาเปตฺวา เทว มญฺญุสสาญฺเเก ทาเปสิ.

สา เอกํ นิวาเสตฺวา เอกํ ปารุปีตฺวา อาสนํ ปณฺญาเปตฺวา เอกํ วิชฺณี อหฺราเปตฺวา อาสเน นิสีทิตฺวา จิตฺรวีชนี^๑ อหฺทาย
ปณฺจ มาตฺตุคามสฺตานิ อามนฺเตตฺวา ตาสั สตถารา เทสิตฺนียาเมเนว รมฺมํ เทเสสิ.

ตสสา รมฺมกถํ สุตฺวา ตา สพฺพาปิ โสตาปตฺติมฺเล ปติฏฺฐหีสฺสุ.

ตา สพฺพาปิ ขุชฺชุตฺตรั วฺนฺทิตฺวา “อมฺม อชฺชโต ปญฺญาย ตวํ กิลิฏฺฐกมฺมํ มา กริ,

อมฺหากํ มาตฺตุญฺญาเน จ อจฺริยญฺญาเน จ รุตฺวา สตถุ สนตีกั คนฺตวา สตถารา เทสิตํ รมฺมํ สุนฺตีตฺวา อมฺหากํ กเถหีติ วทีสฺสุ.

สา ตถา กโรนฺตี อปรภาเค ติปิฏฺฐกรฺรา ชาตา.

[นางขุขุชุตตาเลิศในทางแสดงธรรม]

อถ น สตุถา “เอตทคคํ ภิกขเว มม สาวิกานํ อุปาสิกานํ ฌम्मกถิกานํ” ยทิตฺถํ ขุขุชุตตราติ เอตทคคเ” ฐเปสสิ.

ตาปี โข ปญจสตา อิตถียโย ตํ เอวมาหंसุ “อมม สตุถารํ ปสสิตุกามมท, ตํ โน ทสเสหิ, คนธมาลาทีหิ นํ ปุชเสสามาติ.

“อเยเย ราชกุลํ นาม ภาริยํ, ตุมहे คเหตุวา พหิ คนตุํ น สกุกาติ.

“อมม มา โน นาเสหิ, ทสเสเหว อมหากํ สตุถารนติ.

“เตนหิ ตุมหากํ วสนคพพานํ ภิตตีสสุ ยตตเคน โอโลเกตุํ สกุกา โหติ, ตตตคํ ฉิทฺทํ กตวา คนธมาลาทีหิ ออาหาราเปตวา สตุถารํ ตินณํ เสฏฺฐินํ ฆรทวารํ คจจนตุํ ตุมहे เตสุ เตสุ ฐาเนสุ ฐุตวา โอโลเกถ เจว หตเถ ปสาเรตวา วนทถ จ ปุชเชจ จาติ.

ตา ตถา กตวา สตุถารํ คจจนตุยเจว อากจจนตุยจ โอโลเกตวา วนทีสุ เจว ปุชเชสุ จ.

[ประวัติหน้าต่าง]

อถกทิวสํ มาคนทียา อตตโน ปาสาทลโต นิกขมิตวา จงกมมานา

ตาสํ วสนภูฏานํ คนตวา คพเสสุ ฉิทฺทํ ทิสวา “อิทํ กินติ ปุจจิตวา,

ตาหิ ตสสา สตุถริ พนธาฆาตํ อชานนตีหิ “สตุถา อิมํ นครํ อากโต, มยํ เอตถ ฐุตวา สตุถารํ วนทาม เจว ปุชเชจ จาติ วุตเต,

“อากโต นาม อิมํ นครํ สมโณ โคตโม, อิทานิสส กตตพพํ ชานิสสามิ, อิมापิ ตสส อุปภูฏายิกา, อิมาสปี กตตพพํ ชานิสสามิติ จินเตตวา คนตวา รณโณ อาโรเจสิ

“มหาราช สามาวตีมิสสกันํ ปญจสตันํ อิตถีนํ พหิทธา ปตถนา อตถิ, กติปาเหเนว เต ชีวิตํ น ภวิสสตีติ.

ราชา “น ตา เอวรूपิ กริสสนตีติ น สททหิ,

ปุณ วุตเตปี, น สททหิเยว.

อถ น, เอวํ ติกขตตุํ วุตเตปี, อสททหนตุํ “สเจ เม น สททหสิ, ตาสํ วสนภูฏานํ คนตวา อุปชาระหิ มหาราชาติ อาท.

ราชา คนตวา คพเสสุ ฉิทฺทํ ทิสวา “อิทํ กินติ ปุจจิตวา, ตสมิ อตเถ อาโรจिते, ตาสํ อุกุชมิตวา กิลจิจิ อวตวา ว ฉิทฺททานิ ปิททาเปตวา สพพคพเสสุ ขุททจฉิทฺททกวาตปานานิ กारेสิ.

ขุททจฉิทฺททกวาตปานานิ กิร ตสมิ กाले อุปปนนานิ.

[พระศาสดาผจญกับการแก้แค้น]

มาคนทียา ตาสํ กิลจิจิ กาทุํ อสกุกุณิตวา “สมณสส โคตมสเสว กตตพพํ กริสสามิติ นาครานํ ลยจํ ทตวา

“สมณํ โคตมํ อนโตนครํ ปวิสิตวา จรณตุํ ทาสกมมกรโปริเสหิ สทธี อุกุสิตวา ปริภาสิตวา ปลาเปถาติ.

มิจฉาทิฏฐิกา ตีสู รตนเสสุ อุปปสนนา อนโตนครี ปวิภูฐุ สตถารุ ออนุพนธิตวา “โจโรสิ พาลโลสิ มุฬโหสิ โอฏฐุสิ โคโณสิ
คทรโกลิ เนรยโกลิ ตีรจฉานคโตสิ, นตถิ ตุยหัง สุกตติ, ทุคคตติเยว ตุยหัง ปาฏิกงขาติ ทสสิ อุกโกสวตถุหิ อุกโกสนตติ ปริภาสนตติ.

ตัง สุตวา आयสฺมา อานนุโท สตถารุ เอตทโวจ “ภนเต อิมเ นาครา อมเห อุกโกสนตติ ปริภาสนตติ, อิตโต อณฺญตถ คจฉามาติ.

“กุหิ อานนุทาติ.

“อณฺญํ นครี ภนเตติ.

“ตตถ มนุสเสสุ อุกโกสนเตสุ, ปุณ กตถ คมิสสาม อานนุทาติ.

“ตโตปิ อณฺญํ นครี ภนเตติ.

“ตตถ มนุสเสสุ อุกโกสนเตสุ, กุหิ คมิสสามาติ.

“ตโต อณฺญํ นครี ภนเตติ.

“อานนุท น เอรัง กาคัง วฏฺฐตติ, ยตถ อธิกรณัง อุปปन्नัง, ตตถเอว ตสมี วุปสนเต, อณฺญตถ คนฺตุ วฏฺฐตติ,
เก ปน เต อานนุท อุกโกสนตติ.

“ภนเต ทาสกम्मกเร อุปาทาย สพเพ อุกโกสนตติ.

“อหัง อานนุท สงคามัง โอตินฺณหตฺถิสสิโส, สงคามัง โอตินฺณหตฺถิโน ทิ จตฺตุหิ ทิสสิหิ อากเต เสร สหิตุํ ภาโร,
ตถเอว พหุหิ ทุสสิเลหิ กถิตกถานัง สหนัง นาม มยหัง ภาโรติ วตฺวา อตฺตานัง อารพฺภ ฌมมํ เทเสนโต
อิมมา นาควคฺเค ติสสิโส คธา อภาสิ

“อหัง นาโคว สงคามเ	จาปาโต ปตติํ สรํ
อติวากุยํ ตติกขิสฺสํ	ทุสสิโล ทิ พหุชฺชโน.
ทนต์ นยฺนติ สมิตี	ทนต์ ราชาริรุหติ
ทนต์ เสฏฺฐุ มนุสเสสุ	โยติวากุยํ ตติกขตติ.
วรมสฺสตรา ทนต์	อาชานียา จ สินฺชวา
กุชฺชรา จ มหานาคา	อตฺตทนต์ ตโต วรนต์.

ฌมมกถา สมปตฺตมมหาชนสฺส สาตถิกา อโหสิ.

เอวัง ฌมมํ เทเสตวา “มา จินฺตยิตถ อานนุท, เอเต สตฺตาหตฺตเมว อุกโกสิสสนตติ, อฏฺฐเม ทิวเส ตฺถนทึ ภาวิสสนตติ,
พฺพุชานัง ทิ อุปปन्नัง อธิกรณัง สตฺตาหโต อุตฺตริน น คจฉตติ.

[พระนางมาคันทิยาหาความด้วยเรื่องไก่]

มาคันทิยา สตถารุ อุกโกสาเปตวา ปลาเปตุง อสกุโกนตติ “กินนุ โข กริสฺสามิตติ จินเตตวา

“อิมมา เอตสฺส อุปตถมภฺภูตา, เอตาสัง พยสนัง กริสฺสามิตติ เอกทิวสํ รมฺญเ สุราปานภฺฐาเน อุปภฺฐานัง กโรนตติ
จฺพุพิตฺตุ สาสนัง ปหิณฺนิ “อตฺถเ เม กิร กุกฺกุณฺเ, อฏฺฐ มตฺกุกฺกุณฺเ อฏฺฐ สชิวุกฺกุณฺเ คเหตุวา อากจฺจตฺ,

อาคนตวา จ ปน โสปาณมตถเก รฐตวา อาคตภาวํ นิเวเทตวา, ‘ปวิสตฺตติ วุตเตปิ, อปวิสตฺตวา
ปฐมํ อฏฐ สชิวักุกุณฺณ ปหิณฺต, ปจฉา อิตเรติ จุฬุปฏฐากุสส จ “มม วจันํ กเรยยาสิตี ลลจํ อทาสี.

มาคนฺทียโ อาคนตวา รณโณ นิเวทาเปตวา, “ปวิสตฺตติ วุตเต, “रणโณ อาปานภูมिํ น ปวิสฺสสามีติ อาท.

อิตรา จุฬุปฏฐากํ ปหิณฺติ “คจฺฉ ตาต มม จุฬปิตุ สนฺตีกนฺติ.

โส คนฺตวา เตน ทินฺเน อฏฐ สชิวักุกุณฺณ อาเนตวา “เทว ปุโรหิตเณ ปณฺณาการโ ปหิโตติ อาท.

ราชา “ภทฺทโก วต โน อุตฺตริงงฺโค ออุปฺนโน, โโก นุ โข ปเจยยาติ อาท.

มาคนฺทียา “มหาราช สามาวตีปฺมุขา ปณฺจสตา อิตถิโย นิฏกมฺมา วิจฺรณฺติ, ตาสํ เปเสหิ, ตา ปจิตฺวา อาหริสฺสนฺตีติ อาท.

ราชา “คจฺฉ ตาสํ ทตฺวา, อณฺยสฺส กิร หตฺถे อทตฺวา สยเมว มาเรตฺวา ปจฺนตฺติ เปเสสิ.

จุฬุปฏฐากโ “สาธุ เทวาทิ คนฺตวา ตถา วตฺวา ตาหิ “มยํ ปาณาติปาทํ น กโรมาติ ปฏิกฺขิตโต
อาคนตฺวา ตมตถํ รณโณ อาโรเจสิ.

มาคนฺทียา “ทิกฺษุํ เต มหาราช, อิทานิ ตาสํ ปาณาติปาทสฺส กรณํ วา อกรณํ วา ชานิสฺสสิ,
‘สมณฺสส โคตมสฺส ปจิตฺวา เปเสนตฺติ วเทหิ เทวาทิ อาท.

ราชา ตถา วตฺวา เปเสสิ.

อิตโร คเหตุวา คจฺฉนฺโต วิย หุตฺวา คนฺตวา เต กุกุณฺณ ปุโรหิตสฺส ทตฺวา มตฺกุกุณฺณ คเหตุวา ตาสํ สนฺตีกํ เนตฺวา
“อิมิ กิร กุกุณฺณ ปจิตฺวา สตถุ สนฺตีกํ ปหิณฺณาติ อาท.

“อาหฺร สามิ, อิทนฺนาม อมหากํ กิจฺจฺนฺติ ปจฺจุกคนฺตวา คณฺหิสฺสุ.

โส รณโณ สนฺตีกํ อาคนตฺวา “กึ ตาตาติ ปุณฺโณ, “สมณฺสส โคตมสฺส ปจิตฺวา เปเสถาติ วุตฺตมตฺเตยฺเว,
ปฏิมคฺคํ อาคนตฺวา คณฺหิสฺสุติ อาจิกฺขิ.

มาคนฺทียา “ปสฺส มหาราช, น ตา ตุมหาทิสานํ กโรนฺติ, ‘พหิทฺธา ปตฺถนา ตาสํ อตถิตี วุตเต น สทฺทหฺสีติ อาท.

ราชา ตํ สุตฺวาปิ อธิวาเสตฺวา ตฺถนฺหิเยว อโหสิ.

มาคนฺทียา “กินฺนุ โข กริสฺสามีติ จินฺเตสิ.

[พระนางมาคันทิยาหาความด้วยเรื่องงู]

ตทา ปน ราชา

“สามาวตฺติยา จ วาสฺสทตฺตยา จ มาคนฺทียาย จาติ ติสฺสนฺนํปี เอตาสํ ปาสาทตฺเล วาเรน วาเรน สดฺดาหํ วิตฺตินาเมติ.

ขอ “เสว วา ประเสว” ๑ สามาวตัตถ ปาสาทลล คมิตสสตีติ ญตวา มาคันทิยา จุฬปิตุ สาสนํ ปหิณิ
“อลคทเทเน กิร เม อตโต, ทาฐา อุทธริตวา เอกํ สปปํ เปเสตฺติ.

โส ตถา กตวา เปเสสิ.

ราชา อตตโน คมนภูฐานํ หตถิกนตวิณํ อาทายเยว คจจติ.

ตสสา โปกฺขเร เอกํ ฉิทฺทํ อตถิ.

มาคันทิยา เตน ฉิทฺเทน สปปํ ปเวเสตวา ฉิทฺทํ มาลาคุเลน ธเกสิ.

สปปํ ทวีหตีหํ อนโตวิณายเมว อโหสิ.

มาคันทิยา รมญญ คมนทิวเส “อชช กตริสสา” ๒ ปาสาทํ คมิตสสตี เทวาติ ปุจจิตวา, “สามาวตัตถาติ วุตเต,
“อชช มยา มหาราช อมนาโป สุปิโน ทิฏฺฐุ, น สกกา ตตถ คนฺตุ เทวาติ.

“คจจมาวาติ.

สา ยาวตติยํ วาเรตวา “เอวํ สนเต, อหิปี ตุมเหหิ สหฺตี คมิตสสามีติ วตวา นินวตติยมานาปี อนินวตติตวา
“น ชานามิ ‘กั ภาวิสสตี เทวาติ รมญญา สหฺตีญญेว อคมาสิ.

ราชา สามาวตัตถิมิสสกาหิ ทินนานิ วตถปุปฺผคนธารณานิ ธาเรตวา สุโภชนํ ภูณชิตวา วิณํ อุกฺกสิสเส ฐเปตวา สยเน นินชชช.

มาคันทิยา อปราปรํ วิจจจตี วิย หุตวา วิณานิทฺทโต ปุปฺผคฺลํ อปนเสสิ.

สปปํ ทวีหตีหํ นินราหาโร เตน ฉิทฺเทน นินชชชิตวา อสสสนโต” ๓ ผนํ กตวา สยนปิฏฺฐุ นินชชช.

มาคันทิยา ตํ ทิสวา “เทว สปปิตี” ๔ มหาสทฺทํ กตวา ราชานญจ ตา จ อกโกสนตี

“อโย ทนธราชา อลคทโก มยหํ วจนํ น สุนาติ, อิมานิ นิสสิริกา ทุพฺพินิตา, กิณนาม รมญญา สนตีกา น ลภนตี,
กั นุ ตุมเห, อิมสมิ มเตเยว, สฺขํ ชีวิสสธ, ชีวนเต, ทุกฺขํ ชีวธ,

อชช มยา ปาปสุปิโน ทิฏฺฐุ, ‘สามาวตัตถา ปาสาทํ คนฺตุ น วญฺญตีติ วิจจจตียาปี เม ตยา สทฺโท น สฺโต เทวาติ อาห.

[พระเจ้าอุเทนลงโทษพระนางสามาวตี]

ราชา สปปํ ทิสวา มรณญตชชชิตโต “เอวรूपิ นาม อิมํ กริสสนตี, อโห ปาปาหํ อิมาสํ ปาปภาวํ อัจจกขนตียาปี อิมิสสา วจนํ น
สทฺทหิ, ปฐมํ อตตโน คพฺเภสฺสุ ฉิทฺทานิ กตวา นินนินา, ปุน มยา เปสิเต กุกฺกุญฺ, ปฏฺธิปหิณิสฺ, อชช สยเน สปปํ วิสชชชิสฺสูติ โก
เรน สมปชชชิตโต วิย อโหสิ.

๑ ย. ปเรวา.

๒ ส. ย. กตริสสา.

๓ ส. ม. ย. ปสสนโต.

๔ ม. ตํ ทิสวา ธีธี เทว สปปิตี -อติ.

สามาวตีปี ปรณจันนี อิตถีสถาน โอวาห อทาสี “อมมา อมหาก อณญ์ ปฏิสสรณ นตถิ,
นรินเท จ เทเวีย จ อตตนิ จ สมเมว เมตตจิตตํ ปวตเตถ, มา กสสจि โกปี กริตถาติ.

ราชา สหสสนามํ สิงคณฺ์ อาทาย ชยิ โปเถตวา วิสปีตํ สรํ สนนยหิตวา สามาวตี ปุเร กตวา สพพา ตา ปฏิปาฏิยา ฐปาเปตวา
สามาวตียา อุเร สรํ วิสสชเชสิ.

โส ตสสา เมตตานุกาเวน ปฏินิวตติตวา อากตมคคาภิมุโข ว หุตวา รัญญู หทยํ ปวิสนโต วิย อฏฐาสี.

ราชา จินเตสิ

“มยา ชิตโต สโร สิลปี วิชฌิตวา คจจติ, อากาเส ปฏินนฏฐานปี นตถิ, อถ ปเนส นีวตติตวา มม ททยาภิมุโข ชาโต,
อยํ ทิ นิจจิตโต นิสสโต นิชชิว สโรปี เอติสสา कुณํ ชานาติ, อหํ มนุสสุโตปี น ชานามีติ.

[พระเจ้าอุเทนประทานพรแก่พระนางสามาวตี]

โส ฐนํ ฉทเทตวา อณชลี ปคคยห สามาวตียา ปาทุมเล อุกกุฏิกิ นิสีทิตวา อิมํ คาถมาห

“สมมุยามิ ปมุยามิ สพพา มุยหนติ เม ทิสา
สามาวตี มํ ตายสสุ ตวณจ เม สรณํ ภาวติ.

สา ตสส วจนํ สุตวา “สาธู เทว มํ สรณํ คจจติ อวตวา “ยมหํ มหาราช สรณํ คตา, ตเมว ตวมปิ สรณํ คจจติ.

อิทํ วตวา สามาวตี สมนาสมพุทธสาวิกา
“มา มํ ตวํ สรณํ คจจ ยมหํ สรณํ คตา
เอส พุทโธ มหาราช เอส พุทโธ อนุตโตโร
สรณํ คจจ ตํ พุทฺธํ ตวณจ เม สรณํ ภาวติ อาท.

ราชา ตสสา วจนํ สุตวา “อิทานาหํ อติเรกตรํ ภายามีติ วตวา อิมํ คาถมาห

“เอส ภियโย ปมุยามิ สพพา มุยหนติ เม ทิสา
สามาวตี มํ ตายสสุ ตวณจ เม สรณํ ภาวติ.

อถ นํ सा पुर्मनयेनैव पुन पण्डित्वा, “เตनहि तवज सरणं कज्जामि सदुत्तरवज, वरवज ते तम्मिति वुत्ते,
“วโร कहितो होतु महाराजाति आह.

โส สตุถารุ ออุปสงกมิตวา สรณํ คนตวา นิมนเตตวา ภิกขุสงฆสส สตุถาหํ ทานํ^๑ ทตวา สามาวตี อามนเตตวา
“อฏฐเอहि, วรํ คนหาหีติ อาท.

“มหาราช มยหํ หिरण्यาทิหิ อตโถ นตถิ, อิทํ ปน เม วรํ เทหิ,
ตถา กโรหิ, ยถา สตุถา นิพทฺธํ ปณจหิ ภิกขุสเตหิ สหฺธิ อีธาคจจติ, ฐम्मํ สุนิสสามาติ.

ราชา สตุถารุ วนทิตวา “ภนเต ปณจหิ ภิกขุสเตหิ สหฺธิ นิพทฺธํ อีธาคจจติ, สามาวตีมิสสกา^๒ ‘ฐम्मํ สุนิสสามาติ วทนตีติ อาท.

๑ สี. ย. มหทาน.

๒ สี. ย. สามาวตีมิสสิกา.

“มหाराช พุทธานัน นาม เอกสมิ ฐาเน นิพทธี คนตุน วฏฏติ, มหาชโน ปจจาสิสตีติ.

“เตนหิ ฆนเต เอกิ ภิกขุ อานาเปถาติ.

สตถา อานนทตเถร อานาเปสิ.

โส ตโต ปฏฐาย ปถจ ภิกขุสตานิ อาทาย นิพทธี ราชกุล คจฉติ.

ตาปี เทวियो นิพทธี เถร สปริวาร โภเชนติ ฆมม สุนนติ.

[พระราชาทรงถวายจิวรแก่พระอานนท์]

ตา เอกทิวส เถรสส ฆมมกถ สุตวา ปสีทิตวา ปถจหิ อุตตราสงคสเทหิ ฆมมปุช อกิส.

เอเกโก อุตตราสงโค ปถจสตานิ อคชติ.

ตาส เอกิ วตถปิ อทิสวา ราชา ปุจฉิ “กุหิ อุตตราสงคาติ.

“อถยสส โน ทินนาติ.

“เตน สพเพ คหิตาติ.

“อาม คหิตาติ.

ราชา เถร ออุปสงกมิตวา ตาหิ อุตตราสงคานัน ทินนภาว ปุจฉิตวา ตาหิ ทินนภาวถจ เถเรน คหิตภาวถจ สุตวา

“นनु ฆนเต อติพหุนิ วตถานิ, เอตตเกหิ กิ กริสสเถาติ ปุจฉิ.

“อมหากิ ปโหนกานิ คณหิตวา เสสานิ ชินนจิวรกานัน ทสสามิ มหาราชาติ.

“เต อตตโน ปุราณจิวรานิ กิ กริสสนตีติ.

“ชินนตตรจิวรกานัน ทสสนตีติ.

“เต อตตโน ชินนจิวรานิ กิ กริสสนตีติ.

“ปจจตถรณานิ กริสสนตีติ.

“ปุราณปจจตถรณานิ กิ กริสสนตีติ.

“ภุมมตถรณานิ กริสสนตีติ.

“ปุราณภุมมตถรณานิ กิ กริสสนตีติ.

“ปาทปถณนานิ กริสสนตีติ มหาราชาติ.

“ปุราณปาทปถณนานิ กิ กริสสนตีติ.

“ขณฺหาขณฺหิโก โภฏฺเฐตฺวา มตฺติกา ย มหฺทิตฺวา ภิตฺตี วิลิมฺปิสนฺตฺติ.

“ภนฺเต เอตฺตํ กตฺวาปิ อฺยยานํ ทินฺนานิ น นฺสนฺตฺติ.

“อาม มหาราชาติ.

ราชา ปสนฺโน อปรานิ ปลฺจ วตฺถสฺตานิ อหฺราเปตฺวา เณรสฺส ปาหฺมุเล ฐฺปาเปสิ.

เถโร กิร ปฺลฺจสคฺขนิกา นิ วตฺถานิ ปฺลฺจสคฺคาเคน ปาหฺมุเล ฐฺเปตฺวา ทินฺนานิ ปฺลฺจสคฺกขตฺตํ ลภิ,
สทฺสคฺขนิกา นิ วตฺถานิ สทฺสคฺคาเคน ปาหฺมุเล ฐฺเปตฺวา ทินฺนานิ สทฺสคฺกขตฺตํ ลภิ,
สทฺสทฺสคฺขนิกา นิ วตฺถานิ สทฺสทฺสคฺคาเคน ปาหฺมุเล ฐฺเปตฺวา ทินฺนานิ สทฺสทฺสคฺกขตฺตํ ลภิ.

“เอโก เทว ตีณิ จตฺตาริ ปฺลฺจ ทฺสาติอาทินา นเยน ลทฺธานํ ปน คณฺนา นาม นตฺถิ.

ตถาคเต กิร ปรีนิจฺพุเต, เถโร สกฺลขมฺพุทฺธิปํ วิจฺริตฺวา สพฺพวิหาเรสุ ภิกฺขุณํ อตฺตโน สนฺตกาเนว ปตฺตจิวฺรานิ อทาสิ.

มาคฺนุทฺธิยา “ยมํ กโรมิ, ตํ ตถา อหฺตฺวา อณฺญถาว โหติ, กิณฺนุ โข กริสฺสามิตี จินฺเตตฺวา “อตฺเถโส อฺปาโยติ,
รณฺญเ อฺยยานกิลํ คจฺฉนฺเต”, จุฬปิตุ สาสนํ ปหิณฺน

“สามาวตียา ปาสาท์ คณฺตฺวา ทุสฺสโกฏฺฐาการเตลโกฏฺฐาการานิ วิวฺราเปตฺวา ทุสฺसानิ เตลจาภูิสฺสุ เตเมตฺวา ฌมฺเภ เวฐฺตฺตฺวา
ตา สพฺพา เอกโต กตฺวา ทวารํ ปิหฺทิตฺวา พหิ ยนฺตํ ทตฺวา ทนฺททฺธิปกาทิ เคเห อคฺคิ ททฺมานโ อตฺริตฺวา คจฺฉตฺติ.

[พระนางสามาตีถูกไฟคลอก]

โส ปาสาท์ อภิรฺยุห โภฏฺฐาการานิ วิวฺราเปตฺวา วตฺถานิ เตลจาภูิสฺสุ เตเมตฺวา ฌมฺเภ เวฐฺตฺตฺมารภิ.

อถ นํ สามาวตีปฺมุขา อิตฺถิโย “กี เอตํ จุฬปิตาติ วทฺนติโย อฺปสงฺกมฺิสฺสุ.

“อมฺมา ราชา ทพฺพิกมฺตถาย อิม ฌมฺเภ เตลปิไลตฺกาทิ เวฐฺทาเปติ, ราชเคเห นาม สฺยตฺตฺตฺตฺตํ ทฺชานํ,
มา เม สนฺติเก โทถ อมฺมาติ เอวํ วตฺวา ตา อาคตา คพฺเภ ปเวเสตฺวา ทวารานิ ปิหฺทิตฺวา พหิ ยนฺตํ ทตฺวา
อาทิตฺโต ปฏฺฐาย อคฺคิ ททฺนโต อตฺริ.

สามาวตี ตาสํ โววาทํ อทาสิ

“อมฺหากํ อนมฺตคฺเค สฺสारे วิจฺรณฺตีณํ เอวํ อคฺคินา ฌายมานานํ อตฺตภาวานํ พุทฺธญาณฺนปิ ปรีจฺเฉโท น สฺกโร,
อปฺมตฺตา โทถาติ.

ตา เคเห ฌายนฺเต เวทฺนาปรีคคฺกมฺมฏฺฐานํ มนฺสิโรนฺติโย, กาจิ ทฺติยผลํ, กาจิ ตฺติยผลํ ปาปฺณิสฺสุ.

เตน วุตฺตํ “อถโข สมพฺพลา ภิกฺขุ ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺทปาดปฏฺฏิกฺกนฺตา, เยน ภควา, เตนฺปสงฺกมฺิสฺสุ,

อฺปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทฺส,

เอกมนต์ นิสินนา โข เต ภิกขุ ภควนตฺ เอตทโวจฺ

“อิธ ภนเต รณโณ อุเทนสส อุชยานคตสส อนเตปุริ ททตฺ, ปณจ อิตถีสตานิ กาลกตานิ สามาวตีปมุขานิ,
ตาสฺ ภนเต อุปาสิกานํ กา คติ, โโก อภิสมปราโยติ.

‘สนเตตถ ภิกขเว อุปาสิกาย โสตาปนนา, สนติ สกทาคามินีโย, สนติ อนาคามินีโย,
สพพา ตา ภิกขเว อุปาสิกาย อนิปผลา กาลกตาติ.

อถโข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทานสิ

“โมหสมพฺพนโร โลก

ภพฺพโรโป ทิสฺสติ

อุปธิพฺพนโร พาล

ตมสา ปรีวาริโต

สสฺสตี วิย ขายติ

ปสฺสโต นตถิ กิณฺจณฺตี.”

เอวณฺจ ปน วตฺวา “ภิกขเว สตฺตา นาม วฏฺเฐ วิจฺรณฺตา นิจฺจกัลลํ อปฺปมตฺตา หุตฺวา ปุณฺณกมฺเมว กโรนฺติ,
ปมาทีนํ หุตฺวา ปาปกมฺมํปิ กโรนฺติ, ตสฺมา วฏฺเฐ วิจฺรณฺตา สุขํปิ ทุกฺขํปิ อนุกฺวณฺตีติ ธมฺมํ เทเสสิ.

[พระเจ้าอุเทนลงโทษพระนางมาคันทิยากับพวก]

ราชา “สามาวตียา เคหํ กิร ฌายตีติ สุตฺวา เวเคนาคจฺฉนฺโตปิ อททตฺ” สมปาปุณฺตี นาสกฺขิ,

อาคนฺตฺวา จ ปน เคหํ นิพฺพาเปตฺวา อุปฺปนฺนพลวโทมนสฺโส อมจฺจคณฺปรีจฺจโต นิสีทิตฺวา สามาวตียา คฺุณฺเณ อนุสฺสรนฺโต

“กสฺส นฺ โข อิทํ กมฺมณฺตี จินฺเตตฺวา “มาคณฺทียาย การิตํ ภวิสฺสตีติ ญตฺวา

“ตาเสตฺวา ปุจฺฉิยมานา น กเถสฺสตี, สณฺิกํ อุปาเยน ปุจฺฉิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา อมจฺเจ อาห

“อมโภ อหํ อิตฺ ปุพฺเพ อฏฺฐาย สมฺภูฏฺฐาย อาสงฺกิตฺปรีสงฺกิตฺโต ว โหมิ, สามาวตี เม นิจฺจํ โอตารเมว คเวสตี,

สา กาลกตา, อิทานิ ปน เม จิตฺตํ นิพฺพตฺ ภวิสฺสตี, สุเขน วสิตฺถํ ภวิสฺสามีติ.

“เกน นฺ โข เทว อิทํ กมฺมํ กตฺนฺตี.

“มยิ สีนฺเณน เกนจि กตํ ภวิสฺสตีติ.

มาคณฺทียา สมิเป จฺฐิตา ตํ สุตฺวา “อณฺโณ โภจิ กาทฺถํ น สกฺขิสฺสตี, มยา กตํ เทว, อหํ จุฬปิตฺโร อาณมาเปตฺวา การฺเสนฺตี อาห.

ราชา “ตํ ฐฺเปตฺวา อณฺโณ มยิ สีนฺเณสฺสโต นาม นตถิ, ปสนฺโนสมิ, วรํ เต ทมฺมิ เทวิ, ตวํ อตฺตโน ญฺาติคณฺโณ ปกโกสาเปหีติ.

สา ญฺาตกาณํ สาสนํ ปหิณฺตี “ราชา มม ปสนฺโน วรํ เทติ สีนฺ อาคจฺฉตฺตี.

ราชา อาคตาคตานํ มหนฺตํ สกฺการํ การฺเสสิ.

ตํ ทิสฺวา” ตสฺสา อณฺญาตกาปิ ลณฺจํ หุตฺวา “มยํ มาคณฺทียาย ญฺาตกาติ อาคจฺฉิสฺสุ.

๑ ชุ. อุ. ๒๕/๒๐๕.

๒ สี. ยุ. อททตฺ.

๓ ยุ. สุตฺวา.

ราชา เต สฟเพ คาหาเปตวา ราชงคณ นาภิปมาณ อวาภา ฆนาเปตวา เต ตตถ นิสีทาเปตวา
ปัสสู ปุเรตวา อุปริ ปลาลัง วิกีราเปตวา อคคี ทาเปสิ, จมมสส ทพฒกाल, อยนงคเลหิ กสาเปตวา ฆนฆาฆนุฑุ หีราหีรั การสิ.

มาคณทียาย สรีโรโตปี ดิชิณเนว สตเถน ฆนฆนฏฐานะสุ มंसึ อุปปาฏฐิตวา เตเลน ปกั อุทธรัน อโรเปตวา
ปเว วีย ปจาเปตวา ตเมว ฆาทาเปสิ.

[ความตายของพระนางสามาวตี ควรแก่กรรมในปางก่อน]

อถกทิวสั ฆมมสภายั ภิกขุ กถั สมนุฏฐาเปสึ “อนนุจฉวิกั วัต อาวุโส เอวรูปาย สพธาสมปนนาย อุปาสิกาย เอวรูปั มรณนติ.

สตา อาคนตวา “กาย นุตถ ภิกขเว เอตริท กถาย สนนินินนาตี ปุจฉิตวา, “อิมาย นามาตี วุตเต,
“ภิกขเว อิมสมิ อตตภาเว สามาวตีปมุฆานั อิตถินั เอต อยุตต์, ปุพเพ กตมมสส ปน ยุตตเมว เอตาหิ สทธรนตี วตวา
“กั ฆนเต เอตาหิ ปุพเพ กตัม, อาจิกฆถ โนตี เตหิ ยาจิโต อตีตัม อหริ

[บุรพกรรมของพระนางสามาวตีกับบริวาร]

อตีเต, พาราณสียั พรหมทตเต รชชั การเนเต, ราชเคเห นิพพธั อฏฐ ปจเจกพุทธา ภูณชนตี.

ปญจस्ता อิตถิโย เต อฏฐนตี.

เตสุ สตต ปจเจกพุทธา หิมวนต์ คจฉนตี, เอโก นทีตีเร, เอกั ตินคหนั อตถิ, ฆานัน สમાปชชิตวา นิสีท.

อถกทิวสั ราชา ปจเจกพุทธะสุ คเตสุ, ตา อิตถิโย อาทาย นทियั อุกกักั กัฟิตุ คโต.

ตตถ ตา อิตถิโย ทิวสภากั อุกกั กัฟิตวา อุตตริตวา สิตปีฟิตวา อคคี วิสิพเพตูกามา “อมหากั อคคิกิรณฏฐานัน โอลเกยยาถาตี
อปราปรั วิจรนตีโย ตัม ตินคหนั ทิสวา “ติณราสีตี สญญา ยปริวาเรตวา ฐิตา อคคี อหิส.

ติณสุ ฆายิตวา ปตนะเตสุ, ปจเจกพุทธั ทิสวา “นฏฐมท นฏฐมท รณโย ปจเจกพุทธะ ฆายตี,
ราชา ญตวา อมเห นาเสสตี, สพพณัน นั กริสสามาตี สพพา อโต จิตโต จ ทารุณี อหริตวา ตสสุ อุปริ ราสี กรีส.

มหา ทารุราสี อโหสิ.

อถ นั อาลิมเปตวา “อิทานิ ฆายิสตีตี สญญา ย ปกุกมิสุ.

ตา ปฐมัม อสญเจตนิกา หุตวา อิทานิ กมมุนา พชฉิส.

ปจเจกพุทธั ปน อนโตสสมาปตตียั สกฏสทสสารุณี อหริตวา อาลิมเปตวาปี อุกุมการมตตีปี กาคุ^๑ น สกโกนตี.

ตสมา โส สตตเม ทิวเส อฏฐาย ยถาสุขั อคมาสิ.

ตา ตสสุ กมมสส กตตตา พหุณี วสสทสธานี นิริเย ปจิตวา

ตสเสว กมมสส วิปากาวเสเสน อตตภาวเส อมิณา ว นียาเมเน เคเห ฆายมาเน ฆายีส.

อิหิ เอตาสึ ปุพฺพกมฺมฺนติ.

[บุรพกรรมของนางชุชชุตตรา]

เอวํ วุตเต ภิกฺขุ สตถารํ ปุจฺฉีสุ “ชุชชุตตรา ปน ฆนฺเต ฆเน กมฺเมเน ชุชฺชา ชาตา, ฆเน มหาปญฺญา,
ฆเน โสตาปตฺติผลํ อธิคฺตา, ฆเน ปเรสํ เปสนการิกา ชาตาติ.

“ภิกฺขเว ตสฺเสว รมฺโถ พาราณสียํ รชฺชํ กรณฺกาลे เสว ปจฺเจกพฺพุโ โลกํ ชุชฺชชฺชาตุโก อโหสิ.

อเถกา อุปลฺภฐายิกา อิตฺถิ กมฺพลํ ปารุปีตฺวา สุวณฺณสรกํ คเหตฺวา

“อมฺหากํ ปจฺเจกพฺพุโ เอวญฺจ เอวญฺจ วิจรตฺติ ชุชฺชา หุตฺวา ตสฺส วิจรณฺการํ ทสฺเสสิ.

ตสฺส นิสฺสนฺเทน ชุชฺชา ชาตา.

เต ปน ปจฺเจกพฺพุเธ ปฐฺมทิวเส ราชา เคเห นิสฺสีทาเปตฺวา ปตฺเต คาหาเปตฺวา ปายาสสฺส ปุเรตฺวา ทาเปสิ.

อุณฺหปายาสสฺส ปุเร ปตฺเต ปจฺเจกพฺพุธา ปรีวตฺเตตฺวา ปรีวตฺเตตฺวา คณฺหนฺติ.

สา อิตฺถิ เต ตถา กโรนฺเต ทิสฺวา อตฺตโน สนฺตกาณี อฏฺฐ ทนฺตวลยานิ^๑ ทตฺวา ‘อิธ ฐฺเปตฺวา คณฺหฺถาติ อาท.

เต ตถา กตฺวา ตํ โอลฺเกสุ.

สา เตสํ อธิปฺปายํ ญฺตฺวา “นตฺถิ ฆนฺเต อมฺหากํ เอเตหิ อตฺโถ, ตุมฺหากญฺญเวย ตาณี ปรีจฺจตฺตานี, คเหตฺวา คจฺจฺถาติ อาท.

เต คเหตฺวา นนฺทมฺลกปฺพการํ อคมฺสุ.

อชฺชปี ตาณี วลฺยานิ อโรคาเนว.

สา ตสฺส กมฺมฺสฺส นิสฺสนฺเทน อิทาณี ติปฺภูกธฺรา มหาปญฺญา ชาตา.

ปจฺเจกพฺพุธานํ กตฺอุปลฺภฐานนินิสฺสนฺเทน โสตาปตฺติผลํ ปตฺตา.

อิทมฺสสา พฺพุทฺตเร ปุพฺพกมฺมํ.

กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส กาลे ปน เอกา พาราณสีเสฏฺฐิโน ธีตา วฑฺฒมานกจฺจายาย อาทาสี^๒ คเหตฺวา อตฺตานํ อลงฺกโรนฺตี นิสฺสีทิ.

อถฺสสา วิสฺสาสิกา เอกา ชีณาสฺวา ภิกฺขุณี ตํ ทฏฺฐํ อคมฺาสิ.

ภิกฺขุณีโย หิ ชีณาสฺวาปี สายณฺหสมฺเย อุปลฺภฐากฺกุลาณี ทฏฺฐุกามา โหนฺติ.

ตสฺมี ปน ขณฺ เสฏฺฐิธีตฺาย สนฺติเก กาจิ เปสนการิกา นตฺถิ.

สา “วณฺทามิ อเย, เอตํ ตาว เม ปสาธนเปฬิกํ คเหตฺวา เทถาติ อาท.

๑ วลฺยํ กำไลมือ, ทองกร, วงกลม

๒ อาทาสี แว่น, กระจก, กระจกเงา, กระจกส่องหน้า.

เถรี จินเตสิ “สจฺจสา อิมํ คณฺหิตฺวา น ทสฺสามิ, มยิ อาฆาตํ กตฺวา นิริเย นินฺพตฺติสฺสตี,
สเจ ปน ทสฺสามิ, ปฺรสฺส เปสฺนการิกา หุตฺวา นินฺพตฺติสฺสตี, นิริยสนฺตาปโต โข ปน ปฺรสฺส เปสฺนภาโว ว เสยโยตี.

สา อนุทฺยํ ปฏฺิจจ ตํ คเหตุวา ตสฺสา อทาสี.

ตสฺส กम्मสฺส นิสฺสนฺเทน ปฺเรสํ เปสฺนการิกา ชาตาคี.

[พระศาสดาเสด็จมาแสดงธรรมที่ธรรมสภา]

ปุเนกทิวสํ ภิกฺขุ ฌมฺมสภายํ กถํ สมฺภูทฺธาเปสฺสุ “สามาวตีปฺมุชา ปญฺจสตา อิตฺถิโย เคเห อคฺคินา ฌายีสุ,
มาคฺนฺทียาย ญฺาตกา อูปริ ปฺลาลคฺคิ ทตฺวา อยฺนงฺคเลหิ ภินฺนา, มาคฺนฺทียา ปกฺกฏฺฐิตฺเตเลน^๑ ปกฺกา,
เก นฺุ โข เอตถ ชีวฺนตี นาม, เก มตา นามาคี.

สฺตถา อาคฺนฺตฺวา “กาย นฺุตถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สฺนนิสฺสนฺนาตี ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นามาคี วุตฺเต,
“ภิกฺขเว เยเกจิ ปมตฺตา, เต วสฺสสตํ ชีวฺนตาปี มตาเยว นาม, เย อปฺมตฺตา, เต มตาปี ชีวฺนตีเยว,
ตสฺมา มาคฺนฺทียา ชีวฺนตีปี มตาปี มตาเยว นาม, สามาวตีปฺมุชา ปญฺจสตา อิตฺถิโย มตาปี ชีวฺนตีเยว นาม,
น หิ ภิกฺขเว อปฺมตฺตา มรฺนตี นามาคี วตฺวา อีมา คากา อภาสิ

“อปฺปมาโท อมตฺปํ	ปฺมาโท มจฺจุโน ปํ
อปฺมตฺตา น มียฺนตี	เย ปมตฺตา ยถา มตา
เอตํ วิเสสโต ญฺุตฺวา	อปฺปมาทฺมหิ ปญฺติตฺตา
อปฺปมาเท ปโมทฺนตี	อริยานํ โคจเร รตา
เต ฌายิโน สาทติกา	นิจฺจํ ทพฺพปรกฺกมา
ผุสฺนตี ธีรา นินฺพานํ	โยคฺกเขมํ อนุตฺตรนฺตี.

[แก้้อรรถ]

ตตถ อปฺปมาโทตี ปํ มหฺนตํ อตถํ ทีเปตี มหฺนตํ อตถํ คเหตุวา ติฏฺฐตี.

สกลฺปิ หิ เตปิฏฺกํ พุทฺธวณฺํ อหฺริตฺวา กถิยมาณํ อปฺปมาทฺเมว โอตฺรตี, เตน วุตฺตํ

“เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ชงฺคลานํ ปาณานํ ปทฺชาตานิ, สพฺพานิ ตานิ หตฺถิปเท สโมธานํ คจฺฉนฺตี,
หตฺถิปทํ เตสํ อคฺคมกฺขายตี ยทิทํ มหฺนตฺเตน

เอวเมว โข ภิกฺขเว เยเกจิ กุสฺลา ฌมฺมา, สพฺเพเต อปฺปมาทฺมุลกา อปฺปมาทฺสโมสฺรณา, อปฺปมาโท เตสํ ฌมฺมานิ^๒ อคฺคมกฺขายตีตี.”

โส ปเนส อตถโต สติยา อวิปฺวาโส นาม. นิจฺจํ อูปฏฺฐิตาย สติยา เจตํ นาม.

๑ สี. ย. ปกฺกฏฺฐิตฺเตเล.

๒ อตีเรกํ มณฺเญ.

๓ มหาวาร. ๑๘/๖๕.

อมตฺปทนต์ อมตฺ วุจฺจติ นิพฺพานํ, ตถฺยํ อชาตตฺตา น ชียติ น มียติ, ตสฺมา ‘อมตนต์ วุจฺจติ,
ปชฺชนติ อิมินาติ ปทํ, ‘อมตฺ ปาปฺพนตฺตีติ อตฺโถ.
อมตสฺส ปทํ อมตฺปทํ, ‘อมตสฺส อธิคมฺปาโยติ วุตฺตํ โหติ.

ปมาโทติ ปมชฺชนภาโว.

มฺกฺกฺจฺจสฺสจฺจสฺสชาตสฺส สติยา โวสฺสคฺคสฺสเสตํ นามํ.

มจฺจโนติ มรณสฺส.

ปทนต์ อุปาโย มคฺโค.

ปมตฺโต ทิ ชาตี นาทิวตฺตติ, ชาโตปิ ชียติ เจว มียติ จาติ ปมาโท มจฺจโน ปทนต์นาม โหติ มรณํ อุปเนติ.

อปฺปมตฺตา น มียนตฺตีติ สติยา สมฺนนาตฺตา ทิ อปฺปมตฺตา,

“น มรณติ อชฺรามโร โหนตฺตีติ น สลลฺกเขตฺตพฺพา, น ทิ โภจฺจ สตฺโต อชฺรามโร นาม อตฺถิ

ปมตฺตสฺส ปน วมฺมณฺณนาม น ปริจฺฉินฺนํ, อปฺปมตฺตสฺส ปริจฺฉินฺนํ,

ตสฺมา ปมตฺตา ชาตีอาทิตฺตี อปฺริมุตฺตตฺตา ชีวนตฺตาปิ มตาเยว นาม,

อปฺปมตฺตา ปน อปฺปมาทลฺกขณํ วทฺฒตฺวา ชิปปํ มคฺคผลานิ สจฺฉิกตฺวา พุตฺติยตฺติยอตฺตภาเวสุ น นิพฺพตฺตนต์

ตสฺมา เต ชีวนตฺตาปิ มตาปิ น มียนตฺติเยว นาม.

เย ปมตฺตา ยถา มตาติ เย ปน สตฺตา ปมตฺตา เต ปมาทมรณฺน มตฺตฺตา ยถา ชีวิตฺนทฺริยฺปุจฺเจเทน มตา

ทารุกฺขนธสฺทิสฺสา อปคตฺวิญญาณา ตเถว โหนติ,

เตสฺสปี ทิ มตานํ วิย คหฺมฺมณฺณํ ตาว “ทานํ ทสฺสาม, สีสํ รกฺขิสฺสาม, อุโปสถกมฺมํ กริสฺสามาติ เอกจิตฺตํปิ น อุปฺปชฺชติ,

ปพฺพชิตานปี “อาจริยฺปุชฺฌายวตฺตาทินิ ปุเรสฺสาม, ธุตฺตฺกานิ สมฺมาทิสฺสาม, ภวานํ วทฺฒสฺสามาติ เอกจิตฺตํปิ น อุปฺปชฺชติ,

มเตน เต กีนานากรณฺนา ว โหนติ, เตน วุตฺตํ เย ปมตฺตา ยถา มตาติ.

เอตํ วิเสสโต ญตฺวาติ ปมตฺตสฺส วมฺมณฺโตะ นิสฺสรณํ นตฺถิ อปฺปมตฺตสฺส อตฺถิตฺติ เอตํ วิเสสโต ชานิตฺวา.

เก ปน เอตํ วิเสสํ ชานนตฺตีติ.

อปฺปมาทมฺหิ ปณฺชิตาติ เย ปณฺชิตา เมธาวิโน สปฺปญฺญา อตฺตโน อปฺปมาเท ฐตฺวา อปฺปมาทํ วทฺฒนฺติ,

เต เอตํ วิเสสการณํ ชานนติ.

อปฺปมาเท ปโมทนต์ตีติ เต เอวํ ญตฺวา ตสฺมี อตฺตโน อปฺปมาเท ปโมทนต์ ปทนต์มฺชา ตมฺมฺรูปทฺมฺมฺชา โหนติ.

อริยานํ โคจเร รตาติ เต เอวํ อปฺปมาเท ปโมทนต์ตา ตํ อปฺปมาทํ วทฺฒิตฺวา

อริยานํ พุทฺธปฺจฺเจกพุทฺธ สวากานํ โคจรสฺงขาเต จตฺสตีปฺมฺมณฺณนาทิจฺเจเท สตฺตตฺตีสโพรธิปฺกชฺยธมฺเม นววิธํ โลกุตฺตรธมฺเม จ

รตา อภิตฺตา โหนตฺตีติ อตฺโถ.

เต ฌายินฺนติ เต อปฺปมตฺตา ปณฺชิตา อมฺมฺสมฺมาปตฺติสฺงขาเตน อารมฺมณฺณปนิชฺฌาเนน

วิปฺสฺสนามคฺคผลสฺงขาเตน ลกฺขณฺณปนิชฺฌาเนน จาติ ทฺพฺพิเรนฺนปี ฌาเนน ฌายินฺน.

สาตติกาติ อภินิภขมนโต ปฏฐาย ยาว อรหตฺตปุตฺตา สตฺตํ ปวตฺตกาวิกเจตฺตสิทวิริยา

นิจฺจํ ทฬฺหปรุกฺกมาติ ยนฺตํ ปุริสฺตถาเมน ปุริสฺวิริเยน ปุริสฺปรุกฺกเมน ปตฺตพฺพํ, น ตํ อปาปฺุณฺตีวา วิริยฺสฺส สณฺฐานํ ภวิสฺสตีติ
เอวฺรุเปน วิริเยน อนฺตรา อนฺสฺกุกิตฺวา นิจฺจํ ปวตฺเตน ทฬฺเหเนน ปรุกฺกเมเนน สมฺนนาคตา.

มุสฺสนตีติ เอตฺถ เทว มุสฺสนา ญฺาณมุสฺสนา วิปากมุสฺสนา. ตตฺถ จตฺตาโร มคฺคา ญฺาณมุสฺสนา นาม.

จตฺตาริ ผลานิ วิปากมุสฺสนา นาม.

เตสฺสุ อีธ วิปากมุสฺสนา อธิปฺเปตา.

อริยผลเนน นิพฺพานํ สจฺฉิกโรนฺตา ธีรา ปณฺฑิตา วิปากมุสฺสนาย นิพฺพานํ สจฺฉิกโรนฺติ.

โยคกฺเขมํ อนฺุตฺตรนฺติ เย จตฺตาโร โยคา มหาชนํ วมฺภูเ อีสีทาเปนฺติ เตหิ เขมํ นิพฺภยํ
สพฺเพหิ โลกียโลตฺตฺตรธฺมเมหิ เสฏฺฐจฺจตฺตา อนฺุตฺตรนฺติ.

เทสฺนาปรีโยसाने พฺหุ โสตาปนฺนาทโย อเหตุ.

เทสฺนา มหาชนสฺส สาตฺถิกา ซาตฺตาติ.

สามาวตีวตฺถุ.

๒. กุมภไสยสกาตถ.

“อัญญาวัตติ อิมม ฆมมเทสนัน สุตถา เวฬุเน วิหรนโต กุมภไสยสกาตถ อารพภ กเถสิ.

[กุมภไสยสกาตถตายหนีไปอยู่ภูเขา]

ราชคชนครสมิ ทิ ราชคหเสฏฐิโน เคเห อหิวาตกโรโค อุปฺปชชติ.

ตสมิ อุปฺปนเน, มกฺขิกํ อาทิ กตฺวา ยาว คาวัว ปฐมํ ตีรจฺฉานคตา มรณฺติ, ตโต ทาสกมฺมกรา, สพฺพปจฺฉา เคหสามิกา,
ตสมฺมา โส โรโค สพฺพปจฺฉา เสฏฐิณฺจ ภริยณฺจ คณฺหิ.

เต โรคณฺญู ปุตฺตํ สนฺติเก ฐิตํ โอลฺลเกตฺวา อสฺสุปฺนฺเนหิ เนตฺเตหิ ตํ อหํสุ “ตาท อิมสมิ กิโรโค อุปฺปนเน,
ภิตฺตี ภินฺทิตฺวา ปลาตฺตา ชีวิตํ ลภนฺติ, ตวํ อมเห อโนลฺลเกตฺวา ยถา ตถา ปลาตฺตฺวา ชีวณฺโต ปุณฺนาคณฺดฺวา,
อมฺหากํ อสฺสุกณฺญูเน จตฺตฺวาฬีส ฐนฺโกภฺวิโย นิทฺทิตฺวา ฐปิตฺตา, ตา อุทฺธริตฺวา ชีวิตํ กปฺเปยฺยาสีติ.

โส เตสํ วจฺนํ สุตฺวา โรทฺมาโน มาตฺวาปิโตร วณฺทิตฺวา มรณฺภยภิตฺติ ภิตฺตี ภินฺทิตฺวา ปลาตฺตฺวา ปพฺพตคหฺนํ คณฺดฺวา
ทฺวาทส วสฺसानิ ตตฺถ วสิตฺวา มาตฺวาปิตุวสนฺนฺฐานํ^๑ ปจฺจาคจฺฉิ.^๒

[เขากลับมาบ้านเดิม ไม่มีใครจำได้]

อถ นํ ทฺรกาเล คณฺดฺวา ปุรฺพฺทสฺสสฺสกาเล อาคตฺตฺตา น โภจฺจि สณฺขานิ.

โส มาตฺวาปิตุหิ ทินฺนสณฺญาวเสน ฐนฺนฺฐานํ คณฺดฺวา ฐนฺสส อโรคภาวํ ญฺตุวา จินฺเตสิ “มํ น โภจฺจิ สณฺขานาติ,
สจฺหาหํ ฐนํ อุทฺธริตฺวา วลฺลขิสฺสามิ, “เอเกน ทฺกคฺเตน นิธิ อุทฺธริตฺโต มํ คเหตฺวา วิเหฐฺยฺยุ. ยนฺนุนาหํ ภตฺติ กตฺวา ชีเวยฺยณฺติ

อเถกํ ปีโลตฺกํ นิวาเสตฺวา “อตฺถิ โภจฺจิ ภตฺติเกน อตฺถิโกตฺติ ปุจฺฉนฺโต ภตฺกวีถิ ปาปฺถมิ.

[กุมภไสยสกาตถรับจ้างทำงาน]

อถ นํ ภตฺกา ทิสฺวา “สเจ อมฺหากํ เอกํ กมฺมํ กิริสฺสสิ, ภตฺตเวตฺนํ ทสฺสามาติ อหํสุ.

“กิ กมฺมํ นามาติ.

“ปโปชนโชนกมฺมํ, สเจ อุตฺสฺสสิ, ปาโต ว อญฺญา

‘ตาทา อญฺญูทฺถ สกฺวานิ สนฺนยฺทถ โคณฺเย โยเซถ ทตฺถิอฺสสาทินํ ตินฺตฺถาย คมนฺเวลาย,

อมฺมา ตุมฺเหปิ อญฺญูทฺถ ยาคุํ ปจฺฉ ภตฺตํ ปจฺฉาติ วิจฺริตฺวา อาโรเจหิตี.

โส “สาธฺตฺติ สมฺปฏฺฐิจฺฉิ.

อถสฺส สนฺติเก วสนฺตฺถาย เอกํ ฆรํ อหํสุ.

๑ ส. ย. มาตฺวาปิตุวสนฺนฺฐานนฺติ นตฺถิ.

๒ ส. ย. ปจฺฉาคจฺฉิ.

โส เทวสิกั ตั กम्म อกาสิ.

[พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบฐานะของกุมภไสยสกะ]

อถสส เอกทิวสั ราชชา พิมพิสาโร สหุทมสัสสิ.

โส ปน สหุทรวณญ^๑ อโหสิ, ตสมา “มหาธนสส ปุริสสเสส สหุโทติ อาห.

อถสส สนติเก จิตตา เอกา ปริจาริกา “ราชา ยั วา ตั วา น กถสสติ, อิมิ มยา ญาคู วณญตีติ จินเตตวา
“คจจ ตาต, เอต^๒ ชานาหิตี เอกั ปุริสสิ ปหิณ.

โส เวเคน คนตวา ตั ทิสวา อาคนตวา “เอโก ภตทานิ ภติการโก กปณมนุสโส เอโสติ อาโรเจสิ.

ราชา ตสส วณนิ สุตวา ตุนทึ หุตวา หุติยทิวเสปิ ตติยทิวเสปิ ตสส สหุ สุตวา ตเถวาท.

[นางสนมรับอาสาพระเจ้าพิมพิสาร]

สาปิ ปริจาริกา ตเถว จินเตตวา ปุนปปุณิ เปเสตวา, “กปณมนุสโสติ วุตเต, จินเตสิ
“ราชา ‘กปณมนุสโส เอโสติ วณนิ สุตวาปิ น สหุทหติ, ปุนปปุณิ ‘มหาธนสส ปุริสสเสส สหุโทติ วทติ,
ภวิตพพเมตถ การณน, ยถาสภาวโต เอต^๓ ญาคู วณญตีติ.

สา ราชาน อห “เทว อห สหสสิ ลภมานา ธีตร อาทาย คนตวา เอต^๔ ธน ราชกุล ปเวเสสสามิติ.

ราชา ตสสา สหสสิ ทาเปสิ.

สา ตั คเหตุวา ธีตร เอกั มลินธาคู วุตถั นิวาเสตวา ตาย สหุธี ราชเคหโต นิขมิตวา มคคปฏิปนนา^๕ วिय
ภตทวิถิ คนตวา เอกั ฆริ ปวิสิตวา “อมม มย มคคปฏิปนนา เอกาทหวิห อธิ วิสสมิตวา คมิสสามาติ อาห.

[นางสนมกับธิดาพักอยู่ในเรือนกุมภไสยสกะ]

“อมม พหุณี ฆรมานุสทานิ, น สกกา อธิ วสิตุ, เอต^๖ กุมภไสยสสส เคห ตุจจ, ตตถ คจจธชาติ.

สา ตตถ คนตวา “สามิ มย มคคิกา เอกาทหวิห อธิ วิสสมิตวา วตวา เตน ปุนปปุณิ ปฏิทิตตาปิ

“สามิ อชเชกทิวสมตถ วสิตวา ปาโต ว คมิสสามาติ นิขมิตุ น อิจฉิ.

สา ตตเถว วสิตวา ปุนทิวเส ตสส อรณญคมนเวลาย “สามิ ตว นิวาป ทตวา ยาหิ, อหนเต^๗ ปจิสสามิติ วตวา

“อล, อหเมว ปจิตวา ภุชิสสามิติ วุตเต, ปุนปปุณิ นิพนธิตวา เตน ทินเน คหิตมตตเกเยว^๘ กตวา

๑ ม. สหุทรวณญ.

๒ ส. ม. ตาว เอต. ย. ตาว เอว.

๓ โปรณนโปตถเก มคคา ปฏิปนนาติ ทิสสติ.

๔ ส. ม. อาหาร เต.

๕ เตน ทินน คหิตมตตเกเยวาติ ยุตตตร.

อนตราปณโต โภชนานิ เจว ปริสุทฺตณฺฑุลาทีนิจ อหฺราเปตฺวา

ราชกุเล ปจฺจนินิยาเมณ สุปริสุทฺธํ โອหนํ สารุรฺรสาณิจ เทว ตีณิ สุปฺพยณฺชนานิ ปจิตฺวา ตสฺส อรณฺญโต อาคตสฺส อทาสี.

อถ นํ ภุจฺจิตฺวา มุทฺจิตตํ อापณฺ ญตฺวา “สามี กิลนตฺมท, เอกาทฺหฺวีหํ อีเรว โหมาติ อาท.

โส “สารุติ สมปฺปฏิจฺฉิ.

[กุมภโฆสกะเสยฺรฺนางชาววัง]

อถสฺส สายมฺปิ ปุณฺทิวเสปิ มรฺรุมตํ ปจิตฺวา อทาสี.

มุทฺจิตตฺถจสฺส ญตฺวา “สามี กติปาหํ อีเรว วสิสฺสามาติ

ตตฺถ วสมานา ติจิณฺเณน สตฺเถน ตสฺส มณฺจฏฺฐานํ” เหมฏฺฐาอณฺณิยํ ตหํ ตหํ ฉินฺทิ.

มณฺโใจ ตสฺมี อาคนฺตฺวา นิสินฺนมตฺเตเยว เหมฏฺฐา โอลมฺพิ.

โส “กสมฺมา อຍံ มณฺโใจ เอวํ ฉิซฺชิตฺวา คโตติ อาท.

“สามี ทหฺรทารเก นิวาเรตุํ น สกฺโกมิ, อาคนฺตฺวา เอตฺถเว สนฺนิปตฺนตีติ.

“อมฺม อิทํ เม ทุกฺขํ ตฺมฺเห นิสฺสาย ชาตํ, อหฺลหิ ปุพฺเพ กตฺถจิจิ คจฺฉนฺโต ทฺวารํ ปิทฺทิตฺวา คจฺฉามิตี.

“กึ กโรมิ ตาต, วาเรตุํ น สกฺโกมิตี.

สา อิมินาว นิยาเมณ เทว ตโย ทิวเส ฉินฺทิตฺวา เตน อฺชฺชมายิตฺวา ชียิตฺวา วุจฺจมานาปิ ตเถว วตฺวา

ปุณฺ เอกเทวเรชฺชุกฺเก ฐฺฐเปตฺวา เสเส ฉินฺทิ.

ตํทิวสํ, ตสฺมี นิสินฺนมตฺเตเยว, สพฺพํ ฐฺฐานํ ภูมฺิยํ ปติ.

สีสํ ชนฺนุกฺเกหิ สทฺธิ อิกฺโกโต อโหสิ.

โส อญฺจฺจาย “กึ กโรมิ, อิทานิ กุหิ คมิสฺสามิ, นิปชฺชนมณฺจสฺสาปิ ตฺมฺเหหิ อสฺสามิโก กโตมฺหิติ อาท.

“ตาต กึ กโรมิ, ปฏฺวิสฺสทฺทารเก วาเรตุํ น สกฺโกมิ, โหตุ, มา จินฺตฺย, อิมาย เวลาย กุหิ คมิสฺสสีติ

ธีตรํ อามนฺเตตฺวา “อมฺม ตว ภาตฺกสฺส นิปชฺชนโนกาสํ กโรหิติ อาท.

[กุมภโฆสกะได้ลูกสาวของนางสนมเป็นภรรยา]

สา เอกปสฺเส สยิตฺวา “อิธาคจฺฉ สามีติ อาท.

อิตฺราปิ นํ “คจฺฉ ตาต ภคินิยา สทฺธิ นิปชฺชาติ วเทติ.”

๑ ม. มณฺจวานํ.

๒ ส. ญ. วเทสิ.

โส ตาย สหธิ เอกมณเจ นิปชชิตวา ตัทิวสญญเว สนถวมกาสี.

กุมาริกา ปโรทิต.

อถ นั มาตา ปุจฉิ “กั อมม โรทสตีติ.

“อมม อิทนนาม ชาตนติ.

“โหตุ อมม, กั สกกา กาทุ, ตยาปี เอกั กตตารั อิมินาปี เอกั ปาทปริจาริกั ลทฐุ วฏฐตีติ ตั ชามาตรั อกาสิ.

เต สมคคส์วาสั วสัสสุ.

[กุมภไสยสวะต้องจ่ายทรัพย์เพราะอุบายของนางสนม]

สา กติปาหจเจเนน รณโณ สาสนั เปเสสิ “กตทวิถียั ฉณั กโรนตุ, ยสส ปน ชเร ฉโณ น กรียติ, ตสส เอตตโก นาม ทณโฑติ โสสนั กาทเรตุ เทวาติ.

ราชา ตถา กาทเรสิ.

อถ นั สสสุ อาท “ตาท กตทวิถียั ราชาณาย ฉโณ กตตพโพ ว ชาโต, กั กโรมาติ.

“อมม อหั กตติ กโรนโตปี ชีวิทุน สกโกมิ, กั กริสสามิติ.

“ตาท ชรวาสั วสนตา นาม อิมปี คณนติ, รณโณ อาณา อกาตุ น ลพภา,

อิมโต นาม เยน เกนจิ อุปาเยน มุจจิตุ สกกา, คจจ ตาท, กุโตจิ เอกั วา เทว กหาปนเ อาหธาติ.

[นางสนมส่งทรัพย์ของกุมภไสยสวะ ไปถวายพระราช]

โส อุชฌายนโต ชียนโต คนตวา จตตาทิสโกฐนฐฐานโต เอกเมว กหาปนั อาหธาติ.^๑

สา ตั กหาปนั รณโณ เปเสตวา อตตโน กหาปนเณ ฉณั กตวา ปุน กติปาหจเจเนน ตเถว สาสนั ปหิณิ.

ปุน ราชา “ฉณั กโรนตุ, อกรอนตานัน เอตตโก ทณโฑติ อาณาเปสิ.

ปุนปี โส ตาย ตเถว วตวา นิปปีพียมาโน คนตวา ตโย กหาปนเ อาหริ.^๒

สา เตปี กหาปนเ รณโณ เปเสตวา ปุน กติปาหจเจเนน สาสนั ปหิณิ “อิทานิ ปุริเส เปเสตวา อิมั ปกโกสาเปตติ.

ราชา เปเสสิ.

[กุมภไสยสวะถูกจุดตัวไปเฝ้าพระราช]

ปุริสา ตตถ คนตวา “กุมภไสยสโก นาม กตโรติ ปุจฉิตวา ปรีเยสนตา ตั ทิสวา “เอหิ อมโ, ราชา ตั ปกโกสตีติ อาหสิ.

๑ ส. ม. ย. อาหริ.

๒ ย. อาหริตวา อาหสิ.

โส ภิกฺขุ “น มํ ราชชา ชานาตีตตีอาทีนึ วตฺวา คนฺตุํ น อิจฺฉิ.

อล นํ พลภกาเรน หตฺถาทีสุ คเหตฺวา อากขฺตฺมึสุ.

สา อิตฺถึ เต ทิสฺวา “อเร ทุพฺพินีตา, ตุมฺเห มม ชามาตรึ หตฺถาทีสุ คเหตุํ อนนฺจฉวีภาติ ตชฺเชตฺวา
“เอहि ตาต, มา ภายิ, ราชานํ ทิสฺวา ตว หตฺถาทิกาหกานํ หตฺถเวยว ฉินฺหาเปสฺสามีติ ธีตรํ อาทาย ปุรโต คนฺตฺวา
ราชเคหํ ปตฺวา เวสํ ปรีวตฺเตตฺวา สพฺพาลงฺการปฏิมณฺชิตา เอกมณฺตํ อฏฺฐาสี.

อิตรมปิ ปริกขฺตฺตฺวา อานยึสุเยว.

[พระราชชาทรงซักถามกุมภโฆสกะ]

อล นํ วนฺทิตฺวา ฐิตํ ราชชา อาห “ตวํ กุมภโฆสโก นามาติ.

“อาม เทวาทิ.

“กึการณา มหาธนํ วญฺเจตฺวา ชาทสีตี.

“กุโต เม เทว ธนํ, ภติ กตฺวา ชีวามิตี.

“มา เอวํ กริ, กิ อมฺเห วญฺเจสีตี.

“น วญฺเจมิ เทว, นตฺถิ เม ธนฺนติ.

อลสฺส ราชชา เต กหาปณฺ ทสฺเสตฺวา “อิมฺ กหาปณา กสฺสาตี อาห.

[กุมภโฆสกะเผยจำนวนทรัพย์]

โส สลฺยชานิตฺวา “อโห นฏฺฐุณฺหิ”, กถํ นุ โข อิมฺ รณฺโณ หตฺถํ ปตฺตาติ อโธ จิตฺ จ โอลเณนโต
ตา เทวปิ มณฺชิตปสาธิตา คพฺพทวารมฺมุเล ฐิตา ทิสฺวา “ภาริยํ วตฺถิ กมฺมํ, อิมฺภาหิ รณฺญา ปโยชิตาหิ ภวิตพฺพนติ จินฺเตสิ.

อล นํ ราชชา “วเทหิ โภ, กสฺมา เอวํ กโรสีตี อาห.

“นิสฺสโย เม นตฺถิ เทวาทิ.

“มาทิสฺโส นิสฺสโย น วญฺญตฺตีตี.

“กลฺยาณํ เทว, สเจ เม เทโว นิสฺสโย โหตีตี.

“โหมมิ โภ, กิตฺตกํ เต ธนฺนติ.

“จตฺตาหึส โภญฺญโย เทวาทิ.

“กึ ลทฺจํ วญฺญตฺตีตี.

“สกุณานิ เทวาติ.

[กุณโฆสกะได้รับตำแหน่งเศรษฐี]

ราชา อเนกสถานิ สกุณานิ โยชาเปตฺวา ปหิณฺตีวาทํ ฐนํ อหฺราเปตฺวา ราชงฺคเณ ราสี กาทเรตฺวา
ราชคหฺวาสิโน สนนฺิปาตาเปตฺวา “อตฺถิ กสฺสจฺจ อิมสฺมี นคฺเร เอตฺตํ ฐนฺนติ ปุจฺฉิตฺวา “นตฺถิ เทวาติ
“กํ ปนสฺส กาคํ วุณฺณตฺตีติ, –

“สกุณารํ ตสฺส เทวาติ วุตฺเต, มหฺนเตน สกุณารเณ ตํ เสฏฺฐิณฺฐานเณ ฐเปตฺวา
ตสฺสา อิตฺถํ ตสฺส ทตฺวา เตน สหฺธิ สตฺถุ สนฺตํ กนฺตฺวา วนฺทิตฺวา –

“ภนฺเต ปสฺสณิํ ปุริสํ, เอรูโรป อิตฺติมา นาม นตฺถิ, จตฺตาฬีสโกฏฺฐิโกโว โหนฺโตปฺปิ อุพฺพิลลาวิตาการํ วา อสฺมิมานมตฺตํ วา น กโรตฺติ
กปฺโณ วีย ปิไลตํ นินฺวาเสตฺวา ภาตฺทวฺธิยํ ภาตฺติ กตฺวา ชินฺนโต มยา อิมินา นาม อุกฺปาเยน ญฺาโต, –

ชานิตฺวา จ ปน ปกฺโกสาเปตฺวา สรณฺภาวํ สมฺปฺปฺจฺฉาเปตฺวา ตํ ฐนํ อหฺราเปตฺวา เสฏฺฐิณฺฐานเณ ฐเปโต,
อิตฺตํปิสฺส^๑ มยา ทินฺนา, ภนฺเต มยา เอรูโรป อิตฺติมา น ทินฺนํปฺพิทฺติ อหฺ.

[คุณธรรมเป็นเหตุเจริญแห่งยศ]

ตํ สุตฺวา สตฺถา “เอวํ ชินฺนตฺสส ชีวิตํ ฐมฺมิกชีวิตํ นาม มหาราช, โจริกาทิกมมํ ปน อธิ โลเก เจว ปิเพติ ทิเสติ ปฺรโลเก จ,
ตโตนิทานํ สุขํ นาม นตฺถิ, ปุริสสฺส ทิ ฐนฺปาริชูณฺญกาเล ภาตฺติ วา กสิ วา กตฺวา ชีวิตเมว ฐมฺมิกชีวิตนฺนาม, –

เอวรูปสฺส ทิ วิริยสมฺปนฺนสฺส สติสมฺปนฺนสฺส กายวาจาทฺทิ ปฺริสุทฺธกมฺมสฺส ปญฺญา นิสมฺมการิโน
กายาทฺทิ สญฺญตฺสส ฐมฺมิชีวิตํ ชินฺนตฺสส สติอวิปฺวาเส ฐิตสฺส อิสฺสรียํ วฑฺฒนฺติเยวาติ^๒ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อฺภูฐานวโต สติมโต
สุจิกมฺมสฺส นิสมฺมการิโน
สญฺญตฺสส จ ฐมฺมิชีวโน
อปฺปมตฺตสฺส ยโสภิวฑฺฒตฺตีติ.

[แก้อรธ]

ตตฺถ อฺภูฐานวโตติ อฺภูฐานวิริยวตฺสส.

สติมโตติ สติสมฺปนฺนสฺส.

สุจิกมฺมสฺสชาติ นิทฺโทเสทฺธิ นีรฺปราเอทฺธิ กายกมฺมาทฺทิ สมฺนนาคตฺสส.

นิสมฺมการิโนติ เอวญฺเจ ภวิสฺสติ เอวํ กิริสฺสามิตี วา อิมสฺมี กมฺเม เอวํ กเต อิทฺนนาม ภวิสฺสตีติ วา
เอวํ นินฺทานํ สลลฺกเขตฺวา ไรคตฺทิกจฺฉนํ วีย สพฺพกมฺมานิ นิสามेतฺวา อุกฺปาเรตฺวา กโรนฺตสฺส.

๑ ส. ม. ย. อิตฺตา จสฺส.

๒ ส. ม. ย. อิสฺสรียํ วฑฺฒนฺติเยว -อิตฺติ.

สณฺญตฺสชาติ กายาที่หิ สณฺญตฺสส นิจฺฉิทฺสส.

ธมฺมชีวิโนติ อาคาริกสฺส ตฺลาภุฏาที่นิน วชฺเชตฺวา กสิโครฺกขาที่หิ
อนาคาริกสฺส เวชชกมฺมพฺตกมฺมาที่นิน วชฺเชตฺวา ธมฺเมน สเมน ภิกฺขาจฺริยา^๑ ชีวิท^๒ กปฺเปนฺตสฺส.

อปฺปมตฺตสชาติ อวิปฺปวฺตฺถสตีโน.

ยโสภิตฺตมฺมตีติ อีสฺสรียโภคสมฺมานสงฺขาโต เจว กิตฺติวณฺณภณฺนสงฺขาโต จ ยโส วชฺชมตีติ.

คาถาปริโยसानเณ กุมภไสสโก โสตาปตฺติผลเณ ปติภฺนุฑฺธิ.

อณฺเณปิ พหุ โสตาปตฺติผลาที่นิน ปาปฺณีสฺ.

เอว มหาชนสฺส สาทฺธิกา เทสนา ชาตาคี.

กุมภไสสกวตฺถ.

๑ สี่. ม. ภิกฺขาจฺริยา.

๒ สี่. ชีวิก.

๓. จุฬปณฺณกตเถรวตฺถุ.

อุฏฐาเนนปฺปมาเทนาคี อิมํ ฆมฺมเทสนํ สตฺถา เวฬุเวเน วิหรนฺโต จุฬปณฺณกตเถเร อารพฺภ กเถสิ.

[ธิตาเศรษฐีได้ทาสเป็นสาม]

ราชคเเท กิร ธนเสฏฐิภูมฺมสฺส ธิตา วยปฺปตฺตกาเล มาตาปิตฺุหิ สตฺตภูมิกสฺส ปาสาทสฺส อฺุปริตฺเล อตีวีย รกฺขียมานา โยพพนมทมตฺตตาย ปุริสโลลา หุตฺวา อตฺตโน ทาเสเนว สทฺธิ สนถวํ กตฺวา “อญฺญเอปิ เม” อิทํ กมฺมํ ชาเนยฺยุนฺติ ภูตฺตา เอวมาท “อมฺเหหิ อิมสฺมิ ฐาเน น สกฺกา วสิตฺุ, สเจ มม มาตาปิตโร อิมํ โทสํ ชาเนยฺยุนฺติ, ขณฺหาขณฺหิกํ มํ” กิริสฺสนฺติ, วิเทสํ คนฺตฺวา วสิสฺสามาติ.

เต เคเห หตฺถสาร์ คเหตฺวา อุตฺตเรณ ทฺวาเรณ นิภฺขมิตฺวา

“ยตฺถ วา ตตฺถ วา อญฺญเอหิ อชานนฺภูฏานํ คนฺตฺวา วสิสฺสามาติ อฺุโภปิ อคมฺสุ.

[มีบุตรด้วยกัน ๒ คน]

เตสํ เอกสฺมิ ฐาเน วสนฺตานํ, สํวาสมนฺวาย ตสฺสา กุจฺฉิสฺมิ คพฺโภ ปติภูฏาสี.

สา คพฺภปริปากมาคมฺม เตน สทฺธิ มนฺเตสิ “คพฺโภ เม ปริปากํ คโต,

ญฺาติพนฺธูวิริหิต ฐาเน คพฺภภูฏานํ นาม อฺุภินฺนํปิ อมฺหากํ ทุกฺขาวหํ, ภูคฺเคหเมว คจฺฉามาติ.

โส “สจฺหาํ ตตฺถ คมิสฺสามิ, ชีวิตํ เม นตฺถิติ ภเยน “อชฺช คจฺฉาม, เสว คจฺฉามาติ ทิวเส อติภฺกามาสิ.

สา จินฺเตสิ “อโย พาลอ อตฺตโน โทสมนฺตตาย คนฺตฺุ น อฺุสฺสทฺติ, มาตาปิตโร นาม เอกนตฺทิตา ว,

อโย คจฺฉตฺุ วา มา วา, อหํ คมิสฺสามิตี.

สา, ตสฺมิ เคหา นิภฺขนฺเต, เคหปริภฺขารํ ภูฏิสฺสามेतฺวา อตฺตโน ภูคฺชรมนฺภาวํ อนนฺตรเคหวาสินํ อาโรเจตฺวา มคฺคํ ภูฏิปชฺชิตี.

โสปิ ชฺวรํ อาคนฺตฺวา ตํ อทิสฺวา ภูฏิวิสฺสเก ปุจฺฉิตฺวา “ภูคฺชํ คตฺตาติ สุตฺวา เวเคน อนฺุพนฺธิตฺวา อนนฺตรามคฺเค สมปาปุณฺนิ.

ตสฺสาปิ ตตฺถเวว คพฺภภูฏานํ อโหสิ.

โส “กึ อิทํ ภทฺเทติ ปุจฺฉิตี.

“สามิ เอโก ปุตฺโต ชาโตติ.

“อิทานิ กึ กิริสฺสามาติ.

“ยสฺสตฺถาย มโย ภูคฺชํ คจฺฉเยยฺยาม, ตํ กมฺมํ อนนฺตรามคฺเคว นิปฺพนํ, ตตฺถ คนฺตฺวา กึ กิริสฺสาม, นินฺวตฺตามาติ

เทว เอกจิตฺตา หุตฺวา นินฺวตฺตีสฺสุ.

ตสฺเสว ทารกสฺส ปนฺเถ ชาตตตฺตา “ปนฺณโกติ นามํ กรีสุ.

ตสฺสา นจิริสฺเสว อปฺโรปิ คพฺโถ ปติภฺรุษฺหิ.

สพฺพํ ปุริมฺนเยเนว วิตถาเรตพฺพํ.

[ตั้งชื่อเด็กทั้ง ๒]

ตสฺสาปิ ทารกสฺส ปนฺเถ ชาตตตฺตา ปุณฺมํ ชาตสฺส “มหาปนฺณโกติ นามํ กตฺวา ปจฺฉา ชาตสฺส “จุฬปนฺณโกติ นามํ กรีสุ.

เต เทวปี ทารเก คเหตุวา อตฺตโน วสนฺภูฐานเมว คตา.

[มหาปณฺณกะแปลกใจในเรื่องญาติของตน]

เตสํ ตตฺถ วสนฺตานํ, มหาปนฺณกทารโก อญฺเญ ทารเก “จุฬปีตา มหาปีตาติ “อัยโย อัยยิกาติ จ วทเนเต สุตฺวา
มาตฺรํ ปุจฺฉิ “อมฺม อญฺเญ ทารกา ‘อัยโยติ วทเนติ ‘อัยยิกาติ วทเนติ กจฺจि อมฺหากํ ญาตกา นตฺถิติ.

“อาม ตาต, อมฺหากํ เอตถ ญาตกา นตฺถิ, ราชคหฺนคเร ปน โว ธนฺเสฏฺฐี นาม อัยโย, ตตฺถ อมฺหากํ พหู ญาตกาติ.

“กสฺมา ตตฺถ น คจฺฉาม อมฺมาติ.

สา อตฺตโน อากมฺนการณํ ปุตฺตสฺส อกเถตฺวา, ปุตฺเตสฺส ปุณฺปปุณฺํ กเถนเตสฺ, สามิกํ อาห

“อิเม มํ ทารกา อติวिय กิลเมนฺติ, ก็ โน มาตาปิตโร ทิสฺวา มํสํ ชาทิสฺสนฺติ, เอหิทานิ ทารกานํ อัยยิกุลํ ทสฺเสสฺสามาติ.

“อหํ สมฺมุขา ภวิตฺตํ น สกฺขิสฺสามิ, เต ปน นยิสฺสามิติ.

“สาธฺ, เยน เกนจิ อุปาเยน ทารกานํ อัยยิกุลเมว ทญฺฺจํ วญฺฺจตีติ.

[พาทฺรทั้ง ๒ ไปหาตา]

เทวปี ชนา ทารเก อาทาย อนฺุพฺพเพน ราชคหฺ ปตฺวา นครทฺวาเร เอกิสฺสา สาลาย วสิสุ.

ทารกมาตา เทว ทารเก คเหตุวา อาคตภาวํ มาตาปิตูนํ อารโจาเปสิ.

เต ตํ สาสฺนํ สุตฺวา “สํสาเร วิจฺรณฺตานํ น ปุตฺโต น ชีตา ภูตฺพุพฺพา นาม นตฺถิ,

เต อมฺหากํ มหาปฺราธิกา น สกฺกา เตหิ อมฺหากํ จกฺขุเปเถ ฐาตุ,

เอตตฺกนฺนาม ธนํ คเหตุวา เทวปี ชนา ผาสฺกภูฐานํ คนฺตฺวา ชีวนฺตุ, ทารเก ปน อิช เปเสนฺตุติ.

เต เตหิ เปสิตํ ธนํ คเหตุวา ทารเก อาคตพฺุตฺตานญฺเญว หตฺเถ^๑ ทตฺวา ปหิณฺสีสุ.

ทารกา อัยยิกุเล วทฺมฺนฺติ.

[มหาป็นถะออกบวช]

เตสฺ จุฬพนกโก อติทหโร, มหาป็นถโก ปน อยฺยเกน สทฺธิ ทสพลสฺส ฐมมกถํ โสตุํ คจฺฉติ.

ตสฺส นิจฺจํ สตฺถุ สนฺติกํ คจฺฉนตสฺส, ปพฺพชฺชาย จิตฺตํ นมิ.

โส อยฺยกํ อาท “สเจ มํ อนุชาเนยฺยาถ, อหํ ปพฺพชฺเชยฺยนฺติ.

“กํ วเทสิ ตาต, สกฺลโลกสฺสาปิ เม ปพฺพชิตฺโต ตว ปพฺพชฺชา ภาททกา, สเจ สกฺโกสิ, ปพฺพชฺชาทิตฺติ ตํ สตฺถุ สนฺติกํ เนตฺวา,
“กํ คหปติ ทารโก เต ลทฺโธติ วุตเต, “อาม ภาเนต, อยํ เม นตฺตา ตุมหากํ สนฺติเก ปพฺพชิตฺตกาโมติ อาท.

สตฺถา อถฺยญฺจํ ปณฺชจาริกํ ภิกฺขุํ “อิมํ ทารกํ ปพฺพชฺเชทิตฺติ อาณาเปสิ.

เถโร ตสฺส ตจฺปถจกมมฺมฐฺฐานํ อากิจฺจิตฺวา ปพฺพชฺเชสิ.

[มหาป็นถะบรรลฺลอรหฺต]

โส พหุํ พุทฺธวจนํ อุกคณฺหิตฺวา ปริปฺพณฺวสฺโส อฺปสมปทํ ลภิตฺวา โยนิสฺสเมนฺสิกาทเร กมฺมํ กโรนฺโต อรหฺตํ ปาปุณฺนิ.

[มหาป็นถะปรารภถึงน้องชาย]

โส ฆานสฺสฺเชน ผลสฺสฺเชน วิตฺตินาเมนฺโต จินฺเตสิ “สกา นุ โข อิมํ สฺขํ จุฬพนกสฺส ทาทุนฺติ

ตโต อยฺยกเสฏฺฐิสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา เอวมาท “มหาเสฏฺฐิ สเจ อนุชาเนยฺยาถ, อหํ จุฬพนกํ ปพฺพชฺเชยฺยนฺติ.

“ปพฺพชฺเชถ นํ ภาเนตฺติ.

เสฏฺฐิ กิร สาสเน สฺปฺสนฺโน “กตฺตโรตฺยา โว เอเต ปุตฺตาติ ปุจฺฉิยาโน จ “ปลาตโรตฺยาติ วตฺตํ ลชฺชติ,
ตสฺมา สฺสฺเชเนว เตสํ ปพฺพชฺชํ อนุชานาติ.

[จุฬพนกบวชแล้วกลายเป็นคนโง่]

เถโร จุฬพนกํ ปพฺพชฺเชตฺวา สีเลสุ ปติฏฺฐาเปสิ.

โสปี ปพฺพชิตฺวา ว ทนฺโธ อโหสิ.

เถโร ตํ อนุสิทฺขนฺโต อิมํ คาถมาท

“ปทฺมํ ยถา โกกนฺทํ สฺคนธํ

ปาโต สียา ผลฺลมฺวิทฺคนธํ

องฺคิรฺสํ ปสฺส วิโรจมานํ

ตปฺนตฺมาทิจฺจมิวตฺลิกฺเขตฺติ.

อิมํ เอกํ คาลํ จตฺตฺติ มาเสทฺติ อุกคณฺหิตฺุํ นาสกฺขิ.

[บุรพกรรมของพระเจ้าปณดะ]

“กสมมาติ.

โส กิร กสสปสมมาสมพุททกาเล ปพพชิตวา ปญญา หุตวา อญญตรสส ทนธภิกขุโน อุทเทสคณกาเล ปริหาสเกพี อกาสิ.

โส ภิกขุ เตน ปริหาเสน ลขชิตโต เนว อุทเทส คณทิต น สขมายมกาสิ.

เตน กมเมเน อัย ปพพชิตวาว ทนโร ชาโต.

คหิตคหิตปท, อปรูปริปท อุกคณทตสส, นสสติ.

ตสส อิมเมว คาลิ อุกคเหตุ วายมนตสส, จตตารโ มาสา อติกกนตา.

[จุฬปณดะถูกพระเจ้าชายประณาม]

อถ น มหาปณดโก “จุฬปณด ทว อิมสมิ สาสเน อภพโพ, จตุหิ มาเสหิ เอกิ คาลปี คเหตุ น สกโกสิ,
ปพพชิตกัจจ ปน กถ มตถก ปาเปสสสิ, นิกขม อิตติ วิหารา นิกกทมิ.

จุฬปณดโก พุททสาสเน สีนเนน คหิภาว น ปตเถติ.

ตสมิณจ กाल มหาปณดโก ฆตตุทเทสโก โหติ.

ชีวโก โกมารภจโจ พหุ มาลา คนธวิเลปนมาทาย อมพวน คณตวา สตถาร ปุชตวา ฆมม สุตวา อญญาสาสนา ทสพล วนทิตวา
มหาปณดโก อุปสงกมิตวา “กิตตกา ฆนเต สตถุ สนติเก ภิกขุติ ปุจฉิ.

“ปญจमतตานิ ภิกขุสตานิติ.

“เสว ฆนเต พุททปมุขานิ ปญจภิกขุสตานิ อาทาย อมหาก นิเวสเน ภิกขุ คณทเถติ.

“อุปาสก จุฬปณดโก นาม ทนโร ภิกขุ อวิรุฬหิธมโม, ต รุเปตวา เสसान นิมนตนิ สมปฏิจฉามิติ เถโร อาห.

[พระเจ้าปณดะหนีไปลี้ภัยแต่ลี้ภัยไม่ได้]

ต สุตวา จุฬปณดโก จินเตสิ “เถโร เอตตกาน ภิกขุโน นิมนตนิ สมปฏิจฉนโต ม พาทิริ กตวา สมปฏิจฉติ,
นิสสสย มยห ภาติกสส มย จิตต ภินน ภวิสสติ, กิ อิทานิ มยห อิมินา สาสเนน,
คหิ หุตวา ทานาทินิ ปญญานิ กรนโต ชีวิสสามิติ.

โส ปุนทิวเส ปาโต ว วิพภมิตุ ปายาสิ.

สตุธา ปจจุสกาเลเวว โลกิ วโละเกนโต อิม การณ ทิสวา ปฐมตร คณตวา

จุฬปณดกสส คมนมคเค ทวารโกฏฐเก จงกมนโต อญญาสิ.

จุฬปณดโก คจฉนโต สตถาร ทิสวา อุปสงกมิตวา วนทิต.

[พระศาสดาทรงรับรองให้อยู่ต่อไป]

ธอ น สตถา “กหํ ปน ตวํ จุฬพนลก อิมาย เวลาย คจฺฉสฺสตี อาห.

“ภาตา มํ ภนฺเต นิกฺกชฺชตฺติ, เตนาหํ วิพฺภมิตฺตํ คจฺฉามสฺสตี.

“จุฬพนลก ตว ปพฺพชฺชา นาม มม สนฺตฺติเก, ภาตรา นิกฺกชฺชตฺติโตปิ กสฺมา มม สนฺตฺติกํ นาคจฺฉิ, เอหิ, กิณฺเต คิหิภาเวน, มม สนฺตฺติเก ภวิสฺสสฺสตี จกฺกงฺกิตตเลน ปาณินา ตํ สิริสฺสิ ปรามสิตฺวา อาทาย คนฺตฺวา คนฺธกฺขมฺปิมุขเ นิสฺสีทาเปตฺวา –

“จุฬพนลก ปุรตถาภิมุโข หุตฺวา อิมํ ปีโลตฺติกํ ‘รโฆหรณํ รโฆหรณนฺติ ปริมชฺชนโต อีหเว โหหิติ อิทฺธิยา อภิสงฺขตํ ปริสฺสุทฺธํ ปีโลตฺติกํ ทตฺวา, กाले อาโรจฺเจ, ภิกฺขุสงฺฆปรีวฺโต ชีวกสฺส เคนํ คนฺตฺวา ปณฺญตฺตาสเน นิสฺสีทิ.

[พระจุฬพนลกจะเจริญภาวนาบรรลู่พระอรหัต]

จุฬพนลกโกปิ สุริยํ โอลเณนโต ตํ ปีโลตฺติกํ “รโฆหรณํ รโฆหรณนฺติ ปริมชฺชนโต นิสฺสีทิ.

ตสฺส ตํ ปีโลตฺติกขณฺทํ ปริมชฺชนตสฺส, กิลฺลิฏฺฐํ อโหสิ.

ตโต จินฺเตสิ “อิทํ ปีโลตฺติกขณฺทํ อตีวีย ปริสฺสุทฺธํ อิมํ ปน อตตภาวํ นิสฺสาย ปุริมปคฺตี ชหิตฺวา เอวํ กิลฺลิฏฺฐํ ชาตํ, อนิจฺจา วต สงฺขาราติ ขยวํ ปฏฺฐเปนฺโต วิปสฺสนํ วชฺฌเสสิ.

สตถา “จุฬพนลกสฺส จิตฺตํ วิปสฺสนํ อารุหฺหนนฺติ ญตฺวา

“จุฬพนลก ตว เอตํ ปีโลตฺติกขณฺทเมว ‘สงฺกิลฺลิฏฺฐํ รชฺชชิตฺนตี มา สณฺญํ กริ, อพฺพนตฺเร ปน เต รากฺรชาทโย อตฺถิ, เต หราหิติ วตฺวา โอลาสํ วิสฺสชฺเชตฺวา ปุรโต นิสฺสินโน วีย ปณฺญายมานรूपํ หุตฺวา อีมา คาธา อภาสิ

“ราโค รโฆ น จ ปน เรณู วุจฺจติ
รากฺสเสตํ อธิวจฺนํ ‘รโฆติ
เอตํ รชํ วิปฺขหิตฺว ภิกฺขโว
วิหรนฺติ เต วิคฺตรชฺชสฺส สาสเน.
โทโส รโฆ น จ ปน เรณู วุจฺจติ
โทสเสตํ อธิวจฺนํ ‘รโฆติ
เอตํ รชํ วิปฺขหิตฺว ภิกฺขโว
วิหรนฺติ เต วิคฺตรชฺชสฺส สาสเน.
โมโห รโฆ น จ ปน เรณู วุจฺจติ
โมหเสตํ อธิวจฺนํ ‘รโฆติ
เอตํ รชํ วิปฺขหิตฺว ภิกฺขโว
วิหรนฺติ เต วิคฺตรชฺชสฺส สาสเนติ.

คาธาปริโยसाने จุฬพนลกโก สห ปฏฺฐสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ.

สห ปฏฺฐสมฺภิทาหิเยวสฺส ตีณิ ปิฎฺฎกาณิ อาคมีสุ.

[บุรพกรรมของพระจุฬพนกตะ]

โส กิร ปุพเพ ราชานุชชา นครปทกขิณํ กโรนโต, นลาภูโต เสเท มุณจนเต, ปริสุทฺเธน สาฏฺเณน นลาฏฺณตํ ปุณฺณิ.

สาฏฺโโก กิลิฏฺฐอโหสิ.

โส “อิมํ สรรีํ นิสสาย เอวรูโป ปริสุทฺโธ สาฏฺโโก ปกตี ขทิตฺวา กิลิฏฺฐอ ชาโต, อนิจฺจา วต สงฺขาราติ อนิจฺจสณฺญํ ปฏฺฐิกิ

เตน การณนสฺส โรชฺหฺรณเมว ปจฺจโย ชาโต.

ชีวโกปิ โข โกมารภจฺโจ ทสฺพลสฺส ทกฺขิณทกํ อฺปนฺนาเมสิ.

สตถา “นฺนุ ชิวก วิหารเ ภิภฺชฺ อตฺถิตฺติ หตฺถเณน ปตฺตํ ปิทฺติ.

มหาพนฺถโก “นฺนุ ฆนฺเต วิหารเ นตฺถิ ภิภฺชฺติ อาห.

สตถา “อตฺถิ ชิวกาติ อาห.

ชีวโก “เตนฺหิ ฆนฺเต คจฺฉ, วิหารเ ภิภฺชฺนํ อตฺถิภาวํ วา นตฺถิภาวํ วา ชานาหิตฺติ ปุริสํ เปเสสิ.

[พระจุฬพนกตะนิรมิตตนเป็นภิกษุพันธรูป]

ตสมิํ ขณฺเ จุฬพนฺถโก “มยฺหํ ภาตฺติโก ‘วิหารเ ภิภฺชฺ นตฺถิตฺติ ฆนฺเต, วิหารเ ภิภฺชฺนํ อตฺถิภาวมสฺส ปกาเสสฺสสามิตฺติ สกฺลํ อมพวณํ ภิภฺชฺนณฺเญว ปุเรสิ.

เอกจฺเจ ภิภฺชฺ จิวรกมฺมํ กโรนฺติ, เอกจฺเจ รชนกมฺมํ กโรนฺติ, เอกจฺเจ สขณฺมายํ กโรนฺติ.

เอวํ อณฺญมณฺญํ อสทิสํ ภิภฺชฺสทสฺสํ มาเปสิ.

โส ปุริโส วิหารเ พหุ ภิภฺชฺ ทิสฺวา นิตฺตติตฺวา “อฺยฺย สกฺลอมพวณํ ภิภฺชฺหิ ปริปฺณณฺนติ ชิวกสฺส อโรเจสิ.

เถโรปิ โข ตตฺถเว

“สทฺสสฺสทฺตมฺตตฺตานํ นิมฺมินิตฺวาน พนฺถโก
นิตฺตี อมพวเน รมฺเม ยาว กาลปฺปเวทฺนาติ.

อถ สตฺถา ตํ ปุริสํ อาห “วิหารํ คนฺตฺวา ‘สตฺถา จุฬพนฺถกํ นาม ปกฺโกสตีติ วเทหิตฺติ.

เตน คนฺตฺวา ตถา วุตฺเต, “อหํ จุฬพนฺถโก อหํ จุฬพนฺถโกติ มุขสทฺสสํ อฏฺฐฺหิ.

โส ปุริโส ปฺน คนฺตฺวา “สพฺเพปิ กิร ฆนฺเต จุฬพนฺถกาเยว นามาติ อาห.

“เตนฺหิ คนฺตฺวา, โย ปฏฺฐมํ ‘อหํ จุฬพนฺถโกติ วทตี, ตํ หตฺถเณ คณฺห, อวเสสา อนฺตรธาปิ สสนฺตีติ.

โส ตถา อกาสิ.

ดาวเทว สหสสมตฺตา ภิกษุ อนฺตรธาณีสฺ.

เถโร เตน ปุริเสน สหฺธิ อคฺมาลี.

[พระศาสดารับสั่งให้จุฬปณฺณกตเถรวตฺตฺ]

สตฺถา ภาตฺตคฺกัจจปฺริยสาเน ชีวํ อามนฺเตลี “ชีวก จุฬปณฺณกตฺส ปตฺตํ คณฺห, อยนฺเต อนฺโมทณฺ กฺริสฺสตีติ.

ชีวกโก ตถา อกาสิ.

เถโร สีหนาทํ นทฺนโต ตฺรณฺสีโห วิย ตีณิ ปิฏฺกานิ สงฺโฆภตฺวา อนฺโมทณฺ อกาสิ.

สตฺถา อุฏฺฐายาสนา ภิกษุสงฺฆปฺริวฺโต วิหารํ คณฺตฺวา, ภิกษุทฺติ วัตเต ทสฺสีเต, อุฏฺฐายาสนา คณฺธกฺกฺปิฆฺเฐ ฐิตฺวา
ภิกษุสงฺฆสฺส สฺคฺโตวาทํ ทตฺวา กมฺมกฺกฺฐานํ กเถตฺวา ภิกษุสงฺฆํ อยฺโยเชตฺวา สฺรภิกคณฺธวาสิตํ คณฺธกฺกฺปิ
ทกฺขิณฺเนน ปสฺเสน สีหเสยฺยํ อุปคฺโต.

[พวกภิกษุปรารภพระคุณของพระศาสดา]

อถ สายณฺหสมเย ภิกษุ อีโต จีโต จ สโมสฺริตฺวา รตฺตกมฺพลสาณิยา ปฺริกฺขิตฺตา วิย นิสฺสิตฺวา สตฺถุ คณฺถํ อารภีสฺ
“อาวฺโส มหาปณฺณโก จุฬปณฺณกตฺส อชฺมาสยํ อชานนฺโต จตฺตฺติ มาเสทฺติ เอกํ คถํ อุกคณฺหาเปตฺนํ สกฺโกติ
'ทฺนโร อยนฺติ วิหารา นิกฺกทฺตฺติ, สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปน อตฺตโน อนฺตฺตรธมฺมราชตฺยา เอกสฺมิณฺญเวย อนฺตรภกฺตเต
สทฺ ปฏฺฐิสฺมภิกาทิ อรหตฺตํ อทาสิ, ตีณิ ปิฏฺกานิ สทฺ ปฏฺฐิสฺมภิกาทิเยว อาคตฺตานิ, อโห พุทฺธานํ พลนฺนาม มหฺนตฺนติ.

[พระศาสดาเสด็จไปที่ประชุมภิกษุสงฆ์]

อถ ภควา ธมฺมสภายํ อิมํ กถาปวตฺตี ญตฺวา “อชฺช มยา คณฺตุํ วฏฺฏตีติ พุทฺธเสยฺยาย อุฏฺฐาย สฺรตฺตทฺพุทฺถํ นินฺวาเสตฺวา
วิชฺขุสฺสํ วิย กายพฺนธนํ พนฺธิตฺวา รตฺตกมฺพลสทิสํ สฺคตฺมมหาปฺสฺกุณฺจิวฺรํ ปารุปีตฺวา สฺรภิกคณฺธกฺกฺปิโต นิกฺขมฺม
มตฺตวรวารณสีหวิกฺกนฺตฺวิลาเสน อนนฺตฺยา พุทฺธสิหฺพฺหาย ธมฺมสภํ คณฺตฺวา –

อลงฺกตฺมณฺชลาสมชฺเฒ สฺพลญฺตฺตปวฺรพุทฺธาสนํ อารุยฺห ฉพฺพณฺณา พุทฺธธฺริสฺโย วิสฺสชฺเชนฺโต
อณฺณวจฺจฉฺฉิ โขภยมาโน วิย ยฺคนฺธธมฺมตฺถเก พาลสฺรฺริโย วิย อาสนมชฺเฒ นิสฺสิตฺ.

สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปน อาคตฺมตฺเต, ภิกษุสงฺฆเ อถ ปจฺฉินฺทิตฺวา ตฺถนฺทึ อโหสิ.

[ทรงรำพึงถึงอาการของภิกษุบริษัท]

สตฺถา มุทฺเกน จิตฺเตน ปฺริสํ โอลฺเลตฺวา

“ออยฺ ปฺริสา อตฺติวฺย โสภติ, เอกสฺสาปิ ทตฺถกฺกฺกจฺจํ วา ปาทกฺกฺกจฺจํ วา อุกกาสิตฺสทฺโท วา ชิปิตฺสทฺโท วา นตฺถิ,
สพฺเพปิเม พุทฺธคารเวณ สคารวา พุทฺธเตเชน ตชฺชิตฺตา,

มยฺ อายุกฺปมฺปิ อกเถตฺวา นิสฺสินฺเน, เกจิ ปฐฺมํ กถํ สมฺภูทฺธาเปตฺวา น กเถสฺสนฺติ, กถาสมฺภูทฺธาปนวตฺตฺนนาม มยา ชานิตฺพุทฺ,

อหเมว ปฐฺมํ กเถสฺสามีติ มจฺเรน พฺรหฺมสเรณ ภิกษุ อามนฺเตตฺวา
“กาย นฺตฺถ ภิกษเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนินฺนา, กา จ ปน โว อนฺตรภกฺกฺกา วิปฺกตฺตาติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นามาติ วุตฺเต, –

“น ภิกษเว จุฬพนกโก อิทาเนว ทนฺธ, ปุพฺเพปิ ทนฺธ, น เภวณฺณสสาห์ อิทาเนว อวสฺสโย ชาโต, ปุพฺเพปิ อวสฺสโย อโหสิเยว,
ปุพฺเพ ปนาหํ อิมํ โลกียกุญฺมพฺสส สามิกํ อกาสิ, อิทานิ โลกุตฺตรกุญฺมพฺสสาติ วตฺวา
ตมตถํ วิตถารโต โสตุกาเมหิ ภิกฺขุหิ ยาจิโต อติตํ อหริ:

[เรื่องมาณพเรียนศิลปะในกรุงตักกสิลา]

“...อติเต พาราณสีนครวาสี เอโก มาณโว ตกกสิลํ คนฺตฺวา สิปปุคฺคหณฺตถาย ทิสปาโมกฺขสสาจริยสฺส ธมฺมนฺเตวาสীগो หุตฺวา
ปณฺจณฺนํ มาณวกสฺตานิ อนฺตเร อติวिय อจริยสฺส อูปการโก อโหสิ, ปาทปริกมมาทีนํ สพฺพกิจฺจานิ กโรติ,
ทนฺธตฺยา ปน กิณฺจิกุคฺคณฺหิตุํ น สกโกติ.

อาจารย์ “อโย มม พุทฺธกาโร, สิขฺวาเปสฺสามิ นนฺติ วายมนฺโตปิ กิณฺจิกุคฺคาเปตฺตํ น สกโกติ.

โส จิรํ วสิตฺวา เอกํ คาลปี อุกฺคณฺหิตุํ อสกโกณฺโต อุกฺกณฺฐิตฺวา “คมิสฺสามิติ อจริยํ อปุจฺฉิ.

อาจารย์ จินฺเตสิ “อโย มยหํ อูปการโก, ปณฺชิตฺถาวมสฺส ปจฺจาสีสามิ, น จ นํ กาทุํ สกโกมิ,
อวสฺสํ มยา อิมสฺส ปจฺจูปกาโร กาทพฺโพ, เอกมสฺส มนฺตํ พนฺธิตฺวา ทสฺสามิติ.

โส ตํ อรณฺญํ เนตฺวา “ขณฺเฐสิ ขณฺเฐสิ, กิการณา ขณฺเฐสิ, อหฺปี ตํ ชานามิ ชานามิติ อิมํ มนฺตํ พนฺธิตฺวา อุกฺคณฺหาเปเนโต
อเนกสฺตกฺขตฺตํ ปวิรตฺตาเปตฺวา “ปณฺญายติ เตติ ปุจฺฉิตฺวา, “อาม ปณฺญายติเต ฐตฺเต,
“ทนฺธเนน นาม วายามํ กตฺวา ปคฺคณฺ กตํ สิปปํ น ปลายตีติ อจฺจิกฺขิตฺวา มคฺคปริพฺพํ ทตฺวา
“คจฺฉ, อิมํ มนฺตํ นิสฺสาย ชีวิสฺสสิ, อปลายนฺตถาย ปนสฺส นิจฺจํ สขฺมายํ กเรยฺยาสีติ วตฺวา ตํ อโยเชสิ.

อถสฺส พาราณสีสมฺปตฺตกาเล “ปุตฺโต เม สิปปํ สิขฺขิตฺวา อากโตติ มาตา มหาสกุการสมฺมานมกาสิ.

[พระเจ้าแผ่นดินตรวจความเป็นไปของราษฎร]

ตทา พาราณสีราชา “อตฺถิ นุ โข เม กายกมมาทีสุ โกจิ โทโสติ ปจฺจเวกฺขนฺโต อตฺตโน อรุจฺจนํ กิณฺจิกุคฺคํ อทิสฺวา
“อตฺตโน วชฺชนนาม อตฺตโน น ปณฺญายติ, ปเรสํ ปณฺญายติ, นาครานํ ปริคฺคณฺหิสฺสามิติ จินฺเตตฺวา
สหายํ อณฺญาตกเวเสน นิกฺขมิตฺวา –

“สายมาสิ ภูณฺชิตฺวา นิสินฺนมนฺนุสฺสานํ กถาสลฺลาโป นาม นานปฺปการโก โหติ,
สจฺหา อธมฺเมน รชฺชํ การมิ ‘ปาเปน อธมฺมิกรณฺญา ทนฺทพฺลิตฺวาทีหิ ทตฺมหาติ วกฺขนฺติ,
สเจ ธมฺเมน การมิ ‘ทีชฺชาโยโก โน โหตุ ราชชาติอาทีนํ วตฺวา มม คฺคณฺ กเถสฺสนฺตีติ เตสํ เตสํ เคหานํ ภิตฺติอนุสारेณ วิจริ.

ตสมฺมํ ชเน อุมมจฺจโจรา ทวินฺนํ เคหานํ อนฺตเร อุมมจฺจํ กิณฺทนฺติ เอกอุมมจฺจเคเนว เทว เคหานิ ปวิสฺนตถาย.

ราชา เต ทิสฺวา เคหจฺฉายาย อภูณฺฐาสิ.

เตสํ อุมมจฺจํ กิณฺทิตฺวา เคหํ ปวิสิตฺวา ภณฺฑานํ โอโลกนกาเล มาณโว ปุพฺพมิตฺวา ตํ มนฺตํ สขฺมายนฺโต
“ขณฺเฐสิ ขณฺเฐสิ, กิการณา ขณฺเฐสิ, อหฺปี ตํ ชานามิ ชานามิติ อาห.

เต ตํ สุตฺวา “อิมินา กิรฺมเห ญฺาตา, อิทานิ โน นาเสสฺสตีติ นีวตฺถวตฺถานปี ฆพฺเพตฺวา ภูติ สมนฺมุขสมฺมุขภูณฺฐาเนเนว ปลาयीสุ.

[ทรงเห็นใจรหณีเพราะมณฑของมาณพ]

ราชา เต ปลายนเต ทิสวา อิตรสส จ มณฑ สขฌายนตสส สทท์ สุตวา นาครานํ ปริคคณหิตวา นิเวสนํ ปาวีสี,

วิภาตยา ปน รตติยา, ปาโตว เอกํ ปุริสี ปกโกสิตวา อาห “คจจ ภาณ, อสุกวีถียํ อสุกสมิ” นาม เคเห อุมมงโค ภาโน,
ตตถ ตกกลิลโต สิปป์ อุกคณหิตวา อาคตมาณโว อตถิ, ตํ อาเนหิติ.

โส คนตวา “ราชา ตํ ปกโกสตีติ วตวา มาณโว อาเนสิ.

อถ นํ ราชา อาห “ตวํ ตาต ตกกลิลโต สิปป์ อุกคณหิตวา อาคตมาณโวติ.

“อาม เทวาติ.

“อมหากปิ ตํ สิปป์ เทหิติ.

“สาธู เทว, สมาสเน นิสิติตวา คณหาติ.

อถ นํ ราชา ตถา กตวา ตํ มณฑํ คเหตุวา “อยนเต อัจริยาโคติ สหสฺสํ อทาสี.

ตทา เสนาปติ รณโณ กปฺปกํ อาห “กทา รณโณ มสฺสํ กริสสตีติ.

“เสว วา ประเสว วาติ.

โส ตสส สหสฺสํ ทตวา “กิจจํ โน อตถิติ วตวา, “กี สามิติ วุตเต,

“रणโณ มสฺสุมมํ โกรนโต วีย หุตวา ชุริ อติวีย ปหฺสิตวา คลนาฬิ ฉินฺหิตวา เสนาปติ ภาวิสสสิ, อหํ ราชาติ.

โส “สาธูติ สมปฏิจฉิตวา รณโณ มสฺสุกรณทิวเส คนโรทเกน มสฺสํ เตเมตวา ชุริ ปหฺสิตวา นลาฏนเต คเหตุวา

“ชูโร โลกํ กุณฺฐธาโร เอกปฺพาเรเนว คลนาฬิ ฉินฺหิตุํ วมฺภูตีติ ปุน เอกมณฑํ ฐตวา ชุริ ปหฺสิ.

ตสมิ ขณ ราชา อตตโน มณฑํ สริตวา สขฌายํ โกรนโต “ฆณฺเฐสิ ฆณฺเฐสิ, กิการณา ฆณฺเฐสิ, อหํปิ ตํ ชานามิ ชานามิติ อาห.

นหาปิตสส นลาฏโต เสทา มุจฺจิสฺสุ.

โส “ชานาติ มํ ราชา- อิติ ภูโต ชุริ ภูมียํ ชิปิตวา ปาทมฺมุเล อูเรน นิปชชฺชิ.

[กุสโลบายของพระราช]

ราชาโน นาม เอกา โหนติ เตน นํ เอวมอาห “อเร ภูฏฐนหาปิต ‘น มํ ราชา ชานาตีติ สณฺณํ โกรสีติ.

“อภยํ เม เทหิ เทวาติ.

“โหตุ, มา ภายิ, กเถหิติ.

“เสนาปตี เม เทว สหสส์ ทตฺวา ‘รณฺโณ มสฺสํ โกรนฺโต วิย คลนาฬิ ฉินฺท, ตสฺมี มเต, อหิ ราชา หุตฺวา ตํ เสนาปตี กริสฺสามิตี อาหาตี.

ราชา ตํ สุตฺวา “อาจารย์ เม นิสฺสาย ชีวิตํ ลทฺชนฺติ เสนาปตี ปกโกสาเปตฺวา

“อมฺโห เสนาปตี ก็ นาม ตยา มม สนฺติกา น ลทฺธ, อิทานิ ตํ ทฏฺฐํ น สกโกมิ, มม รฏฺฐา นิกฺขมาตี ตํ รฏฺฐา ปพฺพาเซตฺวา อาจารย์ ปกโกสาเปตฺวา “อาจารย์ ตํ นิสฺสาย มยา ชีวิตํ ลทฺชนฺติ วตฺวา มหนฺตํ สกฺการํ กริตฺวา ตสฺส เสนาปตีรฏฺฐานํ อาหาตี.

โส ตทา จุฬพนธโก อโหสิ^๑, สตฺถา ทิสฺวาปาโมกฺขาจรียตี.

สตฺถา อิมิ^๒ อตีตํ อาหริตฺวา “เอวํ ภิกฺขเว ปุพฺเพปิ จุฬพนธโก ทนฺโธ ว อโหสิ,

ตทาปิสฺส อหิ อวสฺสโย หุตฺวา ตํ โลกียกฺกมฺเพ ปติรฏฺฐาเปสินฺติ วตฺวา

ปุเนกทิวสํ, “อโห สตฺถา จุฬพนธกสฺส อวสฺสโย ชาโตตี กถา สมฺภูตฺตาย, จุฬกเสฏฺฐิชาตเก อตีตวตฺถุํ กเถตฺวา คาถํ วตฺวา

“อปปเกนปี เมธาวิ ปาภเตน วิจฺกฺขโณ
สมฺภูตฺตาเปตี อตฺตานํ อณฺุ อคฺคิวิ สนฺธมนฺติ.”

“น ภิกฺขเว อิทาเนวาทํ อิมสฺส อวสฺสโย ชาโต, ปุพฺเพปิ อวสฺสโย อโหสิเมว,

ปุพฺเพ ปนาหํ อิมิ โลกียกฺกมฺพสฺส สามิกํ อกาสิ, อิทานิ โลกุตฺตรกฺกมฺพสฺสาตี วตฺวา

“ตทาปิ จุฬกนฺเตวาสิโก จุฬพนธโก อโหสิ, จุฬกเสฏฺฐิ ปน ปณฺตฺโต พยตฺโต นกฺขตฺตโกวิโท อหเมวาทิ ชาตํ สโมธานสิ.

[พวกภิกษุชมพระจุฬพนธกะ]

ปุเนกทิวสํ ธรรมสภายํ ภิกฺขุ กถํ สมฺภูตฺตาเปสิ

“อาวุโส จุฬพนธโก จตฺุหิ มาเสหิ จตฺุบฺพํ คาถํ คเหตุํ อสกโกนฺโตปิ วิริยํ อนิสฺสชฺชิตฺวา อรหตฺเต ปติรฏฺฐิโต,

อิทานิ โลกุตฺตรธรรมกฺกมฺพสฺส สามิโก ชาโตตี.

[พระศาสดาสอนให้ทำที่ฟังด้วยธรรม ๔ ประการ]

สตฺถา อาคนฺตฺวา “กาย นฺตุถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถา สนฺนินฺนนาตี ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นามาตี วุตเต,

“ภิกฺขเว มม สาสเน อารทฺธวิริโย ภิกฺขุ โลกุตฺตรธรรมสฺส สามิโก โหตีเยวาทิ วตฺวา อิมิ คาถมาห

“อฏฺฐาเนนปฺปมาเทน สญฺญเมน ทเมน จ
ทีปํ กยิราถ เมธาวิ ยํ โอโฆ นาภิกิรตีตี.

[แก้อรธ]

ตตฺถ ทีปํ กยิราถาตี “วิริยสงฺขาเตน อฏฺฐาเนน สติยา อวิปฺวาสสงฺขาเตน อปฺปมาเทน จตฺุปาริสฺสุทฺธิสฺสสงฺขาเตน

สญฺญเมน อินฺทริยทมเนน จาตี อิเมหิ การณฺภูเตหิ จตฺุหิ ฐเมหิ ฐมฺโฆชฺพญฺญาเย สมฺนนาคโต เมธาวิ

๑ ตทา จุฬพนธโก มานโว อโหสิตี ยุตฺตตฺร.

๒ ส. ม. ย. ตสฺมา อิมิ.

๓ ข. ชา. เอก. ๒.

อิมสฺมี อติทุลลภปติภูตฺตตาย อติคฺมภีเร สํสารสาครเ อตฺตโน ปติภูตฺตานภูตฺ อรหตฺตผลทีป กยิรธาถ กรยเยย กาคฺตุํ สกฺกญฺเญยยาติ อต
โถ.

กัทิสํ?

ยํ โอโฆ นากิกริตฺติ

ยํ จตฺตพฺพิโรปี กิเลโสโฆ อภิกิกริตฺตุํ วิทฺธเสตฺตุํ น สกฺโกติ, น หิ สกฺกา อรหตฺตํ โอฆเณน วิกีริตฺตุนฺติ.

คากาวสาเน พหุ โสตาปนนาทโย อหฺเสสุ.

เอวํ เทสฺนา สมฺปตฺตปริสาย สาทฺธิกา ชาตฺตาติ.

จุฬปณฺณกตฺเถรวตฺถุ.

๔. พาลนภขตตวตถุ.

ปมาทมนุญญชนตีติ อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา เขตวเน วิหรนโต พาลนภขตตี อารพภ กเถสิ.

[คนพาลชาวเมืองสาวัตถีเล่นนักษัตร]

เอกสมิ ทิ กิร สมเย สวตถิยิ พาลนภขตตี นาม สงฆุญญตี.

ตสมิ นภขตเต พาลา ทุมเมธิโน ชนา ฉาริกาย เจว โคมเยน จ สรีริ มกเขตวา สตตาทิ อสพภิวาจิ ภาณนตา วิจรรนตี,

ภญจิจิ ญวตี วา สุหขชิวา ปพพชิตี วา ทิสวา ลชชชชตา นาม นตถิ, ทวาเร ทวาเร รฐตวา อสพภิวาจิ ภาณนตี.

มนุสสา เตส อสพภิวาจิ สอตุ อสภโกนตวา ยถาพล อชตตี วา ปาทิ วา กหาปณิ วา เปเสนตี.

เตส เตส ชรทวาเร ลทธี ลทธี คเหตุวา ปกภมมตี.

ตทา ปน สวตถิยิ ปญจโกภิมตตวา อริยสาวกา โหนตี.

เต สตถุ สาสนิ เปสยีสู “ภควา ภาณเต สตตาทิ ภิกขุสงฆเณ สทธี นครี อปวิสิตวา วิหารเยเว โหตุตี.

ตถจ ปน สตตาทิ ภิกขุสงฆสส วิหารเยเว ยาคุกตตาทินิ สมปาเทตวา สมยปี เคหา น นิกขมีสุ.

นภขตเต ปน ปริโยสิตเต, อญญเม ทิวเส พุทธรูปมขิ ภิกขุสงฆิ นิมนเตตวา นครี ปเวเสตวา มหาทานิ ทตวา เอกมณตี นิสินนา

“ภาณเต อติทุกเขน โน สตต ทิวสา อติทุกนตา, พาลานิ อสพภิวาจิ สุนนทานิ กณณา ภิชชชชชการปตตวา วิย โหนตี,

โกจิจิ กสสจิจิ น ลชชชชตี, เตน มยิ ตุมหากิ อนโตนครี ปวิสิตู น ทมहा, มยปี เคหโต น นิกขมิมहाตี อาหสิ.

[คนพาลกับคนฉลาดมีอาการต่างกัน]

สตถา เตส กถิ สุตวา “พาลานิ ทุมเมธานิ กิริยา เอวรฐปา โหตี,

เมธาวิโน ปน ฌนสาริ วิย อปุปมาทิ รกชิตวา อมตมทานิพพานสมปตตี ปาปุณนตีตี วตวา อีมา คาถา อภาสิ

“ปมาทมนุญญชนตี	พาลา ทุมเมธิโน ชนา
อปุปมาทญจ เมธาวิ	ฌน เสมุญญิว รกชตี.
มา ปมาทมนุญญชช	มา กามรตีสนถวิ
อปุปมตโต ทิ ฌายนโต	ปปโปตี วิปูลิ สชชชชตี.

[แก้อรธ]

ตตถ พาลาตี พาเลเยน สมนนาคตา อธิโลกปรโลกตถิ อชานนตา.

ทุมเมธิโนตี นิปปญญา.

เต ปมาเท อาทีนวิ อปสสนตา ปมาท อนุยฺยชฺชติ^๑ ปมาเทน กาลํ วิดีนาเมนติ.

“เมธาวิติ ธมโมชปถญา สมณนาโคโต ปน ปณฺฑิโต กุर्वฺสานุคตํ เสฏฺฐํ อุตตมํ สตตรตฺนธฺนํ วิย อปฺปมาทํ รกฺขติ.

ยถา ทิ ‘อุตตมํ ธนํ นิสฺสาย กามคฺคฺคสมฺปตฺติ ปาปฺณิสฺสาม’^๒ ปรโลกคฺคณมคฺคํ โสเธสฺสามาติ ธเน อานิสฺสํ ปสฺสนตา ตํ รกฺขณฺติ
เอวํ ปณฺฑิโตปิ ‘อปฺปมตฺโต ปฐฺมชฺฌานาทีนํ ปฏฺฐิภฺติ มคฺคผลาทีนํ ปาปฺณาติ ติสฺโส วิชฺชา ฉ อภิญญา สมฺปาเทตีติ
อปฺปมาเท อานิสฺสํ ปสฺสนโต ธนํ เสฏฺฐํ วิย อปฺปมาทํ รกฺขตีติ อตฺถโ.

“มา ปมาทฺนติ ตสฺมา ตุมฺहे มา ปมาทฺมฺนุยฺยเชถ มา ปมาเทน กาลํ วิดีนามยิตถ.

“มา กามรติสฺนถฺนติ วตฺถุกามกิลฺเสกาเมสุ รติสฺงฺขาตํ ตณฺหาสฺนถฺวิปี มา อนุยฺยเชถ มา จินฺตยิตถ มา ปฏฺฐิภฺติถ.

“อปฺปมตฺโต หีติ อุกฺกุชฺฐิตสฺตีตาย ทิ อปฺปมตฺโต ฌายนฺโต ปุคฺคโล วิบุลฺ โองฬารํ นิพฺพานสุขํ ปาปฺณาตีติ.

คากาปริโยสาเน พฺหุ โสตาปฺนนาทโย อเหสุ.

มหาชนฺสฺส สาทฺถิกา เทสฺนา ชาตาทิ.

พาลนภขตตวตถุ.

๑ สී. ม. ยฺ. ปวตฺเตนฺติ.

๒ สී. ม. ยฺ. ปุตฺตทวารํ โปสิสฺสาม.

๕. มหาภคสप्तเถรวตถุ.

“ปมาทํ อปฺปมาเทนาคี อิมํ ธมฺมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนฺโต มหาภคสप्तเถรวํ อารพฺภ กเถสิ.

[พระเถระตรวจดูสัตว์โลกด้วยทิพพจักขุ]

เอกสมิํ ทิ ทิวเส เถโร ปิปลิคุหายํ วิหรนฺโต ราชคเห ปิณฺทาย จริตฺวา ปจฺจมาตตํ ปิณฺทปาทปฏิภกนฺโต อาโลกํ วพฺเพตฺวา
ปมตเต จ อปฺปมตเต จ อุทกปฐฺวิปพฺพตาทิสฺส จวนฺเเก อุปฺปชฺชนเก^๑ สตเต ทิพฺเพน จกฺขุณา โอลเณนฺโต นิสฺสีทิ.

สตถา เขตวเน นิสฺสินโก ว “เกน นุ โข วิหารเณ อชฺช มม ปฺตฺโต กสฺสโป วิหรตฺติ ทิพฺเพน จกฺขุณา อุปฺปชฺชนนฺโต
“สตตานิ จุตฺตูปปาตํ โอลเณนฺโต วิหรตฺติ ญตฺวา –

“สตตานิ จุตฺตูปปาตํ นาม พุทฺธญาณนาปี อปริจฺฉินฺโน,
มาตฺตูกุจฺฉิยํ ปฏฺิสฺสนธิ คเหตฺวา มาตาปิตโร อชานาเปตฺวา จวนฺกสตตานิ ปริจฺเจทํ กาทํ น สกฺกา,
เต ชานิตฺตํ ตว อวิสโย, อปฺปมตตโก ตว วิสโย, สพฺพโส ปน จวนฺเต จ อุปฺปชฺชนเต จ ชานิตฺตํ ปสฺสิตฺตํ พุทฺธานเมว วิสโยติ
วตฺวา โอลาสํ ฝริตฺวา สมฺมุเข นิสฺสินโน วิย หุตฺวา อิมํ คาถมาห

“ปมาทํ อปฺปมาเทน	ยทา นุทฺติ ปณฺชิตฺโต
ปณฺญาปาสาทมารุຍฺห	อลโสโก โสกินิ ปชํ
ปพฺพตฺตฺวโร ภูมมฺภูเร	ธโร พาเล อเวกฺขตฺติ.

[แก้อรธ]

ตถถ นุทฺตติ

ยถา นาม โปกฺขรณิ ปวิสฺนตํ นโวทกํ ปุราโนทกํ สงฺฆเกตฺวา ตสฺโสกาสิ อทตฺวา อตฺตโน มตฺถเกน ปลาณนฺตํ นุทฺติ นีหฺรติ
เอวเมว ปณฺชิตฺโต อปฺปมาทลฺกฺขณํ พุทฺธนฺโต ปมาทสฺโสกาสิ อทตฺวา ยทา อปฺปมาทเวเคน ตํ นุทฺติ นีหฺรติ
อลโส ปณฺนุนปมาโท อจฺจคฺคตฺตเถน ปริสฺสุทฺธํ ทิพฺพจกฺขุสงฺฆาตํ ปณฺญาปาสาทํ ตสฺส อนฺจจฺฉวิกํ ปฏฺิพทํ ปุเรนฺโต
ตาย ปฏฺิพทาย นิสฺเสณียา ปาสาทํ วิย อารุຍฺห ปหิโนสฺสกลตฺตาย อลโสโก
อปฺปหิโนสฺสกลตฺตาย โสกินิ ปชํ สตตฺตนิกาเย จวมานญจ อุปฺปชฺชมานญจ ทิพฺพจกฺขุณา อเวกฺขตฺติ ปสฺสติ.

ยถา กิ?

ปพฺพตฺตฺวโร ภูมมฺภูเรติ ปพฺพตฺตฺวโร นุทฺตติ ภูมิมิ ฐิตเต อฺปฺริปาสาเท วา ฐิตเต ปาสาทปฺริเวณ ฐิตเต อภิจฺเจเน อเวกฺขตฺติ
ตถา โสปี ธโร ปณฺชิตฺโต มหาชฺฉินาสโว อสมฺมุจฺฉินน วฏฺฏพฺพิเช พาเล จวนฺเต จ อุปฺปชฺชนเต จ อภิจฺเจเน อเวกฺขตฺติ.

คาถาปริโยสาเน พุทฺธ โสตาปตฺติผลาพินิ สจฺฉิกิริสฺสูติ.

มหาภคสप्तเถรวตถุ.

๖. เทวสหายภิกขุขุวตถุ.

“อปปมตโต ปมตเตสุติ อิมม ฌมมเทสนัน สตถา เขตวเน วิหรนโต เทว สหายเก ภิกขุ อารพก กเถสิ.

[ภิกขุ ๒ รูปมีปฏิปทาต่างกัน]

เต กิร สตถุ สนติเก กम्मภูฐานัน คเหตุวา อรณญกวิหารัน ปวิสีสุ.

เตสุ เอโก สกาลสเสว ทารุณี อหริตวา อังการกปลล สขเขตวา วิสิพเพตวา^๑ ทหรสามเณเรหิ สหิ สลลปนโต ปฐมยามัน นิสิตติ.

เอโก อปปมตโต สมณธมม กโรนโต อิตโร โอวทติ “อาวุโส มาเอว กิร, ปมตตสส หิ จตตารो อปายา สยนฆรสทิสสา, พุทธาน นาม สาถเยยเน อาราเธตุ น สกกาติ.

โส ตสสโสภาน น สุนาติ.

อิตโร “นาย วจนกขโมติ ตอ อปตเถตวา อปปมตโต สมณธมม อกาสิ.

อลสเถโรปิ ปฐมยามเอ วิสิพเพตวา อิตรสส จงกมิตวา คพภัน ปวิภูฐกาเล ปวิสิตวา

“มหากุสิต นิชชิตวา สยนตถาย อรณญัน ปวิภูฐาสิ,

กิ พุทธานัน สนติเก กम्मภูฐานัน คเหตุวา อุกุญาย รตตินทิว สมณธมม กาทุน วภูฐตีติ วตวา

อตตโน วสนภูฐานัน ปวิสิตวา นิชชิตวา สุปติ.

อิตโรปิ มชฌิมยามเอ วิสสมิตวา ปจจิมยามเอ ปจจุกุญาย สมณธมม กโรติ.

โส เอว อปปมตโต วิหรนโต นจิสเสว สห ปฐิสสมภิทาหิ อรหตต ปาปุณ.

อิตโร ปมาเทเนว วิดีนาเมสิ.

เต วุตถวสสา สตถุ สนติกัน คณตวา สตถารัน วนทิตวา เอกมณต นิสิติสสุ.

[พระศาสดาตรัสถามภิกษุทั้ง ๒]

สตถา เตหิ สหิ ปฐิสสนถารัน กตวา “กจจि ภิกขเว อปปมตตา สมณธมม กริตถ? กจจि वो पपुषितकिजं मतकं पततन्ति पुज्जि.

ปมตโต ภิกขุ อาห “กุโต ภนเต เอตสส อปปมาโท, คตกาลโต ปฐุญาย นิชชิตวา นิตทายนโต วิดีนาเมสิติ.

“ตว ปน^๒ ภิกขุติ.

“อห ภนเต สกาลสเสว ทารุณี อหริตวา อังการกปลล สขเขตวา ปฐมยามัน วิสิพพนโต นิสิติตวา อนิททายนโต วิดีนาเมสิติ.

๑ ส. ม. ย. วิสิพเพตวาติ นตถิ.

๒ ม. ย. ก. ตว ปน.

[ผู้มีปัญญาดีย่อมละทิ้งผู้มีปัญญาพหาม]

ธอ น สดถา “ตวั ปมตโต กาล วิดีนาเมตวา ‘อปมตโตมฮีติ วทสิ อปมตต ปน ปมตต กโรสิ,
ตวั มม ปุตตสส สนติเก ขวฉินโน ทพพลสส วิย, เอส ปน ตว สนติเก สีมชวสส วิยาติ วตวา อิม คากมาห

“อปมตโต ปมตเตสุ สุตเตสุ พหุชาโร
อพลสสว สีมชวสส หิตวา ยาติ สุมชโสติ.

[แก้อรธ]

ตตถ อปมตโตติ สติเวปุลลปตตตาย อปมาทสมปนโน ชินาสโว.

ปมตเตสุติ สติเวสสคเค ฐิตเตสุ สุตเตสุ.

สุตเตสุติ สติชาคริยาภาเวน สพพิริยาปเถสุ นิททายนเตสุเยว.

พหุชาโรติ มหนเต สติเวปุลลชาคริเย ฐิตโต.

อพลสสวาติ กุณฐปาทฉินนชว ทพพลสส สีมชว สินชวาชานิโย วิย.

สุมชโสติ อุตตมปณโณ ตถารูป ปุคคัล อากเมนปิ อธิคเมนปิ หิตวา ยาติ

มณฑปณญสมิ หิ เอก สุตต คเหตุ วายมณฑเยว, สุมชโส เอก วคค คณหาติ เอว ตาว อากเมน หิตวา ยาติ.

มณฑปณญ ปน รตติภูฐานทิวาภูฐานานิ กาคุ วายมณฑเยว, กम्मภูฐาน อุกคเหตุวา สชฌายนเตเยว จ,

สุมชโส ปุพพาเคปิ ปเรน กต รตติภูฐาน วา ทิวาภูฐาน วา ปวิสิตวา กम्मภูฐาน สมมสนโต

สพพิเลเส เขเปตวา นว โลกุตตรมเม หตถคเต กโรติ. เอว อธิคเมน หิตวา ยาติ

วภูฏ ปน ต มณฑปณญ หิตวา ฉทเหตุวา วภูฏโต นิสสรนโต ยาติเยวาติ.

คาถาปริโยसानะ พหุ โสตาปตติผลาทีนิ ปาปุณีสูติ.

เทวสหายภิกขุขุดถุ.

๗. สกกวตฺถุ.

“อปปมาเทน มชวาทิ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา เวสาลี นิสฺสาय” ฎฎาการสาลาयํ วิหรนฺโต สกํ เทวราชานํ อารพฺก กเถสิ.

[เหตุที่ท้าวสักกะได้พระนามต่างๆ]

เวสาลียํ ทิ มหาลิ นาม ลิจฉวี วสติ.

โส ตถาคตฺสส สกฺกปฺยหฺสฺตตฺนตฺเทสนํ สุตฺวา “สมฺมาสมพุทฺโธ สกฺกสฺส สมฺปตฺตี มหตี กตฺวา กเถติ,
ทิสฺวา นุ โข กเถติ อุทาทุ อทิสฺวา, ชานาติ นุ โข สกํ อุทาทุ โน, ปุจฺฉิสฺสามิ นนฺติ จินฺเตสิ.

อถโย มหาลิ ลิจฉวี เยน ภควา เตนุสฺสงฺกมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิ,

เอกมฺนตํ นิสฺสินฺโน โข มหาลิ ลิจฉวี ภควนฺตํ เอตทโวจ “ทิจฺฐิสฺสฺส โข ภนฺเต ภควตา สกโก เทวานมินฺโทติ.

“ทิจฺฐิสฺสฺส โข เม มหาลิ สกโก เทวานมินฺโทติ.

“โส ทิ นฺนุ ภนฺเต สกฺกปฏฺฐิรูปโก ภวิสฺสตี, พุทฺทโส ทิ ภนฺเต สกโก เทวานมินฺโทติ.

“สกฺกญฺจาหํ มหาลิ ปชานามิ สกฺกกรณฺเ จ ฌมฺเม, เยสญฺจ ฌมฺมานํ สมมาทินฺนตฺตา สกโก สกฺกตฺตํ อชฺฉมฺคา, เต จ ปชานามิ,

สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสญฺโต สมานो มโฆ นาม มาณโว อโหสิ, ตสฺมา ‘มชวาทิ วุจฺจติ

“สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสญฺโต สมานो ปุเร ทานํ อทาสี, ตสฺมา ‘ปุรินฺทโทติ วุจฺจติ

สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสญฺโต สมานो สกฺกจฺจํ ทานํ อทาสี, ตสฺมา ‘สกโกติ วุจฺจติ

สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสญฺโต สมานอ อวสฺสํ อทาสี, ตสฺมา ‘วาสโวติ วุจฺจติ

สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท สหสฺสํ อตถํ มุหฺตฺเตน จินฺเตสิ, ตสฺมา ‘สหสฺสโกติ วุจฺจติ

สกฺกสฺส มหาลิ เทวานมินฺทสฺส สุชตา นาม อสุรฺกญฺญา ปชาปตี, ตสฺมา ‘สุชฺมปตีติ วุจฺจติ

สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท เทวานํ ตาวตีสานํ อิสฺสรียาธิปจฺจํ รชฺชํ กาทเรสิ, ตสฺมา ‘เทวานมินฺโทติ วุจฺจติ.

สกฺกสฺส มหาลิ เทวานมินฺทสฺส ปุพฺเพ มนุสฺสญฺตสฺส สมานสฺส สดตฺต วตฺตปทานิ สมตฺตานิ สมมาทินฺนานิ อเหตุสฺ,
เยสํ สมมาทินฺนตฺตา สกโก สกฺกตฺตํ อชฺฉมฺคา.

กตฺมานิ สดต

ยาวชิวํ มาตาเปติภโร อสฺสํ

๑ ส. ม. ย. เวสาลียํ อุปนิสฺสาय.

๒ ตถฺจาติ ปาลี.

ยาวชีว์ กุเล เชฏฐาปจายี อสสั

ยาวชีว์ สณหวาโจ อสสั

ยาวชีว์ อปีสุณวาโจ อสสั

ยาวชีว์ วิคตมลลจเฉเรน เจตสา อकारี อชฌาวเสยยั มุตตจาโค ปยตปาณิ โวสสุคฺครโต ยาจโยโค ทานสัวิภาครโต

ยาวชีว์ สจจวาโจ อสสั

ยาวชีว์ อกโกธโน อสสั, สเจ เม โกะโร อุปฺปชฺเซยฺย, ชิปฺปเมว นั ปฏฺวิเนยฺยนฺติ

สกฺกสฺส มหาลิ เทวานมฺินทสฺส ปุพฺเพ มนุสฺสภูตสฺส สมานสฺส อิมานิ สตฺต วตฺตปทานิ สมตฺตานิ สมากินฺนนานิ อเหสฺสุ,
เยสฺส สมากินฺนตฺตา สกโก สกฺกตฺตํ อชฌคาตี.

“มาตาเปติภรฺ ชนฺตํ	กุเล เชฏฐาปจายินิ
สณฺหํ สชิลสมภาสํ	เปสฺุณเยยฺยปฺพหายินิ
มจฺเฉรวินเย ยุตฺตํ	สจจํ โกะธาภิกุํ นรํ
ตํ เว เทวา ตาวตีสฺสา	อาหุ ‘สปฺปุริโส อิติตี.’ ^๑

[ท้าวสักกะบำเพ็ญกุศลเมื่อเป็นมฆมาณพ]

“อิหํ มหาลิ สกฺเกน มฆมาณวกาเล กตํ กมฺมนฺติ วตฺวา ปุณฺ เตน “กถํ ภาณเต มฆมาณโว ปฏฺิพฺชตฺตีตี
ตสฺส ปฏฺิพฺตฺตี วิตถารโต โสตุกาเมน ปุณฺฺโฐ “เตนหิ มหาลิ สฺุณาหิตี วตฺวา อติตํ อาหริ

[เรื่องมฆมาณพ]

อติเต มคฺชรภูเร อจลคาเม มโฆ นาม มาณโว คามกมฺมกรณภูฏานํ คนฺตวา
อตฺตโน ฐิตภูฏานเ ปาทนฺเตน ปิสฺสุ วิยฺยหิตฺวา รมณียํ กตฺวา อภูฏาสี.

อปรโร ตํ พาหุณา ปหริตฺวา ตโต อปเนตฺวา สยํ ตตฺถ อภูฏาสี.

โส ตสฺส อกฺุชฌิตฺวา อณฺญํ ฐานํ รมณียํ กตฺวา อภูฏาสี.

ตโตปิ นํ อณฺญํ พาหุณา ปหริตฺวา อปเนตฺวา สยํ ตตฺถ อภูฏาสี.

โส ตสฺสปิ อกฺุชฌิตฺวา อณฺญํ ฐานํ รมณียํ กตฺวา ฐิตโต.

อิติ ตํ เคหโต นิกฺขนตา นิกฺขนตา ปุริสา พาหุณา ปหริตฺวา โสชิตฺโสชิตฺภูฏานโต อปเนสฺสุ.

โส “สพฺเพปิ เต สฺุชิตา ซาตา, อิมินา กมฺเมน มยหํ สฺุชทายเกน ปุณฺญกมฺเมน ภวิตพฺพนฺติ จินฺเตตฺวา
ปุณฺทิวเส กุฑฺทาลมาทาย ชลมนฺชอลมตฺตํ ฐานํ รมณียํ อกาสิ.

สพเพ คนตฺวา ตตฺเถว อฏฺฐิสฺสุ.

อถ เนสฺ สีสฺสมเย อคฺคิ กตฺวา อทาสิ, คิมหกาเล อุทกั.^๑

ตโต “รมณียํ ฐานํ นาม สพฺเพสฺ ปิยํ, กสฺสจฺ อปฺปิยํ นาม นตฺถิ”, อิตฺ ปฏฺฐาย มยา มคฺคํ สมํ กโรนฺเตน วิจฺริตุํ วฏฺฐตฺติ
จินฺเตตฺวา ปาโตว นิภขมิตฺวา มคฺคํ สมํ กโรนฺโต ฉินฺทิตฺวา หริตฺพพฺยตฺตกา รุกฺขสาขา หรฺนฺโต วิจฺรติ.

[มฆมาณพได้สหาย ๓๓ คน]

อถ นํ อปฺโร ทิสฺวา อาห “สมม กิ กโรสฺสตี.

“มยหํ สคฺคคามินิ มคฺคํ กโรมิ สมมาตี.

“เตนหิ อหฺปิ เต สหาโย โหมีตี.

“โหหิ สมม, สคฺโค นาม พหุณฺ ปิโย มนาโปตี.

ตโต ปฏฺฐาย เทว ชนา อหฺเส.

เต ทิสฺวา ตเถว ปุจฺฉิตฺวา สุตฺวา ว อปฺโรปิ เตสฺ สหาโย ชาโต.

เอวํ อปฺโรปิ อปฺโรปิตฺติ สพฺเพปิ เตตฺตีสฺ ชนา ชาตา.

[สหาย ๓๓ คน ถูกหาว่าเป็นโจร]

เต สพฺเพปิ กุทฺทาลาทิหตฺตา มคฺคํ สมํ กโรนฺตา เอกโยชนทฺวิโยชนมตฺตํ ฐานํ คจฺฉนฺตี.

เต ทิสฺวา คามโกชโก จินฺเตสิ “อิมะ มนุสฺสา อโยเค ยุตฺตา, สเจปิ อิมะ อรณฺญโต มจฺฉมฺสาทีนิ วา อาหเรยฺยํ,
สุรํ วา กตฺวา ปิเวยฺยํ, อลฺลญํ วา ตาทิสฺ กมฺมํ กรเยยฺยํ, อหฺปิ กิลฺลจฺจิ ลเภยฺยนฺตี.

อถ เน ปกฺโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิ “กิ กโรนฺตา วิจฺรธาตี.

“สคฺคมคฺคํ สามีตี.

“ฆราวาสํ วสนฺเตหิ นาม เอวํ กาทุํ น วฏฺฐตี,

อรณฺญโต มจฺฉมฺสาทีนิ อหฺริตุํ, สุรํ กตฺวา ปาตุํ, นานปฺปกारे จ กมฺมนฺเต กาทุํ วฏฺฐตฺติ.

เต ตสฺส วจฺนํ ปฏฺิกฺขิปีสุ.

ปุนปฺปุนํ วุจฺจมานาปิ ปฏฺิกฺขิปีสุเยว.

๑ ส. ม. ย. คิมหกาเล อุทกั -อิตฺ นตฺถิ.

๒ ส. ย. กสฺสจฺ อปฺปิยํ นาม นตฺถิ -อิตฺ นตฺถิ.

โส กุชฌิตวา “นาเสสสามิ เนติ รณโณ สุนติกั คนฺตวา “โจเร เทว วคฺคพฺนธเณ วิจฺรณเต ปสฺสามิตี วตฺวา,
“คจฺฉ เต คเหตุวา อาเนหิตี วุตฺเต, ตถา กตฺวา รณโณ ทสฺเสสิ.

ราชา อวิมีสิตวาว “หตฺถินา มหฺทาเปถาติ อาณาเปสิ.

[ข้างไม่เหยียบ เพราะอากาศแห่งเมตตา]

มโฆ เสสานั โอวาทำ อทาสี “สมมา, ฐฺเปตฺวา เมตตํ อณฺโณ อมฺหากั อวสฺสโย นตฺถิ,
ตุมฺเห กตฺถจि โภปํ อกตฺวา รณฺเณ จ คามโฆชเก จ มหฺทหนตฺถิมฺหิ จ อตฺตนิ จ เมตฺตจิตฺเตน สมจิตฺตา ว โหถาติ.

เต ตถา กรีสุ.

อถ เนสํ เมตฺตทานุภาเวณ หตฺถิ อฺปสงกมิตุํ น วิสฺหิ.

ราชา ตมตฺถํ สุตฺวา “พฺหุ มนุสฺเส ทิสฺวา มหฺทิตุํ น วิสฺหิสฺสตี, คจฺฉถ, กฺกุสาเรน ปฏฺิจฺฉาเทตฺวา มหฺทาเปถาติ อาห.

เต กฺกุสาเรน ปฏฺิจฺฉาเทตฺวา มหฺทิตุํ เปสิยามานो หตฺถิ ทฺุโรโต ว ปฏฺิกกมิ.

ราชา ตํ ปวตฺตี สุตฺวา “การณฺเนตฺถ ภาวิตพฺพนตี เต ปกโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิ “ตาตา มํ นิสฺสาย ตุมฺเห ก็ น ลภถาติ.

“กิเมตํ เทวาติ.

“ตุมฺเห กิร วคฺคพฺนธเณ โจรา หุตฺวา อรณฺเณ วิจฺรถาติ.

“โก เอวมาท เทวาติ.

“คามโฆชโก ตาตาติ.

“น มยํ เทว โจรา, มยํ ปน อตฺตโน สคฺคมคฺคํ โสเธนฺตา อิทฺถจิทฺถจ กโรม,
คามโฆชโก อมฺเห อกฺกุสลกิริยาย นิโยเซตฺวา อตฺตโน วจฺนํ อกรฺโรเต นาเสตฺกฺกาโม กุชฌิตฺวา เอวมาทาติ.

[ชน ๓๓ คนได้รับพระราชทาน]

อถ ราชา เตสํ กถิ สุตฺวา โสมนสฺสปปตฺโต หุตฺวา

“ตาตา อยํ ติรจฺฉานโน ตุมฺหากั คฺุณฺเน ชานาติ, อหํ มนุสฺสญฺโต ชานิตุํ นาสกฺขี, ขมถ เมติ.

เอวถจ ปน วตฺวา สปุตฺตทาร์ คามโฆชกั เตสํ ทาสํ ตํ หตฺถิ อาโรหณียํ ตถจ คามํ ยถาสฺสุขํ ปรีโถกั กตฺวา อทาสี.

[มขมาณพบกับพวกสร้างศาลา]

เต “อิเธว โน ปุณฺณสฺसानิสฺโส ทิฏฺฐิตฺติ ภิโยโยโส มตฺตตาย ปสนฺนมนฺสา หุตฺวา ตํ หตฺถิ วาเรน อารุยฺห คจฺฉนฺตา มนฺตยีสฺสุ

“อิทานิ อมฺเหหิ อติเรกตรํ ปุณฺณํ กาทพฺพนตี.

“ก็ กโรมาติ.

“จาตุมมหาปเถ ถาวรํ กตฺวา มหาชนสฺส วิสสมนสาลํ กริสฺสามาติ.

เต วฑฺฒกึ ปกโกสาเปตฺวา สาลํ ปญฺญเปสฺสึ, มาตุคามานํ ปตฺตี นาทิสฺ.

[มขมาณพมึภริยา ๔ คน]

มขสฺส ปน เคเห “สุนนฺทา สฺจิจิตฺตา สฺฐมมา สฺฐาตาติ จตฺสโส อิตฺถิโย โหนฺติ.

ตาสุ สฺฐมมา วฑฺฒกึนา สทฺธิ เอกโต หุตฺวา “ภาติก อิมิสฺสา สาลาย มํ เขญฺญุกํ กโรหิตฺติ วตฺวา ลณฺจํ อทาสี.

โส “สาธฺตฺติ สมฺปฏฺิจฺจิตฺวา ปญฺมเมว กณฺณิกฺกรุกฺขํ สุกฺขาเปตฺวา ตจฺเจตฺวา วิชฺฌิตฺวา กณฺณิกํ นิญฺญาเปตฺวา

“สฺฐมมา นาม อัย สาลาติ อกฺขรานิ ฉินฺทิตฺวา วตฺถเนน ปลิเวสฺเสตฺวา ฐฺเปสฺสิ.

[นางสุธรรมาได้ร่วมกุศลสร้างศาลาด้วย]

อล เน วฑฺฒกึ สาลํ นิญฺญาเปตฺวา กณฺณิกาโรปนทิวเส “อโห อຍຍာ, เอกํ กรณီယํ น สริมหาติ อາห.

“กึ นาม โภติ.

“กณฺณิกนฺติ.

“โหตุ, ตํ อาทริสฺสามาติ.

“อิทานิ ฉินฺนรูกฺเขน กาทุนํ สกฺกา, ปุพฺเพเวว ฉินฺทิตฺวา ตจฺเจตฺวา วิชฺฌิตฺวา ฐฺปิตกณฺณิกํ ลทฺฐํ วจฺจํ สติ.

“อิทานิ กึ กาทพฺพนฺติ.

“สเจ กสฺสจฺจิ เคเห นิญฺญาเปตฺวา ฐฺปิตา วิกฺกાયิกกณฺณิกา อตฺถิ, सा प्रियेसितपฺพาติ.

เต ปฺริเยสนฺตา สฺฐมมาย เคเห ทิสฺวา สหสฺสํ ทตฺวา มฺเลน น ลภีสุ.

“สเจ มํ สาลาย ปตฺตํ กโรธ, ทสฺสามิตฺติ วุตฺเต, “มยํ มาตุคามานํ ปตฺตี น ทมหาติ อาทิสฺ.

อล เน วฑฺฒกึ อาห “อຍຍာ တုမ္မေ ကိ ဂဇေ, ฐ္ပေတော ပုပ္ဖာပုပ္ဖာ အဝ္ဗယံ မာတုကာမရိတဂ္ဂုဏ္ဍာနာနာမ နတိ, ငမ္မာဟာဂ ကဏ္ဍိကံ, အေဝံ နတေ, အမ္မာဟံ ကမ္မံ ဂန္ဓိကံ ငမ္မိန္ဒြိယံ ငမ္မိန္ဒြိယံ.

เต “สาธฺตฺติ ကဏ္ဍိကံ ငမ္မေတော ငမ္မိန္ဒြိယံ ပတိဗာ ဂမ္မိန္ဒြိယံ,

အေဂ္ဂမ္မိ ဂမ္မိန္ဒြိယံ အိန္ဒြိယံ ငမ္မိန္ဒြိယံ ငမ္မိန္ဒြိယံ, အေဂ္ဂမ္မိ တုမ္မေတော, အေဂ္ဂမ္မိ ငမ္မိန္ဒြိယံ.

[เรื่องข้างเอราวณ]

เตတฺတိສ ငမ္မာ တေတိສ ငမ္မာနိ ပယုဏ္ဍာပေတော တထိန္ဒြိယံ တထိန္ဒြိယံ

“အာကုန္တုဂ္ဂိ အာကုန္တော ငမ္မာ အထုတထုတေ ငမ္မိန္ဒြိယံ, တံ ငမ္မေတော ငမ္မာမိဂ္ဂမ္မေ ကေဟေ ပတိဂ္ဂုဏ္ဍာပေတိ,

တထိန္ဒြိယံ ပာတပရိဂ္ဂမ္မံ ပိဂ္ဂုဏ္ဍိပရိဂ္ဂမ္မံ ငမ္မာပရိဂ္ဂမ္မံ ငမ္မာပရိဂ္ဂမ္မံ ငမ္မာပရိဂ္ဂမ္မံ ငမ္မာပရိဂ္ဂမ္မံ ငမ္မာပရိဂ္ဂမ္မံ ငမ္မာပရိဂ္ဂမ္မံ.

หตฺถิ อากตาคตฺ คเหตุวา ผลกสามิกสเสว ฆริ เนติ.

โส ตสฺส ตํทิวสํ กตตพฺพํ กโรติ.

มโฆ สาลา ย อวิหุเร เอกํ โกวิลารรูกฺโข โรเปตฺวา ตสฺส มฺล ปาสาณผลกํ อตฺถริ.

สาละ ปวิภูฏฐปวิภูฏฐา กณฺณิกํ โอลเกตฺวา อกฺขรานิ วาเจตฺวา “สุธมฺมา นาม สาลาติ วทนฺติ.

เตตฺตีสชนานํ นามํ น ปญฺญาติ.

สุนฺนทา จินฺเตสิ “อิเม สาละ กโรนฺตา อมเหหิ อปตฺติกํ^๑ กรีสฺสุ, สุธมฺมา ปน อตฺตโน พยตฺตตาย กณฺณิกํ กตฺวา ปตฺติกา ซาตา, มยาปิ กิณฺจิก กาทํ วัฏฺฏติ, กิ นฺุ โข กริสฺสามีติ.

อถสฺสา เอตฺทโหสิ “สาละ อากตานิ ปานียญฺเจว นหาโนทกญฺจ ลทฺธํ วัฏฺฏติ, โปกฺขรณิ ชนาเปสฺสามีติ.

สา โปกฺขรณิ การสิ.

สุจิตฺตา จินฺเตสิ “สุธมฺมาย กณฺณิกา ทินฺนา, สุนฺนทาย โปกฺขรณิ การิตา, มยาปิ กิณฺจิก กาทํ วัฏฺฏติ, กิ นฺุ โข กริสฺสามีติ.

อถสฺสา เอตฺทโหสิ “สาละ อากเตหิ ปานียํ ปิวิตฺวา นหาตฺวา คมนกาเล มาละํ ปิลนฺธิตฺวา คนฺตุํ วัฏฺฏติ, ปุปฺผารามํ การสฺสามีติ.

สา รณฺณียํ ปุปฺผารามํ การสิ.

“เยภฺยเยน ตสฺมี อาราเม อสุโก นาม ปุปฺผุคผลุคฺครุกฺโข นาม นตฺถิติ นาโหสิ.

สุซาทา ปน “อหํ มฆสฺส มาตุลสีตา เจว ปาทปริจาริกา จ, เอเตน กตํ กมฺมํ มยฺหเมว, มยา กตํ กมฺมํ เอตฺสเสวาติ จินฺเตตฺวา กิณฺจิก อกตฺวา อตฺตภาวเมว มนฺชยมาณา วิตินาเมสิ.

[มฆมาณพบำเพ็ญวัตรบพ ๗ ประการ]

มโฆปิ “มาตฺตูปิตฺตูปญฺฐานํ กุเล เชฏฺฐาปจายิกกมฺมํ สจฺจวาจํ อพฺรุสฺวาจํ อปิสฺสุวาจํ มจฺเจรวิณฺยํ อกโกธนนฺติ อิมานิ สตฺต วัตตปทานิ ปุเรตฺวา

“มาตาเปติภริ ชนฺตุํ	กุเล เชฏฺฐาปจายินํ
สณฺหํ สชิลสมภาสํ	เปสฺสญฺเยยฺยปฺพทายินํ
มจฺเจรวิณฺเย ยุตฺตํ	สจฺจํ โกวธาภิภูํ นริ
ตํ เว เทวา ตาวตีสสา	อาหุ ‘สพฺบุริโส อิตฺติ

เอวํ ปสฺสียภาวํ อาปชฺชิตฺวา ชีวิตปริโยสาเน ตาวตีสภวเน สกโก เทวราชา หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

เตปิสฺส สหายกา ตตฺเถว นิพฺพตฺตีสฺสุ.

๑ ย. อมเห หิ อปตฺติยา.

วทตฺถกั วัสสุกมมทวปุตฺโต หุตฺวา นิพพตฺติ.

[เทวดากับอสุรทำสงครามกัน]

ตทา ตาวตีสกฺวเน อสุรา วสนฺติ.

เต “อภินฺวา เทวปุตฺตา นิพพตฺตาตี ทิพฺพปานิ สขฺชยีสฺสุ.

สกโก อตฺตโน ปริสาย กสฺสจि อปฺวินตฺถาย สณฺญ อทาสิ.

อสุรา ทิพฺพปานิ ปิวิตฺวา ปมฺชชีสฺสุ.^๑

สกโก “กั เม อิเมหิ สาธารณฺเนน รชฺชนาตี อตฺตโน ปริสาย สณฺญ หุตฺวา เต ปาทฺเสสุ คาทฺทาเปตฺวา มหาสมฺมุเท ขิปาเปสิ.

เต อวิสิรา สมฺมุเท ปตีสฺสุ.

อถ เนสํ ปุณฺณานุกาเวเน สินฺธุโรเน เหมฐิมฺตเล อสุรวิมานนฺนาม นิพพตฺติ.

จิตฺตปาทฺลิ นาม นิพพตฺติ.

เทवासฺรสงฺคามเ ปน, อสุเรสุ ปราชิตฺเส, ทสโยชนสฺสทฺส ตาวตีสเทวนครํ นาม นิพพตฺติ.

ตสฺส ปน นครสฺส ปาจิณฺปิฉิมทวารานํ อนฺตรา ทสโยชนสฺสทฺส โหตี, ตถา ทกฺขินฺตุตฺตรทวารานํ.

ตํ ปน นครํ ทวารสฺสทฺสยฺตํ อโหสิ, อารามโปกฺขรณฺปิฉิมณฺชิตํ.

ตสฺส มชฺเฒ สาถาย นิสฺสนฺเทน ตโยชนสฺสทฺพเพโรหิ ฐเชหิ ปฏิมณฺชิตโต

สฺตฺตรตฺนมโย สฺตฺตโยชนสฺสทฺพเพโร เวชยนฺโต นาม ปาสาทิ อุกฺคจฺฉิ.

สุวณฺณยฺภูจฺฉีสฺสุ มณฺธิชา อเหสฺสุ, มณฺธิยฺภูจฺฉีสฺสุ สุวณฺณธฺชา,

ปวาลยฺภูจฺฉีสฺสุ มุตฺตารฺชา มุตฺตายฺภูจฺฉีสฺสุ ปวาลธฺชา,

สฺตฺตรตฺนยฺภูจฺฉีสฺสุ สฺตฺตรตฺนธฺชา.

มชฺเฒ ฐิตโต ฐโช ตโยชนสฺสทฺพเพโร อโหสิ.^๒

อติ สาถาย นิสฺสนฺเทน โยชนสฺสทฺพเพโร ปาสาทิ สฺตฺตรตฺนมโย ว หุตฺวา นิพพตฺติ.

โกวิทฺวารุกฺขสฺส นิสฺสนฺเทน สมฺนตา ตโยชนสฺตปริมณฺชโ โล ปาริจฉตฺตโก นิพพตฺติ.

๑ มชฺชีสฺสุ. [?]

๒ สี ยฺ. มชฺเฒ ฐิตโต ฐโช ตโยชนสฺสทฺพเพโร อโหสิติ นตฺถิ.

ปาสาณผลกสฺส นิสสนฺเทน ปาริจตฺตกมฺเ

ทีฆโต สฺมูธิโยชนา วิตถารโต ปณฺญาสโยชนา พหฺลโต ปณฺณรสโยชนา ชยสฺมฺนาลตตกปาฏฺฐลิวนฺณา ปณฺชุกมฺพลสิลา นิพฺพตฺติ,
ยตถ นิสฺนินกาเล อุพฺพตฺตกาโย ปวิสฺติ, อุฏฺฐิตกาเล อุณฺนเมติ ปุณฺ ปรีปุเรติ.^๓

[เทพบุตร ๓๓ องค์นั่งบนกระพองข้างเอราวัณ]

หตฺถิ ปนฺ เอราวัณ นาม เทวปฺุตโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

เทวโลกสฺมี หิ ตีรจฺฉานคตา น โหนฺติ,

ตสฺมา โส อุยฺยานกั๋ฝาย นิกฺขมฺนกาเล อตฺตถาวุ วิชฺหิตฺวา ทิยฺพตฺตโยชนสฺติโก เอราวัณ นาม หตฺถิ อโหสิ.

โส เตตฺตีสฺชนานํ อตฺถาย เตตฺตีสฺกมฺเ มาเปสิ.

อาวฏฺฏเณ ตีคาวุตฺตปฺมาโณ อายามโต อทฺตโยชนปฺมาโณ.

สพฺเพสํ มชฺเเม สกฺกสฺส อตฺถาย สฺุทสฺสนํ นาม ตีสโยชนิกํ กุมภํ มาเปสิ.

ตสฺส อุปฺริ ทฺวาทสโยชนิกो รตนมณฺฑปโ โหติ.

ตตถ อนุตฺรนฺตรา สตฺตฺรตนมยา โยชนุพฺเพธา ธฺชา อุฏฺฐหนฺติ.

ปรียนฺเต กั๋กั๋ณิกชาลํ โอลมเพติ, ยสฺส มนฺทวาเทริตสฺส ปณฺจจกิกตฺริยสทฺทสมฺมิสฺโส ทิพฺพคิตฺสทฺโท วีย สโร นิจฺจเรติ.

มณฺฑปมชฺเเม สกฺกสฺส โยชนิกो มณฺธิปลลงฺโก สฺุปลณฺญตฺโต โหติ, ตตถ สกฺโก นิสฺสิทฺติ.

เตตฺตีสฺเทวปฺุตตา อตฺตโน กุมฺเภา รตนปลลงฺเก นิสฺสิทฺสิ.

เตตฺตีสฺสาย กุมฺภานํ เอเกกสฺมี กุมฺเภา สตฺต สตฺต ทนฺเต มาเปสิ,

เตสฺุ เอเกโก ปณฺณาสโยชนายาโม,

เอเกกสฺมี ทนฺเต สตฺต สตฺต โปกฺขรณฺนิโย โหนฺติ,

เอเกกาย โปกฺขรณฺนิยา สตฺต สตฺต ปทฺุมนิกจฺฉานิ โหนฺติ,

เอเกกสฺมี คจฺฉเ สตฺต สตฺต ปุปฺผานิ โหนฺติ,

เอเกกสฺมี ปุปฺผเ สตฺต สตฺต ปตฺตานิ โหนฺติ,

เอเกกสฺมี ปตฺเต สตฺต สตฺต เทวธิตโร นจฺจนฺติ.

เอวํ สมนฺตา ปณฺญาสโยชนภูฏาเนสฺุ หตฺถิทนฺเตสฺุเยว นจฺจสมชฺซา โหนฺติ.

เอวํ มหนฺตํ ยสฺสิ อนุภวานฺโต สกฺโก เทวราชา วิจฺจเรติ.

[ภริยาของมฆมาณพ ๓ คนก็เกิดในภพดาวดึงส์]

สุธมมาปิ กาลิ กตฺวา คนฺตฺวา ตตฺเถว นิพฺพตฺติ.

ตสฺสา สุธมมา นาม ปญฺจโยชนสติกา เทวสฺภา นิพฺพตฺติ.

ตโต รมณียตริ กิร อญฺญู ฐานํ นาม นตฺถิ.

มาสสส อญฺญูมีทิวเส ธมฺมสฺสวณํ ตตฺเถว โหติ.

ยวาชตตนา อญฺญูตริ รมณีย ฐานํ ทิสฺวา “สุธมมา เทวสฺภา วียาติ วทฺหติ.

สุนฺหาปิ กาลิ กตฺวา คนฺตฺวา ตตฺเถว นิพฺพตฺติ.

ตสฺสา ปญฺจโยชนสติกา นนฺทา นาม โปกฺขรณิ นิพฺพตฺติ.

สุจิตฺตาปิ กาลิ กตฺวา คนฺตฺวา ตตฺเถว นิพฺพตฺติ.

ตสฺสาปิ ปญฺจโยชนสติกิ จิตฺตลตฺวานํ นาม นิพฺพตฺติ, ยตฺถ อุปฺปนฺนปฺพุพฺพนิมิตฺเต เทวปฺตฺเต เนตฺวา โมหฺยมานา วิจฺรนฺติ.

[ท้าวสักกะโอรสนางสุชาดาผู้เป็นนางนงกยาง]

สุชาตา ปน กาลิ กตฺวา เอกิสฺสา คิริกนฺทราย พกสฺกฺกณิกา หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

สกโก อตฺตโน ปริจาริกาย โอลเณนโต “สุธมมา อิเชว นิพฺพตฺตา, ตถา สุนฺหา จ สุจิตฺตา จาติ ญตฺวา

“สุชาตา นุ โข กุหิ นิพฺพตฺตาติ จินฺเตนโต ตํ ตตฺถ นิพฺพตฺตํ ทิสฺวา

“อัย พาลา กิณฺจิจิ ปุณฺญํ อกตฺวา อิทานิ ติรจฺฉานโยนียํ นิพฺพตฺตา, อิทานิปิ นํ ปุณฺญํ การาเปตฺวา อิธานตฺมํ วมฺภูตฺตีติ
อตฺตภาวํ วิชฺหิตฺวา อญฺญาตกเวเสน ตสฺสา สนฺติกํ คนฺตฺวา “กิ กโรนฺตี อิธ วิจฺรสีติ ปุจฺฉิ.

“โก ปน ตวํ สามีติ.

“อหิ เต สามิโก มโฆติ.

“กุหิ นิพฺพตฺโตสิ สามีติ.

“อหิ ตาวตฺตีสเทวโลเก นิพฺพตฺโตมฺหิ, ตว สหายิกานํ ปน นิพฺพตฺตญฺญานํ ชานาสีติ.

“น ชานามิ สามีติ.

“ตปิ มเมว สนฺติเก นิพฺพตฺตา, ปสฺสิสฺสสิ เต สหายิกาติ.

“กถาหิ ตตฺถ คมิสฺสามีติ.

สกโก “อหิ ตํ ตตฺถ เนสฺสามีติ วตฺวา เทวโลกํ เนตฺวา นนฺทาย โปกฺขรณิยา ติเร วิสฺสชฺเชตฺวา อิตฺราสํ ติสฺสนนํ อาโรเจสิ

“ตุมหากํ สหายิกํ สุชาตํ ปสฺสิสฺสธาติ.

“กุหี สา เทวาติ.

“นันทาย โปกฺขรณียา ตีเร ฐิตาติ อาห.

ตา ติสโสปี ตตถ คนฺตวา “อโห อยฺยาย รูปํ, อโห อตฺตภาวมนฺทสนฺส ผลํ,
อิทานิสฺสา ตฺวณฺท์ ปสฺสถ, ชงฺฆา ปสฺสถ, ปาเท ปสฺสถ, โสภติ วัตฺตสา อตฺตภาโวติ เกหี กตฺวา ปกฺกมฺมึสุ.

ปุณฺ สกโก ตสฺสา สนฺติกํ คนฺตวา “ทิจฺฐา เต สหายิกาติ วัตฺวา, “ทิจฺฐา มํ อุปฺพนฺเตตฺวา คตา, ตตฺถเว มํ เนหีติ วัตฺเต,
ตํ ตตฺถเว เนตฺวา อุทฺเท วิสฺสชฺเชตฺวา “ทิจฺฐา เต ตาสํ สมฺปตฺตีติ ปุจฺฉิ.

“ทิจฺฐา เม เทวาติ.

“ตยาปี ตตถ นิพฺพตฺตฺนุปายํ กาคุํ วมฺมุตฺตีติ.

“กึ กโรมิ เทวาติ.

“มยา ทินฺนํ โอวาทํ รกฺขิสฺสตีติ.

“รกฺขิสฺสามิ เทวาติ.

อถสฺสา ปถจ สึลลานิ ทตฺวา “อปฺปมตฺตา รกฺขาหีติ วัตฺวา ปกฺกามิ.

สา ตโต ปฏฺฐาย สยํ มตฺมจฺฉเกเยว ปริเยสีตฺวา ชาหติ.

สกโก กติปาหจฺเจเนน ตสฺสา วมฺสนฺตถาย คนฺตวา วัลุกาปิฏฺฐมฺมตฺมจฺฉโก วยี หุตฺวา อุตฺตานิ นิปฺชฺชิ.

สา ตํ ทิสฺวา “มตฺมจฺฉโกติ สยญฺยา อคฺคเหสี.

มจฺฉโน คิลนกาเล นงฺคฺมุญฺหึ จาเลสี.

สา “ชิวฺมจฺฉโกติ อุทฺเท วิสฺสชฺเชสี.

โส โลกํ วิตินาเมตฺวา ปุณฺ ตสฺสา ปุโรโต อุตฺตานิ หุตฺวา นิปฺชฺชิ.

ปุณฺ สา “มตฺมจฺฉโกติ สยญฺยา คเหตุวา คิลนกาเล อคฺคนงฺคฺมุญฺหึ จาเลนฺตํ ทิสฺวา “ชิวฺมจฺฉโนติ วิสฺสชฺเชสี.

เอวํ ติกฺขตฺตํ วมฺสีตฺวา “สาธุกํ สึลลํ รกฺขิสฺตี อตฺตานิ ชานาเปตฺวา “อหํ ทว วมฺสนฺตถาย อาคโต, สาธุกํ สึลลํ รกฺขสิ,
เอวํ รกฺขมานา นจิริสฺเสว มม สนฺติเก นิพฺพตฺติสฺสตี, อปฺปมตฺตา โหหีติ วัตฺวา ปกฺกามิ.

[นางสุชาดาท่องเที่ยวอยู่ในภพต่างๆ]

สา ตโต ปฏฺฐาย สยํ มตฺมจฺฉํ ลภติ วา โน วา.

อลภมานา กติปาหจฺเจเนว สฺสุสีตฺวา กาลํ กตฺวา ตสฺส สึลลสฺส ผลเนน พาราณสียํ กุมฺภการสฺส อีตา หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

อถสสา ปณณรโสฬสสวสสุทเทสิกกาลे สกโก “กุหิ นุ โข सा निपपत्ताति आवखेणोत्त तिसुवा

“อิทานิ มยา ตตถ คนตุ วัณฺณตีติ เอลาฬุกวณฺเณน ปณญายมานะหิ สตตหิ รตเนหิ ยานกั ปุเรตวา ปาเชนโต
พารานสิยั ปวิสีตวา “เอลาฬุกานิ คนถถาติ อุกโฆเสนโต วีถิ ปฎิปชชช.

มุกคมาสาทีนิ คเหตุวา อาคเต ปน “มุเลน น เทมีติ วตวา, “กถั เทสีติ วุตเต, “อหิ สึลลรชชิกาย อิตถียา ทมมีติ อาห.

“สีลั นาม สามิ กิทิสั, กิ กาลั อุกทาหุ นีลาทิวณฺณนติ.

“ตุเมเห สีลั ‘กัทิสนติ น ชานาถ, กิเมว นั รกชิสสถ, สึลลรชชิกาย ปน ทสสามีติ.

“สามิ เอสา กุมภการสส ธีตา ‘สีลั รกชามีติ วิจจติ, เอตีสสา เทหีติ.

สาปิ ตั “เตนหิ มยหิ เทหิ สามีติ อาห.

“กาสิ ตวนติ.

“อหิ อวิชหิตปญจสีลาติ อาห.

“ตุยหเมว ตานิ มยา อานีตานีติ.

สกโก ยานกั ปาเชนโต ตสสา ชริ คนตวา อญญะหิ อนาหริยั กตวา เอลาฬุกวณฺเณน เทวทตติยธัน ทตวา
อตตานัน ชานาเปตวา “อิท เต ชีวิตวุตติยา ธัน, ปญจ สีลานิ อชณฺทานิ กตวา รกชหีติ วตวา ปกคามิ.

[นางสุชาดา ธิตาของอสุร]

สาปิ ตโต จวิตวา อสุรกวเน อสุรเชฏฐกสส ธีตา หุตวา สกกสส เวริชเว นิพพตติ.

ทวิสุ ปน อตตภาเวสุ สีลสส สรชชิตตตา อภิรุปา อโหสิ สุวณฺณวณฺณา อสาธารณาย รูปสิริยา สมณนาคตา.

เวปจิตติ อสุรินโท อาคตาคตานัน “ตุเมเห มม ธีตุ อญจฉวิกา น โหถาติ ตั กสสจ อทตวา

“มม ธีตา อตตนา ว อตตโน อญจฉวิกั สามิกั อุปชาเรสสตีติ อสุรพลั สนนิปาตาเปตวา

“ตุยห อญจฉวิกั สามิกั คนหาหีติ ตสสา หตเถ ปุปพทามั อทาสิ.

[ท้าวสักกะปลอมเป็นอสุร ชิงนางสุชาดา]

ตสมิ ขณ สกโก ตสสา นิพพตตญฺฐานัน โอลเณโต ตั ปวตตี ญตวา “อิทานิ มยา คนตวา ตั อานะตุ วัณฺณตีติ
มหลลกอสุรวณฺณัน นิมนิตวา คนตวา ปริสปริยนเต อญฺฐาสิ.

สาปิ อีโต จีโต จ โอลเณตี ตั ทิฏฐมตตา ว ปุพพสนนิवासเสน อุปปนเนน เปเมน มโหเขเนว อชฺโฆตถตททยา หุตวา

“เอโส เม สามิโกติ ตสส อุปริ ปุปพทามั จิปี.

อสุรา “อมหากั ราชา เอตตกั กาลั ธีตุ อญจฉวิกั อลภิตวา อิทานิ ลภิ, อยเมวสส ธีตุ ปิตามหโต มหลลโก อญจฉวิกิโกติ
ลชชมานา ปกกมีสุ.

สกโกปิ ตํ หตฺเถ คเหตุวา “สกโกหฺมสมฺมิตฺติ นทิตฺวา อากาเส ปกฺขณฺทิตฺติ.

อสุรา “วณฺจิตฺตมหา^๑ ชรสกฺเกนาตี ตํ อนุพฺนชฺสีสุ.

มาตลี สงฺคาทโก เวชยนฺตรธํ อหริตฺวา อนุตรามคฺเค ฐฺเปสฺสิ.

สกโก ตํ ตตฺถ อโรเปตฺวา เทวณฺคราภิมฺโข ปายาสี.

อถสฺส สิมฺพลินฺนํ สมฺปตฺตกาเล รตฺสทฺทํ สุตฺวา ภีตา ครุพฺโปตฺกา วิรวีสุ.

เตสํ สทฺทํ สุตฺวา สกโก มาตลี ปุจฺฉี “เก เอเต วิรวณฺตีตี.

“ครุพฺโปตฺกา เทวาตี.

“กึการณฺมาตี.

“รตฺสทฺทํ สุตฺวา มรณฺภเยนาตี.

“มํ เอกํ นิสฺสาย เอตฺตโก ทิโซ รเวเคน วิจฺฉณฺนิตฺโต, มา นสฺสี, นินฺวตฺเตหิ รณฺนตี.

โส สินฺทวสทฺสสฺสทฺส ทณฺชเกน สณฺญํ ทตฺวา รธํ นินฺวตฺเตสฺสิ.

ตํ ทิสฺวา อสุรา “ชรสกโก อสุรปุรฺโต ปฏฺฐาย ปลาณนฺโต อิทานิ รธํ นินฺวตฺเตสฺสิ, อทฺธาเนน” อฺปตฺถมฺโห สทฺโธ ภวิสฺสตีตี
นินฺวตฺติตฺวา อากตฺมคฺเคเนว อสุรปุรํ ปวิสฺสิตฺวา ปุณฺ สีสํ น อุกฺขิปฺสีสุ.

สกโกปิ สุขํ อสุรกณฺญํ เทวณฺครํ เนตฺวา อทฺมเตยฺยานํ อจฺฉราโกภฺนินํ เขฏฺฐกฺกฏฺฐาเน ฐฺเปสฺสิ.

สา สกกํ วรํ ยาจิ “มหาราช มม อิมสมฺมิตฺติ เทวโลเก มาตาปิตโร วา ภาติกภคินิโย วา นตฺถิ,
ยตฺถ ยตฺถ คจฺฉสฺสี ตตฺถ ตตฺถ มํ คเหตุวา คจฺฉเยยาสีตี.

โส “สาธฺตฺติ ตสฺสา ปฏฺฐินฺนํ อทาสี.

[พวกอสุรกลัวท้าวสักกะ]

ตโต ปฏฺฐาย จ, จิตฺตปาตฺลียา ปุปฺพิตฺตาย,

อสุรา “อมฺหากํ ทิพฺพปาริจฺฉตฺตกสฺส ปุปฺพนกาโลตี สณฺญาย ยฺยทฺชตฺถาย สกกํ อภิชฺชณฺนิตฺตกา มา อภิชฺชณฺนิตฺตกา.

สกโก เหมฏฺฐาสมฺมุเท นาคานํ อารกฺขํ อทาสี.

ตโต สฺสพฺพณฺนํ, ตโต กุมภณฺชานํ, ตโต ยกฺขานํ, ตโต จตฺตุนฺนํ มหาราชานํ,

สพฺพปฺริ ปน เทวณฺครทฺวาเรสุ วชิรฺหตฺถา อินฺทปฏฺฐิมา ฐฺเปสฺสิ.

๑ ส. วณฺจิตฺตมหา.

๒ ม. อทฺธา เตน.

อสุรา นาคาทโย ชินิตวา อาคตาปี อินทปฐิมา ทูรโต ทิสวา “สกุโก นิกชนโตติ ปลายนติ.

[อานิสงส์ความไม่ประมาท]

“เอว มหาลิ มโฆ มาณโว อปฺปมาทปฏิปทํ ปฏิปชชि,
เอวํ อปฺปมตโต จ ปเนส เอวรूपํ อิสสรियํ ปตวา ทวีสุ เทวโลเกสุ รชชํ กारेสิ, อปฺปมาโท นามेส พุทธาทีหิ ปสฺสโต,
อปฺปมาทํ หิ นิสฺสาย สพฺเพสปี โลกियโลกุตฺตรานํ วิเสสานํ อธิคโม โหตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาท

“อปฺปมาเทน มชฺวา เทวานํ เสฏฺฐตํ คโต
อปฺปมาทํ ปสฺสนติ ปมาโท ครหิตो สทาติ.

[แก้้อรรถ]

ตตถ อปฺปมาเทนาคิ อจลคามे गुमिपฺเทเส โสธนํ อาที กตฺวา กเตน อปฺปมาเทน.

มชฺวาติ อิทานิ มชฺวาติ ปญญาโต มโฆ มาณโว ทวินนํ เทวโลกานํ ราชภาเวन เทวานํ เสฏฺฐตํ คโต.

ปสฺสนตีติ พุทธาทโย ปณฺชิตา อปฺปมาทเมว โถเมนติ วณฺณยนติ.

ก็การณา?

สพฺเพสํ โลกियโลกุตฺตรานํ วิเสสานํ ปฏิลาภการณตฺตา.

ปมาโท ครหิตो สทาติ ปมาโท ปน เตหิ อริเยหิ นิจจํ ครหิตो นินฺทิตो.

ก็การณา?

“สพฺพิปตตีนํ มุลภาวโต.”

มนุสฺสโทภคยํ วา หิ อปายุปฺปตตี วา สพฺพา ปมาทมูลิกาเยวาติ.

คาถาปริโยसाने มหาลิ ลิจจวี โสตาปตตีผลे पतिगुण्णी.

สมปตฺตปริสาปี พหู โสตาปนนาทโย ซาตาคิ.

สกกวตฺถุ.

๘. อณฺเฐตรภิกขุวตฺถุ.

“อปฺปมาทรโต ภิกขุติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนโต อณฺเฐตรํ ภิกขุ อารพฺภ กเถสิ.

[ภิกษุที่นั่งพิจารณาไฟไหม้ป่าเป็นอารมณ์]

โส กิร สตถุ สนฺติเก ยาว อรหตฺตา กมฺมกฺกุณฺณํ กถาเปตฺวา^๑ อรณฺญํ ปวิสิตฺวา ฆเณนโต วายมนโต อรหตฺตํ ปตฺตํ นาสกฺขิ.

โส “วิเสเสตฺวา กมฺมกฺกุณฺณํ กถาเปตฺวา สติ ตโต นิกฺขมิตฺวา สตถุ สนฺติเก อากฺคณฺโตนฺโต อนฺตรามคฺเค มหนตฺตํ ทาวคฺคิ อญฺญิตํ ทิสฺวา เวเคน เอกํ มุณฺษปพฺพตฺตมตฺถกํ อภิรฺยฺห นิสินฺโน อรณฺญํ พยฺหมานํ อคฺคิ ทิสฺวา อารมฺมณํ คณฺหิ

“ยถา อโย อคฺคิ มหนตฺตานิ จ ชุทฺทกานิ จ อุปาทานานิ ทนฺโตว คจฺจติ,

เอวํ อริยมคฺคญาณคฺคินาปิ มหนตฺตานิ จ ชุทฺทกานิ จ สลฺยเณชานิ ทนฺเตน คนฺตพฺพํ ภวิสฺสตีติ.

[ปฏิบัติตัดสังโยชน์]

สตถา คนฺธกฺกุณฺธิยํ นิสินฺโนว ตสฺส จิตฺตวารี ญตฺวา “เอวเมว ภิกขุ,

มหนตฺตานิปี ชุทฺทกานิปี อุปาทานานิ วิย อิมेषํ สตฺตานํ อพฺภนฺตเร อุปฺปชฺชมานานิ,

อญฺญุตฺตานิ สลฺยเณชานานิ ตานิ ญาณคฺคินา ฌาเปตฺวา อภพฺพุปฺปตฺติกานิ กาคฺคํ ฆเณนโต วตฺวา โสภาสํ วิสฺสชฺชเวตฺวา

ตสฺส ภิกขุโน อภิมฺมุข นิสินฺโน วิย ปญฺญาเยมาโน อิมํ คาลมาห

“อปฺปมาทรโต ภิกขุ

ปมาเท ภัยทสฺสิ วา

สลฺยเณชานํ อญฺญุตฺตํ

ททํ อคฺคิ ว คจฺจตีติ.

[แก้อรธ]

ตตถ อปฺปมาทรโตติ อปฺปมาเท รโต อภิรโต อปฺปมาเทน วิตฺตนาเมนโตติ อตฺถโธ.

ปมาเท ภัยทสฺสิ วาติ นิรฺยุปฺปตฺติตฺวาทิกํ ปมาเท ภัยํ ปสฺสนโต ตาสํ วา อุปฺปตฺตินํ มุลตฺตา ปมาทํ ภัยโต ปสฺสนโต.

สลฺยเณชานนฺติ ฆเณนทุกฺเขน สทฺธิ โยชนํ พนฺธนํ ฆเณน โสสิทาปนสมตฺถํ ทสฺวิธํ สลฺยเณชานํ.

อญฺญุตฺตนฺติ มหนตฺตญจ ชุทฺทกญจ.

ททํ อคฺคิ ว คจฺจตีติ ยถา อโย อคฺคิ ตํ มหนตฺตญจ ชุทฺทกญจ อุปาทานํ ทนฺโต ว คจฺจติ

เอวเมว โส อปฺปมาทรโต ภิกขุ อปฺปมาทาทิคเณ ญาณคฺคินา เอตํ สลฺยเณชานํ ทนฺโต อภพฺพุปฺปตฺติกํ กโรนโต คจฺจตีติ อตฺถโธ.

คาลาปริโยสาเน โส ภิกขุ ยถานิสินฺโน ว สพฺพสลฺยเณชานานิ ฌาเปตฺวา สทฺ ปฏิสฺมภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺวา อากาเสนาคนฺตฺวา

ตถาคตฺตสฺส สุวณฺณวณฺณํ สรีรํ โธเมตฺวา วณฺณตฺวา วณฺทมานํ ปกฺกามีติ.

อณฺเฐตรภิกขุวตฺถุ.

๙. นิคมวาสิตีสตเถรวตถุ.

“อุปมาทรโตติ อิมं ชมมเทสนัน สตถา เขตวเน วิหรนโต นิคมตีสตเถเร อารพภ กเถสิ.

[พระเถระที่เฝ้ารับบิณฑบาตแต่ในบ้านญาติ]

เอกสมิ ทิ สวตถิโต อวิหุเร นิคมคามา ชาตสัทธิโธ เอโก กุลปุตโต สตถุ สาสเน ปพพิชิตวา ลทฐุปสมโปโท

“นิคมตีสตเถโร นาม อปปิจฉเน สนตถุโธ ปวิวิตโต อารทฐวิริโยติ ปญญาธิ.

โส นิพทฐิ ญาตีคามาเยว ปิณฑาย จรติ.

อนาถปิณฑิกาทิสู มหาทานานิ กโรนเตสุปิ, ปเสนทิกอสเล อสทิสทานัน กโรนเตปิ, สวตถิ นาคจฉติ.

ภิกขุ “อโย นิคมตีสโส อญญาเย สมญญาเย ญาตีสสุโธ วิหรติ, อนาถปิณฑิกาทิสู มหาทานานิ กโรนเตสุปิ,

ปเสนทิกอสเล อสทิสทานัน กโรนเตปิ, เนว อาคจฉติตี กถิ สมญญาเปตวา สตถุ อาโรจยิสสุ.

[พระเถระได้รับสาธุการจากพระศาสดา]

สตถา ตัง ปกโกสาเปตวา “สจจัน กิระ ตวั ภิกขุ เอวั กโรสิตี ปุจฉิตวา,

“นตถิ ภนเต มยหิ ญาตีสสุโค, อหิ เอเต มนุสเส นิสสาย อชโฆหรณียมตตัม ลกามิ,

‘ลฺูเข วา ปณิเต วา ยาปนมตเต ลทฺเฐ ปุน กิ ออาหารปริเยสเนนาตี นาคจฉามิ,

ญาตีหิ ปน เม สัสโค นาม นตถิ ภนเตตี วุตเต, –

ปกติยาปิ ตสส อชมาสยัม ชานนโต “สาธุ สาธุ ภิกขุติ สาธุการัง ทตวา “อนจฉริยัม โข ปเนตัม ภิกขุ,

ยัม ตวั มาทิสัม อจริยัม ลภิตวา อปปิจฉเน อโหสิ, อยลฺุหิ อปปิจฉตา นาม มม ตนฺติ มม ปเวณิตี วตฺวา ภิกขุหิ ยาจิโต อตีตัม อหาริ:

[เรื่องนกแขกเต้า]

อตีเต ทิมวเนต คจฺจาคีเร เอกสมิ อุมพรวเน อนนทสทสสา สุวกา วสิสสุ.

ตตถ เอโก สุวราชา, อตตโน นีวาสนรูกขสส ผลลสุ ชีเนสุ, ยเทว อวสิฐุโธโตติ, องฺกุโร วา ปตตัม วา ตโล วา ตัม ชาทิตวา

คจฺจายัม ปานีโย ปิวิตวา ปรมปปิจฉเน สนตถุโธ หุตฺวา อญญตถ น คจฺจติ.

ตสส อปปิจฉนตถุโธภาวคฺคเนน สกทสส ภวานัน กมปิ.

[ท้าวสักกะทรงทดลองพญานกแขกเต้า]

สกโก อวาชชมาโน ตัม ทิสวา ตสส วิมฺสนตถัม อตตโน อานุภาเวเน ตัม รูกขัม สุกขาเปสิ.

รูกโข โอบกคคา ชาณุมตฺโตว หุตฺวา ฉิททาวฉิทโท วาเต ปหรนเต อาโกภฺวิโต วิย สทฺทัม นิจฉาเรนโต อญฺญาสิ.

ตสส ฉิทเทหิ จฺจนฺยานิ นิกขมนฺติ.

สุวรรณชา ตานิ ขาทิตวา คจคาย ปานีโย ปิวิตวา อญญตถ อคนตวา วาตาตปี อคณตวา อุทุมพรชาณุมตถเก นิสีทิ.

สกุโก ตสส ปรมปิจจภาว ญตวา “มิตตธมมคณฺถ กถาเปตวา วรมสฺส ทตวา อุทุมพร อมตผลํ กริตวา อาคมิสฺสามิติ
เอโก หังสราชา หุตวา สุขํ อสุรกณฺญํ ปุโรโต กตวา ตํ อุทุมพรวณฺํ คนตวา อวิหฺเร เอกสฺส รุกฺขสฺส สาขาเย นิสีทิตวา
เตน สทฺธี กถณฺโต อิมํ คากมาห

“สนฺติ รุกฺขา หริตปตฺตา ทูมาเนกผลา พหู
กสฺมา นุ สุขเย โกลาเป สุวสฺส นิริโต มโนติ.

สพฺพํ สุวชาตกํ นวกนิปาเต^๑ อากตฺนเยเนว วิตถาเรตพฺพํ, อตฺถุปฺตติเยว ทิ ตตถ จ อิช จ นานา, เสสํ ตาทิสเมว.

[ภิกษุควรปรารภน้อยและมีสันโดษ]

สตถา อิมํ ธมฺมเทสนํ อahrtิตวา “ตทา สกุโก อานนฺโท อโหสิ, สุวรรณชา อหเมวาทิ วตวา
“เอวํ ภิกฺขเว อปฺปิจจตา นามเสมา มม ตนฺติ มม ปเวณิ, อนจฺจริยํ มม ปุตฺตสฺส นิคมวาสิตีสฺส มาทิสํ อจฺจริยํ ลภิตวา อปฺปิจจตา,
ภิกฺขุนา นาม นิคมวาสิตีสฺสเนว วีย อปฺปิจเจเนว ภวิตพฺพํ,
เอวรูโป ทิ ภิกฺขุ อภพฺโพ มคฺคผลเทหิ ปรีหานาย อญฺญตถุ นินฺพพานสฺเสว สนฺติเก โหตีติ วตวา อิมํ คากมาห

“อฺปฺปมาทรโต ภิกฺขุ ปมาเท ภยทสฺสิ วา
อภพฺโพ ปรีหานาย นินฺพพานสฺเสว สนฺติเกติ.

[แก้อรธ]

ตตถ อภพฺโพ ปรีหานายาติ โส เอวรูโป ภิกฺขุ สมถวิปฺสสนาธมฺเมหิ วา มคฺคผลเทหิ วา ปรีหานาย อภพฺโพ
นาปิ ปตฺเตหิ ปรีหายติ น อปฺปตฺตานิ น ปาปุณาติ.

นินฺพพานสฺเสว สนฺติเกติ กิเลสปรินินฺพพานสฺสาปิ อนฺุปาทาปรินินฺพพานสฺสาปิ สนฺติเกเยวาทิ.

คากาปริโยसानเน นิคมตีสฺสเถโร สห ปฏิสสมภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ.

อญฺญเอปิ พหู โสตาปนฺนาทโย อหฺสุ.

มหาชนสฺส มหปฺผลา เทสฺนา ชาตาทิ.

นิคมวาสิตีสตเถรวตถุ.

อฺปฺปมาทวคฺควณฺณนา นินฺุริตฺตา.

ทฺุติโย วคฺโค

๓. จิตตวคฺควณณา

๑. เมฆียตเถรวตถุ.

“ผนทน์ จปลั จิตตุนตี อิมั ฌมมเทสนั สตถา จาลิกาย ปพพเต วิหรนุโต आयस्मन्तं मेघियं आरพग गेसि.

[พระเมฆียะถูกวิตถุครอบงำ]

ตสส วตถุ อวิภวนตถุ สพพ เมฆียสุตถุ^๑ วิตถุเรตพพ.

สตถา ปน ตีหิ วิตถุเกหิ อนุวาสตตตาย ตสมี อมพวเน ปชานมณฺญุชิตุ อสกุณฺนิตวา อาคตं เมฆียตเถรํ อามนเตตวา “อติภาริยं เต เมฆिय กตं ‘อาคเมหิ ตาว เมฆिय เอกโกมหิ’ ยาว อญโญปิ โภจि ภิกขุ ทิสสตีติ”^๒ มั ยาจนตं เอกกं ปหาย คจจนเตน ภิกขุนา นาม เอว จิตตวสีเกน ภวิตุํ น วญฺญตี จิตตं นามेतํ ลหุกํ ตํ อตตโน วเส วตเตตु วญฺญตีติ วตวา อิมา เทว คธา อภาสิ

“ผนทน์ จปลั จิตต

ทุรกขั ฑุนนิวารย

อุขุ กโรติ เมธาวิ

อุสุกาโร ว เตชน

วาริโซว ฤเล ชิตโต

โอกโมกตอุพภโต

ปริพนทตีหิ จิตต

มารเชยยํ ปหาตเวติ.

[แก้อรธ]

ตตถ ผนทนนตี รูปาทีสุ อารมมณฺเส วิปพนทมาน.

จปลนนตี เอกอิริยาปถเน อสนฺนุหนฺโต คามทารโก วิย เอกสมิ อารมมณฺ อสนฺนุหนฺต^๓ จปล.

จิตตนนตี วิณฺญาณ. ภูมิตถุอารมมณฺกิริยาทิวิจิตตตาย ปเนตํ ‘จิตตนนตี วุตต.

ทุรกขนนตี ภิกฺขุสมพาทะ ภิกฺขุชาทกโคณ วิย เอกสมิ สปปายารมมณฺเยว ฑุณฺนุปนโต ทุรกข.

ฑุนนิวารนนตี. วิสภาคารมมณฺ คจจนตํ ปฏิสเสตตุ ทุรกขตตวา ฑุนนิวารย.

สุกาโรว เตชนนนตี ยถา นาม อุสุกาโร อรณฺญโต เอกกํ ทณฺทํ อาหริตวา นิตตจํ กตวา กณฺชียเตเลน มกฺขิตวา

องคารกปลเล ตาเปตวา รุกขาพเก อุปปีเพตวา นีวํกํ อุขุ วาลวิชมนโยคคํ กโรติ

กตวา จ ปน ราชราชมหามตตานํ สิปปี ทสเสตวา มหนตํ สกการสมมานํ ลกตี

เอวเมว เมธาวิ ปณฺทิตโต วิณฺญ ปุริโส ผนทนาทิสภาวเมตํ จิตตํ ชุตงการณฺญวาสวเสน นิตตจํ อปคตโอรุทริกเกสํ กตวา

สทฐาสีเนเหน เตเมตวา กายิกเจตสิกวิริเยน ตาเปตวา สมถวิปสสนาพเก อุปปีเพตวา อุขุ อุกฺกุณฺณํ นิพพิเสวนํ กโรติ

กตวา จ ปน สงฺขาทะ สมมสิตวา มหนตํ อวิชชาททณฺธํ ปทาเลตวา ติสโส วิชชา ฉ อภินฺญา นว โลกุตตรธมเมติ

อิมิ วิเสสํ ทตถคตเมว กตวา อคคทกฺขิณฺเยยภาวํ ลกตี.

๑ ชุ. อุ. ๒๕/๑๒๓.

๒ เอตถนตเร ปาลิยํ ตาว -อิตติ ทิสสตี.

๓ อาคจจติ -อิตติ ปาลิ.

๔ สี. ม. ย. อสนฺนุหนฺโต.

วาริโชาวติ มจฺโฉ วีย.

ถเล ชิตฺโตติ หตฺเถน วา ปาเทน วา ซาลาทีนํ วา อญฺญตฺเรณ ถเล ฉชฺชิตฺโต.

โอกโมกตอุพฺภโตติ

“โอกปุณฺณเมหิ จิวเรหิตฺติ” เอตฺถ อุทกํ โอกํ

“โอกํ ปหาย อนิกตสารีตี” เอตฺถ อาลโย อธิ อุภยปี สพฺภติ.

“โอกโมกโตติ เอตฺถ โอกโมกโต อุทกสงฺฆาตา อาลยาตี อยมตฺโถ.

อุพฺภโตติ อุทฺธโต.

ปริพนฺทตี จิตฺตฺนตี ยถา โส อุทกกาลยโต อุพฺภโต ถเล ชิตฺโต มจฺโฉ อุทกํ อลภนฺโต ปริพนฺทตี
เอวมิตํ ปญฺจกามคฺคณาถาภีรตี จิตฺตํ ตโต อุทฺธริตฺวา มารฺเธยฺยสงฺฆาตํ วมฺภุํ ปหาตํ วิปฺสสนากมฺมฏฺฐาเน ชิตฺตํ
กายิกเจตฺตสิกฺขวิริเยน สนฺตปิยมาณํ ปริพนฺทตี ตตฺถ สณฺฐาตุํ น สกฺโกติ,
เอวํ สนฺเตปิ, ฐุํ อนิกฺขิปิตฺวา เมธาวิํ ปุคฺคโล ตํ วุตฺตนเยเนว อุชฺฐํ กมฺมนียํ กโรตีตี อตฺโถ.

อปโร นโย. อิทํ มารฺเธยฺยํ กิลฺลสวภฺภูํ อวิชฺชิตฺวา ฐิตํ จิตฺตํ โส วาริโช วีย ปริพนฺทตี
ตสฺมา มารฺเธยฺยํ ปหาตเว เยน กิลฺลสวภฺภูสงฺฆาเตน มารฺเธยเยเนตํ ปริพนฺทตี ตํ ปหาตพฺพนฺตี.

คาถาปริโยสาเน เมฆียตเถโร โสตาปตฺติมฺเล ปติฏฺฐิตฺโต.

อญฺญเอปิ พฺหุ โสตาปนฺนาทโย ซาตาตี.

เมฆียตเถรวตฺถุ.

๒. อถยตฺรภิกขุวตฺถ.

“พุนนิกคหสฺส ลหุโนติ อิมํ ฐมมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนฺโต อถยตฺรํ ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[อุปาสิกาจัดที่อยู่ถวยภิกษุ ๖๐ รูป]

โกสสรณฺโณ กิร วิชิตฺเต ปพพตปาเท มาตีกคาโม นามะโก ฆนวาโส คาโม อโหสิ.

อถกทิวสํ สญฺญิมตฺตา ภิกขุ สตถุ สนฺติเก ยาว อรหตฺตา กมมญฺญานํ กถาเปตวา^๑ ตํ คามํ คนฺตวา ปินฺชาย ปวิสิสฺสุ.

อถ เน, โย ตสฺส คามสฺส สามิโก มาตีกโก นาม, ตสฺส มาตา ทิสฺวา เคเห นิสิตฺทาเปตวา นานคฺครเสน ยาคุภตฺเตน ปวิสิสิตฺวา
“ภนฺเต กตถ คนฺตคามตฺถาติ ปุจฺฉิ.

“ยถาฆาสุกญฺญานํ มหาอุปาสิเกติ.

สา “วสฺสวาสาญฺญานํ อยฺยา ปริเยสนฺติ มณฺเฑติ ญฺตฺวา ปาหฺมฺลเ นิปชฺชิตฺวา

“สเจ อยฺยา อิมํ เตมาสํ อีธ วสิสฺสนฺติ, อหํ ตินฺนิ สรณานิ ปณฺจ สีลานิ คเหตฺวา อุโปสถกมมํ กิริสฺสามิติ อาห.

ภิกขุ “มยํ อิมํ นิสฺสาย ภิกฺขาย อกิลมนฺตา ภวนิสฺสรณํ กาทุํ สกฺขิสฺสามาติ อธิวาสยีสฺสุ.

สา เตสํ วสนญฺญานํ วิหารํ ปฏฺิษคฺคิตฺวา อทาสี.

[ภิกษุ ๖๐ รูปทำกติกากัน]

เต ตถถ วสนฺตา เอกทิวสํ สนฺนิปตฺติตฺวา อถยมณฺเณ อิวทิสฺสุ

“อาวุโส อมเหหิ ปมาทจารํ จริตุํ น วญฺญติ, อมหากํ หิ สกเคหํ วย อญฺญ มหานิรยา วิวญฺญวาราเยว,

ธรมานกพฺพุตสฺส โข ปน สนฺติเก กมมญฺญานํ คเหตฺวา มยํ อาคตา, –

พฺพุธา จ นาม ปทานุปทิกํ วิจฺรณฺเตนปี สญฺญน อาราเธตุํ น สกฺกา, ยถาฆมาสเยเนว อาราเธตุํ สกฺกา, อปฺปมตฺตา โหถ,

ทวิทฺติ เอกญฺญานเน น ฐาตพฺพํ น นิสิตฺทพฺพํ, สายํ โข ปน เถรฺปญฺญานกาเล ปาโตว ภิกฺขาจารกาเล เอกโต ภวิสฺสาม,

เสสกาเล เทว เอกโต น ภวิสฺสาม, –

อปิจ โข ปน, อฆาสุเกน ภิกฺขุนา อาคนฺตวา วิหารมชฺเชม คณฺชียา ปทตาย, คณฺชิสถญฺยาย อาคนฺตวา ตสฺส ฆสชฺชํ กิริสฺสามาติ.

[ภิกษุมาประชุมกันด้วยเสียงระฆัง]

เตสุ เอวํ กตฺติกํ กตฺวา วิหรนฺเตสุ, เอกทิวสํ सा อุปาสิกา สปิผาณิตาทีนึ คาหาเปตวา ทาสกมมกราทีนึ ปริวฺตฺตา

สายณฺหสมเย ตํ วิหารํ คนฺตวา วิหารมชฺเชม ภิกฺขุ อทิสฺวา “กหํ นุ โข อยฺยา คตาติ ปุริเส ปุจฺฉิตฺวา, –

“อตฺตโน รตฺติญฺญานทิวาญฺญานเส นิสินฺนา ภวิสฺสนฺติ อยฺเยติ วุตฺเต, “กึ นุ โข กตฺวา ทญฺจํ สกฺขิสฺสามิติ อาห.

๑ อุคคเหตฺวา [?].

อถ น ภิกษุสงฆสฺส กตีกวตฺตชานนมนุสฺสา อาหํสุ “คณฺธิยา ปหตฺตาย, สนนฺิปตฺตฺสนฺติ อญฺเยติ.

สา คณฺธิ ปหฺราเปสิ.

ภิกษุ คณฺธิสทฺทํ สุตฺวา “กสฺสจฺจ อผาสฺกํ ภวิสฺสตีติ สกสฺสภฺรฺฐานฺเหติ นิกฺขมิตฺวา วิหฺารมชฺเฒ สนนฺิปตฺตฺส.

เทวปี ชนา เอกมคฺเคนาคตา นาม นตฺถิ.

[อุปาสิกาเจริญสมณธรรมตามที่ภิกษุบอก]

อุปาสิกา เอกภฺรฺฐานฺโต เอกเมกเมว อาคจฺจนฺตํ ทิสฺวา “มม ปุตฺเตหิ อญฺญมญฺญํ กลโห กโต ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา
ภิกษุสงฆํ วนฺทิตฺวา ปุจฺฉิ “กลหํ นุ โข ภนฺเต กริตฺถาติ.

“น กโรม มหาอุปาสิเกติ.

“สเจ โว ภนฺเต กลโห นตฺถิ,

อถ กสฺมา, ยถา อมฺหากํ เคหํ อาคจฺจนฺตา สพฺเพ เอกโต อาคจฺจถ, เอวํ อวาคนฺตฺวา เอกภฺรฺฐานฺโต เอกกา ว อาคตาติ.

“มหาอุปาสิเก เอกภฺรฺฐานฺโต นิสิตฺวา สมณธมฺมํ กริมฺหาติ.

“โก เอส ตาตา สมณธมฺโม นามาติ.

“ทวตฺตีสากาเร สขฺฌายํ กโรม, อตฺตภาเว ขยวํ ปญฺญเปม มหาอุปาสิเกติ.

“กึ ปน ภนฺเต ทวตฺตีสากาเร สขฺฌายํ กาคฺตุ อตฺตภาเว จ ขยวํ ปญฺญเปตฺตุ ตุมฺหากเมว วญฺญติ, อุทาหุ อมฺหากปิตฺติ.

“กสฺสจฺจ ภควตา อวาริตฺโต เอส ธมฺโม มหาอุปาสิเกติ.

“เตนฺหิ มยฺหึปี ทวตฺตีสากาเร เทถ, อตฺตภาเว จ ขยวํ ปญฺญปนํ อจฺจิกฺขาติ.

“เตนฺหิ อุคฺคณฺห มหาอุปาสิเกติ สพฺพํ อุคฺคณฺหาเปสฺสุ.

[อุปาสิกาบรรลุมรรค ๓ ผล ๓ ก่อนภิกษุ]

สา ตโต ปญฺญาย ทวตฺตีสากาเร สขฺฌายํ กตฺวา อตฺตนิ ขยวํ ปญฺญเปตฺวา
เตหิ ภิกษุหิ ปุเรตฺรเมว ตโย มคฺเค ตินฺนิ จ ผลานิ ปาปุณฺนิ.

มคฺเคนเวว จสฺสา จตฺสโส ปญฺนิสมฺภิทา โลกียอภฺยญฺยา จ อาคมีสุ.

สา มคฺคผลสฺสขโต อุญฺญาย ทิพฺพจกฺขุณา โอลฺเกตฺวา “กทา นุ โข มม ปุตฺเตหิ อญฺ ธมฺโม อธิคโตติ อุปฺชาเรนฺตี

“สพฺเพปิเม สราคา สโทสา สโมหา, ฆานวิปฺสฺสนามตฺตํ เตสํ นตฺถิ,

กินฺนุ โข มยฺหึ ปุตฺตานํ อรหตฺตสฺส อุปนึสฺสโย อตฺถิ นตฺถิตฺติ อวชฺเชตฺวา “อตฺถิตฺติ ทิสฺวา –

“เสนาสนสปปายํ นุ โข อตฺถิ นตฺถิตฺติ อวชฺเชตฺวา เสนาสนสปปายปี ทิสฺวา
“ปุคฺคสปปายํ นุ โข น ฌณตฺถิตฺติ อวชฺเชตฺวา ปุคฺคสปปายปี ทิสฺวา
“อาหารสปปายํ นุ โข น ฌณตฺถิตฺติ อุปฺชาเรตฺถี “อาหารสปปายํ เนสํ นตฺถิตฺติ ทิสฺวา –

ตโต ปุณฺณาย นานาวิธํ ยาคุํ อเนกปฺปการํ ขชฺชกํ นานคฺครสฺยจ โภชนํ สมฺปาเทตฺวา ภิกขุ นิสฺสทาเปตฺวา ทกฺขิโณทกํ ทตฺวา
“ภนฺเต ตุมฺหากํ ยํ ยํ รุจฺจติ, ตํ ตํ คฺहेตฺวา ปรีภุชฺสาติ นียยาเทสิ.

เต ยถารุจฺยา ยาคฺคาทินิ คฺहेตฺวา ปรีภุชฺชนติ.

[ภิกษุ ๖๐ รูปบรรลฺพระอรหฺต]

เตสํ สปปายาหารํ ฌณตฺตานํ จิตฺตํ เอกคฺคํ อโหสิ.

เต เอกคฺเคน จิตฺเตน วิสฺสนํ วชฺฺฒตฺวา นจิสฺเสว สห ปุณฺณสมฺภิทาติ อรหฺตํ ปตฺวา จินตฺยีสู
“อโห มหาอุปาสิกา อมฺหากํ ปติภุชฺสา ชาตา, สจ มยํ สปปายาหารํ น ฌมฺหิมา, น โน มคฺคผลปฺภิวโร อภวิสฺส,
อิทานิ วุตฺถวสฺสา ปวาเรตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ คมิสฺสามาติ.

เต “สตฺถารํ ทภุชฺคามมฺหาติ มหาอุปาสิกา อปุจฺจีสู.

มหาอุปาสิกา “สาธู อโยยาติ เต อนฺคฺนตฺวา “ปุณฺปี ภนฺเต อมฺเห โอลเกยฺยาถาติ พฺหุณี ปิยวณฺณานิ วตฺวา ปุณฺณิวตฺติ.

[พระศาสดาตรัสถามสุขทุกข์กะภิกษุเหล่านั้น]

เตปิ โข ภิกขุ สวาตฺถิ คฺนตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสินฺนา
“กจฺจि ภิกฺขเว ชมนิยํ กจฺจิ ยาปฺนียํ, น จ ปิณฺชเกน กิลมิตฺถาติ วุตฺตา –

“ชมนิยํ ภนฺเต ยาปฺนียํ ภนฺเต, ปิณฺชเกน ปน^๑ เวน กิลมิมฺหา,
อมฺหากํ ทิ มาติกมาตา นามเภา อุปาสิกา จิตฺตวารํ ญตฺวา, ‘อโห วต โน เอวรฺูปนฺนาม อาหารํ ปุณฺณียาเทยฺยาติ จินตฺเต,
ยถาจินตฺติ อาหารํ ปุณฺณียาเทตฺวา อทาสีติ ตสฺสา คฺณมฺกํ กถยีสู.

[อุปาสิกาสักขของถวายตามที่ภิกษุต้องการ]

อภยตฺโร ภิกขุ ตสฺสา คฺณมฺกํ สุตฺวา ตตฺถ คฺนตฺกาโม หุตฺวา สตฺถุ สนฺติเก กมฺมภูณฺณํ คฺहेตฺวา “ภนฺเต ตํ คามํ คมิสฺสามีติ สตฺ
ถารํ อปุจฺจิตฺวา เชตฺวานา นิกฺขมิตฺวา อนฺพุพเพน ตํ คามํ ปตฺวา –

วิหารํ ปวิภุชฺสทิวเส จินตฺสิ “อโย กิร อุปาสิกา จินตฺติจินตฺติ ชานาติ, อหฺลจ มคฺเค กิลนฺโต วิหารํ สมฺมชฺชิตฺตํ น สกฺขิสฺสามิ,
อโห วต เม วิหารปฺภุชฺคคฺกํ มนุสฺสํ เปเสยฺยาติ.

อุปาสิกา เคเห นิสฺสินฺนาว อวชฺเชนฺตี ตมตฺถํ ญตฺวา “คจฺฉ, วิหารํ ปฺภุชฺคคฺคิตฺวา เอหีติ มนุสฺสํ เปเสสิ.

อิตรปิ ปาณียํ ปวิตฺกาโม “อโห วต เม สกฺขรปานกํ กตฺวา เปเสยฺยาติ จินตฺสิ.

อุปาสิกาทํ เปเสสิ.

“ปุณทิวเส ปาโต ว สีนิตุชยาคุ เม อุตตริภังค์ เปเสตุติ จินเตสิ.

อุปาสิกาทถา อกาสิ.

โส ยาคู ปิวิตวา “อโห วต เม เอวรูปุ ชชชกั เปเสยยาติ จินเตสิ.

อุปาสิกาทปี เปเสสิ.

โส จินเตสิ “อัย อุปาสิกา มยา สพพํ จินติตจินติตํ เปเสสิ, อหํ เอตํ ทฎฐุกาโม,

อโห วต เม นานครสโกชนํ คากาเปตวา สยเมว อากจเฉยยาติ.

อุปาสิกา “มม ปุตโต มํ ทฎฐุกาโม คมนนํ” เม ปจจาสิสตีติ โภชนํ คากาเปตวา วิหารํ คนตวา ตสส อทาสี.

โส กตมตตักกัจโจ “มาติกมาตา นาม ตวํ มหาอุปาสิเกติ ปุจฉิ.

“อาม ตาตาทิ.

“อุปาสิเก ตวํ ปจจิตตํ ชานาสีติ.

“กั มํ ปุจฉสิ ตาตาทิ.

“มยา จินติตจินติตํ สพพมกาสี, เตน ตํ ปุจฉามิติ.

“ปจจิตตชานนภิกขุ พหุ ตาตาทิ.

“นาค อญญะ ปุจฉามิ, ตวํ ปุจฉามิ อุปาสิเกติ.

เอวํ สนเตปิ, อุปาสิกา “ปจจิตตํ ชานามิติ อวตวา “ปจจิตตํ ชานนตา นาม เอวํ กโรนติ ปุตตาทิ อาห.

[ภิกษุลาอุปาสิกา กลับไปเฝ้าพระศาสดา]

โส “ภาริยํ วตทํ กम्मํ, ปุณฺชชนา นาม โสภนปี อโสภนปี จินเตนติ,

สจาทํ อยุตตํ จินตยิสสามิ, สห ภณฺชเกน โจริ จุฬาย คณฺหนตี วิย มํ วิปุกการํ ปาเปยย, มยา อิตโต ปลายิตุํ วฎฐตีติ

จินเตตวา “อุปาสิเก อหํ คมิสสามิติ อาห.

“กหํ อยยาติ.

“สตถุ สนตีกํ อุปาสิเกติ.

“วสถ ตาว ภนฺเต อิทาติ.

“น วสิสสามิ อุปาสิเก, คมิสสามวาติ นิภุมิตวา สตถุ สนตีกํ อคมาสิ.

[พระศาสดาแนะให้รักษาจิตอย่างเดียว]

อถ น สตถา “กั ภิกขุ น ตฺวํ ตตถ วสสีตี ปุจฺฉิ.

“อาม ภนฺเต, น สกกา ตตถ วสิตฺนฺติ.

“กัการณา ภิกขุติ.

“ภนฺเต สภา อุปาสิกา จินฺติตฺตจินฺติตํ สพฺพํ ชานาตี,
‘ปุถุชฺชนา จ นาม โสภณปี อโสมณปี จินฺเตนฺติ, สจาทํ กิลฺลิจิ อยุตฺตํ จินฺเตสฺสามิ,
สท ภณฺชเกน โจรํ จูฬาย คณฺหนฺตี วิย มํ วิปปการํ ปาเปสฺสตีตี จินฺเตตฺวา อากโตมฺหีตี.

“ภิกขุ ตตฺถเวว ตยา วสิตุํ วมฺภูตฺตีตี.

“น สกโกมิ ภนฺเต, นาทํ ตตถ วสิสฺสามีตี.

“เตนฺหิ ตฺวํ ภิกขุ เอกเมว รกฺขิตุํ สกฺขิสฺสตีตี.

“กั ภนฺเตตี.

“ตว จิตฺตเมว รกฺข, จิตฺตํ นาเมตํ ทฺรกรฺขํ, อตฺตโน จิตฺตเมว นิคฺคณฺห,
มา อภฺยํ กิลฺลิจิ จินฺตยิ, จิตฺตํ นาเมตํ ทฺนฺนิกฺคณฺหตี วตฺวา อิมํ คาถมาห

“ทฺนฺนิกฺคหสฺส ลหฺโน ยตถ กามนิปาตีโน
จิตฺตสฺส ทมฺโถ สาธฺ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวฺหตี.

[แก้อรธ]

ตตถ

จิตฺตํ นาเมตํ ทฺรเกน นิคฺคยฺหตีตี **ทฺนฺนิกฺคหํ**

ลหฺนุ อฺปฺปชฺชติ จ นิสฺสํสตี จาตี **ลหฺนุ**, ตสฺส ทฺนฺนิกฺคหสฺส ลหฺโน.

ยตถ กามนิปาตีโนตี ยตถ กตถจิวเว นิปาตฺนสีลสฺส.

เอตํ หิ ลภิตพฺพฐานํ วา อลภิตพฺพฐานํ วา ยุตฺตฐานํ วา อยุตฺตฐานํ วา น ชานาตี, เนว ชาตี โอลฺลเกตี, น โคตฺตํ, น วยํ,
ยตถ ยตฺถเวว อิจฺฉตี ตตถ ตตฺถเวว นิปตตีตี “ยตถ กามนิปาตีตี วุจฺจตี

ตสฺส เอวรูปสฺส จิตฺตสฺส ทมฺโถ สาธฺ จตฺุหิ อริยมคฺเคหิ ทนฺตภาโว ยถา นินฺพิเสวณํ โหตี ตถา กตภาโว สาธฺ.

กัการณา?

อิหํ หิ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวํ ทนฺตํ นินฺพิเสวณํ กตํ มคฺคผลสฺสุขํ ปรมตฺถนินฺพิพานสฺสุยฺยจ อวาทตีตี.

เทสนาปริโยसानะ สมปตฺตปริสา^๑ พหุ โสตาปนนาทโย อหะสุ.

มหาชนสฺส สาทถิกา เทสนา ซาตา.

[ภิกขุณฺนํกลับไปสู่มาติกคามอีก]

สตา ตสฺส ภิกขุโน อิมํ โอวาทํ ทตฺวา “คจฺจ ภิกขุ, อณฺเฏ กิณฺจิจิ อจินฺตยิตฺวา ตตฺเถว วสาหิติ ปหิณฺนิ.

โส ภิกขุ สตฺถุ สนฺติกา โอวาทํ ลภิตฺวา ตตฺถ อคฺมาสิ. กิณฺจิจิ พหิทฺธา จินฺตณํ นาม น จินฺเตสิ.

มหาอุปาสิกาปิ ทิพเพน จกฺขุณา โอโลเกนฺตี เถรํ ทิสฺวา “อิทาณิ โอวาททาเยกํ อจฺจริยํ ลภิตฺวา ปุณฺนาคโต มม ปุตฺโตติ อตฺตโน ญฺาณเณว ปริจฺฉินฺทิตฺวา ตสฺส สປปายาหารํ ปฏฺิยาเทตฺวา อทาสิ.

[พระเถระบรรลฺพระอรหัตและระลึกชาติได้]

โส สປปาโยโกชนํ ลภิตฺวา กติปาเหเนว อรหตฺตํ ปตฺวา มคฺคผลสุเขน วิตินาเมนฺโต

“อโห มหาอุปาสิกา มยฺหํ ปติภฺรฺฐา ซาตา, อหํ อิมํ นิสฺสาเย ภวนิสฺสรณํ ปตฺโตมฺหิติ จินฺเตตฺวา

“อิมสฺมี ตาว เม อตฺตภาเว ปติภฺรฺฐา ซาตา, สํสาเร ปน เม สํสรณตสฺส, อณฺเฏสุปี อตฺตภาเวสุ อยํ ปติภฺรฺฐา ภูตปุพฺพา โน วาติ อฺุچارเณโต เอกฺกนอตฺตภาวสฺตํ อณฺุสฺสริ.

สาปิ เอกฺกนอตฺตภาวสฺเต ตสฺส ปาทปริจฺจาริกา หุตฺวา อณฺเฏสุ ปฏฺิพทฺธจิตฺตา หุตฺวา ตํ ซีวิตา โวโรปาเปสิ.

เถโร ตสฺสา เอตฺตํ อคฺคณํ ทิสฺวา “อโห อยํ มหาอุปาสิกา ภาริยํ กมฺมํ อกาสิติ จินฺเตสิ.

[อุปาสิกาใคร่ครวญดูบรรพชิตกิจของพระเถระ]

มหาอุปาสิกาปิ เคเห นิสินฺนา ว “กินฺนุ โข มยฺหํ ปุตฺตสฺส ปพฺพชิตฺกิจจํ มตฺถกํ ปตฺตํ โนติ อฺุچارยมาณา ตสฺส อรหตฺตปตฺตี ญฺุตฺวา อุตฺตริ อฺุچارยมาณา

“มม ปุตฺโต อรหตฺตํ ปตฺวา ‘อโห วต เม อยํ อฺุปาสิกา มหตี ปติภฺรฺฐา ซาตาติ จินฺเตตฺวา

‘อตีเตปิ นฺุ โข เม อยํ ปติภฺรฺฐา ภูตปุพฺพา โนติ อฺุچارเณโต เอกฺกนอตฺตภาวสฺตํ อณฺุสฺสริ,

อหํ โข ปน เอกฺกนอตฺตภาวสฺเต อณฺเฏหิ สทฺธิ เอกโต หุตฺวา เอตํ ซีวิตา โวโรเปสิ,

อยํ เม เอตฺตํ อคฺคณํ ทิสฺวา ‘อโห ภาริยํ กมฺมํ กตํ อฺุปาสิกาเยติ จินฺเตสิติ อณฺุญฺาสิ.

“นตฺถิเอว นฺุ โข, สํสาเร สํสรณฺติยา, มม ปุตฺตสฺส อฺุกาโร กตปุพฺโพติ อฺุچارยมาณา ตโต อุตฺตริ สติมํ อตฺตภาวํ อณฺุสฺสริตฺวา

“สติเม อตฺตภาเว มยา เอตฺตสฺส ปาทปริจฺจาริกาย หุตฺวา เอกสฺมี ซีวิตา โวโรปนฺนฺุญฺาเน ซีวิทานํ ทินฺนํ,

อโห มยา มม ปุตฺตสฺส มหาอฺุกาโร กโตติ ญฺุตฺวา เคเห นิสินฺนา ว “อุตฺตริ วิเสเสตฺวา อฺุچارเถติ อาห.

[พระเถระนิพพาน]

โส ทิพพาย โสตธาตฺยา สทฺทํ สุตฺวา วิเสเสตฺวา สติมฺ อตฺตภาวํ อณฺุสฺสริตฺวา ตตฺถ ตาย อตฺตโน ชีวิตฺสฺส ทินฺนภาวํ ทิสฺวา
“อโห มม อิมาย มหาอุปาสิกาย อุปการโ กตฺพุพฺโพติ จินฺเตตฺวา อตฺตมโน หุตฺวา
ตสฺสา ตตฺถเว จตฺตฺส มคฺคผลฺส ปญฺหํ กเถตฺวา อณฺุปาทิสฺสาย นิพพานธาตฺยา ปรีนิพพายี.

อณฺฏตฺรภิกขุวตฺถุ.

๓. อุกกณฐิตภิกขุวตถุ.

“สุพุทธสนติ อิมั ฌมมเทสนั สตถา สาวตถิยั วิหระนโต อณญตรั อุกกณฐิตภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[พระเถระแนะนำอุบายพันทุกข์แก่เศรษฐีบุตร]

สตถริ กิระ สาวตถิยั วิหระนเต, เอโก เสฏฐิปุตโต อตตโน กุลุปกเถระ ออุปสงกมิตวา

“ภนเต อหิ ทุกขา มุจจิตุกาโม, เอกั เม ทุกขโต มุจจนาการิ กเถถาติ อาห.

“สาธาวุโส สเจสิ ทุกขา มุจจิตุกาโม, สลาภภตตั เทหิ, ปกขิกภตตั เทหิ, วสสาวาสิกั เทหิ, จีวราทโย ปจเจเย เทหิ,
อตตโน สาปเตยยั ตโย โภจันตยาเส กตวา เอเคน กมมนตัม ปโยเชหิ, เอเคน ปุตตทวาริ โปเสหิ, เอกั พุทธสาสนเ เทหิติ อาห.

โส “สาธ ภนเตติ วุตตปฏิปาฐิยา สพพ กตวา ปุน เถระ ปุจฉิ “อิโต อุตตริ อณญ กิ กโรมิ ภนเตติ.

“อาวุโส ตีณิ สรณานิ ปญจ สีลานิ คณหาหิติ.

ตานปิ คเหตุวา ตโต อุตตริ ปุจฉิ.

“เตนหิ ทส สีลานิ คณหาหิติ.

โส “สาธ ภนเตติ คณหิ.

โส เอว อนุปุพเพน ปุณญกมมสส กตตวา อนุปุพเพเสฏฐิปุตโต นาม ชาโต.

“อิโต อุตตริปิ กาทพพั ปุณญั อตถิ ภนเตติ ปุน ปุจฉิตวา, “เตนหิ ปพพชาหิติ วุตเต, นิกขมิตวา ปพพชิ.

ตสเสโก อภิธมมิโก ภิกขุ อจริโย อโหสิ.

เอโก วินยธโร อูปชฌาโย.

ตสส ลหุอุปสมบทสส อจริโย อตตโน สนตีกั อาคตกาเล อภิธมเม ปญหิ กเถสิ

“พุทธสาสนเ นาม อิทั กาทุ วุญญติ, อิทั กาทุ น วุญญตีติ.

อูปชฌาโยปิสส อตตโน สนตีกั อาคตกาเล วินเย ปญหิ กเถสิ

“พุทธสาสนเ นาม อิทั กาทุ วุญญติ, อิทั กาทุ น วุญญติ, อิทั กปปติ, อิทั น กปปตีติ.

[อัยากลีกจนชูปยอม]

โส จินเตสิ “อโห ภาริยั อิทั กम्म, อหิ ทุกขา มุจจิตุกาโม ปพพชิตโต, อิช จ เม หตถปปสารณฐานเมว น ปญญาติ,
เคเห ฐตวา วุญญทุกขา มุจจิตุ สกกา, มยา คิหิชา ภาวิตุ วุญญตีติ.

โส ตโต ปญญา อุกกณฐิตอ อนภริโต ทวตตีสาการเ สชฌายั น กโรติ, อุตเทสั น คณหาติ,

กิส ลูโข ฌมนิสนถตคตโต อาสสิยาภิกขุโต กจจุปริกณเณ อโหสิ.

อด นั ทหรสามเนรา “อาวุโส ก็ ตวั จฐิตฐาเน จฐิตัว, นิสินนฐาเน นิสินโนว อโหสิ,
ปณชโรคาภิกุโต ก็โส ลุโข ธมนิสนถคตโต อาลสิยาภิกุโต กจจุปริกณโณ, กิเนเต กตนติ ปุจฉิสสุ.

“อุกกณฐิตมहि อาวุโสติ.

“ก็การณาคติ.

โส ตั ปวตตี อาโรเจสิ.

เต ตสส อาจริยูปขมายนัน อาจิกขิสสุ.

อาจริยูปขมายา ตั อาทาย สตุล สนตีกั อคมंसุ.

[รักษาจิตอย่างเดี่ยว อาจพันทุกขได้]

สตถา “ก็ ภิกขเว อาคตตถาคติ อาห.

“ภนเต อัย ภิกขุ ตุมหากั สาสเน อุกกณฐิตติ.

“เอวံ กิร ภิกขุติ.

“อาม ภนเตติ.

“ก็การณาคติ.

“อห ภนเต ทุกขา มุจจิตุกาโม ปพพชิตโต, ตสส เม อาจริโย อภิมมกถั กเถสิ, อุปขมาโย วินยถถ,
สวาทั ‘อิธ เม หตถปปसारณฐาณเมว นตถิ, คิหิณา หุตวา สกกา ทุกขา มุจจิตุ, คิหิ ภวิสสามิติ สนนินฐาณมกาสิ ภนเตติ.

“สเจ ตวั ภิกขุ เอกเมว รกขิตุ สกขิสสสิ, อวเสสานัน รกขนกิจจัน นตถิติ.

“ก็ ภนเตติ.

“ตว จิตตเมว รกขิตุ สกขิสสสิติ.

“สกขิสสามิ ภนเตติ.

“เตนหิ อตตโน จิตตเมว รกขาหิ, สกกา ทุกขา มุจจิตุนติ อิมั โอวาทั หุตวา อิมั คาถมาห

“สุททส สุนิปุณ

ยตถกามนิปาตนิ

จิตต รกเขต เมธาวิ

จิตต คุตต สุขาวหนติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ สุตทสนติ สุกจ สุตทส.

สุนิปุณนติ สุกจ นิปุณัน ปรมสณห.

ยตถ กามนิပါတินนติ ชาตืออาทีนึ อโนโลเกตวา ลภิตพพาลภิตพพยุตตายุตตมฐาเนสสุ ยตถ กตถจิ นิปตสนสิล.

จิตต์ รกเขต เมธาวิติ อนรพาลอ ทุมเมโร อตตโน จิตต์ รกขิต्तํ สมตโถ นาม นตถิ, จิตตวสิโก หุตวา อนยพยสนํ ปาปุณาติ.

เมธาวิ ปน ปณตโตว จิตต์ รกขิต्तํ สกโกติ, ตสฺมา ตวปี จิตตเมว โคเปหิ.

อิทํ หิ จิตต์ คุตต์ สุขาวหํ มคคผลนิพพานสุขานิ อวาทสิติ.

เทสนาปริโยसाने โส ภิกขุ โสตาปตติผลํ ปาปุณนิ.

อณญेषิ พหุ โสตาปนนาทโย อหะสุ.

เทสนา มหาชนสฺส สาทถิกา อโหสิติ.

อุกกณฐิตภิกขุวตถุ.

๔. ภาคินยสงฆกรุขิตตเถรวตถุ.

“ทูลรณม อากจรรนติ อิมม ฌมมเทสนน สุตถา เขตวเนน วิหรนโต สงฆกรุขิตต นาม ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[พระเถระไม่รับผ้าสาฎกที่พระหลานชายถวาย]

สาวตถึย กิเรโก กุลปุตโต สุตถุ ฌมมเทสนน สุตถวา นิกขมิตวา ปพพชิตโต ลทฐุปสมบโท สงฆกรุขิตตเถโร นาม หุตวา กติปาเหนว อรหตตัม ปาปุนิ.

ตสส กนิฏฐุ ปุตตัม ลภิตวา เถรสส นาม อกาสิ.

โส ภาคินยสงฆกรุขิตโต นาม หุตวา วยปุตโต เถรสส สนตเถ ปพพชิตวา ลทฐุปสมบโท

อญญตสสมิ คามการาเม วสส อุกคนตวา “เอก สุตตหตถัม เอก อญญุตถนติ เทว วสสวาสิกสาฎเก ลภิตวา

“อญญุตถตถัม อุกขมยาสส เม ภวิสสตีติ สลลภเขตวา “สุตตหตถัม มยหัม ภวิสสตีติ จินเตตวา –

วุตถวสโส “อุกขมยัม ปสสิสสามิติ อากจจนโต อนตรามคเค ปินทาย จรรนโต อากคนตวา, เถเร วิหารัม อนาคเตเยว, วิหารัม ปวิ
สิตวา เถรสส ทิวาญญานัม สมมชชิตวา ปาโททกัม อุกปญญาเปตวา อาสนัม ปญญาเปตวา อากมนมคคัม โอลเณนโต นิสีทิ.

อถสส อากมนนภาว ญุตวา^๑ ปจจुकคมนน กตวา ปตตจิวรัม ปฏิกคเหตุวา “นิสัทถ ภนเตติ เถรัม นิสีทาเปตวา ตาลวณญัม อาทาย วิ
ชิตวา ปานียัม ทตวา ปาเท ไรวิตวา ตัม สาฎกัม อานेतวา ปาทมูเล ฐเปตวา “ภนเต อิมม ปริภุชชาติ วตวา วิชยมาโน อญญาสี.

อถ นัม เถโร อาท “สงฆกรุขิต มยหัม จิวรัม ปริปุนณัม, ตวเมว ปริภุชชาติ.

“ภนเต มยา ลทฐกาลโต ปญญาเย อยัม ตุมหากเมว สลลภชิตโต, ปริโณคัม กโรถาติ.

“โหตุ สงฆกรุขิต, ปริปุนณัม เม จิวรัม, ตวเมว ปริภุชชาติ.

“ภนเต มา เอวัม กโรถ, ตุมเหทิ ปริภุชเต, มยหัม มหปผลัม ภวิสสตีติ.

[พระหลานชายนึกถึงขรราวาสวิสัย]

อถ นัม ตสส ปุนปุนนัม กเถนตสสาปิ, เถโร น อิจฉิ.

เอวัม โส วิชยมาโน ฐิตโต ว จินเตสิ “อหัม เถรสส คิทธิกาเล ภาคินยโย, ปพพชิตกาเล สทฐิวิหาริก,

เอวัมปิ มยา สทฐิ อุกขมายโย ปริโณคัม น กาทุกาโม, อิมสมิ มยา สทฐิ ปริโณคัม อกรเณเต, กิ เม สมณภาเวเน, คิหิ ภวิสสามิติ.

อถสส เอตทโหสิ “ทุสสนฐาปิโย ขรราวาส, กิณนุ โช กตวา คิทธิโกโต ชีวิสสามิติ.

ตโต จินเตสิ “อญญุตถสาฎกัม วิกกิณิตวา เอกัม เอพิกัม คณทิสสามิ, เอพิกานาม ชิปโป วิชายนติ,

สวาทัม วิชาตัม วิชาตัม วิกกิณิตวา มุลัม กริสสามิ, มูเล พหุ กตวา เอกัม ปชาปตี อานีสสามิ, สา เอกัม ปุตตัม วิชยิสสตี, –

๑ ส. ย. อถ นัม อากจจนตัม ทิสวา.

อดสส มม มาตุลสส นามํ กตวา จุฬยานเก นิสีทาเปตวา มม ปุตตถจ ภาริยถจ อาทาย มาตุลํ วนทิตุํ อากมิสสามิ,
อากจณนโต อนตฺรามคเค มม ภาริยํ วกขามิ ‘อาเนหิ ตาว เม, ปุตตํ วหิสสามิ นนฺติ,
สา ‘กินฺเต ปุตฺเตน, เอหิ, ยานํ ปาเชหิติ วตวา ปุตตํ คเหตุวา ‘อหํ เนสสามิ นนฺติ สนฺธาเรตุํ อสฺกโกณฺตี จกฺกปาเท ฉชฺเชสฺสตี, –
อดสส สรียํ อภริหิตวา จกฺกํ คมิสฺสตี, อด นํ ‘ตวํ มม ปุตตํ เวน มยหํ อทาสี นํ สนฺธาเรตุํ นาสกฺขี^๑, นาสีโตสิ ตยาตี วตวา
ปโตทยภูฏิยา ปิฏฺฐี ปหริสสามีตี.

[พระเถระถูกพระหลานชายตี]

โส เอวํ จินฺเตนโต ฐุตฺวา วิชยมาโนว เถรสฺส สีสํ ตาลวณฺเณน ปหริ.

เถโร “กินฺนุ โข อหํ สงฆกรุขิตฺเตน สีเส ปหโตตี อุปฺชาเรนโต เตน จินฺติตฺตจินฺติตํ สพฺพํ ญุตวา
“สงฆกรุขิต มาตุคามสฺส ปหารํ ทาทุํ นาสกฺขิ, เอตถ มหฺลลกตฺเถรสฺส โก โทโสตี อาห.

โส “อโห ญฺญโฐมฺหิ, ญาตํ กิร เม อุปฺชมาเยน จินฺติตฺตจินฺติตํ, กิ เม สมณภาเวนาตี ตาลวณฺเณญฺจ ฉชฺเชตฺวา ปลายิตุํ อารทฺโธ.

[พระศาสตราจารย์ถามเหตุที่เกิดขึ้น]

อด นํ ทหฺรสามเณรา อนุพฺนุชิตฺวา อาทาย สตถุ สนฺติกํ อากมิสฺสุ.

สตถา เต ภิกฺขุ ทิสฺวา “กิ ภิกฺขเว อากตฺตถ, เอโก โว ภิกฺขุ ลทฺโธตี ปุจฺฉิ.

“อาม ภนฺเต อิมํ ทหฺรํ อุกฺกณฺฐิตฺวา ปลายนฺตํ คเหตุวา ตุมหากํ สนฺติกํ อากตฺมहाตี.

“เอวํ กิร ภิกฺขุตี.

“อาม ภนฺเตตี.

“กิมตถํ เต ภิกฺขุ เอวํ ภาริยํ กมฺมํ กตํ? นนฺ ตวํ อารทฺทวิริยสฺส เอกสฺส พุทฺธสฺส ปุตฺโต,
มาทิสฺส นาม พุทฺธสฺส สาสเน ปพฺพชิตฺวา อตฺตานํ ‘โสตาปนฺโนตี วา
‘สกาทาคามิตี วา ‘อนาคามิตี วา ‘อรหาตี วา วทาเปตุํ นาสกฺขิ, กิมตถํ เอวํ ภาริยํ กมฺมมกาสิตี.

“อุกฺกณฺฐิตฺสมี ภนฺเตตี.

“กึการณา อุกฺกณฺฐิตฺสตีตี.

โส วสฺสวาสิกาสาฎกานํ ลทฺททิวสโต ปฏฺฐาย ยาว เถรสฺส ตาลวณฺเณน ปหารา สพฺพํ ตํ ปวตฺตี สตถุ อโรเจตฺวา
“อิมินา การเณน ปลาโตสมี ภนฺเตตี อาห.

[สำรวมจิตเป็นเหตุให้พ้นเครื่องผูกของมาร]

อถ น สุตถา “เอหิ ภิกขุ, มา จินตยิ, จิตตํ นามเต หุเร โหนตฺถปี อารมมณํ สมปฺปฺยจฺจชฺชาตํ,
ราคโธสมโหพนฺธนา มุจฺจนตถาย วายมิตฺตํ วฏฺฏตีติ วตฺวา อิมํ คถมาห

“**ทฺรฺงคฺมํ เอกจฺรํ** **อสฺรํรํ คฺุหาสยํ**
เย จิตตํ สยญฺเมสฺสนติ **โม่กฺขนติ มารพนฺธนาติ.**

[แก้อรธ]

ตตถ **ทฺรฺงคฺมนติ.**

จิตตสส ทิ มกฺกฏสฺตตมตตกฺปิ ปฺรตฺถิมาทิสสาภาเคน คมนาคมนํ นาม นตฺถิ, หุเร สนตฺถปี อารมมณํ สมปฺปฺยจฺจตีติ
ทฺรฺงคฺมํ นาม ชาตํ.

สตตฺถุจฺจิตตานิ ปน เอกโธ กณฺณิกพฺพทฺธานิ เอกกฺขณฺเ อุปฺปชฺชิตฺตํ สมตถานิ นาม นตฺถิ, อุปฺปตฺติกาเล เอเกกเมว จิตตํ อุปฺปชฺชติ,
ตสฺมี นิสฺรุทฺเธ, ปฺน เอเกกเมว อุปฺปชฺชตีติ **เอกจฺรํ** นาม ชาตํ.

จิตตสส สรฺรํสณฺฐานํ วา นีลาทิปกาโร วณฺณเกโท วา นตฺถีติ **อสฺรํรํ** นาม ชาตํ.

คฺุหา นาม จตฺมมหาฏตคฺุหา, อิทฺถจ หทฺยรूपํ นิสฺสาย ปวตตตีติ **คฺุหาสยํ** นาม ชาตํ.

เย จิตฺตฺนติ เย เกจิ ปฺริสา วา อิตฺถิ วา คหฺฐฺฐา วา ปพฺพชิตฺตา วา อนฺุปฺปชฺชนกฺกิเลสฺสส อุปฺปชฺชิตฺตํ อเทนฺดา
สตีสมโม่เสน อุปฺปนฺนิกิเลสํ ปชฺชนฺดา จิตตํ สยญฺเมสฺสนติ สยญฺตํ อวิกฺขิตตํ กริสฺสนติ.

โม่กฺขนติ มารพนฺธนาติ สพฺเพ เต กิเลสพนฺธนาภาเวน มารพนฺธนสงฺขาตา เตภูมิกวฏฺฐา มุจฺจิสฺสนตีติ.

เทสนาปฺริโยसानเ ภาคินยสงฆกรกขิตตเถโร โสตาปตฺติผลํ ปาปฺุณิ.

อญฺเยปิ พฺหุ โสตาปนฺนาทโย ชาตา.

มหาชนสฺส สาทฺถิกา เทสนา อโหสีติ.

ภาคินยสงฆกรกขิตตเถรวตถุ.

๕. จิตตหตถตเถรวตถุ.

“อนวภูตจิตตสชาติ อิมั ฌมมเทสนั สตถา เขตวเน วิหรนโต จิตตหตถตเถรึ นาม อารพภ กเถสิ.

[เขาเที่ยวตามโค จนอ่อนเพลีย]

เอโก กิร สาวตถิวาสี กุลปุตโต นนฺทโคณิ ปริเยสนโต อรณญั ปวิสิตวา มชฺฌนตีกกาลเ โคณิ ทิสวา ยูเถ วิสสชเขตวา “อวสสั อยยานั สนตีกเ อาหารมตตั ลภิสสามีติ ขุปปิปาสาปีฬิตโต วิหารั ปวิสิตวา ภิกขุณั สนตีกั คนตวา วนทิตวา เอกมนตั อภูทาสี.

ตสมึ โข ปน สมเย ภิกขุณั อวการปาทิยั ภูตดาวเสสกั ภูตตั โหติ.

เต ตั ฉาตกปีฬิตั ทิสวา “อิงฆ ภูตตั คเหตุวา ภูตชาติ วทีสุ.

พุทฺธกาเล จ นาม อนนฺทสฺสพฺพยณฺชนั อุปฺปชฺชติ.

โส ตโต ยาปนมตตั คเหตุวา ภูตชิตวา ปานียั ปวิตวา หตฺเถ ไรวิตวา ภิกขุ วนทิตวา

“กั ภูตเต อชฺช อยยา นิมนตฺนภูทาสี อคฺมสูติ.

“นตฺถิ อุปาสก, ภิกขุ อิมินา ว นิหารเณ นินพฺทึ ลภนตีติ.

[เขาบวชเป็นภิกษุ]

โส “มยั อภูทาสย สมนฺทาสย รตตฺนทิวั นินพฺทึ กมฺม กโรนฺตปิ เอว มธฺรพฺพยณฺชนภูตตั น ลภาม,

อิมเ กิร นินพฺทึ ภูตชฺชติ, กั เม คิหิภาเวณ, ภิกขุ ภวิสสามีติ จินฺเตตวา ภิกขุ อุปสงกมิตวา ปพฺพชฺช ยาจิ.

อล นั ภิกขุ “สาธู อุปาสกาติ ปพฺพาเชสุ.

โส ลทฺฐปสมบโท สพฺพุการั วตตปฏิวตตั อกาสิ.

โส พุทฺธานั อุปฺปนเนน ลภสฺสกาเรณ กติปาหจฺเจเนน ภูตสรีโร อโหสิ.

[เขาบวชๆ ลึกๆ ถึง ๖ ครั้ง]

ตโต จินฺเตสิ “กั เม ภิกขาย จริตวา ซีวิตเนน, คิหิ ภวิสสามีติ.

โส วิพภมิตวา เคหุ ปาวีสิ.

ตสฺส เคเห กมฺม กโรนฺตสฺส กติปาเหเนว สรีริ มิลาเย.

ตโต “กั เม อิมินา ทุกฺเชน, สมโณ ภวิสสามีติ จินฺเตตวา ปุณาคนตวา ปพฺพช.

โส กติปาหุ วีตฺนเมตวา ปุณ อุกกณฺฐิตวา วิพภมิ. ปพฺพชิตกาเล ปน ภิกขุณั อุปการโก อโหสิ.

โส ปุณปี กติปาเหเนว อุกกณฐิตวา “กั เม คิหิภาเวณ, ปพพชิสสามิตี คนตวา ภิกขุ วณทิตวา ปพพชชั ยาจิ.

อล นั ภิกขุ อุปการวเสน ปุณ ปพพาชยีสสุ, เอวั โส ฉกขตตุ์ ปพพชิตวา อุปพพชิตโต.

ตสส ภิกขุ “เอส จิตตวสีโก หุตวา วิจรตีตี “จิตตหตตเถโรตี นามั กรีสสุ.

[ครั้งที่ ๗ เขาเกิดธรรมสังเวช จึงบวชไม่สึก]

ตสเสวั อปราปร วิจรณตสเสว, ภริยา คพภินี อโหสิ.

โส สตตเม วาเร อรณญโต กสิภณห์ อาทาย เคห์ คนตวา ภณห์ ฐูปตวา “อดตโน กาสาวั คณหิสสามิตี คพภั ปาวิสี.

ตสมิ ขณ ตสส ภริยา นิปชชิตวา นิททายตี.

ตสสา นิวตถสาฎโก อปคโต. มุขโต ลาลา ปคฆรตี, นาสา ชุรุชรายตี, มุขั วิวัฏฐั, ทนตัม ฆัสตี.”

สา ตสส อุทฐมาตกสรีรั วิย อุปภูฐาสี.

โส “อนิจจํ ทุกขํ อิหํ, อหํ เอตตัง กาลัง ปพพชิตวา อิมํ นิสสาย ภิกขุภาเว สณฐาตุ์ นาสกขินตี
กาสาวโกฎฐิยั คเหตวา อุทเร พนธโนโต ว เคหา นิกขมิ.

อลสส อนนตรเคเห ฐิตา สสสุ ตั ตถา คจจมานัน ทิสวา

“อัย ปฏิกกนโต อิทาเนว อรณญโต อาคจจนโต ว กาสาวั อุทเร พนธิตวา นิกขนโต วิหาราภิมุโข คจจตี, กิณนุ ไซตี
เคห์ ปวิสิตวา นิททายมานัน ธีตรั ปสสิตวา “โส อิมํ ทิสวา วิปปฏิสสารี หุตวา คโตตี ญุตวา ธีตรั ปหริตวา

“อุฏฐเหตี กาทภณณิ, สามิโก เต ตั นิททายมานัน ทิสวา วิปปฏิสสารี หุตวา คโต, นตถิ โส อีโต ปฏฐาย ตูยหนตี อาห.

“อเปหิ อเปหิ อมม, กุโต ตสส คมนัน, กติปาเหเนว ปุณ อาคมิสสตีตี.

โสปี “อนิจจํ ทุกขนตี วตวา คจจนโต คจจนโต ว โสตาปตตีผลั ปาปุณิ.

โส คนตวา ภิกขุ วณทิตวา ปพพชชั ยาจิ.

“น สกชิสสาม มยั ตั ปพพาชตตุ์, กุโต ตูยหัง สมณภาโว, สตถก นิสาทน ปาสาณสทิสั ตว สีสนตี.

“ภนเต อิทานิ มั ออนุกมปาย เอกวารั ปพพาชเถาตี.

เต ตั อุปการวเสน ปพพาชยีสสุ.

[บรรลู่พระอรหัตแล้วถูกหาว่าพูดไม่จริง]

โส กติปาเหเนว สห ปฏิสสมิทาหิ อรหตตุ์ ปาปุณิ.

เตปี ตั อาหัสสุ “อาวัโส จิตตหตถ, ตว คมนสมยั ตวเมว ชาเนยยาสิ, อิมสมิ เต วาเร จิรายิตนตี.

“ภนฺเต สัสคฺคสฺส อตฺถิภาวกาเล คตฺมฺห, โส โน สัสคฺโค ฉินฺโน, อิทานิ อคฺมฺนธฺมา ชาตฺมฺหาติ.

ภิกฺขุ สตฺถุ สนฺติกัํ คนฺตฺวา “ภนฺเต อัยฺ ภิกฺขุ อมฺเหติ เอวํ วุตฺโต เอวํ นาม กเถติ, อญฺญํ พยาโกโรติ, อญฺญํ วทตีติ อารฺหํสุ.

สตฺถา “อาม ภิกฺขเว, มม ปฺตฺโต อตฺตโน อนวญฺจิตฺ จิตฺต กาลे สทฺธมฺมํ อชานนฺกาลे คมฺนาคมนํ อกาสิ,
อิทานิสฺส ปุณฺณญจ ปาปญจ ปหีนฺนติ วตฺวา อีมา เทว คาลา อภาสิ

“อนวญฺจิตฺจิตฺตสฺส	สทฺธมฺมํ อวิชานโต
ปริปลวปฺสาทสฺส	ปญฺญา น ปริปุริติ
อนวสฺสจฺจิตฺตสฺส	อนนฺวาทเจตฺโส
ปุณฺณปาปปหีนสฺส	นตฺถิ ชาครโต ภยฺนติ.

[แก้อรฺรล]

ตตฺถ อนวญฺจิตฺจิตฺตสฺสาติ “จิตฺตํ นามตํ กสฺสจฺจิ นิพฺพธํ วา ถาวรํ วา นตฺถิ,
โย ปน ปุคฺคโล อสฺสปิณฺธุ ฐปิตกฺุมภณฺหํ วิย ฤษฺราสิมฺหิ โภกฺขิตฺตฺวาณฺโก วิย ฆลฺลาตฺสีเส กทฺมฺพปฺปมฺ วิย กตฺถจฺจิ น สณฺฐาติ
กทาจฺจิ เสวโก โหติ กทาจฺจิ อาชีวโก กทาจฺจิ นิคฺคณฺโฐ กทาจฺจิ ตาปโส
เอวํวโป ปุคฺคโล อนวญฺจิตฺจิตฺโต นาม

ตสฺส อนวญฺจิตฺจิตฺตสฺส สตฺตตฺตฺสโรพิภฺกฺขิยธฺมฺเมภํ อิมํ สทฺธมฺมํ อชานนฺตสฺส ปริตฺตสทฺธตฺตาย วา อุลฺลวฺนสทฺธตฺตาย วา
ปริปลวปฺสาทสฺส กามาวจฺราปี รุปาวจฺราทีเกหาปี ปญฺญา น ปริปุริติ,
กามาวจฺรายปี อปริปุริยมานาย, กุโธ ว รุปาวจฺรารุปาวจฺรโลกุตฺตรปญฺญาปริปุริสฺสตีติ ทีเปติ.

อนวสฺสจฺจิตฺตสฺสาติ ราเคน อตฺินฺตจิตฺตสฺส.

อนนฺวาทเจตฺโสติ “อาหตฺจิตฺโต ชีลชาโตติ” อาคตฺฐาเน โทเสน จิตฺตสฺส ปทฺทภาโว วุตฺโต,
อิธ ปน “โทเสน อปฺปฏิหตฺจิตฺตสฺสาติ อตฺโถ.

ปุณฺณปาปปหีนสฺสาติ จตฺตถมคฺเคน ปหีนปุณฺณสฺส เจว ปหีนปาปสฺส จ ชีณาสวสฺส.

นตฺถิ ชาครโต ภยฺนติ ชีณาสวสฺส ชาครนฺตฺสเสว ภาวภาโว กถิตฺโต วิย,
โส ปน สทฺธาทีหิ ชาครธฺมเมหิ สมนฺนาคตฺตฺตา ชาครโร นาม, ตสฺมา ชาครนฺตฺสสาปี อชาครนฺตฺสสาปี กิเลสภยํ นตฺถิ, กิเลสานํ
อปฺจฺจาวตฺตนโต.

น หิ ตํ กิเลสา อนฺุพฺนธฺนติ, เตน เตน มคฺเคน ปหีนานํ ปุณฺ อณฺุคฺมฺนโต,
เตนาห “โสตาปตฺติมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา, เต กิเลสเ น ปุเนติ, น ปจฺจาคจฺจติ,
สทฺทาคามีอนาคามีอรฺหตฺตมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา, เต กิเลสเ น ปุเนติ น ปจฺจาคจฺจตีติ.

เทสฺนา มหาชนสฺส สาทฺถิกา สผลา อโหสิ.

[กิลีสทำผู้มีอุปนิสัยแห่งพระอรหันต์ ให้เศร้าหมองได้]

อถกทิวสํ ภิกขุ กถํ สมุฏฐาเปสุ “ภาริยา วติเม อาวุโส กิลีเสนา นาม,
เอวรूप อรหตตูปนิสสยสมปนโน กุลปุตโต กิลีเสหิ อาลูลิต สดต วาเร คิหิ หุตวา สดต วาเร ปพพิชิตติ.

สดถา เตสํ กถาปวตตี สุตวา ตังฆณานูรูเปเน คมเนน ธมมสมภํ คนตวา พุทธานเน นิสินโน
“กาย นุตถ ภิกขเว เอตริหิ กถาย สนนิสินนาติ ปุจจิตวา, “อิมาย นามาติ วุตเต,
“เอวเมว ภิกขเว กิลีเสนา นาม ภาริยา, สเจ เอเต รูปิโน หุตวา กตถจิจิ ปกขิปิตุํ สกกา ภาเวยฺย,
จกกวาลํ อติสมพารํ, พรหมโลก อตินิจโก, โอกาโส เนสํ น ภาเวยฺย,
มาทิสปี นามเต ปญญาสมปนโน ปุริสาชานนํ อาโลเลนติ,
อวเสเสสุ กา กถา, อหฺยหิ อชฺฒนาหิมตตํ วรโกจรโก^๑ กุณฺฐกุกุทาลญจ นิสสาย ฉ วาเร ปพพิชิตวา อุปพพิชิตปุพฺโพติ.

“กถา ภาเนเตติ.

“สุณิสสส ภิกขเวติ.

“อาม ภาเนเตติ.

“เตนหิ สุณาถาติ อตีตํ อาหาริ

[เรื่องบัณฑิตจอบเหี้ยน]

อตีเต, พาราณสียํ พรหมทตเต รชชํ กาทเรนเต, กุกุทาลปญชิตโต นาม พาทริกปพพิชชํ ปพพิชิตวา อญฺฐ มาเส หิมวเนเต วสิตวา,
วสสารตตสมเย จ ภูมียา ดินตตาย, “เคเห เม อชฺฒนาหิมตโต วรโกจรโก จ กุณฺฐกุกุทาลโก จ อตถิ, วรโกจรกพิชํ มา นสสิตี
อุปพพิชิตวา เอกญฺฐานํ กุกุทาลเลน กสิตวา ตํ พิชํ วปิตวา วตี กตวา ปกุกกาเล อชฺฐริตวา นานิมตตํ พิชํ ฐเปตวา เสสํ ชาทิ.

โส “กิ เมทานิ เคเหเน, ปุน อญฺฐมาเส ปพพิชิสสามีติ นิกขमितวา ปพพิชิต.

อิมินา ว นีหาเรน นานิมตตํ วรโกจรกญจ กุณฺฐกุกุทาลญจ นิสสาย สดต วาเร คิหิ หุตวา สดต วาเร ปพพิชิตวา
สดตเม ปน วาเร จินเตสิ “อหํ สดต วาเร อิมํ กุณฺฐกุกุทาลํ นิสสาย คิหิ หุตวา ปพพิชิต, กตถจิจิเว นํ ฉชฺเตสสามีติ.

โส คงคาคีรํ คนตวา “ปติตญฺฐานํ ปสสนโต โอตริตวา คณฺเหยฺย, ยถาสส ปติตญฺฐานํ น ปสสามิ ตถา นํ ฉชฺเตสสามีติ
จินเตตวา นานิมตตํ พิชํ ปีโลติกาย พนฺธิตวา ปีโลติกํ กุกุทาลมเล พนฺธิตวา กุกุทาลํ อคคทณฺชเก คเหตวา คงคาคีเร ฐิตโต
อกขินี นิम्मิลेतวา อุปริสเส ติกขตตุํ อวชชิตวา คงคาย ชิปิตวา นีวตติตวา โอลเเกตวา ปติตญฺฐานํ อทิสวา
“ชิตํ เม, ชิตํ เมติ ติกขตตุํ สททมกาสิ.

ตสมิ ขณ พาราณสี ราชา ปจฺจนตํ วุปสมेतวา อากนตวา นทีตีเร ขนธาวาริ นีวาเสตวา
นทานตถาย นที โอตินฺโณ ตํ สททํ อสฺโสสิ.

ราชูนญจ นาม “ชิตํ เม, ชิตํ เมติ สททอ อมนาโป โหติ.

โส ตสส สนนตีกั คนตวา “อหิ อิทานิ อมิตตมททหน กตวา ‘ชิต์ เมติ อาคโต, ตวั ปน ‘ชิต์ เม ชิต์ เมติ วิรวสิ, กิ นามตนติ ปุจฉิ.

กุกุทาลปนุชิตโต “ตวั พาทิเรเก โจเร ชินิ, ตยา ชิต์ ปุน อชิตเมว โหติ,
มยา ปน อชมตติโก โลกโจโร ชิตโต, โส ปุน มั น ชินิสสติ, ตสเสว ชโย สาธูติ วตวา อิมิ คากมาท

“น ตั ชิต์ สาธู ชิต์ ยั ชิต์ อวชียติ
ตั โช ชิต์ สาธู ชิต์ ยั ชิต์ นาวชียตีติ.^๑

ตัมณเวยว คงคั โอลิเกนโต อาโปกลิณิ นิพพตเตตวา อธิคตวิเสโส อากาเส ปลลลงเกน นิสสิทิ.

ราชา มหาปุริสสส รมมกถิ สุตวา วนทิตวา ปพพชชั ยาจิตวา สทธี พลกาเยน ปพพชช.

โยชนมตตา ปริสา อโหสิ.

อโปโรปี สามนตราชา ตสส ปพพชิตภาว สุตวา “ตสส รชชั คณหิสสามีติ อากนตวา ตถา สมิทธี นครุ สุลญั ทิสวา
“เอวรूपิ นครุ ฉชเทตวา ปพพชนโต ราชา น โอรเก ฐาเน ปพพชิสสติ, มยาปี ปพพชิตุ วฏฐตีติ จินเตตวา
ตตถ คนตวา มหาปุริสสุ ออุปสงกมิตวา ปพพชชั ยาจิตวา สปริโส ปพพชช.

เอเตเนว นิหารเน สตต ราชาโน ปพพชชีสุ.

สตตโยชนิโก อสสโม อโหสิ.

สตต ราชาโน โภเค ฉชเทตวา เอตตกั ชนั คเหตุวา ปพพชชีสุ.

มหาปุริโส พรหมจริยวาส วสิตวา พรหมโลกูปโค อโหสิ.

สตถา อิมิ รมมเทสนัน อาทริตวา “อหิ ภิกขเว ตทา กุกุทาลปนุชิตโต อโหสิ.^๒ กิเลสา นามเต เอว ภาริยาติ อาท.

จิตตหตถตเถรวตถุ.

๑ ชุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๒.

๒ สี่. ม. ยุ. อโหสิ.

๖. อารทวิปสสภิกขุชาดก.

“กมุฏปมนติ อิมं ธรรมเทศนํ สตถา สาวตถียํ วิหรนโต อารทวิปสสเก ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกขุ ๕๐๐ รูปอยู่ในไพโรสนา]

สาวตถียํ กิร ปญจสตา ภิกขุ สตถุ สนตีกะ ยาว อรหตตวา กมมฏฐานํ คเหตุวา “สมณธมมํ กริสสามาติ โยชนสตมคคํ คนตวา เอกํ महาคามํ อคมีสุ.

อถ เน มนุสสา ทิสวา ปญญตตาสเนสุ นิสิตาเปตวา ปณิเตหิ ยาคูอาทิตี ปริวิสิตวา “กถถ ภาเนต คจจถาติ ปุจจิตวา, “ยถาพาสูกฐานนติ วุตเต, “ภาเนต อิมं เตมาสํ อิเว วสถ, มยปี ตุมหากํ สนตีกะ สรณesu ปติฏฐาย สีลานิ รกขิสสามาติ ยาจิต วา เตสํ อธิवासนํ วิทิตวา “อวิทุเร ฐานे มหนโต ว วนสนนโห อตถิ, เอตถ วสถ ภาเนตติ วตวา อุกโยเชสุ.

เต ภิกขุ ตํ วนสนนํ ปริวิสิสุ.

[เทวดาทำอุบายหลอนภิกขุ]

ตสมิ วนสนนเภา อธิวตถา เทวดา “สีลวโนโต อยยา อิมं วนสนนํ อนุปุตตวา, อยุตตํ โข ปน อมหากํ, อยเยสุ อธิ วสนเตสุ, ปุตตภาตีก” คเหตุวา รุกเข อภิรุษห วสิตุนติ โอตริตวา ภูมियํ นิสิติตวา จินตยีสู “อยยา อิมสมิ ฐานे อชเชกรตตี วสิตวา อทธา เสว คมิสสนตตี.

ภิกขุปี ปุนทิวเส อนโตคาเม ปินทาย จริตวา ปุน ตเมว วนสนนํ อาคมีสุ.

เทวดา “ภิกขุสงฆो สุวตนาย เกนจิ นิมนตโต ภวิสสตี ตสมมา ปุน อากจจติ, อชช คมนํ น ภวิสสตี, เสว คมิสสนตี มลเยติ อิมินา อุกปาเยน อพตมมาสตตํ ภูมियเมว อจจีสู.

ตโต จินตยีสู “ภทนต์วา อิมं เตมาสํ อิเว มลเย วสิตุนติ, อิเว โข ปน วสนเตสุ อมหากํ รุกเข อภิรุษิตวา นิสิติตูปิ อยุตตํ, เตมาสํ ปุตตภาตีกะ คเหตุวา ภูมियํ นิสิตินฐานานิปี อมหากํ ทุกขานิ, กิถจि กตวา อิเม ภิกขุ ปลาเปตुं วฏฐตีตี.

ตา เตสุ เตสุ รตติฏฐานทิวาฐฐานesu เจว จงกมนโกฏฐิสู จ ฉินนสีสานิ กพนธานิ ทสเสตุं อมนุสสสททถยจ สาเวตุं อารภีสู.

ภิกขุณํ ชิปีตกาสาทยो โรคา ปวตตีสุ.

เต อถญญมญญ “ตยหํ อาวุโส กิ รุชชตี, ตยหํ กิ รุชชตีตี ปุจจิตวา “มยหํ ชิปีตโรโค, มยหํ กาสตี วตวา “อาวุโส อหํ อชช จงกมนโกฏฐियํ ฉินนสีสํ อททสํ, อหํ รตติฏฐานे กพนธं อททสํ, อหํ ทิวาฐฐานे อมนุสสสททํ อสโสสี, ปริวชเชตพพุตตกมิตํ ฐานํ, อมหากํ อธิ อพาสูกํ โหตี, สตถุ สนตีกํ คมิสสามาติ.

เต นิกขमितวา อนุพุพเพน สตถุ สนตีกํ คนตวา วนทิตวา เอกมนนตํ นิสิตีสู.

[พระศาสดาประทานอาวูฐ]

ธอ เน สตุถา อาห “กั ภิกขเว ตสมึ ฐาเน วสิตุํ น สกขิสสเถตี.

“อาม ภนเต, อมหากั ตสมึ ฐาเน วสนตานิ เอวรูปานิ เภรवारम्मณานิ อุปภูตฺถุหนตี, เตน เอวรูปิ อผาสุกั โหตี,
เตน มยि ‘วชเชตพพยุตตกมิต्ฐิ ฐานนตี ตั ฉชเชตวา ตุมหากั สนตีกั อาคตตี.

“ภิกขเว ตตเถว ตุมหากั คนตุํ วฏฏตีตี.

“น สกกา ภนเตตี.

“ภิกขเว ตุมहे อาวูฐิ อคเหตุวา คตา, อิทานิ อาวูฐิ คเหตุวา คจจเถตี.

“กตราวูฐิ ภนเตตี.

สตุถา “อหิโว อาวูฐิ ทสสามิ, มยา ทินนาวูฐิ คเหตุวา คจจเถตี วตวา

“กรณียมตถกฺขเลน

ยन्दํ สन्दํ ปทํ อภิสเมจจ

สกโก อชฺช จ สหฺช จ

สฺวโจ จสส มฺหุ อนตฺตมานีตี

สกลํ เมตตฺตสุตฺตํ^๑ กเถตวา “ภิกขเว อิมิ ตุมहे พหิ วิหารสฺส วสนนฺชโต ปฏฺฐาย สชฌมายนฺตา อนฺโตวิหาริ ปวิเสยยาเถตี
อฺยโยเชสิ.

เต สตุถาริ วนทิตฺวา นิภขมิตฺวา อนฺนุพฺพเพน ตํ วสนนฺชํ ปตฺวา พหิวิหारे คณสชฌมายิ สชฌมายนานว วสนนฺชํ ปวิสิสิ.

[เทวดากลับได้เมตตาจิต]

สกลวสนนฺชเต เทวตา เมตตจิตฺตํ ปฏิลภิตฺวา เตสึ ปจฺจุคคณนํ กตฺวา ปตฺตจิวรปฏิคฺคหณนํ อापฺจจิสฺสุ, คตฺตสมฺพาหนํ อापฺจจิสฺสุ,
เตสึ ตตถ ตตถ อารกฺขิ สฺสูวิหิตํ กรีสิ, จกฺกธฺปนํ^๒ วิย สนนินฺนนา อเหสิ.

กตถจิ อมฺนุสฺสสทฺโท นาม นาโหสิ.

เตสึ ภิกฺขุณฺหิ จิตฺตํ เอกคคฺ โหตี.^๓

เต รตฺตติฏฺฐานทิวาฏฺฐานเส นินฺนนา วิปสฺสนาย จิตฺตํ โอตಾರೆตวา อตฺตนิ ขยวํ ปฏฺฐเปตฺวา

“อโย อตฺตภาโว นาม ภิกฺขชนฺตเถน อถาวรตเถน กุลาถภาชนสทิสฺสตี วิปสฺสนํ วชฺตมยฺสิ.

๑ ชฺ. พุ. ๒๕/๑๓.

๒ สฺ. ปกฺกธฺปนํ.

๓ ย. อโหสิ.

[พระสัมมาสัมพุทธตรัสศาธากำซัษ]

สมมาสมพุทโธ คนธกุฎิยั นิสินโนว เตสั วิปัสสนาย อารทธภาวั ญตวา เต ภิกขุ อามนเตตวา^๑

“เอวเมว ภิกขเว, อัยั อตตภาโว นาม ภิกขชนตเถน อถาวรตเถน กุลาธภานสทิสโส เอวาตี วตวา

โธภาสั ฝริตวา โยชนสเต ฐิตูปิ เตสั อภิมุเข นิสินโน วิย ฉพพณณรสมิโย วิสสชเชตวา ทิสสมานน รุเปน อิมั คาธมาท

“กุมภูปมั กายมิมี วิทิตวา

นครูปมั จิตตมิทั ฤเกตวา^๒

โยเธธ มारั ปญญาธุเรน

ชิตถจ รกเข อนิเวสน์ สียาตี.

[แกัอรรธ]

ตตถ กุมภูปมนติ อพลทพพลตเถน อนทธนียตาย ตาวกาลิกตเถน อิมั เกสาทิสมุหสงฆาตั กายั กุมภูปมั
กุลาธภานสทิสสิ วิทิตวา.

นครูปมั จิตตมิทั ฤเกตวาตี นคร์ นาม พทิตธา ธิรึ โทตี คมภีรปริชั ปาการปริกชิตตั ทวารธฐฎาถกยุดตั

อนโต สุวิภตตั วิถิจตูกสิงฆากุสมปนนั อนตธาปนั

“ตั วิลุมปิสสามาตี พทิตธา โจธา อาคนตวา ปวิสิตุ์ อสโกโกนตา ปพพตั อาสชช ปฎิทตา วิย คจณนตี

เอวเมว ปณตโต กุลปุตโต อตตโน วิปัสสนาจิตตั ธิรึ นครสทิสสิ กตวา ฤเกตวา นคเร ฐิตโต

เอกโตธธาธาตีนา นานปปากาเรน อาธุเรน โจธคณั วิย วิปัสสนาเมย น จ อริยมคคเมย น จ ปญญาธุเรน

ตั ตั มคคชณั กิเลสั ปฎิพาหนโต ตั กิเลสमारั โยเธธ ปทเรยยาตี อตถธ.

ชิตถจ รกเขตี ชิตั อูปาทิตั ตธณวิปัสสนั อวาาสสปายอตุสปายโกชนสปายปुकคลสปาย ธมมสสวนสปายาตีนิ อา
เสวนโต อนตธนตธา สมาเป็นตี สมาเป็นชิตวา ตโต ฐฎาฐาย สุตธจิตเตน สงฆาเร สมนสนโต รกเขย.

อนิเวสน์ สียาตี อนาลโย ภเวย.

ยธา นาม โยโธ สงคามสึเส พลโกฐฐกั กตวา อमितเตตี สทธี ยุชณนโต ฉาโต วา ปิปาสิโต วา หุตวา

สนนาเห สติเล อาวุธ วา ปตีเต พลโกฐฐกั ปวิสิตวา วิสสมิตวา ภุชชิตวา ปิวิตวา สนนยทิตวา อาวุธั คเหตุวา ปุน นิภขมิตวา

ยุชณนโต ปธเสนั มททตี อชิตั ชินาตี ชิตั รกขตี

โส ทิ สเจ พลโกฐฐเก เอวั วิสสมนโต ตั อสสาเทนโต อจเจยย รชชั ปธทถคตั กเรยย

เอวเมว ภิกขุ ปฎิถทธั ตธณวิปัสสนั ปุนปุนั สมาเป็นตี สมาเป็นชิตวา ตโต ฐฎาฐาย

สุทธจิตเตน สงฆาเร สมนสนโต รกชิตุ์ สกโกตี อุตตริมคคปฎิธาเถน กิเลสमारั ชินาตี

สเจ ปน โส สมาเป็นตีเมว อสสาเทตี สุตธจิตเตน ปุนปุนั สงฆาเร น สมนสติ.

มคคผลปฎิเวธั กาทุนั สกโกตี ตสมา รกชิตพพยุดตกั รกชนโต อนิเวสน์ สียา สมาเป็นตี นิเวสนั กตวา ตตถ น นิเวเสย

อาลยั น กเรยยาตี อตถธ.

๑ สึ. ม. ย. อามนเตสึ.

๒ สึ. ม. ย. ฐเปตวา.

“ตุมเห เอวํ กโรธาติ เอวํ สตุถา เตสํ ภิกขุณํ ธมมํ เทเสสิ.

เทสนาวसानะ ปญจสตา ภิกขุ นิสินนฐฐาเน นิสินนา ว สห ปฐิสมภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺวา
ตถาคตสฺส สุวณฺณวณฺณํ สรீรํ วณฺเณนตา โถเมเนตา วนฺทนฺตา ว อากจฺฉิสฺสูติ.

อารทวิปัสสกภิกขุวตถุ.

๗. ปุติคตตติสสเถรวตถุ.

“อจิรวตถุ กายิตติ อิมมมเทสนน สตถา สาวตถิย วิหรนโต ปุติคตตติสสเถโร อารพภ กเถสิ.

[พระเถระกายเน่า]

เอโก กิร สาวตถิวาสี กุลปุตโต สตถุ สนตเถ ฆมมกถ สุตวา สาสเน อูร์ ทตวา ปพพชิตโต ลทฐุปสมบโท ติสสเถโร นาม อโหสิ.

คจจนเต คจจนเต กาล, ตสส สรีเร โรโค อุตปาติ.

สาสพมตติโย ปิพกา อฏฐหีส.

ตา อนุปุพเพน มุคคตตทา กายายมตตทา โกลฐฐิมตตทา อามลคมตตทา เพลุมตตทา หุตวา ปภิชชิส.

สกลสรีริ ฉิททาวฉิทท อโหสิ.

“ปุติคตตติสสเถโรเตวสส นาม อุตปาติ.

อถสส อปรภาเค อฏฐนิ ภิชชิส.

โส อปปฏิชคคิโย อโหสิ.

นิवासนปารุปนํ ปุพพโลहितมกขิตํ ชาลปวุสทิส อโหสิ.

สทฐิวิหริกาทโย ปปฏิชคคิตุํ อสกโกณฑา ฉททปยิส.

โส อนาโถ หุตวา นิปชช.

[พระพุทธเจ้าทรงพยาบาลและทรงแสดงธรรม]

พุทธานถจ นาม เทว วาเร โลกโวลอกน อวิชิตโต โหติ

ปจจสกาเล โลก โวลอกนตา จกกวาพมุขวุทิตโต ปฏฐาย คนธกวุทิมุขํ ญาณํ กตวา โอลอกนติ

สาย โอลอกนตา คนธกวุทิตโต ปฏฐาย พาทริภิมุขํ ญาณํ กตวา โอลอกนติ.

ตสมิ ปน สมเย ภควโต ญาณชาลสส อนโต ปุติคตตติสสเถโร ปญญาย.

สตถา ติสสสส ภิกขุโน อรหตตสส อุปนิสสยํ ทิสวา “อัย สทฐิวิหริกาทโย ฉททิตโต, อิทานิสส มํ ฐเปตวา อถญํ ปฏฐิสรณํ นตถิติ คนธ

กวุทิตโต นิกขमितวา วิหารจาริกํ จรมาโน วีย อคคิสาลํ คนตวา อุกขลิตโต ฐิตวา อุกทํ ทตวา อุกทณํ อโรเปตวา

อุกทสส ตตตทาว อากมยมาโน อคคิสาลายเมว อฏฐาสี, ตตตทาว ชาเนตวา คนตวา ติสสภิกขุโน นิปนนมถจกโกฏฐิยํ คณห.

ตทา ภิกขุ “อเปถ ฆนเต, มยํ คณหิสสามาติ มถจกํ คเหตุวา อคคิสาลํ อานยิส.

สตถา อมพณกํ ออาหาราเปตวา อุนโหนกํ อาสิญจิตวา เตหิ ภิกขุหิ ตสส ปารุปนํ คาหาเปตวา

อุนโหนกน มททาเปตวา อาตเป วิสสชชาเปสิ.

อถสส สนตเถ รุตวา ตํ สรริํ อุณโททเกน เตเมตวา ตสส สรริํ ๑ สสิตวา นหาเปสิ.

ตสส นห่านปรีโยसानะ ปารุปนํ สุกุชิต.

อถ นํ ตํ นิวาสาเปตวา นิตถกาสาวิ อุกเกน มททาเปตวา อาตเป วิสสชชาเปสิ.

อถสส คตเต อุกเก ฉินนตเต, ตํ สุกุชิต.

โส เอกํ กาสาวํ นิวาเสตวา เอกํ ปารุปีตวา สลลหุทสรโร เอกคคจิตโต หุตวา มถจเก นิตชชิต.

สตถา ตสส อุตสึสเก รุตวา “ภิกขุ อัยํ ตว กาโย อเปตวิญญาโณ นีรูกาโร หุตวา กลิงครํ วย ปฐวียํ สยิสสตีติ วตวา อิมํ คากมาห

“อจิริํ วตยํ กาโย ปฐวียํ อติเสสสติ
อุทเท อเปตวิญญาโณ นีรุตถํ กลิงครนติ.

[แก้อรธ]

ตถ อจิริํ วตติ ภิกขุ น จิสเสววยํ กาโย ปฐวียํ อติเสสสติ, อิมิสสา ปกตีสยเนน สยิตาย ปฐวียา อุปริ สยิสสติ.

อุทเทติ อปวิทโธ อปคตวิญญาณตาย ตจจโน หุตวา เสสตีติ ทสเสตี.

ยถากิ? นีรุตถํ กลิงครนติ นีรูกาโร นีรุตถกํ กฐฐุณนํ วย.

ทพพสมการตถิกา ทิ มนุสสา อธณญํ ปวิสิตวา อุกุํ อุกุสณฐาเนน วงกํ วงกสณฐาเนน ฉินทิตวา ทพพสมการํ คณนติ,
อวเสสํ ปน สุตริณจ ปุตติกถจ อสารกถจ คณฐิกษาทถจ ฉินทิตวา ตถเถว ฉทเทนติ,
อถญเย ทพพสมการตถิกา อาคนตวา ตํ คเหตุวา อากงขนตา นาม นตถิ,
ตํ โอลเกตวา อตตโน อุปการกเมว คณนติ, อิตริํ ปฐวีกตเมว โหติ,
ตํ ปน เตน เตน อุปาเยน มถจปฏิปาทกํ วา ปาทกฐลิกํ วา ผลกปฐกํ วา กาคุํ สกกาปิ ภาเวย
อิมสมิ ปน อตตภาเว ทวตตีสาย โภฐฐาสเส อเอกโภฐฐาสปิ มถจปฏิปาทกาทิวเสน วา อถญเณน วา อุปการมูเชน
คยหุโค นาม นตถิ, เกวลํ นีรุตถํ กลิงครํ, อัยํ กาโย อปคตวิญญาโณ กติปาหเสว ปฐวียํ เสสตีติ.

[พระพุทธเจ้าตรัสสนธิพระนิพพาน]

เทสนาวสานะ ปุติคตตติสสเถโร สห ปฐิสมภิทาหิ อรหตตํ ปาปุนิ.

อถญเยปิ พหุ โสตาปนนาทโย อเหตุ.

เถโรปิ อรหตตํ ปตวา ปรีนิพพายิ.

สตถา ตสส สรริํกัจจํ การาเปตวา ธาตุโย คเหตุวา เจตยํ การาเปสิ.

ภิกขุ สตถารุ ปุจฉิสฺส “ภนเต ปุติคตตติสสเถโร กุหิ นิพพตโตติ.

“ปรินิพพุโต ภิกขเวติ.

“ภนเต เอวรूपสฺส อรหตตูปนิสฺสยสมฺปนฺนสฺส ภิกขุโน กิการณา คตตํ ปุติกํ ชาตํ, กิการณา อญฺ्ञิณี ภินฺนานิ,
กิมสฺส การณํ อรหตตสฺส อูปนิสฺสยภาวํ ปตตฺนติ.

“ภิกขเว สพฺพเมตํ เอตสฺส อตตนา กตกมฺเมน นิพพตตฺนติ.

“กิ ปน เตน ภนเต กตฺนติ.

“เตนหิ ภิกขเว สุณาถาติ อตีตํ อาหริ

[บุพพกรรมของพระติสสะ]

อัย กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล สาธุณโก หุตฺวา พุทฺธ สุกฺเณ วธิตฺวา อีสฺสรชนํ อูปญฺ्ञุหิ, เตสํ ทินฺนาวเสเส วิกกิณาติ
“วิกิเณวเสสา มาเรตฺวา ฐูปิตา ปุติกา ภวิสฺสนตีติ
ยถา อูปตฺติตุนํ สกโกณฺติ, ตถา เตสํ ชงฺฆญฺ्ञิณี จ ปกฺขญฺ्ञิณี จ ภินฺทิตฺวา ราสี กตฺวา ฐูเปสิ.

เต ปุณฺทิวเส วิกกิณาติ.

อติพฺพญฺ्ञํ ลทฺธกาเล อตตโน อตถาย ปจาเปสิ.

ตสฺส เอกทิวสํ รสโฆชนํ ปกฺเก, เอโก ชีณาสโว ปิณฺฑาย จรฺนโต ตสฺส เคหทฺวารे อญฺ्ञาสี.

โส เถรํ ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺวา “มยา พุทฺธ ปาณา มาริตา”, อโย จ เม เคหทฺวารे ฐูโต, อนฺโตเคเห จ รสโฆชนํ สวีชฺชติ,
ปิณฺฑปาตมสฺส ทสฺสามีติ ตสฺส ปตฺตํ อาทาย ปุเรตฺวา รสปิณฺฑปาตํ ทตฺวา เถรํ ปญฺจปติญฺ्ञิเตน วนฺทิตฺวา
“ภนเต ตุมฺเหหิ ทิญฺ्ञุชฺชมสฺส มตถกํ ปาปุณฺเณยฺยฺนติ อาห.

เถโร “เอวํ โหตุติ อญฺ्ञโมทฺนํ อกาสิ.

[ประมวลผลกรรม]

ภิกขเว ตทา ติสฺสสฺส กตกมฺมวเสเนว เอตํ ติสฺสสฺส นิปฺพนนํ,
สกุณานํ อญฺ्ञิเณทนิสฺสนฺเทน ติสฺสสฺส คตตํ ปุติกํ ชาตํ อญฺ्ञิณี จ ภินฺนานิ,

ชีณาสวสฺส รสปิณฺฑปาตทานนิสฺสนฺเทน อรหตตํ ปตฺโตติ.

ปุติคตตติสสเถรวตถุ.

๘. นนทโคपालกวดถุ.

“ทีโส ทิสนติ อิมั ฆมมเทสนั สตถา โกสลชนปะเท วิหรนโต นนทโคपालกั อารพภ กเถสิ.

[นายันทะหลบหลีกราชัย]

สาวตถิยั กิร อนาถปิณชิกสส คหปะติโน นนโท นาม โคपालโก โคยุงั รกขติ อทโฆ มหทฐโน มหาโกโค.

โส กิร, ยถา เกณิโย ชฎิลो ปพพชิตเวเสน, เอวั โคपालกตเตน ราชปัลลั ปริหรนโต อตตโน กุมมัพ รกขติ.

โส กาลานุกาลั ปยจโครเส อาทาย อนาถปิณชิกสส สนติกั อากนตวา สตถารั ปสสติ ฆมมัสสุณาติ
อตตโน วสนฐฐานัน อากมนตถาย สตถารั ยาจติ.

[พระศาสดาไปโปรดนายันทะ]

สตถา ตสส ญาณปริปากั อากมยมาโน อากนตวา^๑ ตสส ปริกุกภาวั ญตวา เอกทิวสั มหาภิกขุสงขปริวุโต
จาริกั จรนโต มคคา โอกกมม ตสส วสนฐฐานาสนเน อญญตรสมิ รุกขมุเล นิสสิทิ.

นนโท สตถุ สนติกั คนตวา^๒ วนทิตวา ปฐิสนถารั กตวา สตถารั นิมนเตตวา
สตถาหั พุทฐปะมุขสส ภิกขุสงขสส ปณิถั ปยจโครสทานั อทาสิ.

สตตเม ทิวเส สตถา อญโมทหนั กตวา ทานกถาทีเกทหิ อญปุพพิถัง กเถสิ.

กถาปริโยसानะ นนทโคपालโก โสตาปะตติมเล ปติฐฐาย สตถุ ปตตั คเหตุวา สตถารั อญคจจณโต ทูริ คนตวา
“ติฐฐุ อุปาสกาทิ นีวัตติยมาโน วนทิตวา นีวัตติ.

อถ นั เอโก ลุทฐโก วิชฌิตวา มาเรสิ.

[พวกภิกษุโทษพระศาสดาว่า ทำให้นายันทะถูกฆ่า]

ปะจจโต อากจจจนา ภิกขุ ทิสวา คนตวา สตถารั อาหัสสุ

“นนโท ฆนเต โคपालโก ตุมหากั อีชาคตตถา มหทานัน ทตวา อญคนตวา นีวัตตนโต มาริโต,
สเจ ตุมเห นาคจฉิสสธ, นาสส มรณั อภวิสสาติ.

[จิตที่ตั้งไว้ผิด ทำความฉิบหายให้ยิ่งกว่าเหตุใดๆ]

สตถา “ภิกขเว มยิ อากเตปะปี อากเตปะปี, ตสส จตสโส ทิสวา จตสโส อญทิสวา คจจนตสสาปะปี มรณโต มุจจนุปะโปโย นาม นตถิ,
ยั ทิ เนว โจรา น เวริโน กโรนติ, ตั อิมะสั สตถานัน อญโต ปวตตัม มิจฉาปะนิหิตัม จิตตเมว กโรตตีติ วตวา อิมั คากมาห

“ทีโส ทิสั ยนตัม กยิรา เวริ วา ปน เวรินัน

๑ ม. อคนตวา.

๒ สี. ย. อากนตวา.

มิจฉาปณิหิต จิตตํ

ปาปิโย นํ ตโต กรเทติ.

[แก้บรรณ]

ตตถ ทิส ทิสนติ โจโร โจโร.

ทิสวาติ ปาฐเสโส.

ยนต์ กยิราติ ยนต์ ตสส อนนยพยสนํ กรเวย. พุติยปเทปี เอเสว นโย.

อิทํ วุตตํ โหติ

“เอโก เอกสส มิตตพพโรโจโร ปุตตพารเขตตวตถุคโคมทิสาทิสู อปรชมนโต ยสส อปรชมตี ตปี ตเถว อตตนิ อปรชมนตํ โจโร ทิสวา
เวรี วา ปน เกนจิทเวว การณน พนธเวรี เวรี ทิสวา

อตตโน กกขพตย ทารุณตย ยํ ตสส อนนยพยสนํ กรเวย, ปุตตพาร วา ตสส ปิเพยย เขตตาทินี วา นาสะย,
ชีวิตา วา ปน นํ โวโรเปยย

ทสสุ อกสสลมมปเสสุ มิจฉาฐปิตตตต มิจฉาปณิหิต จิตตํ ปาปิโย นํ ตโต กรเท ตํ ปุริสํ ตโต การณโต ปาปตรํ กรเวย

วุตตปกาโร ทิ ทิส วา เวรี วา ทิสสส วา เวรีโน วา อิมสมิเยว อตตภาเว ทุกขํ วา อูปปาเทยย ชีวิตกขยํ วา กรเวย

อิทํ ปน อกสสลมมปเสสุ มิจฉาฐปิต จิตตํ ทิฏฐูปิ ฐมเม อนนยพยสนํ ปาเปตี อตตภาวสสเสสุปี จตุสุ อปาเยสุ ชีปีตวา
สีสํ อุกชิปีตุ น เทตีติ.

เทสนาวसाने พหู โสตาปตติผลาทินี ปตตทา.

มหาชนสส สาทติกา เทสนา ซาตา.

อุปาสเคน ปน ฆวานตเร กตํ กम्मํ ภิกขุทึ น ปุจฉิตํ, ตสมา สตถาราน น กถิตนติ.

นนทโคपालกวด.

๙. โสเรยยตเถรวตถุ.

“น ตัมมาตา ปิตา กยิราติ อิมัมมเทสนัน สตถา โสเรยยนคเร สมภูตัสส สวตถิยัม นิฏฐาเปสสิ.

[เศรษฐีบุตรกลับเพศเป็นหญิงแล้วหลบหนี]

สมมาสมพุทเธ สวตถิยัม วิหรนเต, โสเรยยนคเร โสเรยยเสฏฐิปุตโต เอเกน สหายเกน สหุธิ สุขยานเก นิสิติตวา มหนเตน ปริวารเณ นทานตถาย นครา นิขมิ.

ตสมิ ขณ มหากัจจายนตเถโร โสเรยยนคร์ ปิณฑาย ปวิสิตุกาโม พหิเนนเร สงฆาญี ปารุปติ.

เถรสส จ สุวณณวณณัม สรีริ.

โสเรยยเสฏฐิปุตโต ตัม ทิสวา จินเตสิ

“อโห วต, อโย เถโร มม ภริยา ภเวยย, มม วา ภริยาย สรีรวณณเณ เอตสส สรีรวณณเณ วिय ภเวยยาติ.

ตสส จินติตมตเตเวว ปุริสลิงคัม อนตรธายิ, อติถิลิงคัม ปาตุโรหสิ.

โส ลชชมาโน ยานกา โอรูปุท ปลาโย.

ปริชโน ตัม อสยชานนโต “กิเมตัม, กิเมตุนติ อาห.

สาปิ ตกุกสิลคคัม ปฏิปชช.

[พวกเพื่อนและพ่อแม่ออกติดตามแต่ไม่พบ]

สหายโกปิสสา อิตโต จิตโต จ วิจิริตวาปิ นาททส.

สพเพ นหายิตวา เคหํ อคัมสุ

“กัม เสฏฐิปุตโตติ วุตเต, “นหัตวา อาคโต ภวิสสตีติ มณญิมหาติ วทิสสุ.

อถสส มาตาปิตโร ตตถ ตตถ ปริเยสิตวา อปสสนตา โรทิตวา ปริเทวิตวา “มโต ภวิสสตีติ มตกมตตัม อทิสสุ.

[นางเดินตามพวกเกวียนไปเมืองตักกสิลา]

สา เอกัม ตกุกสิลคามิสตถวาทัม ทิสวา ยานกัม ปจจโต ปจจโต อนุพนธิ.

อถ นัมมสุสา ทิสวา “อมหากัม ยานกสส ปจจโต ปจจโต อากจจสิ, มยัม ‘กสเสสา ทาริกาทิ ตัม น ชานามาติ วทิสสุ.

“สามิ ตุมहे อตตโน ยานกัม ปาเชถ, อหัม ปทสา คมิสสามิติ คจจนตี คจจนตี องคูลิมุททิกัม ทตวา

เอกสมิ ยานเก โอภาสํ กาทเรสิ.

[ได้เป็นภริยาของลูกชายเศรษฐีในเมืองนั้น]

มนุสฺสา จินตยีสฺส “ตถกสิณนคเร อมหากํ เสฏฺฐิปุตฺตสฺส ภริยา นตฺถิ, มยํ ตสฺส อาจิกฺขิสฺสาม, มหาปณฺณากาโร โน ภวิสฺสตีติ.

เต คนฺตวา “สามิ อมเหติ ตุมหากํ อิตฺถีรตนํ อานีตฺนติ.

โส สุตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา อตฺตโน วยานุรูปํ อภิรุปํ ปาสาทิกํ ทิสฺวา อุปฺปนฺนสิเนโห อตฺตโน เคเห อกาสิ.

[ชายอาจกลับเป็นหญิง และหญิงอาจกลับเป็นชายได้]

ปุริสา ทิ อิตฺถิโย อิตฺถิโย วา ปุริสา อภูตปุพฺพา นาม นตฺถิ.

ปุริสา ทิ ปฺรสฺส ทาเรสุ อติจริตฺวา กาลํ กตฺวา พฺหุณี วสฺสตสฺสทสฺसानิ นิรเย ปจิตฺวา

มนุสฺสชาติ อากฺจณฺดา อตฺตภาวสฺเต อิตฺถีภาวํ อาปชฺชนติ.

อานนฺตเถโรปิ กปฺปสฺตสฺสปุริตปารมี อริยสาวโก สํสาเร สํสรนฺโต เอกสมิ อตฺตภาเว กมฺมารกุลे นิพฺพตฺโต

ปรทารกมฺมํ กตฺวา นิรเย ปจิตฺวา ปกฺกาวเสเสน จุฑทสฺสุ อตฺตภาเวสุ ปุริสฺส ปาทปริจาริกา อิตฺถิ อโหสิ,

สตฺตสุ อตฺตภาเวสุ วิชฺุทฺธณํ ปาปุณฺนิ.

อิตฺถิโย ปน ทานาพินิ ปุณฺณานิ กตฺวา อิตฺถีภาเว ฉนฺทํ วิราเชตฺวา “อิทํ โน ปุณฺญํ ปุริสฺตตภาวํ ปฏฺฐิลาภาย สํวตฺตตฺตุติ

จิตฺตํ อธิภฺรฺวทิตฺวา กาลํ กตฺวา ปุริสฺตตภาวํ ปฏฺฐิภนฺติ.

ปติเทวตา หุตฺวา สามิสฺมาปฏิปตฺติวเสนาปิ ปุริสฺตตภาวํ ปฏฺฐิภนฺเตว.

ออยฺยจฺ เสฏฺฐิปุตฺโต เถเร อโยนิโส จิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา อิมสมิเยว อตฺตภาเว อิตฺถีภาวํ ปฏฺฐิภิ.

[นางคลอดบุตร]

ตถกสิลาโย เสฏฺฐิปุตฺเตน สทฺธี สํวสมนฺวาย ปนฺสสา กุจฺฉิยํ คพฺโภ ปติภฺรฺวาสี.

สา ทสฺมาสจฺจเยน ปุตฺตํ ลภิตฺวา ตสฺส ปทฺสา คมนกาเล อปรปิ ปุตฺตํ ปฏฺฐิภิ.

เอวมฺสฺสา “กุจฺฉิยํ วุตฺถา เทว ปุตฺตา อเหสุ, โสเรยฺยนคเร ตํ ปฏฺฐิจฺจ นิพฺพตฺตา เทวติ จตฺตาโร ปุตฺตา อเหสุ.

[นางได้พบกับเพื่อนเก่า แล้วเล่าเรื่องให้ฟัง]

ตสมิ กาลे โสเรยฺยนครโต โย ตสฺสา สหายโก เสฏฺฐิปุตฺโต โส ปญฺจทิสฺส กกุสฺสเดทฺติ ตถกสิลํ คนฺตวา สุขฺยานเก นิสินฺโน

นฺครํ ปาวิสี.

อถ นํ सा อุปริปาสาทฺเตเล วาตปानํ วิวริตฺวา อนฺตรวิถิ อโโลกยมาณา ชฺฐิตา ทิสฺวา ตํ สฺยชานิตฺวา

ทาสี เปเสตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา มหาตฺเต นิสิตฺวาเปตฺวา มหฺนตํ สกฺการสมฺมานํ อกาสิ.

อถ นํ โส อาท “ภทฺเท ตวํ อิตฺโต ปุพฺเพ อมเหติ น ทิภฺรฺวปุพฺพา, อถ จ ปน โน มหฺนตํ สกฺการํ กโรสิ, ชานาสี ตวํ อมเหติ.

“อาม สามิ, ชานามิ, นนุ ตุมเห โสเรยยนครวาสินติ.

“อาม ภาเทติ.

สา มาตาปีตุนณจ ภริยาย จ ปุตตานณจ อโรคภาวํ ปุจฺฉิ.

อิโตโร “อาม ภาเท, อโรคาติ วตฺวา “อมฺม ชานาสี ตวํ เอเตติ อาห.

“อาม สามิ, ชานามิ, เตสํ เอโก ปุตโต อตฺถิ, โส กหนติ.

“ภาเท เอตํ มา กเถสิ, มยํ เตน สหฺมึ เอกทิวสํ สุขยานเก นิสิติตฺวา นหายิตุํ นิกฺขนตา, เนวสส คตฺตี ชานาม,

อิโต จิตฺโต จ วิจฺจิตฺวา ตํ อทิสฺวา มาตาปีตุนํ อารอยิมฺหา, เตปิสฺส โรทิตฺวา กนฺทิตฺวา เปตกิจจํ กรีสฺสูติ.

“อหํ โส สามิตฺติ.

“อเปหิ ภาเท, ก็ กเถสิ, มยหํ สหายโก เทวกุมารो วिय โสภติ, เอโส ปุริโสติ.

“โหตุ สามิ, อหํ โสติ.

อถ นํ “อิหํ ก็ นามาติ.

“ตํทิวสนเต อโย มหากจฺจายนตเถโร ทิฏฺฐิตฺติ.

“อาม ทิฏฺฐิตฺติ.

“อหํ ออยยํ มหากจฺจายนตเถโร โอลเเกตฺวา

‘อโห วต อยํ วา เถโร มม ภริยา ภเวยฺย, เอตสฺส วา สรฺรฺวณฺโณ วिय มม ภริยาย สรฺรฺวณฺโณ ภเวยฺยาติ จินฺเตสิ,

จินฺติตกฺขณฺเนว ปุริสลิงคํ อนฺตรธาเย, อิตถิลิงคํ ปาตุภาวิ,

อถาหํ ลชฺชชาย กสฺสจิจิ วตฺตุํ อสฺสกฺกฺกฺนิตฺวา ตโต ปลายิตฺวา อีชาคตา สามิตฺติ.

“อโห เต ภาริยํ กมมํ กตํ, กสมฺมา มยหํ นาจิกฺขิ, อปิจ ปน เต เถโร ชมาปีโตติ.

“น ชมาปีโต สามิ, ชานาสี ปน ตวํ ‘กหํ เถโรติ.

“อิมเมว นครํ อุปนีสาย วิหฺรตฺติ.

“สเจ ปิณฺฑทาย จรฺนฺโต อีชาคจฺเจยฺย, อหํ มม อยฺยสฺส ภิกฺขาหารํ ทเทยฺยามิตฺติ.

“เตนหิ สีสํ สกฺกาโร กโรหิ, อมฺหากํ ออยยํ ชมาเปสฺสามาติ.

[นางขอขมาพระมหากัจจายนเถระ]

โส เถรสฺส วสนฺภูฏานํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสินฺโน “ภนฺเต เสว มยหํ ภิกฺขํ คณฺหาติ อาห.

“นนุ ตวํ เสฏฺฐิปปุตฺต อากนฺตุโกสิติ.

“ภนฺเต มา อมหากํ อาคนฺตูกภาวํ ปุจฺฉณ, เสว เม ภิกฺขุ คณฺหาติ.

เถโร อธิวาเสสิ.

เคเหปี เถรสฺส มหาสกฺกาโร ปฏฺยตฺโต.

เถโร ปุณฺทิวเส ตํ เคหทวารํ อคฺมาสิ.

อถ นํ นิสฺสทาเปตฺวา ปณฺิเตน อาหาเรน ปรีวีสิตฺวา เสฏฺฐิปุตฺโต ตํ อิตฺถิ คเหตฺวา เถรสฺส ปาทมฺุเล นิปฺชชาเปตฺวา

“ภนฺเต มยฺหํ สหายิกาย ขมฺเถติ อาห.

“กิเมตฺนฺติ

“อํ ภนฺเต ปุพฺเพ มยฺหํ ปิยสหายโก หุตฺวา ตุมฺเห โอลฺเกตฺวา เอวํ นาม จินฺเตสิ,

อถสฺส ปุริสลิงคํ อนุตฺตรชาโย, อิตฺถิลิงคํ ปาตุภฺว, ขมฺถ ภนฺเตติ.

“เตนฺหิ อุกฺกฺุหฺถ, ขมามิ โว อหฺนฺติ.

[เขากลับทเป็นชาย แล้วบวชได้บรรลุอรหัตผล]

เถเรน “ขมามีติ วุตฺตมตฺเตเยว, อิตฺถิลิงคํ อนุตฺตรชาโย. ปุริสลิงคํ ปาตุภฺว.

ปุริสลิงเค ปาตุภฺตมตฺเตเยว, ตํ ตกฺกสิลาเย เสฏฺฐิปุตฺโต อาห

“สมฺม สหายิก อิมํ เทว ทารกา ตว กุจฺฉิยํ วุตฺตตฺตา มํ ปฏฺิจจ นิพฺพตฺตตฺตา อุกฺกนฺนํปิ โน ปุตฺตาเอว,

อิเธว วสฺสสาม, มา อุกฺกนฺนํสิติ.

“สมฺม อหํ ‘เอเกน อตฺตภาเวน ปฐฺมํ ปุริโส หุตฺวา ปุณฺ อิตฺถิภาวํ ปตฺวา ปุณฺ ปุริโส ชาโตติ วิปการปตฺโต

ปฐฺมํ มํ ปฏฺิจจ เทว ปุตฺตา นิพฺพตฺตา, อิทานิ เม กุจฺฉิตฺเต เทว นิกฺขนฺตา –

‘สฺวหา เอเกนตฺตภาเวน วิปการํ ปตฺวา ปุณฺ เคเห วสฺสสามิตฺติ สณฺุํ มา กริ, อหํ มม อยฺยสฺส สนฺติเก ปพฺพชิสฺสามิ,

อิมํ เทว ทารกา ตว ภารา โหนฺตุ, อิมํสุ มา ปมฺชฺชิตฺติ วตฺวา ปุตฺเต ปรีจุมฺพิตฺวา ปรีมฺชฺชิตฺวา ปิตุ นียฺยาเทตฺวา

นิกฺขมิตฺวา เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺ.

เถโรปี ตํ ปพฺพาเซตฺวา อุปสมฺปาเทตฺวา คณฺหิตฺวาว จาริกถฺจรมานโน อนุกฺกเมน สวตฺถิ อคฺมาสิ.

ตสฺส “โสเรยยตเถโรติ นามํ อโหสิ.

ชนปทฺวาสิโน ตํ ปวตฺตี ญฺตฺวา สงฺขุมิตฺวา โกตฺุหลชาตา อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิสฺสุ “เอวํ กริ ภนฺเตติ.

“อามาวุโสติ.

“ภนฺเต เอวรूपิ การณํ นาม โหติ, ตุมฺหากํ กริ กุจฺฉิยํ เทว ปุตฺตา นิพฺพตฺตา, ตุมฺเห ปฏฺิจจ เทว ชาตา,

เตสํ โว กตฺเรสุ พลวสิเนโห โหตีติ.

“กุจฉิยํ วุตถเกสุ อวฺโสติ.

อาคตาคตา นิพฺพชฺชํ ตเถว ปุจฺจนฺติ.

เถโร “กุจฉิยํ วุตถเกสุเยว สีเนโห พลวาทิ ปุณฺณปุณฺณํ กเถนโต หรายมาโน เอโกว นิสฺสํติ เอโก ว ติฏฺฐติ.

โส เอวํ เอกตฺตฺตฺตฺตํ อตฺตภาเว ขยวํ ปุณฺณปุณฺณํ สห ปุณฺณสมภิกขาหิ อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ.

อถ นํ อาคตาคตา ปุจฺจนฺติ “ภนฺเต เอวํ กิร นามาโหสฺสติ.

“อาม อวฺโสติ.

“กตเรสุ วั สีเนโห พลวาทิ.

“มยฺหํ กตถจิ สีเนโห นาม นตฺถิติ.

ภิกขุ “อโย อญฺตํ กเถติ, ปุริมทิวเสสุ ‘กุจฉิยํ วุตถปุตฺเตสุ สีเนโห พลวาทิ วตฺวา อิทานิ ‘มยฺหํ กตถจิ สีเนโห นตฺถิติ วทติ,
อญฺญํ พยากรโรติ ภนฺเตติ สตถารํ อหํสุ.

[จิตที่ตั้งไว้ชอบดียิ่งกว่าเหตุใดๆ]

สตถา “น ภิกขเว มยฺหํ ปุตฺโต อญฺญํ พยากรโรติ,

มม ปุตฺตสส สมมาปณฺนิตฺเตน จิตฺเตน มคฺคทสฺสนํ” ทิฏฺฐกาลโต ปุณฺณาย น กตถจิ สีเนโห ชาโต,

ยํ สมปตฺตี เนว มาตา น ปิตา ทาตุํ สกโกติ, ตํ อิมํสํ สตตานํ อพฺภนฺตเร ปวตฺตํ จิตฺตเมว เทตฺติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“น ตํ มาตา ปิตา กยิรา อญฺญे วาปิจ ญฺาตกา
สมมาปณฺนิตํ จิตฺตํ เสยฺยโส นํ ตโต กเรติ.

[แก้อรธ]

ตตถ น ตนฺนติ ตํ การณํ เนว มาตา กเรยฺย น ปิตา น อญฺญे ญฺาตกา.

“สมมาปณฺนิตนฺนติ ทสฺสุ กุสลกมมปเถสุ สมมาฐูปิตตฺตา สมมาปณฺนิตํ.

เสยฺยโส นํ ตโต กเรติ. ตโต การณโต เสยฺยโส นํ วรตฺรํ อุตฺตริตฺรํ กเรยฺย กโรตฺติ อตฺถโ.

มาตาปิตโร หิ ปุตฺตานํ ธนํ ทพฺพมานา เอกสมฺมียะว อตฺตภาเว กมฺมํ อทฺตวา สุเขน ชีวิตปวตฺตณํ ธนํ ทาตุํ สกโกณฺนติ,

วิสาขาย มาตาปิตโรปิ ตวามหฺทฺธนา มหาโกคา ตสฺสา เอกสมฺมียะว อตฺตภาเว สุเขน ชีวิตกปฺปนํ ธนํ อทฺสุ,

จตุสฺส ปน ทีเปสฺสุ จกฺกวตฺตติสิริ ทาตุํ สมตถา มาตาปิตโร นาม ปุตฺตานํ นตฺถิ,

ปเคว ทิพฺพสมปตฺตี วา ปฐฺมชฺฌานาติสมปตฺตี วา, โลกุตฺตรสมปตฺติทาเน กถาว นตฺถิ.

สมมาปณฺนิตํ ปน จิตฺตํ สพฺพมเปตํ สมปตฺตี ทาตุํ สกโกติ, เตน วุตฺตํ “เสยฺยโส นํ ตโต กเรติ.

เทศนาวสานเน พหุ โสตาปตติผลาทีนิ ปตฺตา.

เทศนา มหาชนสูส สาทฎิกา ซาตาติ.

โสเรยยตเถรวตฺถุ.

จิตตวคฺควณณา นิฏฐิตา.

ตติโย วคฺโค.
